

2024
(4)

EUSKALTZAINDIAREN BULETINA

Lan eta agiriak / Trabajos y actas / Travaux et actes / Works and Proceedings

EUSKALTZAINDIAREN BULETINA

2024
(4)
BILBO
ISSN 2952-3036

EUSKALTZAINDIAREN BULETINA

Plaza Barria, 15. 48005 BILBO

Telefonoa: 94 415 81 55

Posta elek.: info@euskaltzaindia.eus • Webgunea: www.euskaltzaindia.eus

Buletin hau beste agerkariekin trukutzen da.

Este boletín admite el intercambio con otras publicaciones.

Ce bulletin s'échange avec d'autres publications.

This bulletin can be exchanged for others by agreement.

Testuen hizkuntza-orrasketa: Euskaltzaindiaren Hizkuntza Kalitatearen Behatokia Zerbitzua (HIZBEA)

© EUSKALTZAINDIA / R.A.L.V. / A.L.B.

Eskubide guztiak jabetunak dira. Ez da zilegi liburu hau osorik edo zatika kopiatzea, ez sistema informatikoekin beronen edukia biltzea, ez inongo sistema elektroniko edo mekanikoz, fotokimikoz, elektrooptikoz, fotokopiaz, erregistratuz edo beste bitartekoz berau transmititzea, aipamenetarako izan ezik, argitaratzailearen edo copyrigharen jabearen aldez aurreko eta idatzizko baimenik gabe.

ISSN 2952-3036

EUSKALTZAINDIAREN BULETINA

Euskaltzaindiaren Buletina Euskaltzaindiaren agerkari ofiziala da. 1920an *Euskera* agerkaria sortu zen eta 100 urtean Euskaltzaindiaren bizitza akademikoa eta bere lan esparruetako ikerketa-artikulu originalak, liburu-aipamenak eta antzekoak argitaratu ditu. 2021etik aurrera, Euskaltzaindiaren bizitza akademikoaren berri emateko asmoz, *Euskaltzaindiaren Buletina* sortu zen. Aldiz, *Euskera* *Ikerketa Aldizkarian* artikulu akademiko eta bestelako eduki zientifikoak argitaratzen jarraitu dira.

EUSKALTZAINDIA EUSKALTZAINDIAREN BULETINA

EUSKALTZAINDIA
REAL ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA
ACADÉMIE DE LA LANGUE BASQUE

IDAZKETA KONTSEILUA

ANDRES URRUTIA
Euskaltzainburua

Kideak

ADOLFO AREJITA
Deustuko Unibertsitatea. Bilbo

JEAN-BAPTISTE COYOS
Iker (C.N.R.S., Bordele 3, UPPA). Baiona

JOSEBA ANDONI LAKARRA
Euskal Herriko Unibertsitatea. Gasteiz

ANDONI SAGARNA
Euskaltzaindia

PATXI SALABERRI
Nafarroako Unibertsitate Publikoa. Iruñea

ANA TOLEDO
Euskaltzaindia

MIKEL ZALBIDE
Euskaltzaindia

Idazkaritza-lanak

Euskaltzaindiaren Argitalpen Zerbitzuko teknikariak
Euskaltzaindiaren egitasmoen bateratzailea

Aholkulariak

Euskaltzaindiaren idazkariordea
Euskaltzaindiaren kudeatzailea

EUSKALTZAINDIAREN BULETINA

AURKIBIDEA

[9-39] **1. EKITALDIAK**

SARRERA-HITZALDIAK

[11-29] **ASUN GARIKANO** Euskaltzaindian sartzea
Mendi-zelaiak estali baino lehen

[30-39] **ANDRES ALBERDI** euskaltzain osoaren erantzuna
Noeren Ontziaren uberaren arrastoan

[40-111] **2. HILBERRI-TXOSTENAK**

[41-53] *In memoriam* **Iñaki Beobide** (1934-2024)
JOXEMARI IRIONDOren hitzak

[54-57] *In memoriam* **Maite Idirin** (1943-2024)
PAULO IZTUETAREN hitzak

[58-60] *In memoriam* **Bernard Goiti** (1926-2024)
XIPRI ARBELBIDEREN hitzak

[61-65] *In memoriam* **Erramun Baxok** (1928-2024)
PANTXOA ETXEGOINEN hitzak

[66-70] *In memoriam* **Jose Antonio Aduriz** (1949-2024)
MIRIAM URKIAREN hitzak

- [71-74] *In memoriam* **Joxe Ramon Zubimendi (1952-2024)**
XABIER EUZKITZEREN hitzak
- [75-82] *In memoriam* **Patxi Oroz (1934-2024)**
ROLDAN JIMENOREN hitzak
- [83-87] *In memoriam* **Luis Baraiazarra (1940-2024)**
PATXI URIBARRENEK hitzak
- [88-97] *In memoriam* **Martzel Andrinua (1930-2024)**
ADOLFO AREJITAREN hitzak
- [98-102] *In memoriam* **Georges Rebuschi (1949-2024)**
MIREN AZKARATEREN hitzak
- [103-106] *In memoriam* **Xabier Erdozia (1935-2024)**
ANDRES URRUTIAK hitzak
- [107-111] *In memoriam* **Patri Urkizu (1946-2024)**
ARANTZAZU FERNÁNDEZEN hitzak
- [112-129] **3. IRIZPENAK ETA TXOSTENAK**
- [113-129] *Elena Martínez de Madina Salazar*
Notas sobre los ríos Perretxin y Batan del municipio vitoriano
- [130-225] **4. BATZAR AGIRIAK**
- AGERIKO BILKURAK**
- [132-134] I. Donostia, 2024/01/26
- [135-138] II. Gasteiz, 2024/06/29

BARRENGO BILKURA BEREZIA

[140-144] I. Bilbo, 2024/11/29

OSOKO BILKURAK

[146-151] I. Donostia, 2024/01/26

[152-158] II. Bilbo, 2024/02/23

[159-164] III. Gasteiz, 2024/03/22

[165-171] IV. Iruñea, 2024/04/26

[172-189] V. Baiona, 2024/05/31

[190-195] VI. Gasteiz, 2024/06/29

[196-203] VII. Bilbo, 2024/07/19

[204-211] VIII. Iruñea, 2024/09/27

[212-217] IX. Donostia, 2024/10/25

[218-225] X. Bilbo, 2024/11/29

[226-264] **5. BERRIAK ETA OMENALDIAK**

[227-262] Albisteen kronika

[263-264] Omenduak izan diren kideak eta Akademiak berak omenduak

[265-272] **6. JARDUNALDIAK**

[266-269] Euskararen biziberritzea Ipar Euskal Herrian

[270-272] «Aurrera ala atzera goaz? Gako berrien bila» jardunaldia

1. Ekitaldiak

Sarrera-hitzaldiak

ASUN GARIKANO IRURETAGOIENA

Euskaltzaindian sartzea

Gasteiz, 2024-VI-29

GARIKANO IRURETAGOIENA, Asun
Euskaltzain osoa

Mendi-zelaiak estali baino lehen

Euskaltzainburu jauna eta euskaltzain kideak,
Gasteizko Udaleko alkatea,
Eusko Jaurlaritzako lehenengo lehendakariordea,
gainerako agintariak,
senideak eta lagunak, egun on guztioi:

Duela hilabete batzuk nik inoiz espero gabekoa gertatu zenean, hau da, Euskaltzaindiak euskaltzain izendatu ninduenean, sarrera-hitzaldia non egin behar nuen galdezka hasi zitzaizkidan ingurukoak. Ez zidaten galdetzen *zertaz* hitz egin behar nuen; horrek bigarren mailako kontua zirudien. Sarrera-hitzaldia non egin behar nuen, hori zen galdera: Tolosan, han jaioa naizenez gero?, Zaldudon?, Gasteizen? Zer aukeratu nuen esan beharrik ez dago. Jakin ezazue pozez betetzen nauela gaurko ekitaldi hau ia berrogei urtez bizileku eta lantoki izan dudana Gasteizko hiri maite honetan egiteak. Irakasleak euskalduntzeko IRALE programaren barruan ikasle eta *bide-erakusle* izan ditudan ehunka irakasle arabar gogoan nituela hartu nuen erabakia. Gogoan hartzeko modukoa iruditzen zait, izan ere, Eusko Jaurlaritzak iazko martxoan plazaratutako VII. Ikerketa Soziolinguistikoak¹ erakutsi ziguna, alegia, euskaldunen ehunekoa hirukoiztu egin dela Araban 1991tik hona. Neurri handi batean, ehunka irakasle horien ahaleginari esker lortu da aurrerapen handi hori. «Izotz-ondoko eguzki / neguaren barre...».

Aurrekoei omena

Batzuek gogoratuko duzuen bezala, Henrike Knörr irakasle estimatua izan zen sarrera-hitzaldia Gasteizen egin zuen lehen euskaltzaina. 1978ko apirilaren 28an izan zen. Baina askoz ere lehenagokoa da Arabaren eta Euskaltzaindiaren arteko lotura. Arabar bat izan zen euskara zaintzeaz arduratuko zen erakunde baten beharra idatziz adierazi zuen aurrenekoa. Jose Paulo Ulibarri zuen izena, eta Okondoko semea zen. 1823an, Oñatin Euskaltzaindia sortu baino ia ehun

¹ https://www.argia.eus/fitxategiak/ckfinder/files/VII_INKESTA_SOZIOLINGUISTIKOA_laburpena.pdf

urte lehenago, Ulibarrik bertsotan adierazi zion Pedro Novia de Salcedori euskal akademia baten beharra:

*Ogueta lau gizon
bear dira icentau
Guernicaco bazarrean
euzkeraren ganean
eguiteco aleguiñ au.*

1919an eratu zen Ulibarrik eskatzen zuen erakundea. Beste arabar batek sortu zituen haren araudiak: Raimundo Olabidek. Eta urte horretan Euskaltzaindiaren lehenbiziko batzarra egin zenean Donostian, Anjel Apraiz arabarra zela idazkari, Olabide euskaltzain izendatu zuten.

Jose Paulo Ulibarri, Raimundo Olabide, Anjel Apraiz, Henrike Knörr eta Araban euskarak aurrera egin dezan lan egin duzuen guztiok jaso ezazue gaurko arabar euskaltzaleen esker ona.

Esan dudan bezala, Henrike Knörr izan zen sarrera-hitzaldia Gasteizen egiten lehena, eta Patxi Goenaga jauna bigarrena, 1995. urtean. Hark utzitako aulkia hartzera noa ni orain, 21.a, eta haren gorazarrea egitea agintzen didate ohiturak eta gizalegeak. Goenaga jaunak ardura handiko postuak bete ditu Euskal Herriko Unibertsitatean, Eusko Jaurlaritzan eta baita, noski, Euskaltzaindian ere. Baina nago nire belaunaldiko filologoentzat Patxi Goenaga, batez ere, 1978an argitaratutako *Gramatika bideetan* izeneko liburuaren egilea dela. Molde zaharreko analisi gramatikaletara ohituta geundenontzat, iraultza txiki bat izan zen Noam Chomskyren gramatika sortzailearen printzipioak euskarara aplikatzen zituen liburu hura, eta garrantzi berezia izan zuen gerora hizkuntza-irakasle edo itzultzaile-edo editore-lanetan jardungo genuenontzat.

Emeritu bilakatu arte Goenaga jaunarena izan den 21. aulkia hartzera noa, beraz, Euskaltzaindian. Handia da ohorea, baina sentitzen dudana erantzukizuna ez da txikiagoa.

Gaurko hitzaldiaren gaiari heldu aurretik, utzidazue naizena izateko bidean lagundu didatenak aipatzen, labur-labur. Zerrendan buru, Joseba, Elisabet eta Jone Irazu. Hurrena, Andoni Garikano. Umetan ikasi nuen lehen olerkia harekin ikasi

nuen. Lizardiri jasotako oroitarrian zegoen zizelkatuta, eta beti irakurtzen genuen handik pasatzen ginenean Urkizurako bidean:

Oi, zein dan ituna
beera-bear au!
Nik ez nai eguna
biurtzerik gau!

Garikano familia osoa ere aipatu nahi dut. Altxor preziatu bat bezala zaindu dute beti euskara. Diktaturako urte ilunetan, beste euskaldun eta beste euskara batzuen oihartzunak zekartzaten abestiekin betetzen zituzten bazkalondoak:

Iruten ari nuzu
kilua gerrian
ardura dudalarik
nigarra begian.

Eta zerrendan azken, baina oroimenean aurren, Alkizako «hiztun ederrena», Migelenea etxeko Maria Jesus Iruretagoiena. Guk institutuan edo unibertsitatean jasotako hizkuntza-eskoletan, bi hitzekin erabakitzen zen esaldi baten edo testu baten kalitatea: *zuzen* idatzita zegoen edo *oker* idatzita zegoen. Baina anaia Antton eta biok literatura itzultzen hasi eta hari kontsultaren bat egiten genionean, beste hitz batzuk erabiltzen zituen berak, guk irakurritako pasarteak —*zuzen-zuzenak* gramatikaren ikuspegitik— ontzat emateko edo baztertzeko: «Ederki esana dago» edo «Hori etzazu hola jarri, oso itsusi dago». Gramatika aldetik zuzena izateak ez zuen testua salbatzen. Paradoxikoa badirudi ere, berak, euskaldun «larrekoak», zuzentasuna baino zerbait gehiago eskatzen zion hizkuntzari. Hizkuntzaren ikuspegi estetikoak zuen, ez gramatikala. Ikasbide ona izan zen niretzat.

Atzera begiratzen dudanean, egin ditudan lanetan —literatura itzultzean, idaztean, bestek idatzitako liburuak editatzean—, prosa zuzenaren eta prosa onaren arteko terreno labain arautu gabeko horretan ikusten dut neure burua, testuaren argitasuna, bizitasuna, musikaltasuna, hitz zehatza (*le mot juste*)... bilatu nahian. Nire belaunaldiko literatura-itzultzaileek ondo ulertuko dute zertaz ari naizen. Literatura unibertsaleko obrarik ederrenak itzultzea suertatu zaigu, eta bakoitzaren idazkera erreproduzitzen saiatu gara euskarari gehiegizko bortxarik egin gabe. Zenbaitetan, ederki kostata.

Itzuli nuen aurreneko nobela, Robert Louis Stevenson *Treasure Island*, euskaraz *Altxor uhartea*, laurogeita hamar hitz dituen esaldi batekin hasten zen. Ondo esan dut, laurogeita hamar hitz. Nola eman hori irakurri ahala ulertuko zen esaldi bakarrean? Stevensonen prosa bizi eta diafanora hurbilduko zen euskarazko ordaina behar nuen, narratzailea kontatzen ari zena *ikusten* utziko ziona irakurleari. Hogeigarren edo berrogeigarren bertsioarekin ari nintzela, beste askotan bezala, Paul Valéryren hitzek erreskatatu ninduten: «Poema bat ez da inoiz amaitzen, abandonatu egiten da».

Ontzat eman nuen berrogeigarren bertsio hartan, Jim Hawkins narratzaileak hitz hauekin hasten du bere abenturaren kontakizuna:

Nolaz eta Trelawney jaunak, Livesey doktoreak eta gainerako gizaseme horiek Altxor Uharteko xehetasun guztiak, hasieratik azkenera arte, idazteko eskatu didaten, ezer ezkutuan gorde gabe uhartearen posizioa salbu, hain zuzen ere altxorraren parte bat oraindik han dagoelako, nire luma hartu, graziazko 17.....garren urtean, eta atzerantz noa gure aitak Admiral Benbow ostatuan buru egiten zuen garaietara, eta itsasgizon zahar beltzaran hark, bere sable orbain eta guzti, gure teilatupean ostatu hartu zuen estreinako egunera.

Baina... urrutitxo nabil. Esker ona adierazten ari nintzen eta *Altxor uhartean* amaitu dut. Ez naiz hona etorri Hispaniola goletak altxor bila egin zuen bidaiaz hitz egitera. Beste ontzi bat izango dut gaur hizpide: Euskaltzaindiak aste honetan bertan plazaratu —itsasoratu?— duen *Noeren ontzia*. Aurren-aurrena, egitasmoaren ezaugarriak aipatzen hasi baino lehen, azaldu dezadan zergatik erabaki zuen Euskaltzaindiak Noeren antzera jokatzea, eta lehengo eta oraingo euskal testuak uholdetik salbatuko zituen ontzi bat egitea.

Egun batez, konpainia on batean nengoela...

Egun batez, konpainia on batean nengoela, ekarri zuen solasak, izan zen perpausa, ez zuela deusek ere hainbat kalte egiten gure gazteek euskararekin duten harremanerako, eta ez euskararen beraren etorkizunerako ere, nola hizkuntza bere

gordinean irakasteak, arau, deklinabide-aula eta aditz-paradigma beldurgarriekin asaldatur gaztetxoek burmuin samur, minbera eta delikatuak. Eta on zitekeela, Noe patriarkak uholdearen aurretik bezala, ontzi bat egitea, eta hartan jasotzea euskarazko ondare literarioaren alerik printzipalenak, esanguratsuenak eta ederrenak, haien bitartez ezagut ditzaten gazteek gure aurrekoen bizimoldeak eta lanak. Konpainia berean deliberatu zen lehenbailehen ekin behar zitzaizola lan horri, globalizazioaren uholdeak mendi-zelaiak estali baino lehen...

Axularren prosa dotorea utzi eta XXI. mendeko hitz arruntetan esanda, gure literatura-ondarea erreskatatzea –edo, zabalago esanda, gure *kultura*-ondarea erreskatatzea–, hori zen erronka; eta bizirik iraunarazteko ahalegina egitea denborarik galdu gabe. Izan ere, egoerak ez du, itxura guztien arabera, «gerotik gerora» ibiltzeko aukerarik ematen. «Gaizki ari gara», «akulturazio-prozesu batean sartuta gaude», dio zurrumurru gero eta ozenagoak. Badakigu –aspaldi idatzi zuen Shakespearek– txirula bat dela zurrumurrua: «Susmoek, inbidiek, uste okerrekin ematen diote haize, eta, hain tresna ximplea eta erraza denez gero, edozeinek jo dezake»². Baina, horrelakoa ote da gure artean dabilen zurrumurrua? Ireki ditzagun belarriak, eta entzun zer dioten. Jakin dezagun, pedagogoei erakutsi diguten termino batetik abiatuta, zein den zurrumurruari haizematen ari zaion «arazo-egoera».

Arazo-egoera: hizkuntza- eta kultura-ondarea kolokan

Azkenaldi honetan, xuxurla hutsa zena zurrumurru ozen bihurtu da: gazte askok euskara jakin bai baina ez dute erabiltzen, horietariko batzuek ez dute euskaraz hitz egin nahi, ez dute euskararekiko atxikimendurik sentitzen, euskara arbuizatzen dute...

Baditugu euskararen erabilerari buruzko datuak. Baita zenbait gazte euskararen aurrean duten jarrera motelari buruzko datuak ere, inkestetan jasoak. Atxikimendu falta horren arrazoiak aletzen hasi gabe, hezkuntza-esparruarekin lotutako bi aipatuko ditut hemen: euskal curriculumaz ezartzerakoan erakutsi dugun ahulezia eta, horrekin batera, Euskara eta Literatura irakasgaiak

² William Shakespeare, *Enrique IV.a*, II. zatia. Calixto Bieitok zuzendutako *Erresuma, Kingdom, Reino* antzezlanaren zatia. 2022ko otsailaren 27an estreinatu zen obra Bilboko Arriaga antzokian. Itzultzaileak: Bernardo Atxaga eta Asun Garikano.

hizkuntzari eman diogun protagonismo erabatekoa; hainbesterainokoa, non normaltzat hartzen den, adibidez, euskararekin oso justu dabiltzan ikasleek orduak pasatzea euskalkien ezaugarri morfofonologikoak buruz ikasten.

Inkestak aipatu ditugu. Bada, presta dezagun beste bat, ikasketa guztiak euskaraz egin dituzten gazteei zuzendua. Inkesta zabalago bat, hizkuntzari buruzko galderak ez ezik, kulturari buruzkoak ere –euskal kulturari buruzkoak– jasoko dituen. Galdera ximple-ximpleak: Zer eratakoa, zer generotakoa da euskaraz argitaratutako lehen liburua, *Linguae Vasconum Primitiae*? Nor izan zen Bonaparte printzea, edo Bizenta Mogel, edo Jose Migel Barandiaran, edo Mikel Laboa? Zer gertatu zen Artxanda mendian 1937ko ekainean? Zer dira maskaradak? Zer da diglosia?

Alde askotatik iristen diren zurrumurruek egia badiote, ez du ematen galdetegiaren emaitzak oso bihotz-altxagarriak izango liratekeenik. Hizkuntzan jarri dugu indar guztia, ahaztuta hizkuntza tresna dela, unibertso batera sartzeko aukera ematen duen giltza. Aspaldi ohartarazi gintuen Koldo Mitxelena joko horren moztasunaz: «Lotsagarri da beti hizkuntzaz mintzatzen aritzea, hizkuntza horren bitartez beste sakonagoko zer bait adierazi beharrean»³. Abisuak abisu, halako *hybris* filologiko batek jota jarraitzen dugu. Ikastetxe edo euskaltegiak pasilloetatik ibili denak badu horren berri, eta Allen Ginsberg-en «Ulua» poemaren tonu epikoan konta lezake bere begiz ikusitakoa:

Gure belaunaldiko buru argienak ikusi ditut amore ematen
marratxoaren kontrako batailan, totelka mintzatzen
erdarakada eta kalko okerren beldurrez,
minaz jositako eremuan arnasari eusten,
hurrengo akatsa noiz baino noiz lehertuko...

Salbuespenak albuespen, ez gara ondo ari euskal curriculumaz ezartzerakoan. Hori dio zurrumurru ozenak, eta hori da arazo-egoera. Euskal Autonomia Erkidegoan azken hogeitaz urteotan Hezkuntza Sailatik aterata diren dokumentu garrantzitsu guztietan jasota dago derrigorrezko eskolaldiko eta Batxilergoko irakasgaiek euskal kulturaren eta hizkuntzaren dimentsio espezifikoak txertatu

³ Mitxelena, Koldo (1972). *Mitxelena idazlan hautatuak*. [Patxi Altunaren edizioa]. Bilbo: Etor, Ediciones Mensajero: 69.

behar dutela, baina horretarako, lehengaiak, ikasmaterial duin eta egokiak, behar dira. Sortu dira herri-ekimenak hutsune hori betetzeko, eta irakasleak edo mintegiak ere saiatu dira zein bere kabuz, baina euskal kultura lantzeko material didaktiko adosturik gabe jarraitzen dugu.

Gainera, beste errealitate bat gehitu behar zaio horri. Dakizuen bezala, ikasleen eskuetara iristen diren testuliburu gehienak Euskal Herritik kanpo diseinatuak dira. Joan Mari Torrealdaik hamaika aldiz seinalatu zuen horren arriskua *Jakin* aldizkarian argitaratzen zituen euskal liburugintzaren azterketa haietan.

Euskarazko hezkuntza proiektu gehienak -zioen 2018an- Euskal Herritik kanpo diseinaturikoak dira, beste eta bestelako curriculum proiektuen arabera landuak. Jatorri horren markak nonahi agertzen dira: geografian, historian, oraingo zatiketa administratibo-politikoan...⁴.

Torrealdaik hitz horiek idatzi zituen garaian, testuliburuaren ekoizpenaren % 73 Euskal Herritik kanpoko argitaletxeetatik iristen zitzaigun. Kopurua ez da asko aldatu ordutik hona.

EIMAn, euskarazko materialgintza aztertzeke programan aritzea behaleku aparta izan zen horren ondorioez jabetzeko. Gure eskuetara iritsitako bi testuliburu datozkit burura. Batean, Historia Garaikidekoan, atal bat eskaintzen zitzairen XIX. mendean Europan gertatutako mugimendu migratzaileei. Arretaz arakatu nuen, aritua bainintzen gai hori aztertzen *Far Westeko Euskal Herria* idatzi nuenean. Banekien, Adrien Gachiteguy Mendebalde Urrun hartan ibili zelako datuak jasotzen, 1862 eta 1865 bitartean Alduden jaiotako 18 urteko gizonezkoetatik % 87k -% 87k!- emigratu egin zuela⁵. Edo, handik urte batzuetara, Ispaster, Ea, Ibarrangelu, Natxitua eta inguruko herri bizkaitarrak gazterik gabe gelditu zirela ia, mutilak artzain joanda, gehienak Idahora, eta neskak, berriz, euskal ostatueta lan egitera. Arakatu nuen bada, Historia Garaikideko liburu hura, eta... ezer ez. Panpetako *onbúari* kantatu zion Pedro Mari Otaño bezala Amerikara joandako milaka euskaldunen aipamen bakar bat ere ez.

⁴ Torrealdai, Joan Mari (2018). «Euskal liburugintza 2016», in *Jakin* 226: 100.

⁵ Douglass, W. A., & Bilbao, J. (2005. 1. argitaraldia: 1975). *Amerikanuak: Basques in the New World*. Reno (Nevada): University of Nevada Press Paperback Edition: 123.

Bigarren testuliburuak –Lehenengo Batxilergoko Matematikakoa–, «Ohar historikoak» izeneko atal bat zekarren gai bakoitzaren hasieran. Bertan, gertakari historikoen hautaketa bat, denbora-lerro batean: zer urtetan aurkitu zuten Santiago apostoluaren hilobia, *El Cantar de Mio Cid* noiz argitaratu zen... Berriro ere, euskal kulturaren aipamen bakar bat ere ez.

Bernart Etxepareren aitzinsolaseko hitzak etorri behar nahi eta nahi ez gogora: «[...] Eta kausa honegatik [euskara] gelditzen da abataturik [umiliaturik], ezein reputazione bage...».

Eta kausa horrengatik –nire hitzak dira orain–, testuliburu horiekin elikatzen diren gazteek ondoriozta dezakete gure aurrekoek ez digitela inolako kultura-ondararik utzi; zibilizazioaren bazterretan bizi izan den herri basa bat izan dela gurea. Ondorio horretara iristeko arriskua beste inon baino larriagoa da Euskal Hizkuntza eta Literatura irakasgaietan. Gaztelaniaren edo frantsesaren literatura eta euskararena elkarren parean ezagutzen dituzte ikasleek. Gaztelaniaz eta frantsesez, egungo literatura ez ezik, klasikoen lanak edo lan horien zatiak ere irakurtzen dituzte. Eta euskaraz? Euskaraz ere lan garrantzitsuak irakurri ezean, euskaraz sortuak edo euskarara ekarriak, kultura sendo baten adierazpide gisa ikusiko dituzte gaztelania eta frantsesa; euskara, aldiz, hutsaren hurrengo irudituko zaie, hizkuntza eskas eta txatxu bat. Soilik gure literatura-ondarea eskolara eramanez lortuko dugu, gainera, hurrengo belaunaldiek kultura literario komun bat izatea. Memoria literario komun bat non, adibidez, XIX. mendearen bukaera aldera Pedro Mari Otañok txepetxari eskainitako bertso inspiratuak txoko bat izango duen:

Txotx batek aisa jasoko luke
nola karga gutxi duan,
bañan gustatzen zaio jartzia
adar sendoxiaguan;
amildu arren ez leike galdu
dakiyelako eguan,
bañan arkitzen baldin bada ere
burnizko aldamiyuan,
iru-lau aldiz xanpatutzen du
seguru ote daguan⁶.

⁶ Zavala, Antonio [bizitzaren egille eta bertsoen biltzaille] (1993). *Pedro Maria Otaño eta bere ingurua* (I), Auspoaren Sail Nagusia, Sendoa: 403-405.

Galera da, nire ustez, gaurko gazteek ez gozatzea Otañok txepetxari eskainitako bertsoekin, inork ez dituelako bideratu bertso hori eta beste asko hain ederki kantatzen dituzten Unai eta Eñaut Agirre anaiengana.

Eta galera da, era berean, Jean Saint-Pierre «Anxuberro»k Lehen Mundu Gerran *Eskualduna* astekarirako idazten zituen fronteko kronikak ez ezagutzea. Piarres Xarrittonek kontatu zigun nola idazten zituen «Anxuberro»k kronika haiek:

Kanoi hotsaren artetik, karrikarte zoko batean, lursagar zakuen gainean jarririk, idazluma tzar bat hortz artean marruskatuz, soldadu lagunuen berriak eta haien etxekoen arrangurak hausnartu ondoan, zarra-zarra, paper mutur baten gainean bere artikuluak zirrimarratzen zituen⁷.

Irudiak badu nahikoa indar gogoan iltzatuta geratzeko. Baina nor gogoratzen da gaur Anxuberroz?

Euskal Testuak izeneko gaia ematen nuen IRALEn. Batzuetan, hileko hamar testu onenen zerrenda osatzeko eskatzen nien ikasleei. Eta behin baino gehiagotan konprobatu nuen, lehengo eta oraingo testuak irakurtzen bagenituen ere —Bizenta Mogel, Virginia Woolf eta Mariasun Landa saio berean—, testu zaharrek postu ona lortzen zutela *the top ten* horretan. Axular beti agertzen zen; Larramendik bere hiztegiari egindako hitzaurrearen pasarteren bat ere faboritoen artean egoten zen. Baldintza bat bete behar da, ordea, horretara iristeko: irakasleak balioa ematea ikasleen aurrean jarri duen testuari, eta ikaslea horretaz ohartzea.

«Memoria literario komun» baten beharra aipatu dut. Frantziako Gobernuak Hezkuntza Ministerioaren programetan ere presente dago ideia hori (*une culture littéraire partagée*)⁸. Espainiako Hezkuntza Ministerioko curriculumean, berriz, Historiako atalean, «memoria kolektiboa»ren garrantzia azpimarratzen da⁹. Antza, gure artean «kultur transmisioa» deitu dugun hori kezka zabaldua da gaur egungo

⁷ Xarriton, Piarres (2003). *Jean Sain-Pierre «Anxuberro»*. Bidegileak bilduma. Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia: 13.

⁸ Programme de français de première des voies générale et technologique. <https://www.cimf.ca/wp-content/uploads/2020/11/Programme-de-Francais-Dapres-le-BOEN-special-no-1-du-22-janvier-2019.pdf>

⁹ Currículo LOMLOE. Bachillerato. Historia de España. <https://educagob.educacionyfp.gob.es/curriculo/curriculo-lomloe/menu-curriculos-basicos/bachillerato/materias/historia-espana/desarrollo.html>

gizarte globalizatu eta hiperinformatuetan. Hezkuntza Sailaren curriculum-dekretuan ere ageri da (77/2023), honela adierazita:

Talde-identitateak komunitateen barruko lotura kultural eta afektiboen ondorioz sortzen dira. Neurri handiagoan edo txikiagoan, ezaugarri berberak partekatzeak, eta horiei lotuta sentitzeak, kide izatearen sentimendu komun bat sortzen du...¹⁰.

«Kide izatearen sentimendu komun bat», ingelesez hainbeste aipatzen den *the sense of belonging* delako hori. Horretarako —gazteek euskal komunitateko kide izatearen sentimendu hori izan dezaten—, «testuen corpus bat konfiguratzea» funtsezkoa dela dio aipaturiko curriculum-dekretuak. Hau da, funtsezkoa dela kultura-ondarearen obrak corpus batean jasotzea. Behar horri erantzun nahian jarri zen abian, hain zuzen ere, *Noeren ontzia* egitasmoa. Hari buruzko zehaztapenak emango dizkizuet jarraian.

Noeren ontzia

Garai eta euskalki guztietako testu hautatuak jasoko ditu *Noeren ontziak*, euskaraz sortuak edo beste hizkuntza batzuetatik itzuliak. Gaurko ortografiaz eta morfologiaz aurkeztuko dira, arretaz editatuta, eta jatorrizkora jotzeko aukera eskainiko da. Argazki edo bestelako irudiak ere izango ditu, eta testu guztiak etiketatuta egongo dira, erabiltzailea erraz irits dadin haietara. Testuaren gaiarekin lotutako audioetara edo bideoetara jotzeko aukera ere izango du informazio gehiago nahi duenak.

DBHko eta Batxilergoko ikasleak gogoan hartuta diseinatu da batez ere webgunea, baina baliagarria izan nahiko luke unibertsitateko ikasleentzat ere, eta baita euskaltegi zein hizkuntza-eskolentzat ere, ikasmaterialak prestatzen diharduten Berritzegune eta argialetxeentzat, edota Irakurketa Plana hornitu nahi duten ikastetxeentzat.

Momentuz, zazpi ataletan sailkatu ditugu testuak: Historia, Herri-kultura, Hizkuntza, Literatura, Ahozko Literatura, Gaurko Gizartea eta Abestiak. 170en bat testu igo ditugu orain. Udazkenean, beste 50en bat igotzeko asmoa dugu.

¹⁰ 77/2023 DEKRETUA, maiatzaren 30ekoa, Oinarrizko Hezkuntzaren curriculum zehaztu eta Euskal Autonomia Erkidegoan ezartzekoa.

Eman dezagun Historia irakasle batek Lehen Mundu Gerrari buruzko testu bat nahi duela, gelan irakurtzeko. Bada, bilatzailean «Lehen Mundu Gerra» idatzi, klik egin, eta garai horri buruzko artikulua, kronikak, testigantzak, abestiak, bertsoak aurkituko ditu. Hizkuntza irakaslea euskararen historia soziala lantzen ari dela? Bada, berdin: bilatzailean idatzi, klik egin, eta hortxe izango ditu Kardaberaz, Humboldt, Emeterio Arrese, Piarres Larzabal, Joan Mari Torrealдай, Koldo Izagirre edo Mikel Zarateren pasarteak. Klasikoek ere izango dute tokia. Gaurko gaiek ere bai: immigrazioa, krisi klimatikoa, justizia soziala... Eta baita, esan gabe doa, emakumeek ere.

Noeren *ontzian* jasota geratu dira, esate baterako, emakume batek sinatutako lehen euskal liburuaren egileak, Bizenta Mogeak, *Ipui onak* liburuaren hasieran jarri zituen hitzak. Ez ziren meritu gutxikoak izan. XIX. mendearen hasiera hartan, eta baita geroago ere, emakume idazle askok gizonezkoen izenekin sinatzen zituzten beren lanak. Gogoratu Charlotte eta Emily Brontë ahizpak, Ingalaterran. Edo, Espainian, Cecilia Böhl de Faber hura, bere liburuak Fernán Caballero izenez sinatzen zituenak. Gure Bizenta Mogel, pseudonimo baten atzean ezkutatu beharrean, ausarki mintzatu zitzairen liburuaren azalean emakume baten izena ikusita *sinuka*, imintzioka, hasiko zirenei:

Nola nik sinetsaraziko diet askori euskaratu ditudala erdaldun jakitunek argitaratu dituzten ipuinak? [...] Horretarako behar litzateke jakitea euskara, gaztelania eta latinezko hiru hizkuntzak. Zein gauza sinesgaitza neskata batengan!¹¹

Garai berriagoetara etorrita, koka gaitezen Bilbon, 1937ko ekainean. Han dabil George Steer, *The Times* egunkariko gerra-korrespontsal hegoafrikarra, eta Artxandara igotzen ikusi ditu hiria defendatzeko azken ahalegina egitera doazen batailoiak.

Gaua heltzean –idatziko du *The Tree of Guernica* (*Gernikako Arbola*) liburuan–, batailako kearen eta sugarren eta zalaparta etengabearen artean, euskal infanteria abertzaleko hiru batailoirik hoberenak bidali zituzten gora, azken eginahala egitera. Kirikiño, Itsasalde, Itxarkundia. Demokraziaren

¹¹ Mogel, Bizenta A. (1963). *Ipui onak*. Auspoa Liburutegia 28: 37. [Grafia gaurkotuta, Noeren *ontzian* agertzen den bezala).

aldeko giza sakrifizioaren historian, biziko ahal dira betiko haien izenak! Lur emankorretik ereinotza sortzen den bitartean, izango dira hostoak haien oroitzapena koroatzeko. Heroiak, agurtzen zaituztet! Ekintza etsia zen, eta hori jakinda ere, abestuz igo ziren gudari haiek su-lerrora¹².

Beraz, idazki-mota asko, genero guztietakoak, jasoko ditu *Noeren ontziak*, ez literarioak bakarrik: elkarrizketak, testigantzak, gutunak, bando-, panfleto- edo mitin-zatiak edota prentsa-artikuluak (Gasteizko Martxoaren 3ko gertakarien lekuko izan zen Juan Jose Zearretak aste hartan bertan *Anaitasunan* argitaratutakoa, esate baterako). Testu esanguratsuak betiere, historialari batek bere ikerketarako aintzat hartuko lituzkeenak, eta irakasleari, mikroistorioetatik abiatuta —historia lokaletik eta lehen mailako iturri dokumentaletatik abiatuta—, makrohistoriaren edo historia orokorraren kontzeptuak lantzeko baliatuko zaizkionak.

***Noeren ontziak* zer helburu bete nahi dituen**

Lehenengo helburua aipatu dugu: gure aurrekoen ondarea jasotzea. Ez bakarrik euskaraz dagoelako, baizik eta, Mitxelenaren hitzetara itzuliz, «sakonagoko zerbait» adierazten duelako. Neuretzat ere, bizi guztian arlo honetan aritu ondoren, ontzian jaso ditugun zenbait testuren egileak erabat ezezagunak ziren: Jean Saint-Pierre «Anxuberro» bera, Martin Irabola, Beñat Karrika, Perpetua Saragueta. Haien oroitzapenari ereinotzeko koroarik ez diogu honezkero jarriko, baina atera ditzagun behintzat liburutegi-zokoetatik eta lehen planora ekarri. Gazteek euskal munduaz duten irudia zabaltzen lagunduko digute.

Baina badu *Noeren ontziak* beste helburu bat ere, irakurmenarekin estuki lotua. Hemen, arazo-egoera zein den esplikatu beharrik ez dago. Denok dakigu azken urteetako PISA eta PIRLS probetan emaitzak kaskarrak izan direla irakurmenaren atalean. Horren aurrean, 2018an Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Sailak Euskadiko Irakurketa Plana¹³ argitaratu zuen Heziberri 2020¹⁴ hezkuntza-

¹² Steer, G. L. (2019). *Gernikako Arbola. Gerra modernoaren landa-azterketa bat*. Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia: 340. Itzulpena: Koro Navarro.

¹³ Hezkuntza Saila (2018). Euskadiko Irakurketa Plana.

¹⁴ https://www.euskadi.eus/contenidos/documentacion/inn_doc_sist_educativo/eu_def/adjuntos/000009e_Pub_EJ_heziberri_2020_e.pdf

eredu pedagogikoaren barruan. Aipaturiko plan horrek «askotariko testuak» nahiz lexikoa lantzearen beharra azpimarratzen zuen, eta ikastetxe bakoitzak bere irakurketa-plana diseinatzeko edo eguneratzeko pausoak zehazten zituen. *Irakurgunea* webgunea ere zabaldu zen, eduki guztiak bertan kokatzeko. Berriro ere, ordea, behar-beharrezkoena falta zen: «askotariko testu» horiek ez ziren inon ageri.

Falta zen, hain zuzen ere, *Noeren ontzian* jasotzen ari garena: estilo, erregistro, tonu desberdinetako testuak. Tamalgarria da, izan ere, Derrigorrezko Hezkuntzaren amaieran, gazteek testuliburuetakako edo apunteetakako euskara besterik ez ezagutzea. Inor ez da irakurtzera zaletzen —inork ez du *la joie de lire*, ‘irakurtzearen poza’ sentitzen— eskolako apunteak irakurtzearen poderioz; inor ez da hizkuntzaz maitemintzen prosa didaktikoa, euskarazkoa edo beste edozein hizkuntzatakkoa, irakurrita. Askotariko idazkerak ezagutzeak ahalbidetzen du, gainera, nork bere idazkera garatzea.

Pentsatzen jarrita, deigarriak dira irakurketaren inguruko zenbait ohitura. Eskolak irakurtzeko gaitasuna bermatu behar duela errepikatzen dugu; irakurtzeko ohitura finkatzea nahitaezko baldintza dela ikaskuntza ondo bideratzeko eta garapen pertsonalerako¹⁵; are gehiago, irakurritakoa zuzen interpretatzeko gai izatea ezinbesteko bihurtu dela, desinformazioa eta manipulazioa jaun eta jabe diren garaiotan. Eta, hala ere, askotan etxerako uzten da irakurtzeko lan hori («irakurri testu hau biharko» edo «irakurri liburu hau hilaren bukaerarako»). Beste irakasgai batzuetan ez da holakorik gertatzen: Matematika irakasleak eskolako denbora eskaintzen dio problemak ebazteari; Heziketa Fisikokoak ez die ikasleei esaten: «Biharko, eman hamar buelta korrika auzoko parkeari». Berdin jokatu beharko litzateke irakurketarekin ere, eta, eskola-orduetan, eta irakasgai guztietan, parentesiak zabaldu irakurtzeko.

Irakurtzeko esan dut, eta ez *irakurmena lantzeko*. Izan ere, beldur naiz ez ote dugun ahaztu, tertulia dialogikoek, estrategia kooperatiboek eta elkarreragina sustatzeko dinamikak itsututa, irakurtzeak ez duela beti irakurmena lantzea izan behar. Edozein irakaslek, nola Historiakoak hala Fisikakoak edo Biologiakoak, tartetxo bat egin dezakeela noiznahi testu bat irakurtzeko ikasleei, edo ikasleek berek irakur dezaten. Hizkuntza-lanketarik egin gabe. Irakurri, testuak duen interesagatik, hizkuntzaz ahaztuta. Eta ikasleak hari buruzko ariketa aspergarriekin zamatu gabe.

¹⁵ 76/2023 Dekretua, maiatzaren 30ekoa, Batxilergoaren curriculumak zehaztu eta Euskal Autonomia Erkidegoan ezartzekoa.

Batzuetan, ikusi irakurmena lantzeko prestatzen diren unitate didaktikoak, eta Esoporen fabula hura dator burura. Ezagutuko duzue. Mendi bat ernari zegoen, eta, erditzeko unea iritsita, emaginik ez zuen. Haren aieneak eta kexak...! Martin Goihetxek honela kontatu zuen 1852an:

MENDIA ERNARI

Mendi bat aspaldi lehen
erdi beharrez zagoen,
eta emagiñik etzuen.
Haren ay eta plaiñuak
urrun ziren adituak:
Yendeak ikharan zauden
zer yalgi behar othe zen:
orok zuten ikhus uste
Paris oso bat bedere:
Badakizu zer zen agertu mundurat?
Sagu bat¹⁶.

Horazioren hitzetan: *Parturient montes, nascetur ridiculus mus*.

Tarte bat egin, parentesi bat zabaldu, adibidez, Txema Larreak jasotako kontakizun labur hau irakurtzeko.

OGIAREN LILURA

*Zumarragako Sagaspe baserriko
aitonari Julian Alustizak jasoa*

Aita-amak eta zortzi senide ginen gu denok eta lau librako ogia izaten genuen aste guztirako, pusketatxo bana partitzen zigun amak bazkaltzerakoan. Baina gauean, gu umeak ogi eske izaten ginen berriz ere:

¹⁶ Goihetxe, Martin (1852). *Fableac edo aleguiac, Lafontenenetarik berechiz hartuac*. Baiona: Forec eta Lasserrec Imprimatuac: 45.

—Amatxo, ogie, ogie...

—Ez dago, ordea, ogirik. Ez dago aste guztirako —erantzuten zigun berak.

—Ikusi behintzat, amatxo, ikusi ogie —guk umeok.

Eta amak kutxatik ogia atera eta erakutsi egiten zigun, horrekin konformatzen ginen beti¹⁷.

Bere laburrean, esanahi handia du irakurri dizuedan pasarteak, poema bat dela ere esan daiteke. Pentsatzekoa da bere indarra gaurko gazteei ere iritsiko zaiela. Eta batzuei ahaztezina egingo zaiela, nola niri Urkizuko bidean Lizardiren poema zati hura («Oi, zein dan ituna / beera-bear au! / Nik ez nai eguna / biurtzerik gau!»), baldin eta itotzen ez badugu adberbioak edo juntagailuak lantzeko aitzakiatzat hartuta. Labur esanda, irakurri eta bakean uzteko testuen artean sartuko nuke nik, hain zuzen ere Lizardiren poesiaz ari zela Gabriel Arestik emandako arrazoi beragatik:

Lizardi ezta esplikatzen. Lizardi konprenitu egiten da. Egun batean gizon eskolatuak etorriko dira, eta gorputz edo hilotz ustel balitz bezala, autopsia zehatz bat egiteko asmoa ekarriko dute. [...] Egun batean, badakit, filologo bat etorriko da eta Lizardiren poesia aztertuko du puntatik hondoraino. Lizardiren poesiaren gorputza hilen du ganibet-kolpeka [...]. Egun hartan nire bakardadea haundiagoa izanen da. Egun hartan birao bat esan beharko dut¹⁸.

Noeren ontziari buruzko azken oharra

Testuei buruz ari naiz etengabe, baina, testuez gain —aipatu dut hau lehen, eta zehatzago esplikatuko dut orain—, gaiarekin lotutako ikonografiak ere (grabatuak, argazkiak, marrazkiak, mapak, grafikoak...) garrantzi berezia izango du *Noeren ontzian*. Gehienetan, irudi horiek ez dira testuaren apaingarri hutsa izango, baizik eta testuaren edukiarekin batera aztertu beharreko elementuak.

¹⁷ Jose Maria Larrea [edit.], *Ele neumatikoak*, Pamiela, 1994.

¹⁸ Gabriel Aresti. «Lizardi, poeta». *Zeruko Argia*, 1964-IV-19.

Eta bestelako erremintak ere izango dira. Behin entzun nion ikasle bati –Mikel Leunda zuen eta du izena, Teknologia irakaslea– euskal curriculumak txertatzeko «erreminta-kutxa» bat behar zutela bere irakasgaian, era guztietako tresnak izango zituen: irakurgaiak, bai, baina baita bideoklipak, audioak, dokumentalak eta abar ere bai. Ideia hori aintzat hartuta, *Noeren ontziko* testu asko multimodalak izango dira. Esate baterako, *Linguae Vasconum Primitia*eren hitzaurreko pasarte baten aldamenean, Imanol Epeldek harekin egindako *Etxepare RAP* bertsioa egongo da –Etxepare horregatik hartzen baitugu klasikotzat, haren hitzak rapeatu eta oraindik ere zerbait esaten diotelako gaurko irakurleari edo entzuleari–; eta gainera, horrez gain, Frantziako Liburutegi Nazionalaren funts digitalizatuetan (Gallican) sartu ahal izango gara, Etxepareren liburuaren edizio originalaren kopia bakarraren irudiak ikusteko.

Era berean, Gerra Zibilarekin lotutako testuak irakurtzean, Espainiako Liburutegi Nazionaleko argazki-bildumak, Southampton Unibertsitateko Bilduma Bereziak edo Kaliforniako San Diego Unibertsitateko argazki eta bestelako dokumentuen funtsak kontsultatu ahal izango dira. Era horretan, Kahoot! eta Escape Room eta bestelako pitxi-pitxi digitalak baino harago joanez, unibertsitate, liburutegi edo artxiboetako bilduma digitalizatuetan sartzeraz eta informazio-iturri fidagarriak erabiltzera ohituko dira ikasleak.

Bukatzeko aldera, *Noeren ontzian* sartuta, testu horietako bi erakutsiko dizkizuet.

Lehenengoa Pete Aguerberry zuberotarraren biografia da. Kaliforniako Death Valley Parke Nazionalan, hau da, Heriotzaren haranean, behaleku bat dago haren izena daramana. Aguerberryk 16 urterekin itsasoa zeharkatu, 1890ean, eta era guztietako lanak egin zituen Mundu Berrian: meatzari izan zen, artzain, diligentzia-gidari, izotz-saltzaile..., baita pilotari ere, San Frantziskon. xx. mendearen hasieran San Frantziskon jokatzeko ziren pilota partidek oihartzun handia zuten prentsari. Pantailan ikusten duzuen albisteak 1901eko abenduaren 27an hiriko Eder Jai frontoian jokaturako partiden berri ematen du. Estekan klikatu, Kaliforniako prentsaren bilduma digitalean sartu eta albistea irakur daiteke.

Holaxe ibili zen Pete Aguerberry, batera eta bestera, bizimodua nola aterako, halako batean urrea, urre-meatze txiki bat, aurkitu zuen arte, hain zuzen ere, Heriotzaren haranean. Han bukatu ziren haren ibilerak. Etxetxo bat egin, eta hantxe bizi izan zen hurrengo 40 urteetan. Dirua behar zuenean, urre pixkaren bat kentzen zion meatzeari.

Aguereberryk maite zuen Heriotzaren haraneko paisaia munduz kanpokoa. Meatzetik 7-8 kilometrora, haranaren ikuspegi bikaina eskaintzen zuen gain bat zegoen, eta harainoko bidea ireki zuen eskuz, pikotx, pala eta eskorgekin. Gain hura irudian ikusten duzuen Aguereberry Point da gaur egun, urtero Parke Nazionala bisitatzen duten milaka turisten jomugetako bat. Bidea egiten halako lana hartu ondoren, hura erabiltzeagatik bidesaria eskatzeko esaten omen zion jendeak. Aguereberryren erantzuna: gauza eder bat ikusten uzteagatik ezin zela dirurik eskatu.

Erakutsi nahi dizuedan bigarren testua abesti bat da, Joxean Artzek idatzitako eta Mikel Laboak musikatutako *Gure bazterrak*. Hemen gauden gehienontzat, adinagatik, gure garaiko abestia; gazteentzat, aldiz, lehengo mendeko abestia. *Noeren ontzian*, Artzeren beraren azalpena dator aurrena: nola bururatu zitzaion poema, Mikel Laboarekin eta beste lagun batzuekin batera Agina mendiaren inguruetan zebilela.

Jarraian, *Eta sasi guztien gainetik* liburuan agertu zen bezala erakusten da poema, Jose Luis Zumetaren marrazkiarekin.

Bukaeran, Mikel Laboaren eta Ruper Ordorikaren bertsioak daude, eta baita kanta gaurko egunera ekarri duen Aitor Bengoetxea «Bengo»ren interpretazioa ere, abestia breakdancearekin fusionatzen duena.

Amaitzera noa. 1718. urte inguruan, Joanes Etxeberri, Etxeberri Sarakoak, jakitatearen aldeko hautua egitera gonbidatu zituen gazteak *Escual-herrico gazteriar* izeneko gutunean:

[...] deitzen ditut [gazteak], Minervaren josteta ezti eta kanta-alosien bidez, inorantziaren kontra egiten den gerla ohorezkora, eta batbederak batere arriskurik gabe anitz abantaila eder erdiets dezakeenera. Hau da gerla eder eta miragarri hura, zeinetan jakintasunak nahi baitu gizona altxatu, eta abantailatu, hala nola inorantziak nahi baitu jaurti, eta ostikatu¹⁹.

¹⁹ *Obras vascogadas del doctor laborano Joannes d'Etcheberri. 1712 (1907).* [Julio de Urquijoren edizioa]. Paris: Paul Geuthner: 93, 96-97.

Etxeberri Sarakoaren espirituak bultzatzen du *Noeren ontzia*. «[...] [haren] adore eta kemenagatik —idatzi zuen Arestik—, beti laudatu beharko dugu eskritore eta euskaltzale noble eta prestu honen entusiasmo miragarria»²⁰.

Joan dira urteak, joan dira mendeak, eta *inorantziaren* kontrako gerlak, jakintasunaren, humanismoaren aldeko lehiak, inoiz baino beharrezkoagoa dirudi garaiotan, sare sozialetako hotsak eta ardailak mendi-zelaiak estaltzear dauzkan honetan. Gero eta beharrezkoagoa, halaber, euskarazko kultura-produktuak erakusleihatara eramatea, eta, bereziki, gazteen eskuetara. Gure literatura-ondarea, eta kultura-ondarea oro har, hurrengo belaunaldiei pasatu nahi badiegu, beharrezkoak diren baliabide guztiak jarri beharko dira hezkuntza-komunitatearen eskura. Gero, horri Etxeberriren entusiasmo miragarria gehituko diogu.

²⁰ Gabriel Aresti (1986). "Joanes Etxeberri Sarakoaren sentimendu soziala eta kontzientzia nazionala" in *Artikuluak; Hitzaldiak; Gutunak. Gabriel Aresti-ren literatur lanak*, 10. Donostia: Susa [etab.]: 122-129.

Andres Alberdi euskaltzain osoaren erantzuna A. Garikanoren sarrera-hitzaldiari

Noeren ontziaren uberaren arrastoan

Sarrera-agurra

Euskaltzain lagun kideok, agintari jaun-andreok, Asun Garikanoren senar eta alabok (Elisabet eta Jone), senideok, hona bildutako jaun-andreok, eguerdi on guztioi!

Pozik etorri naiz gaurko honetan zuen artera, eta, ez dago esan beharrik, esker onez. Ez da gutxiagorako; izan ere, beti izaten da pozgarri euskaltzain berri baten sarrera-ekitaldira etortzea, eta are gehiago sarrera-hitzaldiari erantzun-idazkia emateko ardura baduzu.

Egia esan, neu izanik euskaltzain osoen artean zure aurretik, Asun, azkeneko etorri berria, ez nuen pentsatu ere egiten aita ponteko edo aitabitxi izateko atsegina, ohorea eta erantzukizuna neuri egokituko zitzaidanik.

Ohorea da hemen egotea, baina ez da ataka erraza izaten gaurkoaren moduko egitekoa, eta lehen momentuan izuak hartu baninduen ere (oraindik ere joan ez zaidana bere osoan), eta muzin egin nahi izan banion ere zure gonbidapenari, aitortu nahi dizut gaur gozamen handiz nagoela hemen zeregin honetan. Eskerrik asko, beraz, Asun.

Gonbita egitean eman zenizkidan arrazoiek ez zidaten ihesbiderik uzten: profil antzeko ibilbide profesionala izanak omen gara aipatu zenidan, irakasle-lanetan urte askoan arituak, testugintzaren egitekoetan buru-belarri jardunak, EIMA eta IRALEko eginkizunetan eskarmentatuak biok... Erantsi zenidan nire erantzunak borobilduko omen zuela ondoenik zure hitzaldia. Erronka handia da inondik ere zure euskara dotorearen parera iritsi beharra, baina saiaturko gara, eta ea ganorazko zeozer esateko gai garen!

Pozgarria da Asunek 21. aulkia hartuko duela jakitea, baina ez da gutxiagorako horrek berekin dakarren lorratza edo arrastoa. Oso urruti geratu zaigu Jose Paulo Ulibarri Okondoko semeak duela 100 urte (1823an) euskara zaintzeaz arduratuko zen erakunde haren profilaren imajina gaur egun Euskaltzaindiak duenarekin konparatzen badugu. «Hogeita lau gizon behar dira izendatu» zioen hark. Orduan, ez zitzaion burutik pasatu ere egingo euskaltzain osoen fisionomia zenbateraino aldatuko zen urteen joanean. Izan ere, egun, parekidetasunaren lorpena ate joka dugu; sekulako aldaketa ari da gertatzen akademia honetan. Azken bost euskaltzain oso berrietarik lau emakumeak zarete: Miren Agur Meabe, Castillo Suárez, Itxaro Borda eta zeu, Asun. Behialako intsentsu-usain eta sotana-dantzaren orde zuten lanerako grina eta zorrozatasuna izango ditugu bidelagun. Inork bestelako uste txarrik izan balezake ere, Euskaltzaindian badakigu ez zaretela hautatuak izan emazteki zaretelako, baizik eta zairen bezalako emaztekiak zaretelako: trebeak, langileak, eragileak, konprometituak, ausartak, gazteak, aintzatetsiak, erreferentziakoak... Ez dugu zalantzarik egiten zuen bikaintasunaz.

Aipatzekoa da, era berean, azken urteotan Euskaltzaindian sartzeko sarrera-hitzaldia nork bere jaioterrian egiteko ohiturari ez diozula jarraitu, Asun. Aukera egin behar zen, eta egin duzu, eta denok ulertzen eta onartzen ditugu zure aukeraren arrazoiak, hala, Gasteizek azken urteotan egin duen euskararen aldeko ahalegina eta aurreramentua edertzen, dotoretzen, duintzen... baituzu keinu edo seinale horrekin. Berrogei urtez Araban bizi izan ondoren, jende-multzo handia duzu hemen hurbileko; gertutik bizi izan duzu ehunka irakasle arabarren euskalduntze-prozesua ere... Horrenbeste merezi zuen, beraz, Gasteizek.

Asunen nondik norakoak

Aspalditik nuen zure aditza, Asun, iazko irailean Iruñean bekoz beko elkar ezagutu genuen baino lehenagotik: 13 urte lehenagotik, zehatz esanda. Kontatuko dizut anekdota, pasadizoa, ez dut uste-eta dakizunik: 2011ko ikasturte-bukaera zen, EIMako eta Irako irakasle batzuek Eibarko jatetxe batean kurtsu-bukaerako bazkari-pasara genuen, hamarren bat irakasle batu ginen bertara. Ez zintudan ezagutzen, baina esan zidaten etortzekoa zinela. Mahaian aurrez aurre bi andere gazte egokitu zitzaizkidan. Sinistuta pasa nuen otordu guztia haietako bat zu zinela, eta uste horretan aritu nintzen huntaz eta hartaz jardunean eta berriketan...

«zurekin», harik eta despeditzerakoan jakin nuen arte Asun Garikanok ez zuela etortzerik izan bazkaritara. Gau hartan ezagutu zintudan aurpegiz, etxera joan eta Googleri zure aurpegiaren imajina eskatu nionean. Horra arte anekdota.

Gatozen oraingora.

Euskaltzaindiko bileretan-eta elkarrekin bide luzerik egin ez badugu ere, euskaltzain denok gaude antzemanda Asun Garikanok higuin dituela berari eginiko gehiegizko gorespenak eta laudorioak, ez duela agerikotasunik nahi izaten, eta orain ere askoz nahiago lukeela ekitaldi honetan albotik begira egon, parafernalia arranditsu hau dagoeneko amaituta egotea, hemen denon aurrean protagonista izaten jarraitu baino.

Ez naiz hasiko, beraz, isipua airean astintzen, ezta gehiegizko goresmenik egiten ere, baina bistan da isilik ere ez naitekeela gera. Aitabitxi egin nauzunez, Asun, ez nuke nahi aitona-amonek beren bilobez jarduten duten manera neurritz gorakoan ari, baina zor diot neure buruari euskaltzain oso izateko uztartuak dituzun merezimenduak jendeari gogoraraztea.

62 urte dituzu, Euskal Filologian lizentziaduna zara. Onenean hartu zaitugu Euskaltzaindirako. 1962an Tolosan jaioa zara euskaldun familia baten altzoan, eta huraxe izan zenuen haurtzaroko eta nerabezaroko herria. Zeuk eman dizkiguzu zeure hitzaldian garai hartako zertzelada batzuk; beste batzuk, nik hemen errepikatuko ez ditudanak, Euskaltzaindiaren webgunean daude jasota¹ edota duela aste batzuk Garbiñe Ubeda kazetariak *Berrian* eginiko elkarrizketa ederrean².

Nik neure aldetik, merezimenduak aipatzen hasita, eta hesitu beharrez, lau esparrutara ekarri dut zure curriculum:

1- Irakaskuntza izan duzu ogibide, eta zeregin horretan, besteak beste, Gasteizko Iraleko irakasle eta Eusko Jaurlaritzako EIMako kide izan zara. Horrek esan nahi du irakasleen irakasle izan zarela eta euskal kulturaren baratzean gutxi ibilitakoak zirenei gure historiaren eta literaturaren aberastasuna transmititzen saiatu zarela. EIMako kide izanik, euskarazko ikasmaterialgintza ere gertutik ezagutzen duzula, hamaika testuliburu eta eskola-material sakon ezagutzen duzula, alegia.

¹ <https://www.euskaltzaindia.eus/euskaltzaindia/euskaltzainak/osoak/6224-asun-garikano-iruretagoiena>

² https://www.berria.eus/kultura/egileak-berak-bere-liburua-itzuli-beharra-zigor-bat-da_2123774_102.html

2- Literaturara ere arrimatu zara, bi lan bikainekin, bi saiakerarekin. Horietan, Ameriketako Mendebalde Urruneko euskaldunei buruzko berriak eman dizkiguzu ezagutzera. Lehenengoan, *Far Westeko Euskal Herrian* (2009koa), haien ondare idatziaren berri eman zenigun; eta bigarrengoan, *Kaliforniakoak 1533-1848* izenekoan (2013. urtekoa), Kaliforniaren aurkikuntza eta kolonizazioan euskaldunek izan zuten parte hartzearen berri.

3- Itzulpenen mundua ere zeure-zeurea duzu, itzulpen literarioa zehatz esanda, ez alferrik itzuli baitituzu euskarara, besteak beste, William Faulkner, Patricia Highsmith, Robert Louis Stevenson, John Steinbeck eta Carson McCullers; edota Bernardo Atxagaren lanak gaztelaniaz jarri. Esango nuke euskal letren errepublikan batez ere itzultzaile gisa zarela ezaguna.

4- Editore-lanetan ere ibili zara, bazabiltza: lehenik eta bereziki Bernardo Atxagaren (Irazuren, zuk deitzen diozun moduan esanda) liburuekin, baina baita Kepa Altonagaren liburuekin, J. Sarrionandiaren libururen batekin, Anariren poema-liburuarekin... ere. Euskaltzaindiaren *Erlea* aldizkarian editore ere zeu izan zintugun hura martxan izan zen urteetan (2009-2016).

Badakigu, beraz, nondik zatozen eta nolakoa duzun eskarmentua, eta igarriak gaude, baita ere, nolakoa duzun ardura, Euskaltzaindiaren dokumentuak aztertzen txintxo-txintxo eta aktiboki aritzen baitzara zeure ekarpenekin. Ziur nago horretan jarraituko duzula gerora ere.

***Noeren ontzia* proiektua**

Gramatika eta hiztegia jarri zituen erdigunean Euskaltzaindiak estandarizazio-lanari ekitean. Onomastikari eta Exonomastikari heldu zien ondoren. Azken hilabeteotan, serio eta tinko ari gara ortotipografiaren esparruan ere... Beste zenbait batzordek ere badihardu (euskalkienak, sustapenarenak, etab.). Eta hala behar du, nahitaezkoa da alor horiek guztiak lantzea, nahi badugu euskara eguneratu, aberastu eta komunikazio-funtzio guztietarako baliagarri egin.

Zenbait jenderen ustez, aipatu ditugun alor horiek bakarrik dira Euskaltzaindiaren egitekoak, kontu «akademiko» horiek, eta ez gehiago. *Noeren ontziaren* eta gisakoen proiektuek ez dute hizkuntza-akademia baten ardatzean

eraginik, haien ustez; bigarren mailakoak dira, periferiakoak... Ez naiz ni iritzi berekoa. Gogora ekar dezagun Euskaltzaindiak era horretako lan periferikoak lehendik ere egin izan dituela; batzuk aipatzearren, akordura ekar ditzagun garai bateko bertsolari-txapelketak antolatzea, edo euskalduntze- eta alfabetatze-programak abiaraztea, edo euskararen tituluak (D eta B tituluak, eta EGA) ezartzea, edo azkenaldiko *Irailekoak* poesia-jaialdiak antolatzea eta *Euskararen Gogoetagunea* egitasmoa abian jartzea, eta abar eta abar, Euskaltzaindiaren eraginez eta itzalean sortutakoak. Tinko eutsi ez ezik, «periferiko» deituriko horrelako proiektu gehiago sustatu behar lituzke Akademiak.

Testuinguru horretan kokatu behar genuke, horrenbestez, Asunek gidatzen duen eta Euskaltzaindiak aurten abian jarritako *testu-bildumaren* proiektua ere, *Noeren ontzia* izenarekin datorren proiektua, hain zuzen. Xeheki agertu digu Asunek zer den hori, zer eskainiko duen, zer helburu dituen, nolako erremintakutxa osatu nahi den berarekin. Ez naiz, beraz, baldarki errepikatzen hasiko hain trebeki azaldu dizkigun kontuak.

Nik, zuen baimenarekin, entzuleok, ura neure errotara eramango dut, neure esparrura. Esan zaigu *Noeren ontzian*, Noeren baporean, genero guztietako idazkiak jasoko direla, ez literarioak bakarrik; nik, baina, literaturara eta irakurketa-mundura eramán/lerratu nahi dut zuen arreta. Izan ere, hari bat baino gehiago dago tira egiteko modukoa Asunek gaur eman digun hitzaldian, eta, zuen baimenarekin, hiruri helduko diet, eta horien inguruan gogoeta xume batzuk egiteko probestuko dut nire aukera.

Lehen gogoeta. *Ilusioa pizten dit proiektuak.* Pozgarria da niretzat *Noeren ontzia* proiektua Elgoibarko Euskara Mintegian testuliburuak egiten hasi ginenean, 1985ean (duela 39 urte), izan genituen helburu berberekin datorrela jakitea eta ikustea. Bi helburu nagusi aipatu ditu Asunek. Horretan saiatu ginen geu ere orduan: a) gure aurrekoen ondarea eskolara ekartzen eta hura ikasleei transmititzen, eta b) irakurmenaren gaitasuna lantzen, eta irakurtzeari gustua hartzera bultzatzen.

Aski da, horretarako, liburu haietara jotzea. Mimos eta arduraz zaintzen genituen haietan gure kultura-ondarearen ezaugarriak eta pertsonaiak, gure ohiturak, folklorea, kantuak..., haiek erreskatatu nahian. Mimos eta arduraz zaintzen ziren landu edo gozatu behar ziren testu literarioak ere. Testu-sorta polita bildu genuen asmo horrekin, orain *Noeren ontziak* duen helburu berarekin.

Izan ere, ez da seinale ona gure eskoletako gazteek (gero irakasle, kazetari, hizlari, itzultzaile, dinamizatzailerak, politikari... izango diren gazteek) batxilergoa bukatu eta ez jakitea nor ziren, adibidez, Etxepare bat, Leizarraga bat, Axular bat..., edota irakurritak ez izatea, esaterako, Txomin Agirreren *Kresala* edo *Garoa*; edota Elgoibar eta inguruko herrietako gazteek ez jakitea nor zen Pedro Migel Urruzuno, edota eskolaldian ez irakurtzea auzo-herrikoa zen Juan San Martin baten *Zirikadak* edo *Eztenkadak*.

Pozgarria da niretzat, beraz, gure garai hartako intuizioa eta *Noeren ontziaren* helburuak parean doazela ikustea. Testugintzan hasi gineneko hastapenetara narama.

Bigarren gogoeta. *Literaturari protagonismo handia ematen dio proiektuak, eta bide-erakusle aparta izateko itxura du.* Hemen ere Asunen hitzak baliatuko ditut. Hitzaldian esan du euren amak «zuzentasuna baino gehiago eskatzen ziola hizkuntzari», eta hark, kalitatearen tamaina, «ederki esana dago» esaldiarekin epaitzen omen zuela. Artista zuen ama, Asun!

«Ederki esate» horren harira, adibideak eman behar eta, testu batzuen pasarteak ere eman ditu Asunek: Pedro Mari Otañok txepetxari eskainitakoak, Julian Alustizak Zumarragako Sagaspe baserriko aitonari jasotako kontakizuna, besteak beste. Halakoak behar dira eskolan; izan ere, inor gutxi jarriko du zalantzan eskola-garaia dela hizkuntzara eta literaturara arrimatzeko eta zaletzeko garairik egokiena. Orduantxe izan behar luke ikasleak hizkuntza eta literatura bakoitzak duen moldeaz, koloreaz, ehunduraz, «munduaz» ohartzeko eta gozatzen ikasteko garaia.

Neure kasuan, behintzat, eskola-garaikoak dira nigan arrasto nabarmena utzi duten testu gehienak, batez ere literaturari gagozkiola. Neure buruari galdetzen diodanean zein izan diren niretzat testu maitatuenak, gogoratuenak, barne-zirrara benetakoa eragin zidatenak, eskola-garaikoak dira gehienak. Neure sarrera-hitzaldian adierazi bezala, gatzetxotan Joan Mari Lekuona zenarekin landu eta ikasitako haiek batez ere, hirurogei urte pasata ere ahaztu ez zaizkidanak.

Eta «ederki esate» horren agergarri, eta bidez batez gaurko ekitaldi honen *aringarri*, utzidazue nire iduriko eta gusturako, benetako perlak diren hiru testu-pasarte aipatzen. Ziur nago gaur hemen ematen ari garen argudioak sendotzeko balioko dutela; niri, behintzat, hizkuntzaz maitemintzen lagundu zidaten.

- **Lehen testua:** Antonio Urbietak bere anaia «Kaskazuri» bertsolariari Ameriketatik (Asun, hau ere Ameriketan, emigrante), xx. mendearen hasieran³ bidali zizkion bertsoak, *Nire sentimendua* tituluarekin. Hirugarren ahapaldia da honako hau. Harrigarria da nola adieraz, iradoki, irudika daitekeen halako bizitasunarekin eszena bat, hain hitz gutxiarekin.

Hamazazpi urtetan (KANTUAN emana)
banuen segira,
neska gazte guztiak
neroni begira;
lurrik ikutu gabe
gorputzari jira.
Orduko arintasunak
asentatu dira.

- **Bigarren testua:** 1935eko Bertsolari Txapelketako Txirritaren *Laurogei urte gainean* ditut bertsoa. «Euskera» zuen kantatu beharreko gaia. Aldamenean zuen txapeldun izango zen Basarri, adierazpide eta euskara jantzi eta dotoreko pertsona... Bere euskara gutxiesten zuen nonbait Txirritak harenaren aurrean. Garbia da ironiaren ziria...

Laurogei urte gainean ditut (KANTUAN emana)
nago hanketako minez,
Donostiara etorria naiz,
herren handiak eginez.
Bi bastoiekin txit larri nabil
pausorik eman ezinez.
Euskera ia ahaztu zait eta,
erderarikan jakin ez;
maisú batekin eskolan laster
hasi behar det latinez.

³ Antonio Urbietak (Oñate, 1883-1955). Ameriketan 16 urte egin zituen: 1908-1924.

- **Hirugarren testua:** Duela urte batzuk zendutako Xabier Dihartze «Iratzeder» (1920-2008) olerkari bikain eta euskaltzainaren ipuina, *Ixtorio bat* izenekoa, prosa liriko ederrean eta garaiko kristau-sinesmenaren ikuspegitik eginiko testua. Argia da irakaspena: amaren semearekiko maitasun betirakoa.

(Ipuinaren hasiera laburturik emango dizuet) Ama-semeak itsasaldeko etxetxo batean bizi dira, Erromardin. Ama alarguna da; itsasoak irentsi zion senarra. Seme haurra gazte egin da, hemezortzi urte ditu jada, eta lagunekin ostatuetan eta laketzen hasia da, eta sarritan... ezin etxera erretira. Ama, luzetsita, itxoiten, beha eta beha, sufritzen semearen zain..., hamarrak, hamaikak, hamaika eta erdiak, gau-erdi... Ama zain. Elkar asko maite dute, eta min ematen dio semeari amari min egiteak, baina, baina... hain da gozoa lagunartea!

Orain Iratzederren hitzak; ipuinaren bukaerakoak, hain justu:

Huna (Hara hemen) Pelli! Jauzi batez atean da ama, eta dio: “Ez, orainkoan berantegi duk, berantegi. Debekatzen haut hoin berandu sartzea”.

Semea edana zen, itsuski edana. Salbai-oihu bat bota zion amari, mahain gaineko ganibeta harturik, sartu zion eta, dena odol lurrean zagolarik ama, xirtxikatu ziozkan ganibetarekin bularrak eta bihotza, amaren bihotza, errotik atera.

Oi, Erromardiko larretan haize-marrumen xistu luzeen intziria!

Amaren bihotza eskuetan, ero bat bezala, joan zen lasterka, joan zen larrez larre ur bazterreko alderat: itsasorat bota behar zuela bihotz hori, bekaturako bakea kentzen zion bihotz hori.

Bazoan, bazoan, Erromardiko larretan barna, begiak su, eskuak odol. Bazoan eta, noizbeit, itsasorat gabe, harri tarterat erori. Amaren bihotz barnetik orduan mintzo bat: “Ene txikia, min hartu duk?”

Horiek hiru testuak.

Hirugarren gogoeta. *Kezka eskolaren jardunbidean.* Izan ere, kezka sortu du Noeren ontzia proiektua. Kezka serioa agertu digu Asunek gure gaurko euskal eskolaren emanean eta maneran, eta... eskolaren geroan. Kexu da eskolako jardunbideaz, herren ikusten du hura, eta klarki adierazi ditu arrazoiak. Hona hitzez hitz haietako batzuk:

- (zurrumurru batek omen dio) «gaizki ari gara», “akulturazio-prozesu batean sartuta gaude”»
- (konstatazio bat) «gazte askok euskara jakin bai baina ez dute erabiltzen, horietariko batzuek ez dute euskaraz hitz egin nahi ere, ez dute euskararekiko atxikimendurik sentitzen, euskara arbuiatzen dute...»
- «hizkuntzari (gramatikari) eman diogu protagonismoa, hizkuntzan jarri dugu indar guztia, beste guztia ahaztuta»
- «ez gara ondo ari euskal curriculumaz ezartzerakoan»
- «ez da irakasleen eskura jarri ikasmaterial duin eta egokirik»
- «gastelaniaz eta frantsesez, egungo literatura ez ezik, klasikoen obrak ere irakurtzen dituzte eskolan. Eta euskaraz?»

Eta abar, eta abar.

Iritzi berekoa naiz. Ez gara ondo ari. Eta hori egiaztatzeko, aski da gure eskola-ikastola eta institutuetakoa Euskara eta Literaturako irakasleen ilusio falta eta noraeza ikustea eta nabaritzea. Etsipena ez dute urruti. Haien kexuak dira hauek:

- Ordu gutxi dira hiru eskola-ordu astean. Euskarak eskolan oraindik bizi duen egoera diglosikoan, euskara eta literatura oinarri sendoagoekin landu behar lirateke; ahozketasunari ere toki gehiago egin beharko litzaioke...
- Euskararen eta literaturaren implementazioa ez dago modu naturalean egituratuta. Bi datu, adibiderako:
 - Batxilergoko euskarako programazioan lantzen den gaitegiak ez dauka islarik gero selektibitateko hautaprobetan. Eskakizun-maila asko jaisten da hala. Horrela izanik, ikasleek ez dute motibaziorik gaitegi osoa ikasteko. Zertarako ikasi nor zen Axular, gero azterketan ez bada hartaz galdetuko?
 - Euskararen gramatikak eta literaturak % 10 baino ez du balio hautaprobetako azterketaren konputuan. Anitz gehiago baloratzen dute gastelaniazkoan. Zergatik hala?
- Irakasleei, eguneratzeko bide erosoagoak eman behar litzaizkieke: gaur egungo euskara estandarra ez da duela 30 urtekoa, asko zehaztu dira hari buruzko kontuak azken urteotan, baina irakasle asko ez da horretaz jakitun;

irakas-moduak ere aldatuz doaz oro har; irakasleak ez daude nahi bezain prestatuak literatura irakasteko...

Eta abar, eta abar.

Arrazoi horiek, eta aipatu gabe geratu diren beste hainbatek, orain arteko eskola-jarduna berrikusi eta birformulatu beharra erakusten dute. Euskara eskolara eramanez, baina eskola ez da euskaldundu, are gutxiago euskaltzaletu, eta guk ikasle euskaldunak ez ezik euskaltzaleak ere behar ditugu... Euskaldun oso egiteko konbentzimendua lortu behar luke eskolak, egungo eta bihar-etxietako euskal gizarte berria baldin badugu helmuga.

Eskolak duen erronka handia da, oso handia, paradigma-aldaketa handia dator eta: hizkuntza minorizatu bati auzo-hizkuntza ahalguztidunek eragiten dizkieten ajez gain, XXI. mendeak berekin dakartzan aurrerapenak eta arriskuak, aurkiak eta ifrentzuak ere ezin ahaztu: globalizazioa, digitalizazioa, adimen artifiziala, irudiaren erabateko nagusitzea, gizarte-molde indibidualistagoa... Horien aurrean, ezinbestekoa da hezkuntzan eztabaida sustatzea, beharrezkoa irakaskuntza-metodoak albat azkarren birplanteatzea.

Betikoa, alegia. Euskaldunok zail daukagu noizbaiteko Arkadia amestu hura ikustea, baina, gogora dezagun nondik gatozen eta nora joan nahi dugun, eta, horri, gero, Asunek esan bezala, «Joanes Etxeberri Sarakoaren entusiasmo miragarria gehi diezaiozun».

Bukaera

Buka dezadan nire erretolika. Lehenengo, eskerrak eman behar dizkizuet zuei, entzuleoi, nahiko meritu izan duzue-eta, inolako nekadura-imintziorik gabe, lehenik Asunen hitzak, gero nireak, oso-osoan entzuteko.

Eta gero zuri, Asun. Ohorea eta errekonozimendua jasotzen ari zara euskararen alde egin duzun lan bikainarengatik..., baina ez ahaztu zein diren jasotzeaz zauden diplomaren azken hitzak: «[...] eta geroko (lan)en pizgarri». Hasita zaude geroko lan horietan, hala jakinarazi diguzu zure *Noeren ontzia* proiektuaren berri ematean. Zorionak, beraz, berriro ere, Asun, eta urte askoan! Ongi etorri Euskaltzaindira!

2. Hilberri-txostenak

In memoriam

**Iñaki Beobide Arrizabalaga
(Zumaia, 1934 - Lezo, 2024)**

—Joxemari Iriondo—

Ez dakit gure Akademiak bazekien zorretan nintzela Iñaki Beobiderekin, eta horregatik-edo eskatu didala hilberri labur hau. Eskerrik asko.

Beobide polifazetikoa

Iñaki Beobide Zumaian jaio zen, 1934ko abenduaren 8an, eta 2024ko urtarrilaren 14an hil zen, 90era bidean. Euskaltzain urgazlea zen, 1965eko irailaz geroz. Bilbon barnetegi batean bost urte egin ostean, Industria Maisutza ikasi zuen, baina euskarari eman zion bere bizitza osoa. Iñaki Beobide saltseroa bezain polifazetikoa zen, eta euskara eta euskal kulturaren mundu txiki/handian murgildu zen. Euskara maite zuen, eta euskal munduari lotuta bizi izan zen beti.

Loiolako Irratian

Ezkutuko lan isiletan ezagutu nuen Beobide, eta hartan zebilela, auto-istripu latza izan zuen. Ondoren, istripu okerragoa: aldi bateko espetxealdia.

1961-62an, astero ordu erdiko irratsaioa grabatzen zuten larunbat arratsaldetan Beobideren etxean, Loiolako irratian, Seguran eta Arraten emateko. Donostiarrak - Jarrai taldea zen egile, eta Iñaki bera saioaren arduradun. Garaian garaiko gaiak, nekazaritza, euskara eta euskal kultura ziren irratsaioaren ardatza eta muina, irrati horien ingurua baserritarra eta euskalduna zelako, beharbada.

Antzerkia eta dantza

Jarrai antzerki taldea zen Iñaki Beobideren begietako ninia, eta guztiz garrantzitsua izan zen euskal antzerkiarentzat. 1957 azken aldera hasi zen Jarrai antzerki taldea sortzen Gipuzkoako Foru Aldundiaren Julio Urkixo liburutegian bildu eta antzerki-testuen irakurketak eginez. 1959an Euskaltzaindiak antolatu zuen Gipuzkoako Antzerki Taldeen Txapelketarako Jose Artolaren *Motza herrian* bakarrizketa eta Jazinto Karraskedoren *Etxe aldaketa* prestatu zituzten.

Jarrai taldea guztiz garrantzitsua izan zen gure antzerkiaren munduan, beti ere Beobideren zuzendaritzapean. Besteak beste, 1961ean, garai hartan Venezuelan bizi zen «Victor Ruiz de Añibarro»ren (Martin Ugaldere ezizena) *Ito edo ezkondu* eman zuten Antzoki Zaharrean, Nemesio Etxanizek euskaratuta. 1962ko apirilean, Club de Teatro programaren barruan, Tenesse Williams-en *Kristalezko iruditxoak* Benantzio Larrartek euskaratuta, baita Telesforo Monzonen *Menditarrek* eta Priestley-ren *Ertzaina etxean* ere, Julian Lekuonak euskaratuta.

Kanpoko zenbait autoreekin, Xalbador Garmendia, Piarres Lartzabal, Telesforo Monzon, Gabriel Aresti eta abarren obrak tartekatu zituzten. Eta Iñaki Beobide hantxe, saltsa hartako perrexil.

Talde hartan ezagutu genituen, besteak beste, Arantxa Gurmendi, Saizarbitoria, Txaro Arteaga, Xabier Lete, Axen Egaña, Rikardo Ugarte, Xabier Goenaga, Mertxe Uranga, Mikel Forkada eta abar. Hamar urteren buruan, hogeitabat antzezlan eman zituzten, molde zaharreko euskal antzerkia berritze aldera.

Gipuzkoako Foru Aldundiko Dantza, Antzerki eta Ahozko Literatura Saileko arduradun izan zen, eta Antzez Taldeen Elkarte eta Antzerti aldizkaria sortu zituen, eta Euskal Dantzarien Biltzarreko idazkari izan 80ko hamarraldian.

Antzerkia eta dantza, bi mundu horien ondorio izango da bere seme-alaba Olatz eta Aiart Beobide Egañaren arrakasta antzerkian eta dantzan.

Zeruko Argian

Ramon Saizarbitoria eta biok astero bildu omen ziren bi urtez, «Gazte naiz» atala prestatzeko *Zeruko Argian*. Bestalde, «Jarraiko Agirre» edota «Joseba Agirre» ezizenez sinatzen zituen bere idazlanak, orduko euskaran. Iñaki ez zen kazetaria, baina bai ausarta eta esparru askotan eskuak eta borondatea jarri zituen langile nekaezina. Inor gogoratuko ote da gero Z. Argiako «Gazte naiz» sailaz edota 1965ean Lourdes Iriondori¹ eta urte berean Mikel Laboari² egindako elkarrizketez, adibidez? Lehenengoan «Jarraiko Agirre» izenpetu zuen, eta bigarreanean ez zuen izenik jarri. «Bestelakoak al gera?» sailean, berriz, «Iñaki Beobide» izena erabiltzen zuen.

EDIGSA/Herri Gogoa

Ez Dok Amairu taldeko kantariak eta Euskal Herriko musikari asko Bartzelonan, Madrilen, Bilbon eta Iparraldean (CINSA-Xabier Gereño eta Agorila-Baiona) grabatzen hasiak ziren, baina horretarako mezenas bat aurkitu eta grabaketarako estudioa antolatu zuen Urnietako saletarren ikastetxeko aretoan lehenik (1967-1971) eta Donostiako Gros auzoan gero (1971-1980), eta urteak egin zituen lantegi hartan, 1980ra arte. Huraxe izan zen Iñakiren zereginik maiteena, beharbada. Hantxe hartu zuen bere biziko gozatua.

Mezenas bat behar eta ez zuen edozein txorimalo aurkitu: Venezuelatik dolarrez ondo hornituta etorrita zen Pako Miangolarra gernikar abertzalearen babesa lortu zuen Herri Gogoa sortzeko, eta handik pasatu ziren Ez Dok Amairukoak (Lourdes Iriondo, Xabier Lete, Benito Lertxundi, Mikel Laboa, Julen Lekuona, Oskarbi taldea, Artze anaia txalapartariak, Antton Valverde, Pantxoa eta Peio eta abar) eta beste zenbait (Estitxu, Xabier Saldias, Mikel Arbea, Arriaran, Ortzadar, Gorka Knöör, Txomin Artola, Joxepe Irigaray, Haizea, Lauburu, Euskaros, Lupe, Joxe Mari eta Mikel, Aitor Badiola, Amaia Zubiria eta Pascal Gaigne...), Enrike Zelaiaren *Zazpiak bat*³ eta abar ere. Herri Gogoak grabatu zituen *Herrikoi-musika*

¹ *Zeruko Argia*, 1965-06-13, 4. or.

² *Zeruko Argia*, 1965-08-01, 4. or.

³ Gipuzkoa, Bizkaia, Araba, Nafarroa, Zuberoa, Lapurdi, Nafarroa Beherea (gero, HOTS eta Elkar).

sorta⁴ bikaina, *Euskal musika klasikoa*⁵, *Organua*⁶, *Txistua*⁷, *Haurrentzat ipuinak*⁸, *Bertsolariak*⁹, Shegundo Galarza, etab. Gazteriari zerbait eman nahi eta Akelarre Saila¹⁰ ere sortu zuen, kanpoko musika euskaldundu eta dozena erdi bat disko kaleratuz. Guztira berrehun bat disko egin zituen. Ekoizpenak, grabaketak, nahasketak eta diskoari azken ukituak eman eta berak kaleratzen zituen, promozio-lanak ere bere gain hartuz. Durangoko Euskal Disko eta Liburu Azokara eta beste noranahi Axen Egañarekin joaten zen, diskoak eta liburuak saldu eta banatzera. 2011n Argizaiola eman zion Gerediaga Elkarteak.

Ez Dok Amairu taldea ofizialki hasi aurrez, Hernaniko Aitor zineman¹¹ eta Donostiako Vitoria Eugenia¹² egin ziren bi jaialdiak Jarrai taldeak (Iñaki Beobidek) antolatu zituen. Eta jaialdi horiek zirela-eta, Arantxa Gurmendiri zera eskatu omen zion: «Kantari hauek kantatzen hasten direnean, “zozo” hutsak ditun, eta zerbait animatua presta ezan, jendeak lo har ez dezan». Eta Arantxak berak euskaratu eta Beatlesen zenbait kanta prestatu zituen Biyurriak taldeak (Gurmendi neba-arrebak).

Liburugintza

69-71n Irakur Saila sortu zuen Txillardegi eta Benito del Vallerekin, eta liburu-sorta bikaina argitara eman. Kontuak oker atera ez baditut, honakook argitara eman zituen:

1968: Margo ederdun entziklopedia, Bartzelonako Timun Mas argitaletxearen ideari jarraituz. On Manuel Lekuona zen euskararen bateragile.

⁴ Baztango dantzak 1-2; Zuberoa 1-2; Lizarrako duntzaineroak; Trikitixa; Zuberoko Maskarak; Laguardia; San Fermin-Iruña; Lesaka; Zumarraga; Euskal kantu zaharrak...

⁵ Aita Donostia, Maurice Ravel, Guridi, Usandizaga...

⁶ Joakin Pildain, Valverde Casas... Alberdi, Gorriti, Mokoroa, Buska Sagastizabalen muska...

⁷ Ansola anaiak – Aita Olazaran eta Glez. Bastidaren piezak...

⁸ Lourdes Iriondoren Mari Petralin, Mateo Txistu, Txano Gorritxo... Kixki Mixki eta Kaxkamelon...

⁹ Mattin, Xalbador, Enbeitatarrak...

¹⁰ Ipar Amerikako musikari beltz famatu baten (Willian S. Fischer) musikaz hasita...

¹¹ Aitor zinema-Hernani, 1966-01-09.

¹² Victoria Eugenia-Donostia, 1966-01-23.

1970-1971: Jose Luis Alvarez Enparantza «Txillardegi» eta Benito del Vallerekin elkartu eta Irakur Saila sortu zuen, eta honako liburuok argitara eman:

- Printze txikia* eta *Asterix*, lau liburuxka haurrentzat.
- Bizi garratza: mendu zaharrak*, Augustin Zibikarai, liburu bakarra.
- Sustrai bila*, Larresoro («Txillardegi»).
- Lurraren kondaira*, Xalbador Garmendia.
- Arrotza*, Albert Camus, J.M. Agirrek euskaratuta.
- Azken iritziak*, Bertrand Russell, Eiharalarrek euskaratuta.
- Marx eta erlijioa*, Imanol Pagola.
- Oihenarten atsotitzak eta neurtitzak*, Larresorok prestatuta.
- Euskararen batasuna*. Azken araudia, Koldo Mitxelena.
- Gauza harriarriak bilduma, Valenziako Gaisa argitaletxearen bidez.

Herri Gogoak egin zituen lanen masterrak, Elkarrek erosi zituen nonbait, baina uholdeak kalte gogorak eragin zizkien Ibaetako artxiboetan.

Euskal Irrati-Telebista...

1979an, Gipuzkoako Foru Diputazioko Kultura Sailean zebilen zenbait jenderekin Italiara joan zen hango herri-telebista edo telebista txikiak ezagutzeko asmoz. Imanol Olaizola buru eta, Euskaltzaindiaren izenean, Juan San Martin zuen lagun. Horrez gainera, garai hartan Araluze zen Diputazioko Ahaldu Nagusia, eta burua berotu zioten nola edo hala telebista bat behar zela-eta euskaraz egingo zuena. RTVEk Jaizkibel mendian antenak zituenez, hasieran Jaizkibelen magalean kokatzea pentsatu zuten, Hondarribian alegia, Diputazioak han omen zuen lokal batean. Astean pare bat ordu-edo egin nahi zituzten euskaraz, Gipuzkoarako.

Aldundiko Kultura Batzordeko kide zen, beraz, eta, 1981ean, EITB sortzear zela eta Eusko Jaurlaritzako Kultura sailburu Ramon Labaienek eskatu zion irrati-telebistarako profesionalak prestatzeko ardura har zezala, hartarako aholkulari

hautatua baitzuten. Donostiako Prim kalean, lehenik, eta, ondoren, Bilbon elkartu ohi ginen lan horretan hasteko irrikatzen zeuden neska-mutilekin. Han trebatu ziren edota zenbait komunikabidetan lanean zebiltzan berrogei bat gazte aukeratu eta Hanburgora ikastaro trinkoa egitera abiatu ziren.

Telebista berria abiatzekotan zelarik, ETBn Ekoizpen Sailean hartu zuten Iñaki, eta berriz ere harreman zuzena izatea egokitu zitzaigun, gure taldeko programen ekoizpen-ardura zuen eta.

Munduak itzuli asko ematen baitu, EAJ-EAren sortze istilutsu hartan buruhauste latzak izan zituen, baina lanean jarraitu zuen jubilatzeke garaia etorri zitzaion arte, Miramonen. Mahai berean bazkaltzen genuen egunero, eta asko hitz egiten. Hala ere, erremin horrekin jubilatzeke zelakoan nago. Saiatu nintzen elkartu eta egoera gozatu nahirik telebistan, baina, «hiregatik balitz, joango nindukek, baina ez nauk joango», erantzun zidan.

Iñaki Beobideren hilberria amaitzeko, ohore eta nire esker ona 1961eko urte ilunetatik Miramongo lantokira arte ezagutzeko zoria izan nuen zumaiar polifazetiko handiari.

Eskerrik asko!

Egunean egunekoa

Mari Lourdes Iriondo erriz-erri dei guztiei ezin erantzunik

Azkenaldi onetan, eguneko giroari jarraituaz euskerazko edo euskeratutako abestiak maiz entzuten dira. Batzuek San Remo, Benidorm edo orrelako sariketetan lenbizi izandakoak, eta besteak au dala edo ori dala, ao guzietan dabiltzanak. Lan denak erriagana oso ondo irixten diranean abots batekoak izatean denak abes ditzaketelako.

Gaur dakarkigun neskata au bere gitarratxoa lagun duelarik, erri bat eta besteko dei guztiei ezin baietza emanik arkitzen da, ainbeste dei ditu.

Bere eginkizunen artean, tartetxo bat lortu genuen. Berarekin aurrez-aurre gure naia betetzea gauza erreza izan zen, abeslari on bezin atsegina izaki noski.

–Zure izena?

–Mari Lourdes Iriondo

–Emen jaioa al zera?

–Bai, Urnietako erria dut sorterrri.

Gure asmoak ikusiko balitu bezela au esan ondoren, irripar eginez begiratu zigun. Ezetz esan genion, ez geniola zenbat urte zituen galdetuko. Gazte eta polita dala ez degu ixilduko, ordea.

–Urte asko daramazkizu gai auei lotuta?

–Zazpi urte dira Mª Paz Urbietako irakasle nuelarik musika ikasten asi nintzela. Gaxorik egona naiz luzaroan, eta bitartean ikasketak utzi bearrean aurkitu nintzan. Urtebete da gitarrarekin ekin niola, Cecilio Espada irakaslearekin.

–Nolatan sortu zitzaizun gitarrarako joera?

–Beti maite izan dut, lokarri auek zerbait esaten baidute. Orain dela urtebete

artera ez nuen ordea eskuetan edukitzeko zoririk izan. Bildurra ematen zidan etxean eskatzeak; zori geiegi zan ain errez niganatzeko. Aitatxok au jakitean, joan den urtean erosi zidan, eta orain lotara ere berarekin joaten naizela esan diteke.

–Nor dezu laguntzaile? Alegia, musika eta letrak nork prestatzen dizkizu?

–Euskeratuak ez direnean, bai letra eta bai musika neronek sortuak izaten dira. Letra, ordea, neuk sortutako abestietan, nik erderaz egiten ditut eta gero nere leengusu Joxe Mª Iriondok euskeratu. Badut Urnietan ere lan au egiten didan emakume bat, Ernaniko lagun batek ere bai.

–Ordu asko eramaten al dizkizute eginkizun auk?

–Ez, ez askorik. Aserre nagoenean gitarra ta magnotofoia artu eta abestuez sortzen ditut.

–Aserre zaudenean beraz, bejondeizula! Abesten entzun ondoren ez dirudi ba orrelakorik izan ditekeenik. Nolanai triste edo barrenkoiak atsegin dituzula oartu gera.

–Bai, txa, txa, txa eta zarate giroko abestiak ez ditut maite. Bearbada inoiz abesten asten banaiz, nork daki zer gerta diteken.

–Erri bat eta bestera zabiltzan onekin, zer derizkiotzu erriak atsegin duela abeskera berri au ala ez?

–Ondorenari begiratuaz, baietz aitortu bear. Abesten dudan erri bakoitzetik eskutitzak bereala iristen dira, zorionak emanez eta letrak eskatuz. Erria, abesti berri auen egarri da, eta tamalgarria izango litzake guk ez emateagatik, irrati edo telebista bidez ikasitakoak bakarrik abestuko balitu.

–Beraz, euskeraren alderako ere zerbait egin ditekela uste al duzu?

–Asko eta asko. Asiera bezela, mugaz aruntzako sariketetan irabazle ateratzen diran abestiak euskeratuaz. Abesti oiek egun gutxi barru, guk ala nai edo ez, gazte guziak abestuek izango dira; eman dezaiogun euskal letra eta berak oartu gabe, musika entzute bakoitzean euskeraz abestuz ikusiko dituzu.

–Z. ARGIAren bidez, Otañoren emanaldian, Zizurkilen nolatan izan zinen jakin genuen. Orain norako asmotan zera?

–Andoain, Billabona eta Tolosatik otseginak ditut; ea inor aserretu gabe moldatzen geran. Baina denetara iritxi ezinez nabil, eta ez dedila inor aserretu.

-Diska kontuan zerbait egin al dezu?

-Ez, oraindik ez. *BELTER* etxeak prueba batzuk eskatu dizkit, berdin Baionako Goiztirik ere, baina ez dakit zertan geldituko geran.

-Bukatu baino leen, Ye-ye, Beattles eta era onetako talde oriek atsegin al zaizkizu?

-Ez, ezta batere. Oriek egiten dituzten gauzak ez ditut ontzat ematen. Baina Beattlesak gitarra ondo jotzen dute, niri beintzat ori atsegin zait. Orraztu ez gainera, bada orduan zerbait ondo egiten dutena.

Jarraiko Agirre
Zeruko Argia, 1965-VI-13: 4. or.

Personaje bila

Mikel Laboa

Duela egun gutxi, diska berri bat entzun nuen, Mikel Laboaren leen diska. Abeslari gazte onek aintziñako abestiekin osatu du bere eresorta. Baiñan aren abesteko erak eta gitarraren akordeak soñu zaarrak, esnatu bakarrik ez baizik eta gaztetu, era ontako aide berri bat ematen die.

-Leendabiziko diska orretan ze abesti grabatu dituzu Mikel?

-O Pello, Pello; *Aurtxo txikia; Bereterretxen* eta *Amonatxo*.

-Denak zaarrak?

-*Amonatxo* ezik (Barbier da egillea), beste guzien egillea ez ezaguna da, ortikan atera urte batzuek izango dituztela... gaiñera beren gaia... Bereterretxena esate baterako, Euskal Errian Vgarren gizaldian (Beamontes~en eta Agramontes~en artean) sortzen ziren gertaketa bat geio edesten da, zelan Lerinteko kondeak Berterretxe jauna il zuen. Etxeberritik Ezpeldoyerako bidartean dagoen arri irargai batek gogorazten du gertakizun au...

-Gauz auetaz itz egiten Mikel berotu egiten da, argi ikusten da gaia gogoko duala eta ondo ikasia gaiñera... Bainan... oraingo, aide berri oriek ez dute ondatuko abesti oien izakera?

Ez ritmoa zerbait berritzeak ez dio sustraia aldatzen abestiari, gainera interprete bakoitzak beti eman bear dio bere estiloa.

-Uste duzu aski dala abesti zaarrez baliatzea, gaur eguneko musika bat lortzeko?

Abesti zaar auek oso gutxirek ezagutzen dituzte, nik uste dut bearrezkoa dala jendeari ezagutu araztea. Gainera ori leendabiziko pausoa da, bigarrena berriak eratzia litzake.

-Nola ikusten duzu, gaur eguneko euskal musika ariña?

Eres-egilleak ez diote garrantzirik ematen.

-Zure ustez ba du?

Bai noski. Kontuan artu zazu erriak abesten duan musika dala. Bizarra kentzen ari zeran bi_ tartean ezin duzu bost abotsentzako egindako abesti bat kantatu. Garrantzirik ez emate orregatikia, erderaz itz egitene: dakitenak erderaz abesten dute... Gainera telebista eta irratia ren influenza oso aundia da.

–Eta euskeratutako abestiak?

Bear bearrezkoak dira, bai.nan garaiz, kontuan artu orain arte ez dirala sekulan ere bear dan garaiean eldu, guk abesterako. aspaldidanik daude modatik pasata. Bereala euskeratu bear litzazke, beste iskuntzetan bezela.

–Auek denak jendeak onartzen dituela uste duzu?

Dudarik gabe “Soroak” en diskarekin garbi ikusten da “Salbatore”, oso abesti zaarra da eta giro berri orrekin oso polita iduritzen zait, “Ikusten” berriz euskeratutakoa. Jendeak biak onartu ditu.

–Uste duzu euskal abesti berri bat sortuko dala?

Bai garai batian beste ritmo batzuekin gertatu zan bezela, orain ere sortuko da euskal abesti berri eta berezi bat, latindarren eta anglosajondarren desberdiña. Bere seillo berezi bat izango duana esan nabi dut. Gainera bere gaia ma mitsua izatea lortu bear litzake (alegia prolema espiritualekin, sozialekin ta...) tamala bai da jendeari iristeko, orrelako bide on bat alperrik galtzea.

–Orretarako bearrezkoa litzakena?

Konkurtsuak eratzia beste musika klasiakin bezela. Uste dut ba dala ordua, Euskal errian musika onek duana garrantzia ikusteko.

Au da, abeslari ta sendagille gazte onek diona, nere uztez gitarrarekin askoz obekiago esaten du.

Zorionak lendabiziko exituengatik, bigarrenko diska itxoiten gelditzen naiz. Laister izan deila.

Zeruko Argia 1965-08-01: 4. or.

Oharra: Elkarriketatzailak ez du bere izenik jarri, baina Iñaki Beobiderena da.

1966ko otsailaren 23an Donostiako Victoria Eugenia antolatutako Leen Euskal Abesti Berrien jaialdiari buruz

BESTELAKOAK AL GERA?

Jarrai taldekoek, lendabizi Ernanin eta ondoren Donostian, oraindik ez dala denpo asko Jaialdi berezi batzuek antolatu ditugu. Ernanin dagoen gizarte bateko adiskideak bearturik, abeslariekin itzegin ondoren egindako gauz bat izan zen: jendearen etorrera onak pentsa arazi zigun ordea, egun artako esperientziaz baliaturik, gauz batzuek kendu eta besteak geituaz, Donostian ere ba zegoela gauz berdiña egitea, eta Ernanin ain gogoz txalotu zan erakusaldia Donostian obeagotzen saia bear genduela.

Pentsatu eta egin. Ilbeltzaren 23an Victoria Eugenia antzokian ez zegoen exer leku bat bera ere. Arrixku aundiko gauza zan, baina egun artan ikusten ziran arpegiak berak adierazten zuten ontzat eman zitezkeala, kezka eta eragozpen guziak. Jendea pozik zegoen. Berebiziko jaialdia igaro zuten. Txalo sutsuen bidez, ontzat eman zuten eginiko prueba.

Egunak aurrera, erdaldun eguneroko batean emakumezko baten lana agertu zan Jaialdi auk egite kaltegarria aipatuaz. Geroxeago, beste eguneroko bat aurrez idatzitakoarekin bat egiñaz jantzi urratzean geitu zan, ondoren irrati bat, gero...

Bakoitzak bere iritzia eman dezake, ta auk berena eman dute, orren aurka ezin joan gindezke. Bada ordea zerbait argitu bearra, ta denak beren iritzia eman dutenez, gurea agertzera noa.

Batik bat, egun oietan ez da Folkore Jaialdi bat eman nai izan. Ez dakigu ori nondik aterea izan dan. Ez degu urte euskeraz mintzatzea, euskeraz abestea folkore egiea danik, ez daukagu ain galdutzat gure euskera.

Ritmo berriko abesti batzuek abestu zirala? Bai jaunak, izan ziran gureak, zaarrak edo sortu berriak, Prestley, Holliday eta Beatlesen abestiak ere bai ordea. Eta zergatik ez? Gure izkuntza euskara izaki, eta zer dela eta ezin dugu euskaraz kanta? Euskarak mugak al ditu? Onetarako erabili daiteke eta beste gauza artarako ez? Ez, ez dugu zuek bezala pentsatzen. Guretzako euskara, ez da baserri batean edo

urrezko bitrina batean gorde bear dugun gauza bat, guretzako euskara, gure egintza guztietan beraz balia gindezkeen gauza bat izatea nai dugu.

Gaztediak ez ditu abesti zaarrak gorrotatzen, ori argi erakutsi du Mikel Laboaren diskari eman arrerarekin. Edizio guztia agortu da. Nai gabe, ordea, telebisio, irrati, diska eta abarrek beste ritmo batzuetara eramaten du; zergatik orduan berari atsegin zaizkion doinuari euskal itzak eman ez? Ori ezin diteke inolaz ere, euskararen aurka joatea izan. Euskara beste izkuntza guztiak bezala erabiltzeko da, eta gure iritziz zernaitan erabili bear da.

–A! bainan zuek barka ezinezko pekatu bat egin duzute, GITARRA joaz euskaraz abestu.

Pena ematen digute orrelako jendeak, ezin ditugu aintzakotzat artu, barre, ezin beste egin dezakegu.

Auek gure mendietako baserri batean telebisioaren antena bat ikusten dutenean su ta gar jartzen dira, Erriaren amaiera ikusiaz. Gu ere ez gara alaitzen, ez, ala da; ez ordea euskal baserrira telebisioa iritsi delako, euskaraz ez izateak, orrek mintzen gaitu.

Denok dakigun gauza da Jazz musika era nola sortu zan. Garai artan beltzaranen folklorea zan, Jainkoari eskerrak, eboluzionatu egin da ordea; gaur, benetako jazz batekin arkitzean ereslari ospetsuak errespetu aundienez begiratu izan diote.

Donostiako jaialdian txalapartari sarrera eman genion, folklore jai baten usaia emateko, Zuaznabar anaiak ain bereziki erabiltzen duten ritmo orreri gaur egunean alderdi on asko ikusten dizkiogulako. Orregaitik ez ziran, oitura duten bezela, ardi larruz jantzita atera, gaur eguneko jantziarekin baizik, ritmo ori gaur-gaurkoa iruditzen bait zaigu.

Jaialdi ori dela ta “anonimoak” jasotzea ez zaigu batere arritu, ba genekien gauza da “euskal espiritua” “euskal arima” mito bat besterik ez direla.

Bukatu baño leen, gazteak zeratenoi, nere adiskide on Saizarbitoriaren aurkezpen itzak gogoratu nai dizkizuet: “Gazteak, izan zaitezte yeyé edo nai dezutena, baina leenen eta beti euskaldunak”.

Zeruko Argia, 1966-III-13: 7. or.

In memoriam

Maite Idirin Solatxi (Ugao, 1943 - Angelu, 2024)

—Paulo Iztueta—

Maite Idirin Solatxi kantaria, Bizkaiko Ugaoko alaba, 1968an ezagutzeko zortea izan nuen. Garai hartan gaztea, isila eta sotila zen. Jarraian, Maiteren bizitzaren hainbat zertzelada eskaintzearekin batera, 1960ko belaunaldikoa zen Maitek eta beste batzuek bizi izan genuen testuinguru kulturala deskribatzen saiatuko naiz:

Gerra ondoan berrikuntzaren zantzuak 1950eko hamarkadatik aurrera hasten dira. Aipatzekoak dira Pariseko Euskal Batzar Orokorra eta Arantzazuko Euskaltzaindiaren Biltzarra, biak 1956ko irailean eta urrian ospatu zirenak. Segidan, hamarkada beraren azken aldera, 1959an, ETA sortzen da eta horrek indarrean dauden kultur plataformen politizazioa ekarriko du eta horren eragina nabaria izango da, batez ere, hurrengo hamarkadan, 1960koan, errotuz eta sendotuz datozen herri-mugimenduetan, hala nola ikastoletan, euskalduntze-eta alfabetatze-mugimenduetan, Herri Gazterian, langile-mugimenduetan, kantagintzan eta bestetan. Liburugintzan berritasuna zekarten Txillardegiren *Leturiaren egunkari ezkutuak* (1957), Arestiren *Harri eta herrik* (1964) eta Krutwigen *Vasconiak* (1963). Aldizkarietan *Euzko Gogo*a (1949)-1958), *Egan* (1948) eta *Jakin* (1956) ziren aipatuena. Horiek ziren gure erreferentzia nagusiak. Horiek zekarten berritasuna, eta ahalegintzen ginen horien iturritik oparo edaten.

Gure buruak 1960ko hamarkadako belaunaldikotzat jotzen ditugunok, bestalde, eliz ikastetxeetan eskolatuak izan gara eta gazte horietako hainbat euskalgintzari emanak ziren, luma trebatzen hasiak. Datu jakingarria da, behar beste ezagutzen ez dena, euskal lurraldeko eliz ikastetxe desberdinetan, 1950-1968ko epealdian,

bost aldizkari argitaratu zirela, zehazki hauek: Oliteko frantziskotarren *Gure Izarra*, Urretxuko pasionisten *Laiaketan*, Areatzako sakramentinoen *Arnas*, Oñatiko agustindarren *Erein*, Begoñako karmeliten *Gogoz*. Epealdi horren barruan 495 idazlek parte hartzen dute. Idazle-multzo gazte hori ezinbesteko harrobi bilakatuko da hurrengo hamarkadan euskararen normalizazioarekin abiatzen den prozesuan, UZEIren ildotik.

Herri-giro bete-betea bizi izan genuen hamarkada hartan, bereziki bigarren aldian. Noiz eta nola ezagutu nuen Maite? Kasualitatez, esango nuke. Erroman Filosofia ikasketak egin eta gero, Arratiako sakramentinoen komentura deitu ninduten 1967an. Bi egiteko nagusi neuzkan: filosofiako ikasle-talde bati eskolak ematea eta Zeanuriko Ipiñaburuko parrokiako ardura eramatea. Ikasturtea hasi eta luzaro gabe —ez dakit zehazki noiz—, Maite ezagutzeko parada izan nuen Areatzako komentuan. Vespa batean etorri zen, Josu Cos gidari zela. Gure elkarrizketa luzeak gatzelaniaz izaten ziren. Mintza-gaia, gatazka, protesta, herri-mugimenduen berpiztea. Eta halako batean, proposamen batekin etorri zitzaidan, eta zen Atahualpa Yupanquiren poema batzuekin disko txiki bat argitaratu nahi zuela eta ea haren bi poema —*Viento, viento* eta *Camino del indio*— euskaratuko al nizkion galdetu zidan; beste biak —*Piedra y camino* eta *Yo canto por los caminos*— jada Arestik euskaratuak zeuzkan. Cinsak argitaratu zuen. Yupanquik kantaldi bat eman zuen 1968ko astean Bilboko Buenos Aires antzokian, eta Maite hara joan zen entzutera. Jendez gainezka, leporaino. Txundituta geratu zen. Lehen disko horrekin Maiteren izena zabaltzen joan zen Bizkaiko partean eta Gipuzkoan Ez Dok Amairurekin gertatu bezala —edo antzera—, kantu-giroa zabalduz joan zen Bizkaian ere, Egurrolarekin Gernika aldean, Argotia neba-arrebekin Ondarroan. Asmotan izan zuten kantarien elkarte antzako zerbait sortzea, *Herrikoi* deitua, baina zapalkuntzak ezindu egin zuen. Taldekoen artean zeuden Beti Alai taldea, Bitor Egurrola, Jose Maria Olanga, Zintzoak. Durangon, 1968an, lehiaketa batera aurkeztu ziren Maite eta Estitxu. *Ex equo* geratu ziren baino azken horri eman zioten lehen saria. Herri txikietara ere iristen zen Maiteren ahotsa, Zeberiora, Ipiñaburura, Eubako pasiotarren patiora.

Maiteren kantaldiak aparra bezala goraka zetozenean, ordea, erbusterako bidea hartu beharrean aurkitu zuen bere burua 1969ko abuztuan, eta gertaera horrek, hain zuzen, aukera berriak ireki zizkion euskal kantagintzaren esparruan, nola Iparraldean hala Europako herri zapalduen esparruan, Parisen bertan, Okzitanian, Britainian Belgikan, Jugoslavian. Eta non ez! Arrigorriagarako bidean Mikel

Etxeberria etakide larriki zaurituari laguntza medikoa eskaintzeagatik erbesteratu behar izan zuen, eta egoera horrek, kontraesankorra dirudien arren, ate asko ireki zizkion Europa zabalean. Jokin Apalategi eta Maite Idirinen familiak zenbat kilometro egin ote zituen, askotan beren haurra, Ur, beraiekin zutela! Ez baita esaten, baina aipatu behar da, arazo politikoengatik erbestearen garratza ezagutu zuten kantariak bi izan zirela: Maite Idirin eta Imanol Lartzabal.

Eta azkenik, *Maite Idirin*, *herrigintzan kantuz* liburua eskuetan izan duzuenok ohartuko zineten azken atalean «Hogeita bat egun Argentinan arrebarekin (2015-02-11-2015-03-03): bidaia baten kronika» izeneko atal luze bat datorrela. Norbaitek galde dezake: «baina zertara dator hau?».

xx. mende-hasieran Elduaingo Basentzeneko bi osaba, amaren aldekoak, Jose Ramon eta Juan Kruz, Argentinako Kordobako lurraldean, General Levalle herrian, hazi eta hezi zituzten beren haurrak, baina ez zuten modurik izan beren jaioterrira bisitaz etortzeko. Beren seme-alabetako batzuek bai, ordea. Haien bisita gurenarekin itzuli nahi izan genuen Juli arrebak eta biok. Baina sakonean ezkutuko asmo bat ere baneraman, nik bederen, eta zen, Maite gogoan, Atahualpa Yupanquiren berri hurbil-hurbiletik ezagutzea. Zorionez, amets hori kunplitutzat eman nuen. Cerro Coloradon bere emazte Nenetterekin batera eraiki zuen etxetxoan, egun museo bilakatuan, paisaia idiliko batean, Yupanqui berri bat aurkitu nuen, kreola, ama euskalduna zuena, jatorriz Adunako baserri batekoa, eta Chavero aitaren aldetik nafarra. Hantxe datza etxe-atzealdean harri kozkor baten gainean lurperatua. Euskal Herritik ekarritako haritz lerden baten babesean datza. Yupankik ondotxo zekien non zeuden bere erroak. Behin baino gehiagotan etorri zen Euskal Herrira. Lehen aldiz 1968ko otsailean Pako Ibañezek Manresan eman zuen kontzertuan egon zen, eta lagun handiak egin ziren. Urte bereko apirilean, Bilbon emandako kontzertuan Maite entzule eta miresle izan zuen. Geroztik euskal lurraldea, hegoa zein iparra, bere luze-zabalean zeharkatuko zuen. Bere ama bihotzekoari *Madre Vasca* hunkigarria eskainiko dio:

*Qué nombre tendrán las piedras
Que le vieron caminar
A mi madre cuando niña,
o pastorcilla quizás.*

*El árbol cuya sombra
Descansó ¿dónde estará?
¡Qué bueno si lo encontrara,
Para rezar o llorar!*

*He de llegar algún día
En tierra vasca a cantar.*

Maite, ez dakit non zauden, baina jakizu Yupanqui handia —gurea ere badena— bere leku naturalean ezagutu nuenean, harkaitz gorritzez inguratua eta kondorrak hagan, zu izan zintudala gogoan, zu Ugaoko baserrian, zu Areatzako komentuko solasaldi luzeetan, zu erbesteko joan-etorri gaitzetan, beti euskal kausa, euskal kanta han eta hemen zabaltzen.

In memoriam

Bernard Goiti
(Izpura, 1926 - Kanbo, 2024)

—Xipri Arbelbide—

98 urteko bizi luzea gozaturik joan zaigu Beñat Goiti kalonjea, apezaz aberats izan den Izpura zolako mahastien erdian sortua 1926an, Nafarroako artxiboetan 1366kotzat jadanik aipatua zen bere familiaren baserrian, Uhaldean.

Goiti baino lehentxeago, zenbait ehun metrotan, Jauberrian sortua zen, Hazparneko kolegioari gaitzeko punpea eginarazi zion Joanes Gastelu: kolegioa eskutan hartu zuen 1935ean, 150 ikasle ziren, 1975ean Xarritoni utzi ziolarik, 300.

Etxe beretik ateraita zen Jean Lardapide; Missions de France apez elkartearekin, Frantziako lehen apez langileetarik izana: Donzère-Mondragonen, 27 metro gorako pareta eraiki zuten Rodano ibaiko ura desbideratzeko 24 kilometroko ubide handia irekiz, ur horrekin argindarra egiteko: aspalditik badira ikatz, petrolio eta nuklearrik gabe ari direnak.

Eta hona, beraz, Beñat Goiti. Lehen ikasketak herriko eskolan egin zituen eta hor ikasi frantsesa, orain euskara ikastoletan bezala. Garai haietan euskaraz besterik ez zen entzuten Izpuran. Hortik, Uztaritzeko seminariora joan zen bigarren maila egitera eta gero Baionako seminario handirat. 1951an apeztu zen diozesako beste 25ekin: ez zekiten oraingo apez xuhurreriaren berririk. 25 horietan, utzi gaituen azkena izan da.

Hartze onekoa baitzen, Erromarat igorri zuten Teologiako lizentzia eta Elizako legea den Zuzenbide Kanonikoan doktoretza eskuratzeko.

Horren ondorioz da Elizako epaile izan zen lehenik diozesan eta, gero, Akitanian, bere auzitegiak baititu Elizak ere, hala nola beren gogoaren kontra ezkonarazi dituztenen «ezkontzak» hausteko. Erretiroa hartu zuelarik Kanbon, apezen xahar-etxean, horretarako behar ziren papereriak eramaten zizkioten oraino, lana handik segitzeko.

Baina besterik ere egin zuen erretiroa hartu aitzin. Erromatik itzuli eta urte bat egon zen bikario Donibane Lohizunen. Hortik katedralerat joan, beti bikario, denbora berean Gouyon apezpikuaren idazkari (1957an), euskarazko katiximaren kudeatzaile, apezpikuaren inguruko euskal apeztarik zela. 1967an, Uztaritzeko seminarioaren buru izan zen: Piarres Lafitte ere han zen irakasle zenbait urte hartan, bai eta Etienne Salaberri idazlea ere. Hortik Biarritzera igorri zuten San Xarlex parrokiako erretore. 1962an Seminario handirat izendatu zuten, Zuzenbide Kanonikoko irakasle, besteak beste.

Handi bezain jakintsu zen entziklopedia zenbaitetan irakurria zuen behin Baionako diozesak ez ziola gauza handirik ekarri Elizari. Akuilu xixtaño horrek gogoia alhan eman zion eta ikertzen hasi zen. Ez alferretan! Harrobi ederrean sartu zen. San Frantses Jatsukoa ez ote da misioen patroia? Joanes Maiorga garaztarra ez ote zen misiolari abiatua, piratek garbitu zutetarik bidean? Jantsenismoaren pentsalari handia izan zen Hauraneko Duvergier, San Cyrango abadeak nolako itzala ez du izan Frantzian barna? «Aita xuriak» misiolariak sortu zituen Lavigerie kardinal baionarra izan zen esklabotzari azken kolpea eman ziotenen buruetarik. Ez ote zituzten Abadia anaiek Etiopiarat etorritak kaputxinoak? Nork daki mundu osoan ezaguna den Panda Handia, bai eta Txinako 9.569 mamutxa, 2.969 landare, 1.332 hegazti, 595 ugaztun eta abar Armand David ezpeletar apez lazaristak deskubritu zituela? Emaztetan hor daukagu Maddi Zabaltzagarai hazpandarra, «Angolako ama Terexa» deitu zutena, Indiako ama Teresarekin konparatuz. «Eman eta zabal ezazu» egia da Baionako diozesarako beste edozeinentzat bezainbat.

2011n aurkeztu zuen 500 orrialdeko tesia, irakasleak Tolosatik Baionako apezpikuteigira etorririk espres-espresa horretarako; gauza arraroa. Liburu normal baten neurrietan atera balitz, mila orrialdez goiti izanen zuen.

Bestalde, 100 bat emanaldi segurtatu zituen Lapurdi irratian, euskaraz eta frantsesez. Herria astekariko bigarren orrialdean, aste guzietz begirada bat ematen zien munduko berriei. Artikulu luze bat idatzi zuen Elizaren eta Estatuaren bereizteak hemen izan zuen eraginaz, *Lankidetzan* aldizkarian. Katixima euskaraz

egitea debekatu zuen legeaz beste artikulua luze bat Eusko Ikaskuntzako *Vasconian*: Estatu frantsesak ez zuen katixima partida, baina katixima euskaraz irakastea; Eliza baino hastialago gure mintzaira.

Euskarak eta Elizak ohoratu dute. Batek, euskaltzain urgazle izendatuz. Besteak, *monseigneur* titulua emanez sotana ubela jaunzteko eskubidearekin, apezpikuek bezala. Aitortu behar dut behin ere ez dudala delako sotana soinean ikusi.

In memoriam

Erramun Baxok Indart (Suhuskune, 1928 - Milafranga, 2024)

—Pantxoa Etxegoin—

Erramun Baxok Indart joan zitzaigun 2024ko ekainaren 3an, 95 urte zituela.

Euskaltzain urgazlea zen 1995az geroz eta Jagon Sailean parte hartu zuen, besteak beste hizkuntza-eskubideez arduratzen zela. 2010ean, ohorezko euskaltzain izendatua izan zen.

Erramun 1928an sortu zen Suhuskunen (Baxenabarre), eta Milafrangan (Lapurdi) bizi zen.

Herriko eskolan ibili ondoan, bigarren mailako ikasketak hainbat ikastetxe eta seminariotan (Afrikako misioak) egin zituen, gerlaren gorabeheren arabera, Tarnosen (Baudonne), Champtoceaux-en (Maine et Loire), edo Nantesen. 1947an bi aldiz lizentziatua izan zelarik, 1948-1949an soldadugora joan zen.

Unibertsitateko ikasketak Lyoneko Institutu Katolikoan egin zituen, eta han, filosofiako lizentzia erdietsi zuen 1953an. 1953tik 1967ra, apaiza eta filosofia-irakaslea izan zen Lyonen, Chamalièresen (Puy-de-Dôme) eta Treichvillen (Boli Kosta).

Renée Samsonekin ezkondu eta 1968tik 1978ra Québecen egon ziren. Beren hiru haurrak han sortu ziren. Orduan, Harlouchet-Mendy eta Charritton-Durruti bikoteekin ibiltzen ziren, eta elkarrekin egoera paralelo batzuen garapena jarraitu zuten: alde batetik, «iraultza lasaia» eta frantsesaren araudi nagusia Québecen, eta beste aldetik, autonomiaren eta euskararen defentsa Euskal Herrian.

Hogei urtez Filosofia eta Psikologia irakasten ari izan zen Quebecoko Victoriavilleko irakaskuntza orokor eta profesionalaren ikastetxean (CEGEP).

Filosofiako doktoregoa egin zuen 1976an pertsonalismoaz Quebecoko Laval Unibertsitatean, eta gero, Soziolinguistikako doktoretza ondoko ikasketak segitu elebitasuna lantzen duen Ikerketen Nazioarteko Zentroan (CIRB).

Baxok familia Euskal Herrira itzuli zen 1978an, baina hamar urtez Erramunek Victoriavilleko CEGEParen eta Euskal Herriko Unibertsitatearen arteko urteroko joan-etorriak egiten zituen, Euskal Herrian Hizkuntzalaritza Aplikatua irakasten zuelarik 1978tik 1993ra.

Betidanik, Erramun langile isil bezain emankorra izan da. Berak dioen bezala 1995ean egin elkarrizketa batean: «Euskal Herrira itzuli ginelarik, euskarari buruzko nire lehen ekintza 1981eko ihardunaldiak izan ziren. Gauza berria zen elkarte guztiak bildu ginelarik programa bat egiteko, *Statut de la langue et de la culture basques* deitua. Delako «liburu hori» horretan, hamar urte iraun duen egitaraua idatzi genuen. Orduan sortu zen Pizkundea, Jean Haritschelhar buruzagi, ni idazkari». Beraz, Pizkundeko (euskal elkarten federazioa) bulegoko kide izan zen 1984tik 1994ra eta Euskal Konfederaziokoa 1995etik 2015era.

Euskal Herrira itzuliz geroztik, etengabe euskararen eta euskal kulturaren alde bermatu zen. Pizkundea federazioaren baitan, sekulako lanak erabili zituen, euskal kulturaren alde egitura ofizial baten sortzeko, eta funtsean ondorioz, Euskal Kultur Erakundea (EKE) sortu genuen 1990eko urtean. Hamar urtez, EKEko lehendakari egon zen (1995-2005).

Erramun Baxok hizkuntzalariari zor diogu ere *Euskaraz bizi* multimedia metodoa, Ikas elkartean lan egiten zuelarik sortu zuena antzerkilari andana baten partaidetzarekin. Alabaina, 80ko urte haietan, anitz jendeak nahi zuten euskara ikasi eta metodo horren helburu nagusia zen euskaraz aritzea egun guztietako komunikazio-egoeretan, antzerkitxo pasarteak erabiliz, eta hori, orduko era modernoan, irudien bitartez!

Halaber, azken mende laurden honetan eginak izan diren inkesta soziolinguistikoetan aditu gisa parte hartu zuen, eta Frantziako hizkuntza eta kultura gutituen topaketan antolatzaile suharrenetarik izan zen.

Soziolinguista gisa, *Hizkuntzaren antolaketa eskemaren* idazketan aritu zen Garapen Kontseiluan, 1995 eta 2000 urteen artean.

Azkenik, Euskal Kultur Erakundeko eta Euskararen Erakunde Publikoko soziolinguistika-aholkularia zen, eta Euskaltzaindiako euskararen Sustapen Saileko kide aktiboa.

Ikerketa-egitasmoetan beti adi!

Erramun Baxokek soziolinguistika eta euskararen aldeko proiektu askotan parte hartu zuen, beti bere jakinduria aberatsa ekarriz. Ez daitezke hemen aipa kudeatu edo lagundu dituen egitasmo guztiak, baina hona hemen adierazgarrienak:

Etorkizuna aurreikusten 99: Euskal Herriko gaztetxoak eta euskara. Partaideak: Iñaki Martínez de Luna eta Kontxesi Berri-Otxoa, Nafarroako Unibertsitate Publikoa, Euskal Herriko Unibertsitatea, Euskal Kultur Erakundea.

Euskaldun orok altxa burua: Bi inkesta soziolinguistikoko Garazi eskualdeko kolegioetan (1982, 2002), Jakes Aurnague, Michel Aurnague eta Maia Duguinekin batera.

Euskal nortasuna eta kultura XXI. mendearen hasieran, 2004 - 2005: 2006an Eusko Ikaskuntzak inkesta horren emaitzak eta hausnarketa txosten batzuk argitaratu zituen. Erramun Baxokekin batera, lantaldean ziren Pantxoa Etxegoin, Terexa Lekunberri, Iñaki Martínez de Luna, Larraitx Mendizabal, Igor Ahedo, Xabier Itzaina eta Roldan Jimeno.

Gazteak, euskara eta aisialdia Ipar Euskal Herrian (2010) Erramun Baxok eta Battittu Coyos hizkuntzalariek egin, Euskaltzaindiako Jagon Sailean.

Bibliografia aldetik, ikerketa edo gogoeta testu frango idatzi zituen, horien artean bere filosofia doktoregoko tesia: *La pensée politique d'Emmanuel Mounier: la communauté internationale* (1976), edo oraino soziolinguistikaz hainbat aldizkari zientifikotan (*Bat Soziolinguistika Aldizkaria*, *Euskera*, *International Journal of the Sociology of Language*, *Jakin*, *Jazten...*).

Aipagarriak dira ere bi ikerketa-lan hauek, non Erramun Baxokek parte hartu zuen beste hizkuntzalari batzuekin batera:

-Bachoc, E. (2000). L'enseignement de la langue basque. In Clairis, C., Costaouec, D. & Coyos, J.-B. (ed.), *Langues et cultures régionales de France: état des lieux, enseignement, politiques* (229.-237. or.). L'Harmattan.

-Azurmendi, M.-J., Baxok, E. & Zabaleta, F. (2001). Reversing Language Shift: The Case of Basque. In Fishman, J.A. *Can Threatened Languages be Saved?* (234.-259. or.). Multilingual Matters.

Erramun Baxok, umiltasunaren miraila

Umila. Hitz hori arras ongi joanki zaio Erramun Baxok bidelagunari, horrelakoa baitzen. Xinaurriaren pare, isil-isila lanean eta lanean. Aldiz, mintzatu behar zelarik, beti hor zen gertakarien araberrako hitz egokien erabiltzeko, diskurtsoa ezinago hobeki arrazoinatuz, eta ikerlarien gogoetetan oinarrituz.

Zenbat aldiz ez ditugu erreferentzia gisa Txepetx, Fishman, Bourhis edo oraino William Mackey bezalakoen izenak Erramunen ahotik entzun, edozein hizkuntza- edo kultura-ekimen behar zelarik sostengatu, batzuetan arraileria apur batekin!

Baina soziolinguistikarako jakinduriarekin batera, Erramun Baxokek gogoetari lotzen zituen egunero euskararen eta euskal kulturaren hazteko egiten ziren ekintza konkretuak. Euskal Kultur Erakundeko lehendakari gisa, bertzeak bertze, kartsuki lan egin zuen, beti bere tokian egonez, baina behar-ordu guztietan hor izanez gure laguntzeko, gure babesteko, ekaitz larrienen artetik, baikor izateko.

Bihotz handiko gizona zen: Euskal Kultur Erakundeko Lehendakaritza utzi ondotik ere, beti gure ondoan sosegu genuen, nola euskararen gaiez aholkatzeko, hala edozein eskukaldiren emateko, orenak kontatu gabe. Egiazko herri-kulturaren militantea zen!

Hitz labur bezain samurrez, eskertu nahi zaitugu Erramun, euskararen eta euskal kulturaren alde egin duzun lan paregabearentzat.

Geroztik, zenbat bide ez da urraturik izan, Erramun Baxok eta bera bezalakoei esker, oraino anitz egiteko baldin bada ere, oroz gainera euskara gizartera dadin

eta behar duen ezagupen ofiziala behin betiko erdiets dezan. Hori zen Erramunen eguneroko erronka eta esperantza!

Euskal Kultur Erakundeko Lehendakaritza utzi zuelarik 2005ean, ohorezko makila eskaini genion, erranaldi honekin: «Erramun Baxok, Euskaldun suharra, langile zilarra, geroan baikorra».

Makilan zizelkaturik geldi bitez gure azken hitzak.

In memoriam

Jose Antonio Aduriz Zabala (Oiartzun, 1949 - Bermeo, 2024)

—Miriam Urkia—

Diputatu nagusia, euskaltzainburua, euskaltzainak, lagunak, bereziki Joxeren familia, egun on guztioi:

Joxe, Joxean, Joxeantonio Aduriz Zabala adiskidearen hilberri-txostena prestatzeko ohorea —eta ausardia— bizkarrean hartuta nator gaur zuen aurrera.

Hasi aurretik, eskerrak eman nahi dizkiet Paulo Agirrebaltzategi ohorezko euskaltzain eta adiskideari, eta, nola ez, aduriztarrei, eskuzabaltasun osoz hartu nautilako eta txosten hau osatzen lagundu didatelako.

1 Oiartzungo Joxe

Oiartzunen, Bastidan (Paxtiren) jaio zen Joxe, etxean, 1949ko azaroaren 1ean, Domu Santu egunez. Joxe Kruz eta Josefaren semea, 11 anai-arrebatan bigarrena izan zen. Zamalbideko eskolan egin zituen lehen ikasketak, eta bertako elizan meza-laguntzaile ere aritu zen, 11 urterekin Arantzazura joateko asmoa erakutsi zuen arte. Aitak esan zion, damutzen bazen, lasai itzultzeko etxera. Askotan itzuli zen, Azañetara eta Aizagerrera, baina oporretan edo bisitan beti, eta barrikotera, urtero!

2 Joxeantonio frantziskotarra eta Jakinekoa

Ume zela joan zen, beraz, Arantzazuko seminariora eta handik Forura eta Erriberriera, berriz ere, 20 urterekin, Arantzazura Teologia ikastera itzultzeko. Orduan batu zen *Jakinera*, baina administraziora, ordurako aldizkaria Arantzazutik

kanpo baitzegoen. Ikasketak bukatuta Tolosara bidali zuten (1974-1978), eta han *Jakin* taldeak prestatzen zituen liburuak eta aldizkaria bera inprimategira eramateko prestaketa-lanetan jardun zuen. Baina *Jakin* proiektua bideratzeko anaiarte txikia sortu zuten Donostian, Ategorrietan, eta hona etorri zen Joxeantonio itzal handiko lagunekin batera: Joxe Azurmendi, Joan Mari Torrealдай, Joseba Intxausti, Paulo Agirrebaltzategi, Manolo Pagola, Juan Joxe Iturriotz... Bigarren planoan, inongo protagonismorik hartu gabe aritu zen lanean, baina *Jakinen* euskara-maila dotorearen atzean bera egon zen.

Garai horretan sortu zen UZEI, hau ere *Jakinen* inguruan, eta hasiera-hasieratik aritu zen Joxeantonio lankide gisa.

1978ko apirilaren 30ean apaiz ordenatu eta ondoko bost urteak Atotxako etxean egin zituen, EUTGn Euskal Filologiako ikasketak egiten zituen bitartean. Baina bukatu orduko Ategorrietara itzuli zen, eta *Jakinera* (hau kanpora atera zen arte), bai eta UZEIra ere. 2014an erretiroa hartu zuen arte jarraitu zuen UZEIn lanean, Lexikografia Sailean. Tolosara itzuli zen orduan, 2022ko abenduan istripua izan eta, ospitalean denbora bat egin ondoren, Bermeoko fraideen erietxera eraman zuten arte. Azken bi urteak osasunarekin borrokan egin zituen, eta 2024ko uztailaren 30ean utzi gintuen, San Ignazio bezperan, Bermeon, 74 urte besterik ez zituela.

Orain Aizagerren dago, Paxtiren ere bai, han zabaldu baitzituzten bere errautsak; zuhaitza ere badu, etxekoek landatu berria.

Joxeanen ametsa, hala kontatzen zigun behintzat, erretiroa hartu ondoren Arantzazuko *bibliotekario* (halaxe esaten zuen berak) izatea zen, *plaza* lortzea zaila zela esaten bazuen ere. Gaixotu eta Bermeora eraman zutenean, hala esan zidan telefonoaren beste aldetik: «Nik nahiago nuen Arantzazura eraman izan banindute, baina badakit hura ez dagoena ni zaintzeko prestatua eta, bueno, hemen ere ez nago gaizki».

Konformista, beti. Esker oneko ere, beti.

3 Joxean UZEIkoa

UZEIn egin zuen Joxeane bere lan-ibilbidea, hasiera-hasieratik eta erretiroa hartu arte bertako langile izan zen-eta. Ikasketak burutzeko bost urteko etenaldia besterik ez zuen izan.

Terminologia sortzeko irizpideak lantzen jardun zuen lehen urte haietan, kirol-terminologian¹ batez ere, bai eta hainbat erakunde eta elkarterekin batera Hizpal² taldean ere, UZEIren ordezkari gisa. Baina Lexikografia Sailean egin zituen urterik gehienak.

1983an ezagutu nuen nik, bera ikasketak bukatu berri, ni orduantxe hasten, eta ordutik eta erretiroa hartu arte elkarrekin egin genuen lan, 31 urtez. Donostiako parte zaharreko Esterlines kalean hasieran, Aldapetan gero, ondoko mahaiko maisua eta kafe-laguna. «¿Le provoca un tinto?» esanaz joaten ginen makinako kafea atera eta hitzen mundua konpontzera, esku batean kafea eta bestean ducadosa zuela. Jakintsua oso, baina apala, bigarren planoan egotea nahi izaten zuena, bere argiarekin besteei argi egin zezaten laguntzen zuena.

Zenbat ikasten genuen berarekin lanean edo solasean. Ez zen maisuaren lekuan jartzen zen horietakoa, «nik dakidantxoa» esanez ikaragarritzko lezioa ematen zigun, baina apaltasunetik. Eta egunero ikasten genuen zerbait. Hori bai, haserretzen ere bazekien!

Lexikografoa zen Joxean, corpusgintzan ere baziharduen. DUDEN fitxategia osatzen ezagutu nuen nik, kaxa berde haietan «-aje/-aia», «-tar/-tiar» eta halako goiburuz osatutako ehunka fitxa lantzen. Eta, horrekin batera, Andoni Sagarnarekin (a zer bikotea osatzen zuten biek!) irakas-munduko eta komunikabideetako lexikoa lantzen, eta LEF Batzordeko txostenak osatzen aurrerago... Nik orduan ez nekien, baina Mikel Zalbidek proposatutako Euskaltzaindiaren hiztegigintza-planaren oinarriak jartzen ziharduten.

Berehala heldu zion bikoteak, Euskaltzaindiaren enkarguz, lehen euskal corpora osatzeari, eta hor batu nintzen hirukotera: EEBS³, gerora *xx. mendeko corpus estatistikoa* gisa ezagutu duguna. *xx. mendeko euskal argitalpenen inbentarioa* osatzeko Euskal Herriko liburutegien itzulua egin genuen eta, ondoren, corpora osatuta, lehen euskal lematizatzaile automatikoa asmatu

¹ *Futbola* (1985), *Pilota* (1994).

² Hala sinatu zuten *Euskera* agerkarian 1985ean, «Zalantzazko hainbat puntu morfosintaktiko» artikuluan: Hizpal («Hizkuntz Puntu arrunten lanketa» zeritzan hasierako gure langaien zerrendari, eta deitura hori laburtu beharrez sortua da Hizpal akronimoa: lanketa horretan ari gara J.R. Aizpurua eta T. Barrenetxea (Elhuyar), J.A. Ormazabal (Elkar), M. Murua (Erein), G. Nazabal (G.I.F.), I. Zubeldia (G.I.L.E.), A. Ibarzabal (Itzultzaile-Eskola) eta J.A. Aduriz (UZEI)).

³ EEBS: *Egungo Euskararen Bilketa-lan Sistematikoa*.

zuen Andoni Sagarnak, Joxean Aduriz izenekoa. Joxeanek corpus-atal bat eskuz —alegia, buruz— lematizatzen zuen eta ordenagailuari erakusteko baliatzen zen hark egindakoa, programa trebatzeko. Lematizatzaile perfektua zen hura; gerora etorri zen lematizatzaile automatikoa.

Joxeanen egiteko nagusia Euskaltzaindiari lotua egon zen, nolanahi ere; UZEItik bideratua, baina Akademiarentzat.

4. Jose Antonio (edo Aduriz) euskaltzaina

1991ko urtarrilaren 31n —gaur 34 urte— izendatu zuten Jose Antonio euskaltzain urgazle, eta ohorezko 2018ko apirilaren 27an. Hau ere, kostata. Bi dei eta pazientzia apur bat behar izan ziren izendapena onar zezan.

Proiektu askotan parte hartu bazuen ere, aipatzekoak dira lexiko-irizpideak finkatzeko LEF Batzordea⁴, *Hiztegi Batua*⁵ eta, gero, *Euskaltzaindiaren Hiztegia*. Corpusgintzan, EEBS aurrena eta *Lexikoaren Behatokia* gero. Guztiak, zuzenean edo zeharka, hizteigigintza-planari lotuak.

Gure Akademiak hizteigigintzan azken berrogei urteetan egin duen lan oparoak baditu izen propio batzuk, hemen zaudete batzuk, baina Joxe Antonio izan zenuten 80ko hamarkadatik lagun, inurri-lanetan beti: LEF Batzordean txostengintzan, *Hiztegi Batua*ren irizpideak lantzen. Oraindik ere hiztegiko lantaldekook baliatzen dugu Joxeanek ondutako 12 orriko irizpideen dokumentua, behin eta berriro fintzen zuena. Eta haren segida izan zen Hiztegi Batuko Batzordea, lantaldea gero, eta *Euskaltzaindiaren Hiztegia* azken urteetan. Seguru nago, eta ez dut uste inork kontra egingo didanik, gaur dugun hiztegia ez litzatekeela den modukoa izango Aduriz gabe.

Ez da luzeegia Joxeanen argitalpenen zerrenda, eta urria da oso bere izenean (eta berean bakarrik) dagoena, baina argitalpen askoren atzean dago, horretan

⁴ 1986ko LEF jardunaldietan, Beloken, Adurizek egindako agerraldia: «Lexikologi Erizpideak Finkatzeko IV. Jardunaldiak (Hitz-elkarketari buruzko lehenak)», in *Euskera*, 1986-2, 301-304. 1991ko batzordearen proposamena: «LEF batzordearen proposamena Euskaltzaindiari» (I. Sarasola, M. Zalbide, M. Azkarate, J.A. Aduriz, P. Altuna, A. Sagarna), in *Euskera*, 1991-2, 475-480.

⁵ 1991ko hizteigigintzari buruzko jardunaldietan, Saran: «HIZTEGI BATUA Lanketa-eta onespenezko prozedurak» (I. Sarasola, M. Zalbide, M. Azkarate, J.A. Aduriz, A. Sagarna, I. Segurola), in *Euskera* 1991-3, 1135-1145.

ere isilean. *Jakinen* zuzentzaile eta transkribatzaile gisa azaldu zen zenbakiren batean, Junes Casenaveren *Santa Grazi* pastoralala euskara batura ekarri zuen⁶. Euskaltzaindiaren *Euskera* agerkarian bada aipamen mordoxka bat, Akademiaren bilkuretako aurkezpenak gehienak, talde-lanean beti.

Hizpal, LEF, hiztegia, terminologia. Gaur hain geureganatuak ditugun lexikoaren inguruko irizpideak finkatzeko zutabe sendoa izan zen Joxean. Finkatzeko, aplikatzeko eta transmititzeko.

Eskerrik asko, Joxean, eman eta irakatsi diguzun guztiagatik.

Ohorezko euskaltzaina, ohorezko pertsona.

Eskerrik asko.

⁶ *Santa Grazi pastoralala*, Jakin liburu-sorta, Jakin, Oñati, 1976.

In memoriam

Joxe Ramon Zubimendi (Usurbil, 1952 - Gaintza, 2024)

—Xabier Euzkitze—

Iazko abuztuaren 8an pausatu zen Joxe Ramon Zubimendi, Nafarroako Gaintzan. 1952an jaioa. Oso iaioa ere. Gauza askotan zaildu eta trebatu beharra egokitu zitzaion, izan ere.

Autobiografia labur eta gustagarria egin zuen:

Joxe Ramon Zubimendi Imatz,
idazlea eta euskaltzaina.
Euskal Herrian mundura sortua,
Urdaiaigako Errotaberrin jaioa,
Usurbilgo Elizalden hazia eta
Zubietako Etxeberri Txikin gizon egina.

Zubimendiren hilberri-txostena egin behar-eta, aipa nezake Usurbilgo ikastolan, hasieran titulurik gabe, irakasle izan zenekoa. Baina senekoa. Aipa nitzake euskarazko komunikazioaren alor ugaritan eginiko lanak. *Freelance* izateak behartu zuen eremu askotan mokoka ari izatera. *Freelance*. Langile beregaina, autonomoa. Joxe Ramonen izaera eta gogoa hitzaren erroak markatzen du ondoen: *free*. ‘Aske’ esan nahi du, baina baita ‘deslai’ ere. Aipa nezake idazlea izan zela; egokitzailea, kazetaria, irrati-nobelagilea, kalitate-kontrolaren antolatzailea edo hizkuntza arduraduna; bikoizketa-zuzendari lanetan aritu zela, gidoigile, aktore, itzultzaile, hizlari.

Aipa nezake 1993an Eusko Jaurlaritzak argitaratutako lana: *Idazkera-liburua*. Edo Sendoak handik bi urtera argitara emandako *Jokaera-liburua*. Baita Auspoa bildumaren 246. alea ere: 1997ko *Bidezkoak*. Edo gainerako liburuak.

Horiek guztiak aipa nitzakeen eta aipatu ditut zeharka, aipagarria eta goraipagarria izan baita Joxe Ramonen emana. Baina haien seme Joxe Mariren konplizitatez eta Pello Esnalen laguntzaz ondu dudana erretratu honetan, beste eta bestelako aipu batzuekin marraztu nahi dut Zubimendiren izaera.

Umetako Usurbil hartan, maiz joaten zen tren-geltokira, eta handik, trenbidean zehar, tuneleraino. Aita makia erresistentziara joan zenean han ezkutatu zela ikusi baitzuen, itzuli ere handixe itzuliko zela espero. Irudi indartsua da, ezbairik gabe, tunelean aitarekin zain dagoen mutikoarena.

Baita handik urte batzuetara, hamabi-hamahiru zituela, nasan bi maletarekin trenaren zain dagoenarena ere. Lehenbiziko trenak Donostiara eramanez, bigarrenak Kordobara, Unibertsitate Laboralera. Hasierak ez ziren errazak izango, baina esperientzia hark oroitzapen onak utzi zizkion. Askotan esan izan zigun: «Euskara ahaztu egin zitzaidan!». Ez genion sekula sinetsi...

Gaintzara erretiratu zen azken urteetan. Naturaren maitale zen erabat, eta izadiarekin harreman estuan alderdi mistikoa eta espirituala ere gehiago lantzeko abagunea izan zuen. Baita beste hainbat bidaia egiteko ere: erroetaranzkoa, mitologiarenzkoa... Joxemiel Barandiaranekin izandako harremanak eta haren irakaspenek arrasto sakona utzi zuten Zubimendirengan. Erretiro harekin zenbait penatxo bat ere geratu zaigu: zenbait ingurutatik ere erretiratu egin zela, ez gurela haren azken urteetan hurbilago egoteko xantzarik izan. Geuk asmatu ez gurelako agian.

Zubimendiz egin nahi dudana marrazki honetan –marrazki abstraktu eta nahasi samarra ziur aski, beti izan dut errerealismorako zailtasuna– Bernardo Atxagaren pintzelkada bat erantsiko dut orain, nirea baino trazu finagoa du eta. Atxagak igurtzi handia izan zuen Zubimendirekin. Duela ia 20 urte hau idatzi zuen asteasuarrak Joxe Ramonez: «Aspalditik ezagutzen dut Joxe Ramon Zubimendi, eta orain (1997an), bere nortasunari buruzko ohar bat egin beharreko honetan, zera ikusten dut garbi: ez duela bide ibilietatik inora joan nahi izan; beti izan duela arrunkeiak urruti uzteko gogo. Egun batean, hizkuntzaren inguruko borroka puri-purian zeudenean, euskara batuaren aurka zeudenei erasoka ikusiko zenuen; hurrengoan, Gabriel

Aresti bereziki arbuiatzen zen bolada batean, poetari bere mirespena eta maitasuna azaltzen; hurrenagokoan, berriz, euskara batuaren okerdura edota gehiegikeriak salatu eta tradizioa goraipatzen. Behin ere ez gehiengoarekin, baizik eta bere gisa, desertuan predikatzeak ematen duen tentsioa bereganatu nahi balu bezala: egoskor batzuetan, zorrotz askotan, umoretsu gehienetan. Eta beti aurrera, aurrera beti».

Pintzelkada hori gustatu zitzaion Antonio Zabalarari ere. Hala aitortu zion Joxe Ramoni berari: «Esango nuke Atxagak erretratu egokia egin dizula, Joxe Ramon. Eta kontuan hartu *egoskor* hitzak bi esanahi dituela gaztelaniaz, *tenaz* eta *terco*, eta euskarak ondo bereizten dituela *egoskortasuna* eta *egoskorkeria*. Gure artean, berriz, gizonak egoskor samarra izan beharra dauka aurrera egin ahal izateko; batez ere, zu eta ni bezala, bakarkako langilea denak».

Mikel Zalbidek ere ñabardura politak egin ditu marrazkian: hiltun garbia, hitz-etorri onekoa, esaldi-moldaeraz jator eta doinueraz eredugarri. Idazle argi, prosa-moldez zuzen eta egoki, batasun-arauen betetzaille zintzo. Euskaltzale sendo, herrigintzaren hainbat pausorekin kezkatu. Corpus-plangintzaren inplementazio alorrean, administrazioan eta Euskaltzaindian, lankide baliotsu.

Andres Alberdik EIMAn egin zuen topo Zubimendirekin, irakas-materialgintzan. Ez dauka saltzeko. «Gizon jantzia eta eruditua zen Joxe Ramon Zubimendi, haren liburuak dira horren erakusgarriarik onena. Eta eskarmentu handiko euskalaria; izan kontuan Euskaltzaindiaren JAGONET kontsultazerbitzuko arduradun fin eta prestua izan zela urte askoan, erretiroa hartu zuen arte (2000-2015). Gizon umoretsu eta zirtolari modura ageri zen beti lagun artean, bai lan-bileretan, bai otordu-garaietan ere, nahiz harremanik ez zuen jendeari gizon hotz eta burgoi iruditua».

Harremanak eraman ninduen ni neu ere Joxe Ramon biziki estimatzera. Joxemari Aranalde hil zenean, niri proposatu zidaten Euskaltzaindiaren Herri Literatura Batzordean haren lekua hartzea. Horrek eman zidan talde zoragarri bateko kide izateko parada: Emil Larre, Jexux Mari Etxezarreta, Abel Muniategi, Antton Haranburu, Joxemari Iriondo, Pello Esnal, Jabier Kaltzakorta, Patziku Perurena eta Joxe Ramon Zubimendi. Ez dakit Euskaltzaindiari ekarpen handirik egin genion, talde hark niri sekulakoa.

Zalantzas betetako pertsona izaki, bilera osteko afalorduak baliatzen nituen Joxe Ramoni galderak egiteko. JAGONET zerbitzuan banaka bidali behar izaten

zitzaizkion, afalostean bata bestearen atzetik. «Etzakela pentsa konturatzen ez naizenik, alu hori», esaten zidan. Erabat limurtzen ninduen, bazuen erabat hipnotiko gertatzen zitzaidan zera bat. Eta beti eskertuko diot euskal munduak txera handirik egiten ez zidan bolada batean artikulua baten bidez eman zidan babes publikoa. *Bidezkoak* liburuan jaso zuen gero.

Familiak aukeratu du Joxe Ramonen irudi hau. Zigarreta eskuan, irri murrizta ezpainetan, zeharka begira baina soa ongi finkaturik. Patxadan, gozo, sendo.

Jagon aditza ezin hobeki ezkontzen da Joxe Ramonek sinesten eta maite zuen zernahiz erakusten zuen jarrerarekin. Azken erretiroa hartu duen honetan, falta baita Usurbilen, falta Zubietan, falta Gaintzan... bego gure oroitzapenen eta esker onaren aintzan, bertatik zirika eta *jagon* gaitzan.

In memoriam

Patxi Oroz Arizkuren (Beriaín, 1934 - Tübingen, 2024)

—Roldan Jimeno Aranguren—

Francisco Javier «Patxi» Oroz Arizkuren 2024ko irailaren 24an hil zen Tübingenen, Alemanian, 89 urterekin. Beriainen jaio zen, gurasoak bizi ziren etxean, «1934ko abenduaren 2tik 3rako gauerdian, Nafarroako Beriain herrixkan, 30 su zituen, [...] Nafarroako hiriburutik hegoaldera hamar kilometrora, historiaz eta kulturaz inguratua». Hitz horiekin gogoratzen zuen bere jaiotza eta haurtzaroa, Euskaltzaindiko ohorezko kide izateko onartu zitzaionean, 2004ko azaroaren 26an, berak idatzitako *Jirones de una vida abigarrada (de la gambella a la cátedra)* idazkian. Florencio Oroz Palaciosen eta Gabriela Arizcuren Martiarenaren semea zen. Aita ere Beriainen jaioa zen, 1896ko azaroaren 6an, eta ama, berriz, ondoko Noain herrian, 1898ko urtarrilaren 11n. Patxik hiru anaia zituen: Manuel, Gregorio eta Jose Mari, guztiak nekazaritza-lanetarako garraioan aritu zirenak.

Orozen bizitzak eta lanak musika eta filologiaren ikerketari eta sustapenari eskainitako dedikazio sakona islatzen dute. Ikertzaile polifazetiko eta nekaezina izanik, Filologia Erromantzeko irakaskuntza-lana egiteaz gain, aurre-erromatar hizkuntzei buruzko ikerketa ugari argitaratu zituen, haietako batzuen –hala nola iberieraren– eta euskararen arteko harreman posibleak aztertuz. Halaber, toponimia eta Nafarroako euskararen hiztegiari buruzko azterlanak egin zituen, baita bere jaioterriarekin, Beriainekin, lotutako gaiei buruzko ikerketak ere. Musikaren esparruan, musikologoa izan zen eta Tübingeneko Unibertsitateko Abesbatzako zuzendaria.

Prestakuntza eta ibilbide akademikoa

«Nire aita Florencio laboraria zen; eta nire ama, Gabriela, etxeakoandrea. 1850 inguruan eraikia zen aitaren etxean bizi ziren, aita zituen anai-arreba guztiekin: hiru arreba eta lau anaia, eta hauek, beren familiak osatu ahala, etxetik irteten joan ziren. Nire jaiotzerako, bi seme zituzten nire gurasoek, hiru eta bi urtekoak. Lau urte geroago, nire anaia gazteena jaio zen. Aho gehiegi, baina ogi gutxiegi, lur urria eta zekenak ematen zuenarekin. Nire anaiek bezala, nik ere herriko eskola utzi behar izan nuen txikitan. [...] Hala ere, nolabaiteko etxeko konpentsazioa izan genuen eskola-gabezia horren aurrean, maisuek gure etxean ostatu hartzen ohi baitzuten, eta afalorduan beren solasaldiekin, aholku eta istorioekin entretenu eta irakasten baitziguten», adierazi zuen aipatutako autobiografia-testuan.

Patxi Orozek eskola utzi zuen familian zeuden behar ekonomikoak zirela eta, eta soroetara lan egitera joan zen. Hala ere, bere bizitzak aldaketa nabarmena izan zuen, Verbo Divinoko fraide batek –Ordenarako hautagaiak bilatzen ari zenak–, Berriaingo apaizarekin batera, mahastian lanean aurkitu zuenean. Apaizak misiolariari esan zion: «Mutila eraman ezazu, asko balio du», eta horrela, 1948an, Lizarrako Verbo Divino eskolara eraman zuten. Han Patxi Orozek bere prestakuntza hasi zuen, hamalau urterekin. Bere gaitasuna zela eta, 1953an, Erromara joan zen, Filosofia ikasketak egitera eta musika-harmonizazio eskolak jasotzera. 1958ko uztailaren 1ean, Erromako Verbo Divino eskolako errektorea zen aita Gasparrek gazte hari buruzko ikasketa-ziurtagiria egin zuen, klasean «beti lehen eta onena» izan zela adieraziz. Ikasle guztien gaitetik, bere adimen, arreta eta arduragatik nabarmentzen zen eta bere jarrera akademikoa, diziplinarioa eta morala «eredugarria» zen.

Aurreko urtean, 1957an, Verbo Divinoko Misiolarien nobiziatua egin ondoren, Ordena uztea erabaki zuen. «Krisia gaingiditzen saiatu nintzen Seminariotik irtenez, lehenik hiru hilabeteko probaldirako. Sotana utzi eta traje urdin iluna jantzi nuen, marra argi eta fin batzuekin; kamiseta zuria, gorri-urduzko gorbata, galtzerdi grisak eta zapata beltzak. Nire ondasun guztiak maleta batean sartu nituen: garbitasuneko tresnak, barruko arropa aldaketa bat, nire kalifikazioak, *Liber usualis*, Itun Berria latinez eta grezieraz, eta nire egile latino gogokoenen bi liburu». Proba-hilabete horien ondoren bere apustua sendotu zen, eta bizitza berri horrek, ia kasualitatez, Alemaniara eraman zuen, non bere ibilbide akademikoa hasi baitzuen.

1960tik aurrera, Filologia Erromantze eta Klasikoko ikasketak egin zituen Münsterreko Unibertsitatean. Bertan, 1963an *Magister Artium* titulua lortu zuen eta 1972an Filosofia eta Letretako doktoretza eskuratu zuen. Münsterren egon zen bitartean, *Institutum Erasmianum*ekin eta unibertsitate bereko Soziologia Institutuarekin lankidetzan aritu zen. Alemanian ere bere familia osatu zuen: Christa irakaslearekin ezkondu zen, eta bi seme-alaba izan zituzten: Gabriela, Christofekin ezkondua, Cecilia eta Rafaelen gurasoak direnak; eta Adrian, Laurarekin ezkondua, Leo, Malena eta Sofiaren gurasoak direnak.

Patxi Orozen prestakuntza akademiko sendoa are gehiago aberastu zen Heinrich Lausberg, Eugenio Coseriu, Antonio Tovar eta Koldo Mitxelena bezalako filologo eta hizkuntzalari ospetsuen eraginari esker; guztiak ere maisu izan zituen, irakasle horiek eragin erabakigarria izan baitzuten harengan.

1968an, Patxi Orozek irakaskuntza-ibilbidea hasi zuen Tübingeneko Unibertsitatean, non *venia legendi* eskuratu zuen eta, 1988an, oposizio bidez, Filologia Hispanikoko katedra lortu zuen, bertan irakasle jardunez 2000. urtean erretiroa hartu zuen arte. Horrez gain, Filologia Modernoko Fakultateko dekanoa izan zen 1992an. Hurrengo urtean, Baden-Württembergeko estatu federaleko Kultura ministro izendatu zuten. Kulturaren alde egindako lanagatik, ohorezko diploma jaso zuen Estatu horretako gobernuako kide Klaus von Trotharen eskutik.

Erretiratuta, Patxi Orozek irakasle emeritu estatusa lortu zuen eta berak sortutako *Romania Cantat* unibertsitate-abesbatza zuzentzen jarraitu zuen. Horrez gain, Nafarroako Unibertsitatean eskolak eman zituen eta hainbat erakunderekin lankidetzan aritu zen, hizkuntzen eta euskal kulturaren azterketari eskainitako lanetan.

Filologia eta hizkuntzalaritzari egindako ekarpenak

Patxi Oroz hizkuntzalaritzan zuen moldagarritasun nabarmenagatik eta ikuspegi diziplinartekoagatik bereiztu zen, eta filologiaren eta linguistikaren esparruan ekarpen baliotsuak egin zituen. Bere ikerketa-lanak hainbat arlo hartu zituen; horien artean euskal hizkuntzalaritza, filologia erromantzea, hizkuntza paleohispanikoa eta epigrafia nabarmendu ziren. Espainiar literatura ere aztertu zuen.

Euskal hizkuntzalaritzaren esparruan, Oroz fonetikan, fonologian eta euskararen dialektologian espezializatu zen. Euskararen bilakaera historikoa aztertu zuen eta hizkuntza erromantzeekin izan zuen elkarrekintza esploratu zuen. Euskal toponimiaren analisisian ere murgildu zen, euskal eremuko leku-izenen jatorri eta bilakaerari buruzko ikuspegi zorrotza eta xehea eskainiz. Halaber, euskaraz idatzitako dokumentu historikoen azterketari arreta berezia eskaini zion, eta horren adibide dugu «¿Tafalla era vascófona a fines del siglo XVII?» izeneko artikulua, non euskararen banaketa geolinguistiko historikoa aztertu zuen.

Horrez gain, Orozek euskararen normalizazio- eta estandarizazio-proiektuetan modu aktiboan parte hartu zuen, eta Euskaltzaindiarekin lankidetzat estua izan zuen. Akademiak bere ekarpena aitortu zion 2004ko azaroaren 26an ohorezko kide izendatu zuenean.

Filologia erromantzearen arloan, bere ikerketek hizkuntza erromantzeen literaturarekin eta hizkuntzalaritzarekin lotutako gai ugari jorratu zituzten, bereziki katalanari, okzitaniari eta gaztelaniari erreparatuz. Ikuspegi konparatiboa baliatuz, hizkuntza horien arteko lotura esanguratsuak ezarri zituen, haien garapen diakronikoaren eta elkarrekintza kulturalen ulermenean ekarpen garrantzitsuak eginez.

Hizkuntza paleohispanikoen eta epigrafiaren azterketari dagokionez, Orozek ekarpen esanguratsuak egin zituen Iberiar Penintsulako erromatar-aurreko hizkuntzen azterketan, iberierari arreta berezia eskainiz. Idazkun iberikoak ikertu eta beste antzinako hizkuntza batzuekin izan zitzakeen harremanak aztertu zituen, interpretazio berritzaileak eskainiz. Horrela, hizkuntzalaritza historikoaren eta epigrafiaren esparruak aberastu zituen.

Bere lana ez zen hizkuntzalaritzara mugatu, Espainiako literaturaren azterketa ere barne hartu baitzuen. Bertan, frai Luis de León bezalako egile klasikoek gaineko azterketa kritikoak egin zituen, bai eta Espainiako tradizioko genero eta garai literario ezberdinei buruzko ikerketak ere. Bere analisi literarioak ikuspegi filologiko zorrotzagatik eta aztertutako lanen testuinguru historiko eta kulturalaren ezagutza sakonagatik nabarmendu ziren.

Bere ibilbidean zehar, Patxi Oroz filologiaren eta hizkuntzalaritza hispanikoaren arloan ezinbesteko erreferente bihurtu zen. Ehun lan baino gehiago argitaratu zituen aldizkari espezializatuetan, hala nola *Fontes Linguae Vasconum*, *Emeritan*

eta *Zeitschrift für Katalanistiken*. Gainera, nazioarteko kongresu ugaritan parte hartu zuen, eta bere ekarpenek aitortza handia izan zuten. Bere ondare akademikoak oraindik ere inspirazio-iturri izaten jarraitzen du diziplina horietako ikertzaile eta adituentzat.

Ibilbide musikala eta konposizio-lana

Patxi Oroz, filologo nabarmena izateaz gain, musikaria ere izan zen, eta bere musikarako grina bere ibilbide akademikoarekin modu eredugarrian uztartzen jakin izan zuen, filologiaren eta musikaren arteko elkargunea lortuz.

Erroman egon zen bitartean organista-lanetan aritu zen eta, geroago, Münsterreko San Migel elizan ere jardun zuen funtzio horretan. Musika koralarekiko konpromisoa Tübingenen agerian geratu zen, han Romania Cantat abesbatza sortu eta zuzendu baitzuen, bere ezagutza filologiko sakona musika-praktikarekin bateratzeko zuen gaitasuna erakutsiz.

Konpositore oparoa izan zen, eta ehun obra baino gehiago sortu zituen, batez ere abesbatzentzat, euskal kulturarekiko zuen sustraitze eta lotura sakona islatuz. Bere lan aipagarrien artean daude *Nire aitaren etxea*, lau ahotsetarako moldatua eta zortziko erritmoan kantatua; *Gernikako ostadarra* (1987); *Canon pro pace*, hiru ahotsetarako konposatua; eta *Vasconia cantat* bilduma, lau ahotsetarako egina. Obra horiek ez ezik, euskal musika-tradizioaren hedapenean eta ondare horren zaintzan egindako lana ere nabarmentzekoa da.

***Nire aitaren etxea* proiektua**

Orozen interesak Gabriel Arestiren poema ezagunarekiko kasualitatezko topaketa batekin izan zuen sorburua. 1971n, Iruñean, Principe de Viana Erakundean, Patxi Orozek Arestirekin elkarrizketa labur bat izan zuen. Une hartan ez zuen poeta identifikatu, baina gerora nor zen deskubritu zuenean, bere liburu bat erosi zuen. *Nire aitaren etxea* irakurri ondoren, hain sakona izan zen haren baitan utzitako arrastoa, ezen poemaren hitzak buruz ikastea eta unibertsitateko ikastaro batean aztertzea erabaki baitzuen. Hurbilketa horrek ez zuen soilik Arestiren

obraren gaineko interes akademikoa piztu; zortziko bat sortzeko inspirazioa ere izan zen, abesbatza misto eta bakarlarientzat, testuak bere bizitzan izan zuen eragin dimentsio anitzaren isla moduan.

Hurrengo pausoa Arestiren poemaren itzulpenen bilketa-proiektua izan zen. 1983an hasi zuen, Gernikan egonaldi bat egiten ari zela. Bertan, Orozek egiaztatu zuen poema euskal herritarren esperantzaren eta erresistentziaren sinbolo bihurtu zela. Esperientzia horrek eta Tübingenen —hizkuntza-aniztasun nabarmena duen Alemaniako unibertsitate-hiria— izandakoak beste hizkuntzetako bertsioren bilduma abiarazteko testuinguru egokia eskaini zioten.

Nire aitaren etxearen itzulpen-lanak hainbat zailtasun izan zituen. Erronka nagusietako bat izan zen euskal kulturen sakon errotutako terminoak egokitzea, hala nola *korrituak* (interesak), *errentak* edo *pinudiak* (pinu-basoak), munduko hizkuntza askotan ordain zehatzik ez duten hitzak baitira. Gainera, poeman agertzen diren kontzeptu abstraktu batzuk eta errealtate sozial jakin batzuk ez ziren erraz itzultzeko modukoak kultura batzuetan, batez ere familia-egitura edo sistema ekonomiko ezberdinak zituztenetan.

Bestalde, poemaren edukiak eta mezuak eztabaida ideologiko eta kulturalak eragin zituen. Itzultzaile batzuek uko egin zioten lana egiteari, poemak indarkeria sustatzen zuela iritzita; eta Hegoafrikan, afrikaanseko itzulpena baztertu zen, kolonizatzaile zapaltzaileen hizkuntza askatasun-mezua zabaltzeko desegokia zela iritzita. Beste kasu batzuetan, kultur desberdintasunek interpretazio-arazoak sortu zituzten; adibidez, Filipinetan, misiolari batek argudiatu zuen poema ezin zela bere lan-eremuko tribura egokitu, ez baitzuten poeman deskribatzen den antzeko etxebizitza edo familia-egiturarik.

Orozek ingurune akademikoak eskainitako aukerak baliatu zituen, hainbat filologiatako irakasle eta ikasleak proiektuan inplikatu eta bere lankidetzasarea atzerriko unibertsitateetara, hizkuntzen akademia ofizialetara, kultura-erakundeetara, ordezkari diplomatikoetara eta baita misio-kongregazioetara ere zabalduta. Gainera, UNESCOra, kazetarietara eta irrati- zein telebista-kateetara jo zuen proiektua hedatzeko.

1984an, Iruñean egin zen Euskaltzaindiaren x. Kongresuan, bere lanaren aurrerapen bat aurkeztu zuen, bost kontinenteetatik jasotako 174 itzulpenekin. Hiru urte geroago, 1987an, lehenengo liburukia argitaratu zuen: *Carmen Vasconium plus*

quingentis linguis versionibus aut characteribus redditum et impressum – Gabriel Arestiren poesia 500 hizkuntza baino gehiagotan, gaur egun agortuta dagoen argitalpena. Antonio Tovarrek idatzitako hitzaurrea zuen. Hark poesiaren intentsitate poetikoa eta euskal identitatearen sinbolo gisa duen garrantzia nabarmendu zituen.

Urteen poderioz, Orozek gutxi gorabehera 740 bertsio bildu zituen poemaren inguruan, mundu osoan gehien itzulitako testu ez-erlijiosoetako bat bihurtuz. Lehen itzulpenak alemanera, frantsesera, katalanera, galegora eta okzitanierara egin ziren, eta azkena pidginera (Tok Pisin). Bertsiorik bitxienetakoen artean daude Shou-chun Wang-ek txinerara egindako itzulpena eta Ingrid Gamer egiptologoak hieroglifo egiptoarretan egindakoa.

Era berean, Orozek sortu eta zuzendutako Romania Cantat abesbatzak poema hainbat ekitaldi nazioartekotan interpretatu zuen. Emanaldi aipagarrienetako bat Tübingeneko Unibertsitatean izan zen, Alemaniako kantziler izandako Willi Brandten aurrean. Bertan, hainbat hizkuntzatan irakurri ziren poemaren itzulpenak, poesiaren ahalmen unibertsala kulturarteko komunikazio-tresna gisa sinbolizatzuz.

Orozen lanaren eragina izugarria izan da, bai arlo akademikoan, bai kulturaren. Bere proiektuak hizkuntzen konparaziozko azterketa sustatu du eta analisi linguistiko eta kulturala lantzeko ariketa gisa balio izan du. Horrez gain, euskal literaturaren nazioarteko aitorpena bultzatu du eta Gabriel Arestiren ondarea identitate eta erresistentziaren sinbolo gisa zabaltu du. Proiektuak, halaber, poesia interpretatzeko eta kultur egokitzapenerako nazioarteko elkarrizketa bat sortu du, testu berak hizkuntza eta kultura-testuinguruaren arabera nola esanahi desberdinak har ditzakeen erakutsiz.

Gaur egun, poemaren zazpiehun itzulpen baino gehiago argitaratzeko eta zabaltzeko zain daude, Tübingeneko Unibertsitateko Hizkuntzalaritza Modernoko Departamentuan gordeta. Artxibo handi hori Arestiren obraren irismen globalaren lekuko da. Patxi Orozen lana ez da hizkuntza-itzulpen soilera mugatzen; poesia bidez errealitate desberdinak lotzen dituen zubi kulturala ere bada. *Nire aitaren etxearen* itzulpen-proiektuak elkarrizketa globalerako ariketa bat irudikatzen du, hizkuntza-oztopoak gaindituz eta euskal identitatearen nahiz gizateriaren izaeraren ulermen sakonagoa sustatuz.

Beriainera itzuliz

Patxi Orozek lotura estua mantendu zuen beti Beriainekin. Erretiratu ostean, abuztuko hilabete osoa bertan igarotzen zuen bere emaztearekin eta seme-alabekin, bere herriko etxean. Bertan izan nuen haren ezagutzeko aukera, nire aita lagunduz, Tebastik bere laguna bisitatzea joan ohi zen arratsalde haietako batean. Patxik gustuko zuen maitasunez gogoratzea herrian igarotako haurtzaroa eta, oro har, Potasasen aurreko Beriaingo paisaia ekartzea gogora: elorri-mendia eta uso-postua, haurtzaroko ehizarako zaletasuna pizten zioten gunek.

«Patxi alemaniarra»k, herrian esaten zioten bezala, aktiboki parte hartzen zuen Beriaingo festetan eta omenaldi bero bat jaso zuen 2017ko abuztuaren 3an, Udalak berari esleitu baitzion jaien txupinazoa botatzeko ohorea. Gainera, Beriaingo zaindari den San Martinen ereserkiaren egilea izan zen, herriko jaien baitan abesten den kantua. Maiz idazten zuen Beriaingo aldizkari lokalean, artikulu dibulgatzaileak eskainiz. Horietako bat izan zen «Astelehen hiru gorri» kondairari buruzkoa, Beriaingo elizaren 1127ko sagarapenarekin lotutako euskarazko pasarteari buruzkoa. Kondaira horretan oinarrituta antzezlanaren ere idatzi zuen, eta Beriaingo Antzerki Lagunak taldeak herriko plazan antzeztu zuen.

Patxi Oroz hil zenean, omenaldia egin zioten 2024ko urriaren 7an Tübingeneko hiri historikoko hilerrian egindako hileta-elizkizunean, baina baita Beriaingo parrokiako beste meza batean ere. Bertan, gaur nire hitzen buru den erretratua eta berak sortutako *Viva San Martín* ereserkiaren partitura jarri zituzten haren oroigarri. Era berean eta nola ez bada, bere eskelaren buru izan zen aipua, honakoa izan zen: «Nire aitaren etxea defendituko dut».

In memoriam

Aita Luis Baraiazarra Txertudi (Meñaka, 1940 - Markina-Xemein, 2024)

—Patxi Uribarren—

Aita Luis Bizkaiko auzo txiki euskaldun bateko kristau familia abertzale euskaldun batean jaio zen. Beraz, haurtzaroa, naturaz harreman estuak zituen euskara hutsezko giroan eman zuen. Horrek, betirako markatu zuen bere izaera. Hori horrela, hiru aldi ongi berezituak ageri dira bere bizitzan: Meñakako umetako bizitza, ikasketa-garaikoa eta Markinako komentuan egindakoa. Luisek hainbat datu dakartza aldi horiei buruz, eskuizkribu laburrean eta bere *Nire umetako Meñaka* eta *Nire sasoiko Markina-Xemein* bi liburu autobiografiko ederretan.

Heziketa-bide luzearen zertzeladak

Honela dio bere eskuizkribu laburrean: «Meñakan (Bizkaia) jaio nintzen 1940ko martxoaren 17an. Hamar neba-arreba gara; ni bederatzigarrena. Neure herriko eskolan egin nituen lehen ikasketak, 12 urte betetzeko nituela Zornotzako Karmeldarren ikastetxean sartu arte. [...] Latin eta giza zientziak Zornotzan eta Nafarroako Alesbesen egin nituen. 1957-1958an nobiziatua Larrean, profesa ondorengo urtea Markina-Xemeinen egin ondoren, Gasteizen burutu nituen filosofiako hiru urteak eta Begoñako Karmelon teologiako lau urteak. 1966an apaiztu nintzen».

Euskal alfabetatzeari dagokionez, hiru une gogoratzen zituen bereziki: Zornotzako urteak, Markinakoa eta, batez ere, Begoñako Karmelon lortutako goi-mailako alfabetatzea. Berton, elizako euskal mezan laguntzeaz gainera, karmeldar

ikasleak euskarara erakartzeko Gogoz aldizkariaren sortzailetakoa eta idazlea izan zen Markinara joan zen arte. Garai horri buruz honako hau dio:

1966an apaiztu nintzen eta hiru bat hilabete Larrean egin eta 1966ko abuztuan Markina-Xemeinera etorri. Harrezkero, hementxe bizi naiz, 1967an Madrilen igaro nuen sei hilabetetako tarteak kenduta.

Ohiko ziren eliz ikasketak burutu ondoren, maisutza-karrera egin nuen, Valladoliden 1970ean titulua lortuz eta geroago Euskal Filologia Deustuko Unibertsitatean lizentziatu titulua 1982an eskuraturik.

13 urte egin zituen irakasle-lanetan. Euskal Filologiako ikasketek euskal literaturaren ezagutza sakona eman zioten. Izugarrizko oroimena zuenez iturri agortezin bihurtu zitzaizkion gerora burutu zuen lanerako.

Nortasuna eta bizitzako ibilbidea

Hasieran esan dudanez, aita Luis etxean eta auzoan kristau heziketa euskalduna jasoz naturarekin harreman estuan bizi izan zen. Horrela, gerora, bizitza osoa kristau fedearen zerbitzuan eskaini zuen Karmeldarron Ordenan, era berean bere ahalmenak euskararen alde jarritz. Mendizale porrokatua ere bazen, Euskal Herriko mendi-gailur gehienak gozamen handiz bisitatua.

Markinara etorri eta berehala hasi zen pastoraltza-lanetan. Igande eta jaietako hitzaldiak prestatzeak izurritzko erraztasuna eman omen zion, euskara jator eta errazaz jabetzeko. Berehala hasi zen komentuaren babespean sortutako Zerutxu ikastolari laguntzen, hasieran euskara eta kantuak irakasten eta gero irakasle-lanetan. *Karmel* aldizkarian Olerti sortan idazten ere hasi zen.

Nola uztartu zituen fraide-bizitza eta euskararen aldeko jarduna oso argi ageri zaigu Juan Luis Goikoetxeak egin zion elkarrizketa luzeko erantzunetan. Labur esateko, buru-belarri kokatu zuen etxeko eta inguruetako pastoraltza-lanetan, komentuko karmeldar familia barruko zereginetan, laguntza bila hurbiltzen zirenei eskuzabalez ematen, beti ere, gogo onez, maitasunez, pertsona guztien zerbitzuan etenik gabe lan eginez. Ez dezagun ahaztu hau izan zela euskara munduan burutu zuen lan izugarriaren barne-eragilea.

Otoitz-gizona, bihotz zabala, maitekorra, zerbitzaria izan zen, ezagutu zenuten guztiok gogoratuko duzuenez. Azken batean, Kristoren jarraitzaile maitemindua. Oso zintzo eta fidela. Hori askoz ere sakonago bizi izan zuen bizitzako azken aldian nahiko gaixorik egin zituen urteetan.

Euskara-eremuan burututako lanak

I- Lexikologia alorrean:

I.1 Hiztegegintzan: (15 urte) 1983n Bostak Bat elkartaldeak bertako kide egin eta liberatuta jardun zuen hiztegegintzan. Berak prestatuak izan ziren euskara hutsezko *Euskararako Hiztegia* (25.000 aletik gora zabaldu ziren), *Europa Hiztegia* eta *Eskola Hiztegia*. Horrez gainera, hiztegi elebidunen prestaketa gidatu zuen, hots, 3000 *Hiztegia* eta 5000 *Hiztegia* handien gidari izan zen. *Sinonimoen Hiztegiak* liburukietan ere parte hartu zuen.

I.2 Euskaltzaindian: Honakoa zioen: «1991eko abenduan Hiztegi Batuko batzorde berrian batzordekide izendatu ninduten Euskaltzainek eta 1996an gramatika-batzordeko kide. Pixka bat lehenago, urte berean, euskaltzain urgazle izendatua izan nintzen». 2010ean ohorezko euskaltzain izendatua izan zen. Lankidetzat horretan jardun izan zuen 29 urtetan, harik eta 80 urte egitean, erretiroa hartu zuen arte.

II- Liburugintza-alorrean: (ezagunenak)

II.1 Bere-bereak diren liburuak:

- *Euskal Herriaren Historia I eta II* (1977)
- *Hitzezko txirlorak olerki-liburua* (1985)
- *Jon Lopategi bertsozko mezularia* (2000)
- *Nire umetako Meñaka* (2005)
- *Nire sasoiko Markina-Xemein* (2009)
- *Nire umetako Meñaka Olerki-jantziak* (2022)
- *Markina-Xemein hitz lauz, olerkiak eta bertsoak* (2023)

II.2 Lankidetzan Julen Urkizarekin:

- *Elizaren historia Euskal Herrian, I: ikerlan-materialak* (1995, 1450 or.)
- *Frai Bartolome Santa Teresa: idazlan guztiak. Edizio kritikoa* (2000)
- *Karmeldarrak Markinan* (2001 or.)

II.3 Itzulpen aipagarriak

- *Teresa Jesus Haurrarena, Idazlan guztiak. (1996) Eskuizkribu autobiografikoak eta olerkiak. Hainbaten artean.*
- *Vatikanoko II. Kontzilio Ekumenikoa. Konstituzioak. Dekretuak. Adierazpena. Eta Dokumentu osagarriak. Euskaraz eta latinez* (2003, 1.500 or.).
- *Santa Teresa Jesusena. Idazlan guztiak* (2015, 1.851 or.): *Avilako Santa Teresa Jesusenaren idazlan guztien euskaratze lanagatik Itzulpen Onenaren sari nazionala aitortu zioten 2015ean.*
- *San Joan Gurutzeko. Idazlan Guztiak. (2021, 1.051 or.): Hau dugu Luisen azken itzulpen handia. Oso ardua handiz eta gogo biziz burutua.*

III- Bestelako idazlanak:

III.1 Hainbat olerki Karmelen eta Olerti sortan.

III.2 Karmel aldizkaria dugu bere lan ugarien biltokia. Bera izan da, gainera, 1983tik hona aldizkariaren zuzentzailea. Julen Urkizak dinoenez «Batez ere *Karmel* aldizkarian dogu Luis zutabe sendo: bertan bere 269 lan ageri dira (212 artikulua eta 57 itzulpen) 2.200 orrialde inguru». Bertan izan zituen bidelagun, beste hainbat karmeldar: Santi Onaindia, Lino Akesolo, Karmelo Zubizarreta, Andoni Olea, Patxi Uribarren, Julen Urkiza eta abar.

III.3 beste hainbat aldizkaritan, hala nola, *Olerti*, *Garaian*, *Gogoz*, *Kili-kili*, *Zeruko Argia*, *Jakin*, *Egan*, *Bertsolari Aldizkaria*, *Argiaren Urtekaria* eta *Anaitasuna* aldizkarietan.

IV- Bertsolaritza: Bizkaiko Bertsolari Elkarteko idazkari hainbat urtetan. Ohikoa zen Luis Baraiazarrarentzat epaile-lanetan jardutea: Eskolartekoan, Araba-Bizkaikoan, Bizkaikoan eta Euskal Herriko txapelketa nagusietan. Interneten honakoa ageri da: «Euskaltzalea eta bertsozale sutsua izaki, ekarpen ugaria,

askotarikoa eta aberatsa egin du euskararen eta bertsolaritzaren eremuan». 1989an Orixe saria lortu zuen bertso-paperetan. Kontaezinak dira, bestalde, ekintza eta ospakizun askotarikoetan egin zituen bertsoak.

V- Kiki-Kili aldizkaria. Gogoratu eta nabarmendu beharra dugu, halaber, urteetan, bera izan zela haurren alfabetatzean arrakasta hain handia izan zuen *Kiki-Kili* aldizkariaren zuzentzailea eta kolaboratzailea. Bera zen euskara batuko bertsioa prestatzen zuena.

Hain oparoa izanik bere lana hegazkada batean hurbilketa egiten ahalegindu naiz. Datu ugariago dituzue *Karmel* aldizkariak heriotza-ostean eskaini zion ale monografikoan: 2024-4 (328. zk.)

Luisek ongi bete zuen San Pauloren idazkitik jaso eta karmeldarroi erregelak gogoratzen diguna: «Lanik egin nahi ez duenak ez dezala jan».

Bete-betean bizi izan zituen Felipe Arrase-Beitia olerkariaren hitzok:

*Euskaldun jaio nintzan,
Euskalduna azi,
Euskara utsik amak
Eustan irakatsi;
Euskara maite maite
Zabiltz neugaz beti,
Euskara ill ezkerro
Ez dot gura bizi.*

In memoriam

Martzel Andrinua Lariz
(Ziortza-Bolibar, 1930 - Bilbo, 2024)

—Adolfo Arejita—

Bizi-zertzelada batzuk

Ume eta gaztetako jakingarriak

Martzel Andrinua Lariz, aita Martzel, Euskal Herri txiki honetako euskaldunon eta euskaltzaleon, batez ere adin batez gorakoen, oroimen eta gomutan oraintsu arte bizi-bizi egon den gizona dugu. Fraidea, pasiotarren ordenakoa. Haren pentsaera laburtu beharrez, bera beteko euskalduna eta euskaltzale sutsua batetik, eta aldi berean, kristau fededun eta fede-zabaltzaile handia; elizakoa eta elizarakoa, elizgizona eta zeharo elizkoia. Aita Martzel izenaz ezagutu dugun fraide honen jaiotza-izena Jose zen, eta hala zetzan bere nortasun-agirian ere, Maribi arreba gazteak zehatz adierazi digunez. Fraide egiterakoan hautatu zuen Martzel izena ume eta gaztetxotako Josek.

1930 urtean jaio zen, Iruzubieta auzoan, Markina-Xemeinek eta Bolibarrek muga egiten duten auzo horretan. Baina Martzel jaio zenean, haren jaioterria Xemein zen, eta parrokia, Bolibar. *Bolibar*, 1969-2005 bitartean Markina-Xemein udalerriak bereganatua izan du, baina berez nortasun eta zindotasun handiko herria. Lehenagoko aldietan, elizaz nongoa zen bat esanguratsuagoa zen, herriz nongoa zen baino. Bolibarrek ere eliza eta ortusantua ditu, eta goialdean Ziarrotzako kolegiata zaharra.

Eraz ipini digu aita Martzelek bere bizi-zertzeladak atontzeko gure ahalegin pitin hau. Suertez, bere bizitzaren azkeneruntz berberak idatzia duen autobiografian, *Nere bizitzako joan-etorriak* (2019) izenburutzat daroan 52 orrialdeko formatu handiko liburuxka horretan, xehero eta argiro garantzen ditu bere bizitzako alderdi aipagarrienak; bere ikuspuntutik beti ere. Bi laguntzaile fini esker burutu izan da lan hori: Maria Angeles Angoitia eta Mila Egiguren, *Bizian gora*, berak zuzentzen zuen taldeko lankide hurreko eta aspaldiko izan dituen emakumeak. Elkarte honek *Aita Martzeleri eskerronez* eskainitako liburuxka; opari gisa.

Liburuxka horretatik pasarte labur batzuk hautatu ditut, bera baino testigu hoberik ez baitago bere «bizitzako joan-etorriak» azaltzeko, baina inguruko beste iturri batzuez osaturik.

«Jaio, Bolibarren jaio nintzan eta hangoa naz, baina herriz Markina-Xemeingoa. Iruzubietako auzotarra, hiru zubi, hiru bide eta hiru erreka daukazan auzokoa». Gehi dezagun, Iruzubietako erreka horiek banatzen dituztela Bolibar eta Markina-Xemeingo lurrak. Herri biok, bada, guztiz hurreko izan ditu Martzelek bere bizian.

Etxeko eta familiaren berri ematean hau dio: «Pedro eta Teresaren etxean zortzi seme-alaba jaio ginan; ni, hirugarrena».

Pasiotarren komentu-ikastetxera guduaren oste-ostetxoan sartu zen, hamaika urteko mutiko zoztorra zela. Bizkai barru-barruko mutiko haren lehen irteera Gipuzkoako beste herritxo batera izan zen: «Gabiri, leku guztietatik agiri» esaerak dioen bezala. Beraren hitzez: «1941an, hamabi urte bete bezperan, Gabirian sartu zan mutiko ha, aurrera doala. Gabirian bost urte latina eta erdera ikasiaz; baina egia esan, [...] hiru-lau urtean euskeraz be ikasi genduan».

Zertzelada ohargarria: gudu osteko aldirik gordinenean, Martzelek, komentuaren estalian euskara lantzen hasteko abagunea ere izan zuen; hasikinak baino ez baziren ere. Ez ziratekeen urte errazak ordukoak euskararentzat, ez euskarazaleentzat, baina gerora fraide ordenatu behar ziren fraidegai lerdenei, euren ikaste-prozesuan, agerian ez bazen ere, euskara lantzeko bidea irekitzeko arrazoi sendoak zituzten fraideok. Zeren, behin ordenatuz gero, euskal herrietara irten beharko zuten, gehienetan binan-binan, herri euskaldunetan dotrina irakastera, misioak eta predikuak egitera, aitortzak egitera. Hara Martzelen arreba gazteenak, etxeko zahar-berrien ondo jakinean, zer idatzi digun: «Etxera kartak euskeraz idazten ebazan gatzetako bere komentuko sasoi haretan be, eta amari zuzendutako hitz

goxoak eta esakune umoretsuak txertatzen zituan. Gure eritxian euskalzaletasuna berak sustraitu eban. Egia esan, gure etxeko hizkuntza beti euskera izan da; amak ez ekian gaztelaniarik. Baina Martzelek duintasunez erabilten eban euskera, dotore eta goxo, eta horrek euskera horrela erabiltearen harrotasuna emoten euskun».

Bigarren etapa, ia gizontzeko bidean, Arabako goi-lautadako sartaldeko bazter batean izan zen: «Ondoren, Angostora, urte ta erdian praile bizitzaz jabetzeko, eta botoak eginaz Jaunari baietz emoteko». Hurrengo etapa, hirugarrena, Nafarroako behe lautadan, gero berriz Gipuzkoa aldera itzultzeko. Hala dio: «Beste lau [urte] Tafallan, filosofia eta abarrez buruak freskatzeko, eta azkenik Urretxun, teologiaz eta Bibliaz buru-bihotzak argitu eta berotzeko».

Gipuzkoako herri horretantxe eman zuten egun berean meza berria hemezortzi fraide gazte zindok. Berberak dioskunez: «Meza barria emon (1954. urtean) eta plazara».

Fraide gaztea eliz bokazio berrien bila

Behin fraide ordenatuz gero, Deustura bidali zuten aita Martzel. Ordurako jada, Bilboko udalerrriak bereturik eta barruturik zeukan lehenagoko Deustuko elizate zabala, baina ondo ohar gaitzen, gerora ere (eta oraindik ere), nortasun handiaren jabe izan dela Deustuko elizate zaharra. San Felizisimoko elizaren ardura pasiotarren komunitateak zuen aldi horretan, gaur bezalaxe, eta huraxe izan zen Martzelen lehen misioa. Iruzubietako mutikoa, Hegoaldeko lau euskal lurraldeetan ikasketaz hornitzen urte luzeak eman ondoren, Bilboko hiriburuan, Bizkaiaren bihotzean.

Beraren hitzez, hara, hartu behar izan zituen eginkizun nagusiak: «Bilboko Tivoli kalean eta Areetako [Getxoko Areetako moja] erlijiosen etxeetan bokazino-argitze-prozesuan sartzen ziran batzuk, Jesus Kurutzekoari eskeintzen jakozan bizitza osorako. Nire gidaripean, gehienak pasiotar ahizpa erlijiosen kongregazinora sartu ziran».

Handik aurrera Bizkaiko herri txikietan bokazio berri eta gazte bila eginiko ibilerak ere kontatzen dizkigu; Bilbo eta Areetatik urruntxoagora hegaz eginda, batez ere herritxo euskaldunetan. Beronen autobiografia-lan horretan badu argazki bat, kaskoa buruan eta Lambretta motorraren gainean, noranzko edo haranzko

bidean ageri dena. Eta argazkiaren gainetxoan, umorezko goi-esaldi laburra: «Ume-lapurretan». Martzel berak aitor digu: «Urte askotan parrokiiz parroki eta eskolarik eskola ibili nintzan prailegai txikien bila».

Ekarkorrak izan ziren, nonbaiten ere, ibilerok. Uzta ugaria bildu zuen, antza denez, bere ibiltze eta ahalegin lehiatsu horietan: «Eroan nebazanak ehundaka izango ziran, baina gehienak, hegoak hazi ahala, beste aide batzuen eraginez, beste bide bat hartu eben». Aldi horretan binan ibiltzen ziren eskolarik eskola komentu-fraideok. Aita Martzel eta aita Eleuteriok bikote-uztarri sendoa egiten zuten pasiotar ordenakoen artean. Arrakasta on horren arrazoiatariko bat, aldi hartan pisu handikoa, bere arreba Maribiren esanean: «Sasoi haretan, beragandik hasita, ez egoan *eskolarik* jasotzeko aukerarik, eta egonaldi hareetan ereindako hazi intelektualak bere fruitu ugariak emon izan ditu gure Euskal Herri honetan».

Izan ere, iragan mendeko hirurogeiko hamarkadaz ari gara berariaz. Aita Martzelek, bere zahartzaroko biografia horretan dio, berak komentuetaara erakarritako gaztetxo horiek, kaskondu edo berdingotu ahala beste bide batzuk hartzen zituztela bizitzan.

Ez dezagun ahantz, bestalde, aldi horretan ere bazirela gure herri eta auzoetan gurasoak begi onez ikusten ez zutenak eskola-umeak komentuetaara bideratzeko jokabide hori. Eta orduan fundaturiko esaera da «ume-lapurretan» zebiltzalako horrena ere. Hala esaten zen orduan, edozein ordenatako fraideak zirela ere. Eta hala entzun izan diot behin baino sarriago Jon Lopategi bertsolari handia izan zenari ere, bere azken urteetan. Anekdotak bat ere bada, alditsu horretan *Anaitasuna* aldizkarian publikatu zen eztabaida gordin garratz batena. 1967ko urtean, Bilboko *Anaitasuna* aldizkariaren orrietan eztabaida garratza erne zen Josu Arenaza eta Martzel Andrinuaren artean. Osagile abertzale eta idazleak, «ume-lapurretan» jardutea salatzen zuen *Agur* astekariaren idatzi batean, eta aita Martzel fraidearen erantzuna aldizkariaren hurrengo zenbaki batean, «fama-lapurretan» iraindu izana salatuz. Hara aita Martzelen argudioa ironia gordinez beteriko hitz horren gorabehera: «“Ume lapurretan” esaera honegaz uxatu gura ebezan mutikoak, baina alperrik; hobeagorik eskeindu ezik. Dana dala, bidelagun onak dira. “Ume-lapurretan.”. Hain merke holango bideetara orduan urten eta holango eskeintzak egitea “ume-lapurretan” egitea bada..., betoz holango lapur asko».

Aurrekoaren harira, Arratiatik ere bildu ditugu aldi horretako bokazio bila ibiltze horien jakingarri batzuk. Eskola-mutikoen bila eskolan-eta bai, baina

«neskatxien bile» ere, «erromerire moduko» neskatxen bila ere jarduten zutela gure fraide sutsuek. Eta fedearekin batera, eta ez indar txikiagoarekin, herrietako neskatxirik politenak komentura bidean ipini ere bai. Hortxe hirurogeitaka urteetako kontuak dira hauek, testigantzen arabera.

Euskarazko lehen meza Bilbon

Hamarkada horrexetakoa da Bilbon euskarazko lehen meza eman zenekoa ere, Pablo Gulpide Bilboko gotzain zenekoa. 1963-64 inguruko kontua, hurrean. Beraren hitzez: «Ustekabean heldu jatan eskabide berezi bat Bilboko Euskaltzaindiatik eta euskarazale batzuek eginda: “Aita Martzel, prest al zagoz Bilbon hileroko lehenengo barikuetan euskeraz meza bat emoteko? Ez daukagu meza bat ere euskeraz Bilbo osoan, ez domekaz, ez astegunez”. Nire baietza, arduraz, baina pozik emon neutsen». Bilboko eskolapioen elizan ematen zen meza horrek lau hilabete iraun zuen. Justo Mokoroa euskarazale, irakasle eta lokuzio-biltzaile berdingabea bertan bizi bazen ere, eskolapioen nagusi jeneralak Erromatik emandako debeku-agindu zorrotzari ezin aurre egin. Handik aurrera Indautxuko jesulagunen elizan aurkitu zuen behin-behineko babesa Bilboko euskarazko mezak. Hantxe eman izan zuen aita Martzelek euskarazko meza hori aldi batez. Entzute handia eta eragin hain zabala irabazi zuen euskarazko meza horrek Bilboko euskarazaleen artean ezen Indautxuko meza horri ere iritsi zitzaion debekua; oraingoan Bilboko gotzainaren agindu zuzenez, Pablo Gulpide jaunaren idatzizko aginduz.

Martzel Andrinuaren euskaltzaletasuna, «euskaldun fededun» lemari zindo eta gartsu zerraikiolarik, Bilboko hiriburua desatsegin bihurtu zen berarentzat eta aldi hartako euskarazale askorentzat. Ez zen han giro. Bilboko kalearte eta bazterrak gehiegi «erantatzen» zituen aita Martzelek dirudienez, bere euskarazko meza eta sermoien bidez. Horretan ere handiro erakutsi zuen oratoria ondo baliatzen zekien plazagizonaren dohaina. Baina ezintasun giro mingots horretan, Gulpide gotzainaren euskaraz meza emateko debekua jaso zuenean, esan omen zion ordenako nagusiari: «Ni alperrik nago Bilbon», eta Euban eraikitzen ari ziren seminario-ikastetxe berrira joan zen bizitzen.

Berberak aitor digu antzeko zerbait gertatu omen zitzaiola aita Patxi fraide ordena-lagun eta Arrietako semeari ere. Hari buruz dio: «Han-hemen euskaldunei euskeraz meza emoten eutselako, Angostoko bakardadera bialduaz zigortu eben».

Gogora dezagun bide batez, aita Patxi fraide pasiotarraren biografia liburua, Martzel Andrinuak berak idatzi zuela haren heriotzean (Euba-Amorebieta 2000).

Eliz ardurak

Mari Angeles Angoitiaren hitzez: «Lurraldeko Bikario aukeratu eben hiru alditan. 1970etik 1982ra bitartea. Orduan Luis Maria Larrea jauna gotzain zala hartu ebazan A. Martzelek hiru herri txiki eta eskatu eban baldintza lez, gure laguntza. Eta gotzainak emon euskun Bizkaiko lehenengo laiko arduradunen titulua eta agindua, Milari eta niri. Hor be ibili zan A. Martzel euskal giroa sortzen. Dantza-taldeak, koruak, guraso alkarteak eta abar».

Mila Egiguren laguntzaile izendatua luzaroko urteetan izan da, besteak beste, Martzel Andrinuarekin batera Bizkaia Irratian iganderoko jardunak egiten solaskide.

Euskaltzale sutsu eta bertsozale

Zaletasun anitzen jabe izan da aita Martzel. Beraren arreba Maribiren hitzez: «Sinesmenduna eta bere bokazioari entregatua, baina herri honetako izate sakonaz hornitua: euskaltzalea, abertzalea, bertsozalea, pilotazalea, solasaldi zale bezala definituko neuke, umore puntuaz. Atsegin zituen taldeko tertuliak, kontu-kontari herritarrekin aritzea».

Martzel Andrinuaren dohain handietariko bat, hizlari onarena. Hitzaren dohaina zuen, eta ildo horretan, bertso-zaletasuna ere gaztetxotatik agertu zuen, eta behin herriz herri edo plazarik plaza, meza ematen edo misio ematen hasi zenez gero, agerian uzten zuen bertsotarako eta bertsogintzarako zaletasun hori zolitasun handiz.

Euskaltzaindiaren gerizpean urte horietan antolatu ziren bertso-txapelketetan ere epai-mahaiko jardun zuen Martzelek zenbait urtez. Alfontso Irigoien euskaltzaina izan zen gerraoste ilun horretan bertso-txapelketen sustatzaile. 1958an Bilboko Areatzan ospatu zen lehenengo Bizkaikoa. Beraren hitzez: «Hiru-lau urtetan suertatu jatan mahaikide izatea, lehenengo Bizkaiko txapelketetan, eta ondoren Donostiako txapelketa orokorrean». Handik mende erdira ohorezko aipamena

aitortu zieten Jon Azpillaga, Jon Lopategi eta Martzel Andrinuari, Barakaldoko BEC erakustokian zelebratu zen Euskal Herriko Txapelketa Nagusian.

Ikastola-sortzaile eta eragile sutsu agertu zen, oraindik diktadurapeko urteetan. Mari Angeles Angoitiairen hitzez: «Euskal katekesiaren kerizpean hainbat ikastola (ilegal, Franco hil arte) sortu ebazan. Lemoan, Igorren, Matienan eta Berrizen. [...] Franco hil zanean legalizau ziran eta ikastolen izenean jarraitu».

Idazle oparoa

Hizkera lau, gozo eta berezkoaren jabe izan dela, eta edonork erraz ulertu eta gozatzeko eran idatzi izan duela euskaraz aitortuko nuke. Maribi arrebaren hitzetan: «Euskera herrikoia eta herri xeheak ulertzeko modukoa landu, erabili eta plazaratu zuen. Hori zen bere helburua: hizkera gozoan eta errazean mezuak helaraztea; gainera, bertso doinuz eta errimaz osotua».

Asko idatzi izan du. Hitzez esan behar zuen hori idatziz ondu eta birlantzeko ardura hartu izan du. Eta adur onak lagundu dio neurri batean, idazten zuena argitaratzeko orduan ere. Ibaizabal argitaletxeak Bizian Gora bilduman argitaratu izan dizkio zortzi-bederatzi lan, bere berbazko jardunetan oinarri harturik.

Bertsozko liburuak ere ezagunak ditu. *Kezkaz* izenburupean atera zuen 1981ean bertso-bilduma mardul bat, atze-eranskinean eurok kantatzeko 36 doinu-pentagrama zituela.

Oraintsuago, 2007an, edizio apain azal lodiko batean bildurik argitaratu ziren *Aita Martzel bertsolari* izenburuaz. Nikolas Aldai idazle bertsozaleak hitzaurre eder batez hornituriko edizioa: *Aita Martzel, komunikazioaren harian*. Gaur omentzen dugun Martzelen biografia-ibilbideak ezagutzeko obra guztiz ezagugarria. IKA Kultur Alkartearen ekimenez egin zen edizio hori, beharleku horretan ere Maria Angeles Angoitia eta Mila Egiguren laguntzaile zindo zituela.

Umore handiko gizona

Hirugarren ezpal bat nabarmendu nahi nuke, Martzel Andrinuaren idatzietan ageri dena, nahiz ez hain ezaguna izan berau. *Iso nahiz arre, egizu barre* izenburupean

zahartzaro betean argitaratu izan duen liburua. Obra mardula, izkirimiri barre eragikarri laburrez hornitua. Idatzi-atal laburrak bai, baina guztira ia milara heltzen direnak (950). Laurogei urte betetzearan gogo-buruetan zituen kontakizun laburrak askatu behar eta bere zaran ondo bete-betea hustu. Obra horixe da gutxien ezagutzen dena, baina Martzel Andrinuaren berezko izaera umoretsu eta baikorraren lekuko aparta. Idatziz utzi digun testamenturik ederrena, gure iritzian. Bat irakurtzeko gomendatu behar banu, horixe opatuko nioke irakurle euskaltzaleari.

Hizlari aparta, hitzezko hedabideei atxikia

Meza, elizkizun, misio eta bestelako jardunetan ondo erakutsi du Martzelek, edertotxo menderatzen zuela gaztetxotan ikasi zukeen erretorika. Ez nago sinistuta, hala ere, komentuko erretorika-eskolen meritua izan ote den, guztian behintzat, hizlari bezala landu eta erakutsi dizkigun gaitasun-trebeziena. Berezkoa zukeen dohain hori, eta aurrez aurreko jardunetan ez ezik, hedabideetan ere duintasun handiz geratu izan du bere dohain hori.

Hirurogeiko hamarkadan Arrate Irratian lankide jardun zuen, Durangoko laukote batean tarteko zela. Beraren hitzez: «Oiztik Anbotora izenez antolatzen hasi ginan taldetxo bat, Durangaldeko laukote bat». Talde horren irrati-boza Martzel Andrinua bera zen. Baina tamalez, horretan zihardutela, itxi egin zuten hainbat urtetarako irrati hori eta irratsaioak etenda geratu ziren.

Askoz oraintsuagokoa da Bizkaia Irratian izan duen irrati-jarduna. Bera hil aurretik arte entzun ahal izan dugu irrati bere asteroko, iganderoko jarduntxoak: *Kristau gaur eta hemen*. Luzaroko urteetan zintzoro bete izan duen mezako irakurgaien gaineko jardun hori entzutea sarri egokitu zait, beti ere asteen asteango gaiari zegozkion bertsoez apainguriko saioa. Hasiera hartan, Julian Olazabalaga apaiza izan zuen lagun, eta gero luzaroetan Mila Eiguren eta Mari Angeles Angoitia emakume laguntzaileak.

Aitormenak eta sariak

Euskal hizkuntzaren alde egin izan dituen sari edo aitormenak berandukoak dira berez, horretarako merituek aspaldi burutuak bazituen ere.

Kide urgazle 1961ean izendatu zuen Euskaltzaindiak, eta ohorezko, oraintsu oraindino; 2018an.

Bilboko elizbarrutiak ere, euskaltzain ohorezko izendatu zuten urte berean aitortu zion Karmelo Etxenagusia Saria, euskara, euskal kultura eta fedearen alde luzaroko urteetan eginiko lanaren aitormen gisa eta esker sari.

Bi hitzez amaitzeko, Martzelek bizi izan dituen 94 urteotan, hil aurretikora arte, eten barik jardun izan du euskaraz kristau fedea predikatzen eta zabaltzen, fedearekin batera, euskararen eta euskalduntasunaren lehia izan dituela bere bizitzaren zutabe eta ardatz.

Pentsaeran eboluzioa

Maribi Andrinua arrebak honako pasarteaz laburbiltzen du Martzelen joan-etorri luzeen aldaera: «90 urteak pasatuta ere ekintzaile jardun eban. Bere jardunak eboluzionatu egin eban eta denbora bakoitzera egokitzen jakin eban. [...] konbentuko formazio urteez gain, Vatikanoko II.aren ondoren izandako formazio-saioek eragina izan eben bere kristau izatea gaurko mundura egokitze eta laikoaren garrantzia erdigunean jartzeko». «Nik *Batikanoko kontzilio* ondorengo ibilbidea azpimarratuko nuke, taldeak sortzen, batez ere nekazal giroko parroketan, eta talde horiek elikatzeko euskal materialak eratzen egindako lan itzela. Talde hauek pisua izan zuten, batez ere IV. eta V. bikarietan: Friasko udalekuak (guraso taldeak, monitore eta ume), Beti Aurrera gazte-taldeak, Gogoeta Astea: Euskal Herri mailako gogoeta gunea 34 urtetan, Bizian Gorako taldeak...».

Esker ematea

Idatzi hau atontzean informazioz hornitzen lagundu didatenen izenak aipatu eta, batez ere, eskertu nahi ditut, idatzi honen akaberan.

Anton Mari Aldekoa-Otalora, berau ere pasiotarretan umetatik ikasi izana eta Martzel Andrinuak bera komentura zuzendu zuena, hainbat jakingarri, bertso idatzi eta bibliografia-iturriren hornitzaile izan dugu; kantatu ere zituenak, Gontzal Mendibil kantariaren laguntzaz, Euskaltzaindiaren egoitzan ospatu zen hilberri-ekitaldian.

Jabier Kalzakorta ikertzaile eta adiskideari, batetik markinarra eta bestetik Iruzubieta eta inguru zabalagoaren ezagule ona izanik, zenbait bibliografia-iturri eta iritzi jakingarri eskaini dizkigulako.

Marian Angoitia Arratiako alabari, Martzel Andrinuaren ibilbidean laguntzaile hurreko eta luzaroko izan denari, haren euskal idatzien sorkuntzan eta garapenean, bestelako kristaugintza ardura askotan bezala, berme seguru izan denari, hain zuzen ere, guri hainbat argibide eta jakingarri aditzera eman izanagatik.

Azkenik, Martzel zenaren etxeko hurrenekoei, Maribi Andrinua arreba gazteari eta Jose Inazio haren lobarri, eurok izan baitira etxekoekiko eta inguru hurbilarekiko harremanaz jakingarri ezin ordaindukoak eskuratu dizkigutenak.

Eskerrik asko.

In memoriam

Georges Rebuschi
(Paris, 1949 - Nancy, 2024)

—Miren Azkarate—

Euskaltzaindiak, euskarak oro har, beti erakarri ditu, zorionez, kanpoko hizkuntzalariak. Humboldt看 edo Schuchardtek izan dituzte jarraitzaileak xx. eta xxi. mendeetan ere. xix. mendean euskarak erakarri zituen Frantziau L  cluse, Bonaparte printzea, Louis G  ze, Luchaire edo Julien Vinson. Beste belaunaldi batek hartu zien lekukoa xx. mendean: Albert L  onek, Georges H  rellek, Henri Gavelek, Lafonek, Andr   Martinetek, Genevi  ve N'Diayek edo Jacques All  res-ek. «Georges Rebuschi da euskararekiko interesa duen hizkuntzalarien belaunaldi berria», idatzi zuen Haritschelharek, hain zuzen ere Rebuschiren doktore-tesiaren argitalpeneko hitzaurrean.

1949ko martxoaren 10ean jaio zen Rebuschi Parisen eta Nancyn hil, 2024ko urriaren 23an. Hizkuntzalaritzan doktore-gradua lortu zuen Paris VII Unibertsitatean, 1984an argitaratu zen *Structure de l'  nonc   en basque* lan mardularekin.

Sorbona Berria (Paris III) Unibertsitateko irakasle emeritua zen.

Euskaltzain urgazle izendatu zuten 1991ko urtarrilaren 31n eta ohorezko euskaltzain, 2002ko azaroaren 29an.

Horraino Euskaltzaindiaren webguneak Georges Rebuschiren gainean ematen digun informazioa.

Zer merezimendu egin zituen, baina, Rebuschik gaur hemen haren hilberri txostena irakurtzeko? Frantziar hizkuntzalariren ibilbide akademikoa aztertzean,

ohartuko gara eten gabe jarraitu zuela euskara ikertzen eta emaitzak argitaratzen 35 urteko ibilbide luzean. Euskal Herrian eta Euskal Herritik kanpo, frantsesez nahiz ingelesez.

1978an argitaratu zuen euskararen gaineko lehen artikulua, hala esango nuke, Nancyko Unibertsitateko *Verbum* aldizkarian. Eta 2013an ere jarraitzen zuen Iparraldeko euskararen zehar-galderen berezitasunak aztertzen.

Euskara ez da, ordea, izan zuen ikergai bakarra. Argitaratu zituen lanak, kongresuetan aurkeztutako komunikazioak, emandako hitzaldiak... kontuan hartuta, lau atal nagusitan bana daiteke Rebuschiren ekarpena.

Hizkuntzalaritza orokorra

Arantzazuko Biltzarraren 50. urteurrenaren harira antolatu genuen Gramatika Jardunaldian, argitaratze bidean zen *Euskararen Gramatikaz* esan nuen XVI. edo XVII. mendetik hona asko aldatu dela hizkuntzen sistema morfologiko edo sintaktikoa deskribatzeko modua. Gramatikak hizkuntza jakin baten osagaien (hotsen, formen, joskeren) azterketa eta azalpena direla onartzen dugu, baina alde handiak egon daitezke azterketa eta azalpen horiek egiteko eta emateko moduan. Garaian garaiko moldeak, kontzeptuak, izaten dituzte eskura gramatikariek eta horien arabera deskribatu eta azaltzen dituzte hizkuntzen ezaugarriak.

Garai hartako teoriez arduratu zen Rebuschi, nazioarteko aldizkarietan, liburu-etako kapitulu-etan argitaratu zituen lanetan: Chomskyren gramatika sortzaileak zekartzan berrikuntzez, Gobernu eta Uztaduraren teoriak, eta, batez ere, uztarduraz, konfigurazionaltasunaz / ez-konfigurazionaltasunaz (hizkuntza guztiek ote dute AS?) eta lokalitateaz (egitura bateko elementuen arteko gertutasunaz). Bestalde, hizkuntzen tipologiaren gaia ere landu zuen, beste batzuen artean.

Hizkuntzalaritzan garatzen ari ziren teoria eta aztermoldeak euskarara ere aplikatu zituen, jakina, berehala ikusiko dugun bezala.

Euskara ez beste hizkuntza batzuetako lanak

Hizkuntzalaritzako garaiko teoriak erabili zituen beste hizkuntza batzuek aztertzeko ere. Hor ditugu, esaterako, *Sur la notion de SV et la position typologique du nahuatl*, 1990ean edo ingelesaren sintaxiaz idatzitakoak, frantsesez *cleft sentences* delakorik ba ote dagoen, bantu hizkuntzen komunztadura auziak, edo zero erlatiboak eta komunztadura swahiliz.

Euskararen gainekoak

Lanik ugarienak, ordea, euskarari eskainitakoak dira, bi atal nagusitan bana daitezkeenak:

a) Atzerrian argitaraturiko liburuetaiko artikulua, aldizkarietan argitaratua, kongresuetan aurkeztuak zein hitzaldi gonbidatuetaoak.

Zein gai landu zituen? Ugari; gutxi batzuk baino ez aipatzearren, ez-konfigurazionaltasuna eta anaforak, euskaraz ASrik ote dagoen gogoeta, euskararen zenbait ezaugarri tipologiko, posesiboak eta euskalkien arteko aldakortasuna, alokutiboa, erlatiboak...

Atal honetako ezagunena doktore-tesia dela esango nuke: *Structure de l'énoncé en basque*, 1984an argitaratua.

b) Hemengo aldizkarietan argitaratuak, dela ASJUn, FLVn, *Lapurdumen*... Edo liburu baten edo bestean (esaterako, *Euskal sintaxiaren zenbait arazo*, P. Goenaga argitaratzaile izan zuena). Edo hitzaldietan.

Gaietan ez dago aldaketarik: «uztarduraren teoria, diakronia eta enunziazioa: euskararen anafora posesiboak», «subjektua, ergatibotasuna, eta (ez-)konfigurazionaltasuna: euskararen lekua tipologia generatiboan», euskararen ez-konfigurazionaltasuna eta horri loturiko zenbait fenomeno... Eta, horrekin batera, erlatiboak, perpaus korrelatiboak...

1988ko Euskara Biltzarrean ere parte hartu zuen, bai eta Haritschelhar argitaratzaile izan zuen *Hommage au Musée basque* liburuan ere.

Rebuschik euskararen gainean eginiko ikerlanez, 1997an *Éssais de linguistique basque* argitaratu zen ASJUren gehigarri moduan, ordura arte argitaratutako 15 artikulua biltzen dituen.

Euskaltzaindiarekikoak

Argi utzi zuen Georges Rebuschik bazuela harremana Euskaltzaindiarekin, ezagutzen zituela Euskaltzaindiaren eta euskaltzainen lanak. *Euskera* aldizkarian argitaratutako lanez gain, bi atal nabarmendu nahi ditut:

a) Batetik, Euskaltzaindiaren biltzarretan izandako parte hartzea.

1981ean Euskalarien nazioarteko jardunaldietan

1984an Iruñean, Euskaltzaindiaren X. Biltzarrean

Nazioarteko dialektologia biltzarrean 1993an

Lafitteren sortzearen mendeurrenako biltzarrean

b) Euskaltzainen omenezko liburuetan izandako parte hartzea (ez nahitaez guztiak Euskaltzaindiak argitaratuak). Nekez aurkituko dugu omenezko edo gorazarrezko libururik Rebuschiren ekarpenik ez duenik.

Piarres Lafitteri Omenaldia, 1983an

Mitxelenaren omenez ASJUk argitaraturikoa

Rudolf de Rijken omenezko *Erramu boneta*

Andolin Eguzkitzaren omenezko *Andolin gogoan: Essays in Honour of Professor Eguzkitza* liburua.

Jean Haritschelharen omenezkoa

Gramatika jaietan: Patxi Goenagaren omenez, 2008an

Beñat Oihartzabali gorazarrean, 2009an

Eta ez dut amaitu nahi Rebuschiren ekarpenen zerrenda hau, *Comptes rendus* edo kontu-errendapenak aipatu gabe. Hasi 1978an eta 2008 arte gutxienez euskarazko lanen kontu eman zuen *Bulletin de la Société de Linguistique* aldizkarian.

Askotan *Euskera* aldizkariko lanen berri

Beste batzuetan ASJUkoak edo FLVkoak

Edo euskal gramatikenak (Haize Garbia, Wilbur, Ortiz de Urbina)

Euskal fonologiaren gainekoak (Mitxelenaren *Fonética Histórica Vascaren* bigarren argitaraldia, Hualderen *Basque Phonology*)

Orotariko *Euskal Hiztegia*

The Basque Dialect of Lekeitio, Le parler basque souletin des Arbailles: une approche de l'ergativité, Euskal Dialektologia Kongresua (1997, Gomez eta Lakarra arg.)

Hualde eta Ortiz de Urbinaren *Generative Studies in Basque Linguistics*

Hualde, Lakarra eta Trasken *Towards a History of the Basque Language*

Tovarren *Mitología e ideología sobre la lengua vasca*

Patxi Altunaren eta Luis Villasanteren omenez paraturiko liburuak

Oihenarten laugarren mendeurrenaren harira argitaratu zen Iker bildumako 8. liburua.

Euskalari batzuek egun bateko lana egin dezakete euskara ikertzen, eta onak dira. Beste batzuek, urtebetez jardungo dute horretan, eta horiek hobeak dira. Badira urte luzez ari direnak, eta horiek oso onak dira. Baina badira bizitza osoa ematen diotenak euskaren ikerketa eta zabalkundeari; horiek dira ezinbestekoak. Bertold Brechten hitzak euskararen eta ikerketaren mundura ekarriz gero, zalantzarik gabe ezinbestekoen taldekoa izan zen Georges Rebuschi, 35 urteko ibilbide luzeak argi uzten duen bezala.

In memoriam

Xabier Erdozia Landa (Donostia, 1935 - Lekeitio, 2024)

—Andres Urrutia—

Euskara ekimenez

Xabier Erdozia (1935-2024) euskaltzain urgazlearen hilberri txostena hasterakoan, ezin dut ostendu Euskaltzaindiaren izaera bikoitza, Erdoziak ezin egokiago ikusarazi zuena.

Gurean, bada, bi alor desberdin batzen dira euskararen defentsan eta aldeketasunean: *Iker* eta *Jagon*, bi-biok direla ezinbestekoak euskararen txanponean, zin-zinezko *leon-castilloan*.

Iker Sailean ikusten dugu sarriegi Akademiaren zeregina, ahaztuz, aldi berean, bi-biok nahitaezkoak direla, hizkuntza bizia nahi baldin bada, euskararen iraupena bermatzeko eguneroko bizitzan.

Izan ere, hori izan zen Xabier Erdozia euskaltzainaren ezaugarria. Donostian, kasualitatez, berak esaten zuen moduan, jaio arren lekeitiarra zen barru-barrutik eta euskaltzalea. Euskaltzaletasun hori sendotu zitzaion, sendotu ere, Saturrarango mintegian egon zen bost urteetan. Han izan zuen aukera aparta Andoni Basterretxea abade ondarroarraren euskal irakaskuntza gozatzeko eta baliatzeko.

Egia esan, Basterretxea apeza ezagutu dugunontzat, euskara haren aho-mihitik naturaltasunez zetorren, ura haitzari darion legez.

Handik hurrengora, Xabier Erdoziak gogor lan egin behar izan zuen, batxiler ikasketak burutu eta orobat, Ekonomiarenak, tartean futbol jokalaria ere bazela.

Biografia oparoa eta aldi berean euskaltzalea, berak halaxe adierazten baitu, garai eta aldi zailenetan. Euskara ez zen orduan bere boladarik onenean eta mesprezuak eta irainak edonon ziren euskara erabili eta kaleetan zehar euskal hitzak entzuten zirenean.

Giro latza, beraz, baina Erdozia euskaltzainak jakin zuen, alde edo moldez, berea aurrera ateratzen. Hasieran Arregi S.A. taldean lanean hasi bazen ere, laster aurkitu zuen habia Arrasate herrian, bertara José María Arizmendiarrjeta Etxebarriko abadea eta kooperatiben sustatzaileak deituta. Laster genuen Xabier Erdozia bertan. 1967. urtean ekonomia aholkulari hasi zen Laboral Kutxan harik eta 1992. urtean Mondragon Corporación Cooperativara joan arte eta bertan jubilatu 2000. urtean.

Lankidetzak horrek ekarri zion hainbat kooperatibako batzordekide izatea: Ikerlan, Lagunaro, Arrasateko Eskola Politeknikoa, Lea-Artibaiko Eskola Politeknikoa, Eroski... Mondragon Korporazioaren idazkari orokorra izatea eta, zer esanik ez, berarekin zeraman euskaltzaleatasunaren zabalkundea egiteko ahalegina eguneroko lanean, batez ere, ekonomia eta kudeaketa gaitetan. Hartara, euskara noranahi eramateko bide malkar horretan beti euskara ezpainenetan, eta baita ere, obretan, idatzi eta abarretan. Horretarako, zer esanik ez, kooperatiben mundua, era-erara, berreuskalduntze bidean esanguratsu izan dena eta badena.

Lekeition ere bajurako arrantzan, laguntzaile kooperatiba moduan arrantzaleek lan egin zezaten. Horretara etorri ziren *Rosario* itsas untzia eta *Amandarri* (1963) eta *Agurtza* (1969).

Askotan, euskaltzale baten biografian bilatzen dira haren emaitza bibliografikoak, baztertuz euskara bera aldeztu daitekeela modu ugarietan, eta horietariko bat dela, eta ez laburrena, eguneroko zereginetan euskararen mintzapraktika bizia sustatzea, Erdoziak egin zuen moduan.

Era berean, familia ere osotu zuen María Luisa Leturia eta Katalin, Miren, Olatz eta Xabier lau seme-alabekin, Arrasate eta Lekeitio herrien artean hasi eta hezi zuena. Geroenean, jubilazio garaia etorri zitzaionean, bere Lekeitio kutunera itzuli zen. Esan gabe doa, euskararen aldeketasuna ere gorde eta ziurtatu zuela.

Natorren, alabaina, hasierako puntura. Behin baino gehiagotan aipatua izanda gure artean Euskaltzaindiari falta izan zaizkiola halako laguntzaileak, halako

sostengatzaileak, eguneroko bizimoduan eta bizibidean euren eskarmentua ekartzen diotena, Akademiaren antolakuntza eta zereginetan.

Horra, bada, Xabier Erdoziaren erantzukizun egokia eta guztizkoa, Euskaltzaindiak 1997. urtean eskatu zionean bere jakituria bertara ekartzea, Akademiarentzat finantzazio iturri berriak bilatzeko.

Orduantxe antolatu zen Lege Ekonomia Batzordea, kide esanguratsuekin: Abel Muniategi, Andres Urrutia eta Patxi Zabaleta Lege Azpibatzordean eta Kepa Amezaga, Jon Castañares, Xabier Erdozia, Sebastián García Trujillo, Jose M. Makua Goienetxe eta Juanjo Zearreta idazkari Ekonomia Azpibatzordean. Buru Jean Haritschelhar, idazkari Jose Luis Lizundia eta kideak Patxi Goenaga, Henrike Knörr eta Jose Antonio Arana Martija.

Helburuen artean, Euskaltzaindiaren aldeko fundazioa sortzea, ohiko finantzazioaz aparte, egitasmo bereziak bultzatzeko. Bost urtez aritu ginen eta fundazioa sortu zen, gerogarrenean bidea egiteko prest izango zena. Horretan ere, ezin aipatu gabe utzi Javier Saizar Badiola kudeatzailea.

2003. urtean izendatu zuen Euskaltzaindiak Xabier Erdozia euskaltzain urgazle eta, jakina, Xabierrek izendapen hori hartu zuen hainbat izen ezagunen artean, besteak beste, egun euskaltzain osoak diren Aurelia Arkotxa edo Miriam Urkia.

Ugariak izan dira Euskaltzaindiak Lekeition egin dituen egonaldiak eta bisitak. Guztietan izan genuen Xabierren laguntza eta partaidetza. Orobat, ageriko bilkura batzuetan eta jardunetan.

Euskarari dagokiona laburbilduz Xabier Erdoziak berak esana eta idatzia: «Hau guztia, gure aburuz, egin beharra zegoen, ezen orduan ez egoen laguntza publikorik edo, bazeuden, oso murrizak ziren».

Euskararen Aholku batzordekidea ere izan zen sei urtez eta bere lana honela xehezu zuen: «Gure arloaren xedea euskara, lan-munduan, zein beste edozein esparrutan nola ondoen txertatu eta erabilarazi zen».

Xabier hori egiten saiatu zen, behin eta berriro, uste zuelako euskara zela bere bizitzaren bizkar-hezurra ez ezik, bere ingurune osoarena ere: familia, lagunak, Lekeitio herria, Euskal Herria.

Hala predikatu zuen berak, eredu bizia eskainiz eta bidea erakutsiz, guk orain bide horri eutsi diezaiogun.

Gera bedi hori Xabier Erdoziaren gomutan eta letra idatzietan izan dezagun omenaldi laburra bezain zintzoa, berak eginiko eginahalen ordain xumea, gaur Euskaltzaindiak esker onez eskaintzen diona.

In memoriam

**Patri Urkizu Sarasua
(Lezo, 1946 - Donostia, 2024)**

—Arantzazu Fernández—

PATRI URKIZUREN OMENEZ

2024ko abenduaren 18tik falta zaigu Patrizio Urkizu Sarasua urgazlea. Hurrengo lerroek haren ibilbidea berrikusteko ez ezik, lagun eta irakasle izan duguna omentzeko balio dezaten. Zertzelada batzuk baino ez dira, ezinezkoa baita Patriren bezalako bizitza emankorrek laburtzea.

Denok dakigu Anton Abbadia eta Agosti Xahori buruz 2002 eta 1992an Patri Urkizuk argitaratutako biografiek balio dutela serie baten gidoiaren oinarria izateko; orobat, jakin badakigu bi gizon horien joan-etorriekin antzezlan on bana onduko luketela gidoi-idazleek. Horregatik erraza egiten zaigu Patri irudikatzea ETBn aholkulari gisa, haren ezagutza konpartituz telebistako gidoilariarekin, beste belaunaldi gazteagoko antzerkizaleekin haren jakinduria zabaltzeko zuen ohiturari jarraiki.

Lagunok gaude (Agus Perez, Lali Marimon, Idoia Gereñu, EHAZEko bazkide antzerkizaleok, besteak beste) Patriren bizitzarekin horrelako zerbeit ere egin genezakeela, bai, serie, antzezlan, filmaren baterako gidoia. Eta jakin badakigu Patrik ezetz esango lukeela, baina gu tematuko ginatekeela haren baimena lortu arte. Agian Pastoral «moderno» bat idatz genezakeela esango genioke, eta horren bitartez gizon euskaltzaileen belaunaldi baten bizipenak zein ezaugarriak islatzen saiatuko ginatekeela.

Pentsa dezagun, adibidez, Espainiako guda bukatu eta handik 7 urtera jaio zela Lezon, 1946. urtean. Zer ez zuen ikusiko? Zer ez zuen sentituko galtzaileen familia

euskaldun batean jaiotako umeak, aita erbesteratu baten semeak? Eta komentura eramán zutenean? Horrelaxe kontatu du Patrik berak *Eskribu galduen bila* izeneko autobiografian nola gertatu zen hori:

Santi Amiano adiskidea eta biok goiko elizaren horma baten kontra pilotan jokatzén ari ginela, fraide karmeldar bat agertu eta galderak egiten hasi zitzaigun. Gero etxetik pasatu zen, amarekin hitz egin eta galdetu zion ea nahi ote nuen Zornotzako kolegiara joan ikastaro bat egitera [...]. Hain ongi pasatu nuen hartan futbol-zelaian, frontoian eta buru-ariketa zenbait eginez, ezen jada ikusi zuten baliagarri izan nintekeela eta irailean ikasturtea has nezakeela [...] eta arropak prestatu behar nituela. Oroitzen ez dudán zenbaki bat ezarri zieten arropa guztiei: galtzerdi, galtzontzilo, barruko elastiko, galtza, alkandora, jertse, musuzapi eta bestelakoetan. Abarka pareá ere eramán behar nuela, haiekin jolastu behar baikenuen futboleán eta mendiko irtenaldietara joan.

Eta zer sentituko zuén Patrik, mutiko oraindik, karmeldarren apaiztegitik *injustuki* kaleratu zutenean? *Injustuki*, galdera gehiegi egin zituen unetik *baliagarria* izateari utzi baitzion komentutik kanporatuta. Fraideek esán egin ziotén —Patrik berak halaxe kontatuta— bazekitela fedea galduko zuela denborak aurrera egin ahala eta uste horrek itxi ziola bide erlijiosoán karrera egiteko aukera. Alta, *erabilgaitzat* eman zuten ikasle lezoar hori ordurako bazegoén euskaraz alfabetatuta eta bazuen ere antzerki eta kantuen zein bertsoén zaletasuna garatuta apaiztegiko egonaldiari esker. Euskarazko letretarako atxikimendua betirako eramán zuén komentu batetik —bere belaunaldiko gizon askok bezala—, hori eta inoiz ahaztu ez zitzaion Alesbeseko komentuan zegoén hotz ikaragarriaren sentsazioa.

Urte batzuk beranduago, Salamancan Filologia Erromanikoa ikasten ari zela, Antonio Tovar (1911-1985) irakasleak iradoki zion Pariseko Liburutegi Nazionaleko *Fonds Celtique* deritzon artxiboa arakatzeko, euskarazko dokumentu anitz zeudelako, antza. Une horretan hasi zitzaion akaso eskuizkribuak eskuratzeko grina, artxiboak bisitatzeko nahia, euskal letren altxorren xerka abiatzeko lehia.

Geroxeago, 1986. urteán, Koldo Mitxelenaren zuzendaritzapeán doktoregoa lortu zuén Pierre d'Urteren hiztegiaren gaineko tesiarekin (*Pierre d'Urteren hiztegia: Londres 1715*) Euskal Herriko Unibertsitateán. Hortik aurrera, Patriren bizitza akademikoak ikuspuntu ezberdinetatik aztertzeiko ematen du: biografoa, antzerkigintzan eta bertsogintzan ikerle, artxiboetako eskuizkribu zale, aldizkari-editore, artíkulu anitzen egile, euskal kulturaren dibulgatzaile, Bordeleko

Unibertsitatean zein Madrileko UNEDen irakasle. Finean, literato (*Sekulorun sekulotan, Nola Kursaal berria suntsitu zen, Zoazte hemendik*) eta ikerlea, baina antzerkizaleontzat, edozeren gainetik, gure irakasle eta lagun eskuzabala izan da.

Ikertu eta idatzi duen guztitik antzerkizaleok ezinbestekotzat jotzen dugu, esaterako, *Euskal antzertia* (Antzerti 1984) liburua, non aurkitu baikenuen euskal teatroaren historia ikasten hasteko lehenbiziko eskuliburua; geroko argitalpenetan, Maria Dolores Agirreren lanaz (Egan 2004) zein *Zuberoako irri teatroaz* (Izpegi 1998) edota pastoraiei buruzko informazio sendoaz janzteko aukera izan genuen lez. Titulu horiek *Teatro popular vasco* (*Manuscritos inéditos del siglo XVIII. Estudio y edición*) (UNED 2007) eta *Teatro Vasco. Historia, reseña y entrevistas, antología bilingüe, catálogo e ilustraciones* (UNED 2009) nahitaezkoak suertatu zaizkigu gure teatro-heziketa akademikoan.

Aita onaren seme

Askotan aipatzen zuen amaren papera arreba Marikruz arrebak egin zuela. Familiazalea zen Patri, oso. Eta pertsona txeratsua, oso. Bitxia egiten zitzaidan niri, esate baterako, nola askotan aipatzen zituen bere aita, Patrizio Urkizu Maritxalar zena, haren pinturak eta bertsozaletasuna.

Izan ere, 1995ean kaleratu zuen *Zoazte hemendik* eleberria aitaren biografian oinarrituta dago. Hala zioen J.L. Zabalak eginiko elkarrizketan (*Euskaldunon Egunkaria* 1995-09-30):

Aitak beti izan zuen gertakariei buruz bertsoak idatzi eta kantatzeko joera. Komunioa, ezteiak edo antzeko zerbait zenean, hark bertsoa idatzi eta egun hartako bazkalondan kantatu egingo zuen. Bere bizitzaren halako aitorpentxo bat utzi zuen bertsotan idatzia, eta nik bertso horietako batzuk hartu nituen, gutxi, gerra eta erbesteraldia aipatzen zutenak besterik ez, eta bertso horiek abiapuntutzat hartuta, oinarri gehiago ere bilatu nuen: Lezoko jende zahararekin hitz egin, Tomas Garbizu, Melintxon eta abarrekin, eta horrela garai hartako lezoarrek gerra nola bizi izan zuten jakin ahal izan nuen.

Eta elkarrizketa berean «Zerk ematen dio interesa zure aitaren biografiari?» galderan zera gehitzen du: «Gizon arrunt baten biografia da, baina nik uste dut

gera egin zuten gehienak gizon arruntak izan zirela, eta horrenbestez nire aitaren bizitza paradigmatikoa izan daitekeela».

Eta Patri ezagutu genuenok uste dugu haren bizitza ere badela paradigmatikoa, aita bezala, gizon arrunta zelako, gizon arrunta baina aldi berean berezia. Herriko semea eta euskaltzale intelektuala. Bi-biak. Eta gizon arruntak direnak publikoaren kuttunak izaten dira filmetan, serieetan, nobeletan eta antzezlanetan. Eta Patrizio badela, aurten Euskaltzaindiak omentzen dituen beste batzuen antzera, garai bateko gizonezko euskaltzale paradigmatikoa, belaunaldikideekin euskara berrindartzeko ahaleginetan ibilitakoa. Patrizioren nortasunak aitaren izaeratik badu: aldi berean *normala* eta *espeziala* izatea. Era horretan, gai zen bere erudizio akademiko erakustaldiak egitearekin batera pilota partiduei buruzko azken berriak aletzeko. Jakitun eta herrikoia, oso hurbilerraza tratuan, aitaren ildokoa.

Lezoar

Alesbeseko apaiztegitik Lezora itzuli zenean, ez zen jada existitzen aitaren koadroetan ikusten zen Lezo herria, baizik eta industrializazio bortitzean eraldatutako hiribildua, itsasoa gero eta urrunago zuten karrikak, uretan bukatzen ez ziren kale-kantoiak. Eta horra hor gure Patri gaztearen ardura bere biografian deskribatuta:

[...] aitak eskaturik, 1962ko abuztuaren 17an makinaz jotako gutuna zuzendu nion Udaletxeari herriko arrantzaleen izenean, eskatuz bidera zezan zegokion erreklamazioa Portuko Aginteari, Junta de Obras del Puerto de Pasajes delakoari, moilak egin zirenean betiko arranpa edo behar bezalako eskailera batzuk egin zitzaizkion, zeren eta aipatu industriak egindakoan desagertzen ari baitziren beren antzinako moilak.

Hor hasiko ziren Patrizioren kezak bere herriarekiko? 16 urte baino ez zituen herriko marinelen izenean mintzo zenean.

Urte batzuk beranduago, 1979an, Patri Urkizu Lezoko alkate izendatu zuten lehenbiziko hauteskunde demokratikoetan, 1979tik 1983ra bitarteko aldian. Aldaketa, tentsio eta beldur garaiak ziren. Horrela, thriller ilun baten tonua eta tentsioan koka genezake gure Patri pertsonaia: goizetan irakasle zebilena

Errenteriako institutuan, eta arratsaldeetan herriko kudeaketa politikoan sartuta egoten zena. Agian hor garatuko zuen Patriziok bere ohiko pazientzia eta tenplea, garaiko itsaskirria, galerna zein sagailo nahiz enbatan nabigatzen zuen arrantzaletan semeak.

Beste alderik ez

Donostia bizileku hartuta, zenbat aldiz zeharkatu dugu Bidasoa pastoralak, maskaradak, libertimenduak edo kabalkadak ikusteko zure konpainian? Zenbat azalpen, argibide, deskribapen... eskaini izan dizkigu Patriziok berarekin batera joaten gineno? Zenbat ordu pasa ditugu berbetan, hizketan, elekan, euskal teatroaz? Kontaezinak.

Urkizuren ibilaldiek erakusten ziguten euskal kultur sisteman periferia/erdigunea kategoriak ez zirela egonkorrak. Hendaiatik hasita Behorlegiraino eta haratago lagun eta ezagunek osturiko sare intelektual sendoa zuen. Muga administratiboa —edota geografikoa— zedarri mentala izaten ohi da askoren iritziz, baina ez Patri Urkizurenaz. Izan ere, haren ikergai askok Euskal Herriko ekialdean zuten sorburua: *Lapurdi, Baxanabarre eta Zuberoako bertso eta kantak* (Etor 1991), *Anton Abbadiaren koplarien guduak. Bertso eta aire zenbaiten bilduma, 1851-1897* (Eusko Ikaskuntza 1997), *Zuberoako irri-teatroa. Recueil des farces charivariques basques* (Izpegi 1998).

Laguna

Patrizio Urkizuk bere kapital soziala konpartitzeko ohitura eskuzabala zuen. Lagunak eta ezagunak ez zituen berarentzat soilik gordetzen. Kontrara. Haren ikasle izan garenoi aurkeztu ohi dizkigu, betiere, zerbaitetan lagundu ziezaguketelakoan gure ikerketak zirela eta, guri bidea errazteko gertutasunetik beti. Eta ikasle izatetik lagun bilakatuta, buruan dauzkagu pilotan, arraunean eta igeriketan emandako orduen irudiak. non Patri beti gelditu gabe azaltzen zaigun eta, horregatik, beti mugimenduan gogoratuko dugu, bizi-bizirik gure gogoan.

3. Irizpenak eta txostenak

Notas sobre los ríos Perretxin y Batan del municipio vitoriano

MARTÍNEZ DE MADINA SALAZAR, ELENA

0. Introducción

En marzo del presente año 2023, el vecino vitoriano Juan Carlos González de Garibay solicita a Euskaltzaindia / Real Academia de la Lengua Vasca que sean aclarados los nombres de los actuales nombres *río de Ali* y *río Batan*.

El motivo de dirigirme a Vds. tiene que ver con mis dudas acerca de la auténtica denominación de los llamados actualmente ríos Batán y Ali, tan de actualidad en los medios de comunicación con motivo de unas obras.

Por lo que he podido leer y comentar con personas expertas en estos temas, me comentan que el río Batán es el río Abendaño, que nace al norte del monte Cuervo y desemboca en el río Zadorra.

El término-topónimo Batán se trata de una zona aledaña al río, donde el Hospicio de Vitoria tenía instalados unos batanes [...]. Puede estar ahí la causa de los dos nombres. En cuanto a lo que conozco del llamado río Ali, es por medio de habitantes del Concejo de Ehari / Ali, que siempre lo han denominado Perretxin, y con una calle dedicada en dicho Concejo [...]. Es por ello por lo que solicito a esa Real Academia que intervenga ante el Ayuntamiento de Vitoria-Gasteiz para tratar de establecer los auténticos nombres de los ríos citados anteriormente.

1. Consideraciones preliminares

Tal y como hemos señalado en trabajos e informes anteriores¹, convendría tener presentes ciertos aspectos relacionados con la toponimia y, en este caso particular, con la hidronimia.

¹ Martínez de Madina Salazar, E. (2020). «Sobre el río Urogena (conocido como Uragona)», *Euskera*, 65(1). Bilbo: Euskaltzaindia, 84-108.

- 1.1 En primer lugar, cabe recordar que los ríos y arroyos, por ser cursos de agua, no se representan en un mapa por medio de un único punto, como sí sucede con otras entidades geográficas (piezas, montes, fuentes o casas, pongamos por caso). Son líneas, y no puntos, que atraviesan, a su vez, diferentes lugares. Así, un mismo río puede tener a lo largo de su cauce diferentes nombres que, en ocasiones, como es el caso que nos ocupa, suelen corresponder con algunos de los términos que cruza.
- 1.2 En otras ocasiones, es el nombre de un río el que nomina un término, como *Urzabal* ‘río ancho’, término y río de Berroztegieta que, aguas abajo, en Lasarte, es llamado río *Batan*.
- 1.3 Asimismo, es habitual que los ríos y arroyos no se denominen con un nombre propio, sino que sean mencionados en la documentación, y conocidos así por los habitantes del lugar, como «río mayor», «riachuelo», «arroyo», «regajo», «río caudal», «río grande», o bien «río que baja de...», «río que viene de...», «río que va a...», «las aguas que bajan de...», «regajo que bajan las aguas al río», etcétera.
- 1.4 Por último, y como cierre de estas breves indicaciones, cabe señalar que, en los diferentes planos y mapas de un determinado lugar, un mismo río puede ser nominado con nombres diferentes, según el criterio, en cada caso, del ejecutor de dicho mapa.

2. Sobre el río *Perretxin*

El río que atraviesa el concejo de Ehari / Ali es el río *Perretxin*, nombre así normativizado por esta Academia, y atestiguado desde el siglo XVI, sin descartar que pudiera estarlo anteriormente, con diferentes variantes del mismo. A saber: *Berrechina* (1549), *Acequia Perrachin* (1606), *Perrechina* (1696), *Zequia de Perrechina* (1714), *Perrichin* (1890), *Perrechin* (s. XX) (véanse Anexo 1 y Mapas 1 y 2).

Es en el siglo XX cuando empieza a ser citado en algunos mapas como *río de Ali*, acorde a lo dicho más arriba (1.4).

Esta Academia, en los años 2002, 2003 y 2006 remitió varios informes a otras tantas entidades (Servicio de Euskera y Servicio de Cultura del Ayuntamiento de Vitoria-Gasteiz, y *Ensanche 21 Zabalgunea*, entre otras) con información

sobre el nombre de este río, y otros nombres que se iban a utilizar en futuras denominaciones de los nuevos barrios y calles proyectados en la ciudad. Asimismo, en varias revisiones del callejero de la ciudad, se ha indicado el nombre de este río como *Perretxin*. Fruto de la colaboración continuada de Euskaltzaindia con el ayuntamiento vitoriano son otros cambios como, por ejemplo, *Oreitiasolo* (por *Uritiasolo*), *Borinbizkarra* (por *Borrabizcarra*) o *Iturrigoiko* (por *Torroguico*).

3. Sobre el río *Batan* y *Abendañu* / *Abendaño*

Son varios los ríos y riachuelos que nacen en los Montes Altos de Vitoria y descienden hasta la ciudad. En ocasiones, no solo proceden de una sola boca, sino de varias, dando lugar, aguas abajo sentido norte, a un único caudal.

Centrándonos en el río que nos ocupa, es *Batan* el nombre normativizado por esta Academia² para dicho río. Nace al noroeste del punto llamado *Peña del Cuervo* o *Arrieta*, en Montes Altos (Mapa 3). Transcurre por Berroztegieta, hasta Lasarte (Mapa 4), y después es abocinado en la ciudad. Se atestigua a partir del siglo XIX (Anexo 2). En la documentación de Montes Altos, Berroztegieta y Lasarte, anterior al siglo XIX, no conocemos testimonios de este río en esa zona, ni como *Batan* ni como *Abendañu* / *Abendaño*. Se atestiguan varios topónimos que se refieren al río en ambos pueblos como *Errekalde*, *Errekabitate*, *Urgazi* o *Urzabal*, entre otros. Y es en el siglo XIX cuando se cita como *Batan*. Son varios los topónimos que llevan el nombre *El Batán* (Anexo 3). Primeramente, como *Nuevo Batán*, pues se atestigua en el siglo XVI, una *Casa del Batán* (Anexo 4) pero cerca del convento de Santo Domingo, en el corazón de la ciudad, y quizá sea esa la razón por la cual se le ha añadido el adjetivo «nuevo».

El río *Abendaño* / *Abendañu* es el mismo que el río *Batan*, pero toma su nombre al pasar por la zona de la desaparecida aldea, en la antigua merindad de Malizaea. No parece que en las zonas geográficas anteriores a dicho punto lleve ese nombre, o por lo menos no nos consta. Hoy se conserva, en el barrio de *San Martín*, la ermita de *San Martín de Abendañu*, que fue la iglesia de dicha aldea. El río que cruzaba esa zona se atestigua, desde siglos antes al del *Batan*, en la documentación

² Euskaltzaindia, norma 166. *Euskal Herriko ibaiak* [https://www.euskaltzaindia.eus/index.php?option=com_euskaltzaindiarenarauak&view=frontpage&Itemid=1723&lang=eu&arauaId=166]

de la propia ciudad, y en concejos como Ehari / Ali o Arriaga, donde también se cita con el mismo nombre (Anexo 5). Se constatan, además, durante el siglo XIX, tramos con los nombres de *Abendaño Chiquito* y *Abendaño Mayor* (Anexo 6).

4. Conclusiones

- 4.1 El nombre del río que transcurre por Ehari / Ali es río *Perretxin*, tal y como se atestigua en la documentación.
- 4.2 En Vitoria hay una calle llamada *Perretxin* y una senda llamada *Senda del río Ali / Ehari ibaiaren zidorra*.
- 4.3 El río que nace en Montes Altos y atraviesa Berroztegieta y Lasarte hasta entrar en Vitoria, toma el nombre de río *Batan*, en el siglo XIX, al cruzar Lasarte. Ese nombre se consolida a partir de esa fecha en ese tramo y es *Batan* el nombre normativizado (norma 166) por Euskaltzaindia / Real Academia de la Lengua Vasca.
- 4.4 Actualmente, tanto en los mapas de GeoAraba, como en los de GeoEuskadi y del Ayuntamiento de Vitoria, lleva el nombre *Batan* desde su nacimiento hasta su ocultación en la zona homónima de la ciudad.
- 4.5 Ese mismo río tomó el nombre de *Abendañu / Abendaño*, nombre de la antigua aldea, en el tramo a partir del parque del *Prado* hasta llegar a Arriaga, tal y como se atestigua históricamente.

ANEXOS

He aquí una muestra de varios testimonios documentales recogidos en la documentación de diferentes archivos (así como otra información suplementaria) y publicados por esta Academia (véase el apartado de Bibliografía).

Anexo 1

PERRETXIN (Ehari / Ali)

DOC: *Berrechina* (1549, AHPA, P. 6.656), *Barrechin* (1583, AHPA, P. 6.219, f. 1.231), *Berrechin* (1601, AHPA, P. 2.578), *Peruchina* (1640, AHPA, P. 4.878, f. 26v), *Perrechina* (1696, AHD, caja 105, n. 41), *Perruxina* (1705, AHPA, P. 260, f. 313), *Perrenchina* (1706, TA), *Perrechina* (1720, AHPA, P. 8.857, f. 150v), *Parrechin* (1756, TA), *Perrechina* (1759, TA), *Perrechina* (1775, AHPA, P. 1.302, f. 949v), *Perechina* (1799, TA), *Perrechina* (1814, AUE, carp. 72, A-1, leg. 1), *Perechin*, arroyo (1859, AMV, sig. 24/002/020), *Perruchin* (1879, AMV, sig. 02/014/031), *Perrichin* (1890, AHPA, P. 13.582, f. 620v), *Perrechin* (1936, AMV, sig. 2-14-36), *Perrechin* (TA), *Perruchin* (TA), *Perrechin* (CT), *Perrechin* (1996).

Inf. or. [Perretxín]

«Una pieça en termino de *Helexaldea* camino real a Çuaço y a *acequia* llamada *Perrachin*» (1606, AHPA, P. 2.391, f. 72).

«Una heredad en termino de *Perrechina* que alinda por la ondonada al rio que llaman *Perrechina*; por la cavezera con el *campo de Arcacolanda*» (1751, AHPA, P. 847, f. 758v).

OBS. Este término hace referencia al río que atraviesa el pueblo de Ehari / Ali. Aparece relacionado en la documentación con el de *Elexalde*, ya que se localiza en el entorno de la iglesia. Este río se llama *Perretxin*, y sólo esporádicamente aparece nombrado como *Río de Ali* en ciertos mapas de la primera mitad del siglo xx. El nombre ha sido defendido por la Junta Administrativa de Ehari / Ali y, también, por el artículo de prensa «Un río y un castillo inexistentes», escrito por José María Bastida en *El Periódico de Álava*, del 30 de junio de 2003. Este equipo instó también al Ayuntamiento para que cambiaran el nombre de la calle.

Mapa Ehari / Ali n.º 17

Anexo 2

RÍO BATAN

DOC. *Rio del Batan* (1854, AHPA, P. 13.253, f. 1.298), *Río del Batan* (1892, AMV, sig. Hospicio 67, B-2), *Río del Batán* (1930, DF-GP10-8), *Rio Batán* (1950, AMV, sig. 47-33-4).

«Una heredad en el termino del *Batán*, [linda] mediodia camino de las *Zumaqueras*, poniente el *Rio del Batan*» (1884, AHPA, P. 17.549, f. 6.862).

OBS. Este río baja desde los Montes Altos en dirección Norte, cruzando los terrenos de Berroztegieta y Lasarte, y entra en el campanil de Vitoria por los términos de *Larragorri* y *Mendizabal*. En este punto se encontraba el batán que dio nombre a este río, también llamado así aguas arriba, hasta convertirse en el río *Abendaño*. En la confluencia de la actual calle Nieves Cano y el río, existió un lugar denominado los *Pasos del Batán*. Una vez dentro de Vitoria, a partir del *Prado*, este río fue abocinado bajo las calles y casas de la ciudad.

Anexo 3

EI BATÁN

DOC. *El Nuevo Batan* (1832, AHPA, P. 8.548, f. 480), *El Vatan* (1878, AHPA, P. 13.784, f. 4.149), *El Batan* (1887, AMV-31-3 (1), *Campo del Batan* (1933, AMV, sig. 02-14-35), *El Batan* (1971, AMV, sig. 02-10-25), *Paseo del Batán* (1978, ADCAV, exp. de calles), *Batan* (TA), *El Batán* (CT).

«Una heredad en el termino de *El Batan*, linda por oriente á la senda ó camino que de esta ciudad dirige al pueblo de Lasarte y Este camino contiguo al río que baja al prado; poniente á la cuesta titulada *Mendizabal*; por Norte á acequia que baja del sitio que en la actualidad ocupa *El Batan*» (1865, AHPA, P. 13.903, f. 276v).

OBS. Un batán es una máquina compuesta de gruesos mazos de madera que golpean, desengrasan y apelmazan los paños. Estos batanes se movían mediante energía hidráulica, por lo que generalmente eran construcciones tipo molino

harinero que cobijaban la maquinaria descrita. Es posible que en Vitoria hubiera más de un batán, ya que la primera constancia documental del batán junto a *Mendizabal* habla del *Nuevo Batán* y, además, nos consta una cita de 1584 que localiza uno de ellos junto a *Santo Domingo*.

El actual *Paseo del Batán* toma su nombre «de los batanes que hubo a principios del siglo pasado [siglo XIX] para el lavado de la lana que era utilizada por el *Hospicio* en su fábrica de elaboración de paños» (CV, 376).

Según Venancio del Val, este batán se derruyó en 1894: «Abandonado el molino que servía para los batanes, el año 1894 se acordó su demolición, debido al estado ruinoso en que se encontraba el edificio y por constituir un peligro para el tránsito por el referido camino [del *Prado* a *Lasarte*]» (CV, 376). El 7 de julio de 1978 se acordó dar esta denominación al paseo que se prolonga desde su confluencia con la calle *Nieves Cano* hasta la prolongación con la calle *Álava*.

CAMINO DEL BATÁN

DOC. *Camino del Batán* (1843, AHPA, P. 10.021, f. 1.537), *Pasos del Batán* (1856, AMV, sig. 37-26-5), *Paseo del Batán* (1891, AHPA, P. 20.716, f. 1.697v), *Camino del Batán* (1935, AMV, sig. 26/32/62), *Paseo del Batán* (CV).

«Una heredad en el termino del *Batán* que linda por oriente al *Camino del Batán*; poniente al *Alto de Mendizabal*» (1846, AHPA, P. 13.232, f. 523).

OBS. El *Paseo del Batán* es el nombre que hoy en día recibe el antiguo *Camino del Batán* que discurría paralelo al cauce del río del mismo nombre. En el comienzo del actual paseo, donde confluye con el final de la calle *Nieves Cano*, existe un puente construido el año 1856, lugar también conocido como los *Pasos del Batán*.

FUENTE DEL BATÁN

DOC. *Fuente del Batán* (1888, AMV-AG-M-4).

OBS. Fuente que se localiza en la orilla del río *Batán*, bajo el muro del antiguo Hospicio, actualmente edificio de Osakidetza. Esta fuente fue muy concurrida

durante las décadas de los 60 y 70 del siglo xx. A ella accedían muchos vitorianos, cruzando el río sobre unas piedras, para saciar su sed y recoger agua en diferentes envases para consumo doméstico. Actualmente está en desuso.

PASOS DEL BATÁN

DOC. *Pasos del Batan* (CV).

«El actual puente, según se sale de la parte edificada del paseo hacia el campo, donde ahora finaliza la *Calle Nieves Cano*, fue construido el año 1856 en el sitio que se conoce por los *Pasos del Batán*» (CV, 376).

OBS. En la confluencia de la actual *Calle Nieves Cano* y el *Río del Batán*, existió un lugar denominado los *Pasos del Batán*. Una vez dentro de Vitoria, a partir del *Prado*, este río fue abocinado bajo las calles y casas de la ciudad.

Anexo 4

La CASA DEL BATÁN

DOC. *La Casa del Batan* (1584, AHPA, P. 5.216, f. 112).

«La *Casa del Batan* que esta ciudad tiene fuera de la *Puerta de Santo Domingo*» (1584, AHPA, P. 5.216, f. 112).

OBS. Es la única referencia que tenemos a un batán que no fuera de los instalados por el *Hospicio* en el camino del *Prado* a Lasarte. La citada *Casa del Batán* parece ser el edificio destinado también a molino harinero llamado la *Rueda del Portal de Arriaga* o de *Santo Domingo*, situado en el *Cauce de los Molinos*, muros afuera del *Convento de Santo Domingo*.

Anexo 5

RÍO ABENDAÑU (Arriaga)

DOC. *Abendañu* (1599, AHPA, P. 4.952), *Rio Abendaño* (1623, AHPA, P. 2.608), *Rio de Abendañu* (1678, AHPA, P. 6.043, f. 340v), *Rio Abendaño* (1707, AHPA,

P. 58, f. 266), *Rio Abendaño* (1755, AHPA, P. 8.937, f. 886), *Rio de Abendaño* (1802, AHPA, P. 1.001-B, f. 901v), *Abendaño* (1876, AHPA, P. 13.545, f. 1.253v), *Rio Abendaño* (1902, AMV, sig. 02/014/032, caja: Forasteros G-LL), *Avendaño* (1935, AMV, sig. 02-14-37, caja: Armentia-Arriaga).

«Una heredad en *Abendañu* que sale al *rio de Abendañu*» (1678, AHPA, P. 6.043, f. 340v).

«Una pieza en termino de *Erratostea* debajo la *hermita de San Juan* y al *rio Abendaño*» (1718, AHPA, P. 424, f. 246).

OBS. Este río que viene de Vitoria, al pasar junto al pueblo mantiene el nombre de *Abendañu* hasta la *ermita de San Juan*.

RÍO ABENDAÑU (Ehari / Ali)

DOC. *Abendañu* (1599, AHPA, P. 4.952), *Rio Abendaño* (1623, AHPA, P. 2.608), *Rio de Abendañu* (1678, AHPA, P. 6.043, f. 340v), *Rio Abendaño* (1707, AHPA, P. 58, f. 266), *Rio Abendaño* (1755, AHPA, P. 8.937, f. 886), *Rio de Abendaño* (1802, AHPA, P. 1.001-B, f. 901v), *Abendaño* (1876, AHPA, P. 13.545, f. 1.253v), *Rio Abendaño* (1902, AMV, sig. 02/014/032, caja: Forasteros G-LL), *Avendaño* (1935, AMV, sig. 02-14-37, caja: Armentia-Arriaga).

«Una heredad en *Abendañu* que sale al *rio de Abendañu*» (1678, AHPA, P. 6.043, f. 340v).

«Una pieza en termino de *Erratostea* debajo la *hermita de San Juan* y al *rio Abendaño*» (1718, AHPA, P. 424, f. 246).

OBS. Este río que viene de Vitoria, al pasar junto al pueblo mantiene el nombre de *Abendañu* hasta la *ermita de San Juan*.

Anexo 6

RIO ABENDAÑO CHIQUITO

DOC. *Rio Chiquito de Abendaño* (1816, AHPA, P. 8.576, f. 508v), *Rio de Abendaño Chiquito* (1888, CAMV-1-1-12), *Rio Avendaño Chiquito* (1919, MV-914-A (1), *Rio Avendaño-Chiqui* (1964, AMV, sig. L.6-63, f. 94).

«Otro terreno de aprovechamiento común en el camino de la *Cruz Blanca* o *Avendaño*, linderos: N. *Río Avendaño*; S. *Camino de la Cruz Blanca*; E. *Río Avendaño Chiquito*; O. puente» (1951, AMV, sig. 47/46/41).

OBS. Una desviación del río *Abendaño*, después de atravesar el actual *Prado*, que recoge acequias provenientes de la zona Este del casco urbano de Vitoria, se denomina *Abendaño Chiquito*. Este río vuelve a desembocar en el río de *Abendaño Mayor* junto a la *Cruz Blanca*. En su trayecto se localiza un molino de viento, citado en el siglo XIX.

RÍO ABENDAÑO MAYOR

DOC. *Río Abendaño Mayor* (1817, AHPA, P. 8.776, f. 296v), *Río Abendaño Mayor* (1848, CAMV-1-6-1).

«Una heredad en el termino de *Lepaza*, que antes se llamara *Lepazara* que alinda por el oriente al *Río Abendaño Mayor*» (1817, AHPA, P. 8.776, f. 296v).

«Una pieza en el termino de *Avendaño* al *Río Mayor* por ondonada y por cavezera al rio que llaman *El Chirrio*» (1703, AHPA, P. 99, f. 622).

OBS. El río que baja de los Montes Altos y que atraviesa las jurisdicciones de Berroztegieta y Lasarte, al llegar al campanil de Vitoria, a partir del *Batán*, toma el nombre de *Río Abendaño*. Actualmente el río *Abendaño* discurre embocinado por debajo del casco urbano de Vitoria, desde la zona del *Batán* hasta su desembocadura en el río *Zadorra* a la altura de Arriaga.

Antes, se une con el río *Zapardiel*, también embocinado, y forman el río *Txirrio* que discurre junto a la ermita de *San Juan de Arriaga*. Tempranamente se cita la existencia de un molino junto al río *Abendaño*. *Abendañu* era la antigua aldea rival de Vitoria. Hoy es un populoso barrio. Los testimonios más antiguos de su nombre muestran -u, empezando por la forma de la Reja de Álava, *Abendangu* (léase *Abendañu*).

MAPAS

Mapa 1

EHARI / ALI

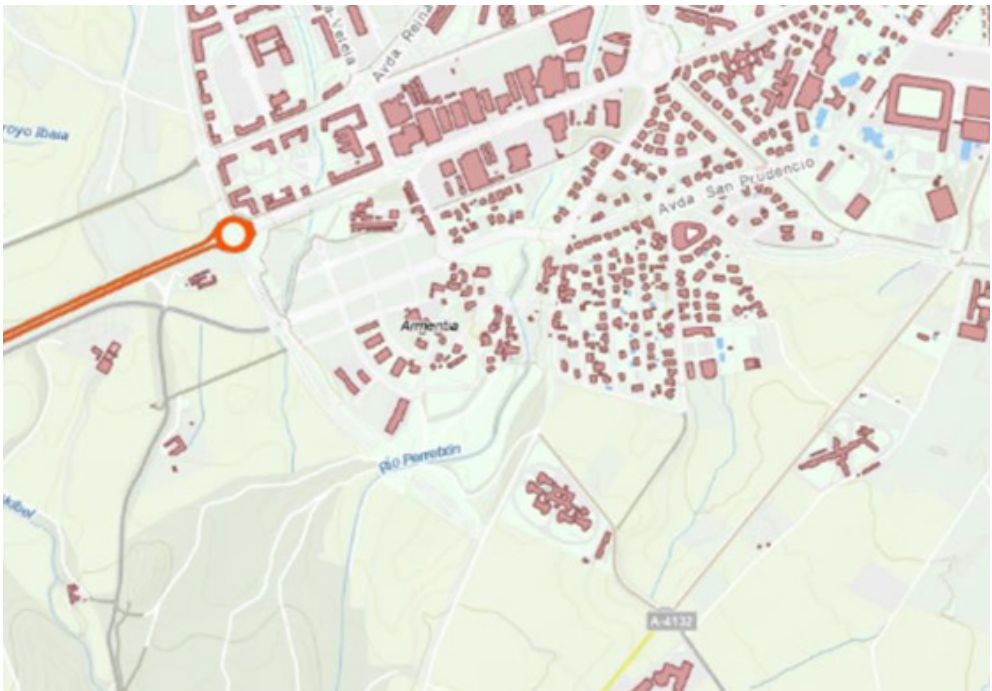
Topónimos de Ehari / **Ali**

1. Tronga
2. Iñarra
3. Basaguren
4. Manrique
5. Basaburu
6. Mendigana; Mendigurengana
7. Txorrosolo; Txorroste
8. Zaldisasi
9. Ariznabarra; Txakursolo
10. Agilasoloa; El Rincón; Okelu; Okelubidea; Okelugana; Okelusoloa
11. Armendegibea; Armendegibidea; Armendegibideburua; Armendegibidegana; Beratza; Ondosolo; Otasolo; Madalenasoloa
- 12-13. Arduia; Arduia Mayor; Arduia Menor; Arduiburua; Arduieta; La Dehesa; Orosolo; Ortutxo; Ortutxoeta; Pozo de Arduia
14. Aldaia
15. El Molino; Junto Al Molino; La Presa; Presaburua
16. Arkakolanda
17. Elexpea; Perretxin
18. Elexalde; Elexostea; Perrondo
19. Areagana
20. Coteado; Coto; Coto Chiquito; Coto Grande; El Coteado Mayor; Kotondoa
21. La Fuente
22. Horno
23. La Mata; Mendozabidea; Zabalibarra
24. Erroimendi
25. Zabalgana
26. Bekolarra
27. Santa Marina; Santamarinaostea; Santamarinasoloa
28. Diegomendi

- 29. *El Asestadero; Pozo de Santa Marina*
- 30. *Mendozperra*
- 31. *Aldapa; Belaunogena; Bidapea; Borinbizkarra; Camino Hondo; Susanasoloa*
- 32. *Isuskitzea*
- 33. *Kaltzada; Kaltzadaburua*
- 33-35. *Arkamugagana; Kaltzadarrekarte; Paduraburu*
- 34. *El Prado; La Pieza Redonda; Pozo del Prado*
- 35. *Eguzkiagire; Errekarte; La Tablada; Orlasolo; Santsomendi; Santsomendibidea; Santsomendiburua; Santsomendiko Errekarte; Solobarri; Upasoloa*
- 35-37. *Askarraldea*
- 36. *Txurlinda*
- 37. *Bizentesoloa; Errepide; Errepideburua; Ihurrebidea; La Pieza del Fresno; Sologorri*
- 38. *Errotaostea; Latsa; Latsaburu*
- 39. *Bagaburu; Huertas; Mugaburu; Trabisolo; Urarte*
- 40. *Arestuia; El Montico; Larrondoa*
- 41. *Las Roturas*
- 42. *Ardubigana; Arduburulexasolo*
- 43. *Munizarra; Munizarramandakosoloa*
- 44. *Bitoriabidea*
- 45. *Atxa; Atxarte; La Rain; Larraluze; Larraluzealdea; Lezabakotxa; Lubustia*
- 46. *Cantera de Atxa*

Mapa 2

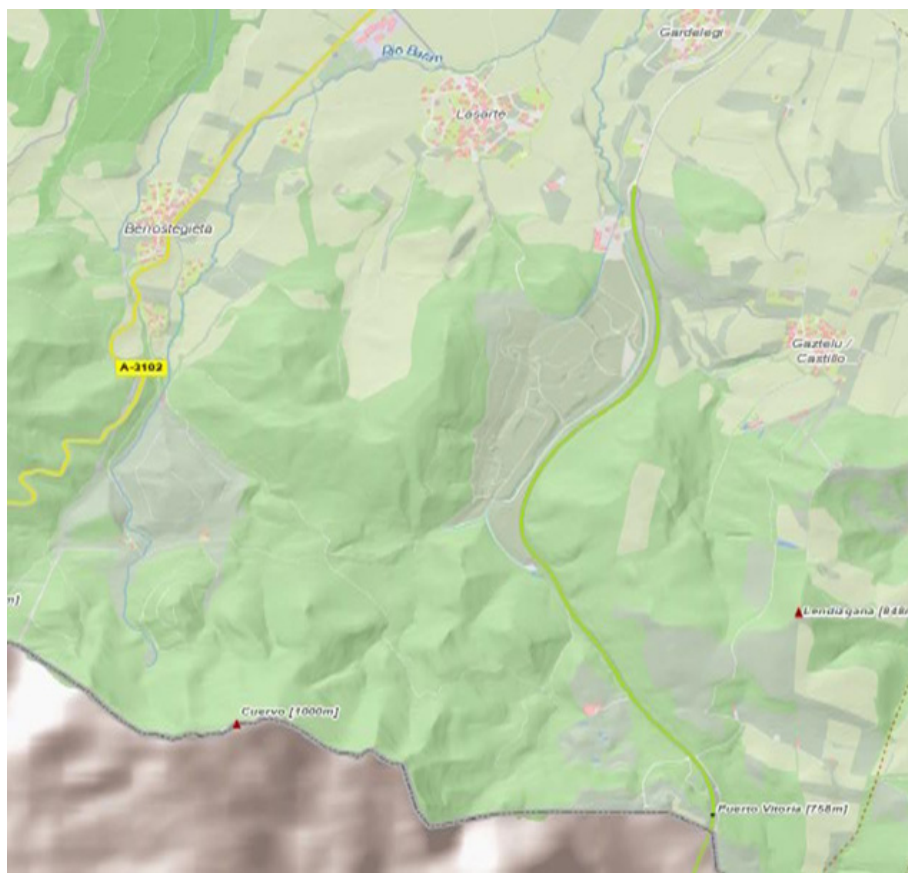
GeoAraba y la colaboración del Servicio de Gestión Urbanística-Cartografía y Topografía del Ayuntamiento de Vitoria-Gasteiz.

G A

Mapa 4

GeoAraba y la colaboración del Servicio de Gestión Urbanística-Cartografía y Topografía del Ayuntamiento de Vitoria-Gasteiz.

Abreviaturas principales

AHPA: Archivo Histórico Provincial de Álava.

AMV: Archivo Municipal de Vitoria.

DOC.: Documentación. Datos documentales.

IO: Información oral suministrada por los vecinos de cada pueblo.

OBS.: Observaciones.

Bibliografía

GeoAraba. <https://geo.araba.eus>.

GONZÁLEZ SALAZAR, José Antonio (1998). «Toponimia menor de Vitoria-Gasteiz», *Cuadernos de Toponimia* 5 [CT]. Gasteiz: Diputación Foral de Álava.

KNÖRR, Hernike eta MARTÍNEZ DE MADINA, Elena (2009). *Toponimia de Vitoria I, Ciudad-Gasteizko Toponimia I, Hiria*. Onomasticon Vasconiae 27. Bilbo: Euskaltzaindia.

LÓPEZ DE GUEREÑU, Gerardo (1989). *Toponimia alavesa seguido de mortuorios o despoblados y pueblos alaveses* [TA]. Onomasticon Vasconiae 5. Bilbo: Euskaltzaindia.

MARTÍNEZ DE MADINA, Elena (2015). *Gasteizko toponimia V, Arratzua I*. Onomasticon Vasconiae 31. Bilbo: Euskaltzaindia.

MARTÍNEZ DE MADINA, Elena (2017). *Gasteizko toponimia VI, Arratzua II*. Onomasticon Vasconiae 32. Bilbo: Euskaltzaindia.

MARTÍNEZ DE MADINA, Elena (2019). *Gasteizko toponimia VII, Arratzua III*. Onomasticon Vasconiae 33. Bilbo: Euskaltzaindia.

Uraren Euskal Agentzia (URA). <https://www.uragentzia.euskadi.eus/hasiera/>.

4. Batzar-agiriak

Ageriko bilkurak

I

Ageriko bilkura

Donostian, Gipuzkoako Foru Aldundian

2024ko urtarilaren 26an

Donostian, Gipuzkoako Foru Aldundiko Jargi aretoan, Euskaltzaindiak ageriko bilkura egin du, 2023an hil ziren Joseba Intxausti, Mixel Oronoz eta Jose Maria Rementeria ohorezko euskaltzainen, eta Joan Mari Irigoien eta Xabier Mendiguren Bereziartu euskaltzain urgazleen hilberri-txostenak irakurtzeko.

Bildu direnak:

Euskaltzain osoak: Andres Urrutia euskaltzainburua, Jean-Baptiste Coyos euskaltzainburuordea, Adolfo Arejita idazkaria, Roberto González de Viñaspre diruzaina, Miriam Urkia Iker sailburua, Sagrario Aleman Jagon sailburua, Andres Alberdi, Itxaro Borda, Asun Garikano, Andres Iñigo, Jabier Kaltzakorta, Xabier Kintana, Joseba Lakarra, Miren Agur Meabe, Alfontso Mujika, Miren Lourdes Oñederra, Paskual Rekalde, Andoni Sagarna, Castillo Suárez, Patxi Uribarren, Patxi Zabaleta eta Mikel Zalbide.

Ohorezko euskaltzainak: Paulo Agirrebaltzategi, Txaro Arteaga, Luis Baraiazarra, Jose Antonio Mujika Kasares, Manu Ruiz Urrestarazu, Julen Urkiza, Josu Zabaleta eta Lontzo Zugazaga.

Euskaltzain urgazleak: Joxemari Iturralde, Peio Jorajuria, Ainhoa Arregi, Pello Esnal, Koro Navarro, Elixabete Pérez Gaztelu eta Luis Mari Zaldua.

Erramun Osa euskaltzain urgazlea eta idazkariordea, Ibon Usarralde egitasmoen bateragilea, Iñaki Mendizabal Komunikazio eta Irudi arduraduna, Manu Gañan Idazkaritzako teknikaria eta Maider Garaikoetxea teknikaria.

Idurre Berasaluze Gipuzkoako Foru Aldundiko Gobernantza diputatua.

2023. urtean hildako euskaltzainen hainbat senide eta lagun.

Ekitaldiaren hasieran, Joxan Goikoetxea eta Olatz Prat musikariek oraintsu zendu den Maite Idirin abeslari eta ohorezko euskaltzainaren *Mendiko borda* kantua interpretatu dute. Ondoren, Idurre Berasaluze Gipuzkoako Foru Aldundiko Gobernantza diputatuak hitza hartu du. Gomutan hartutako euskaltzainen ekarria, eremu ugaritan islatu dena, izan du hizpide diputatuak. Hala berean, Euskaltzaindiaren eta Gipuzkoako Foru Aldundiaren artean izan diren harremanak gogoan izan ditu. Ondoren, A. Urrutia euskaltzainburuak 5 omenduen profil euskaltzalea nabarmendu du bere mintzaldian, eta goraipatu du euskara eta euskal kulturaren alde guztiek eginiko lan eskerga. Ondoren, banan-banan irakurri dira iaz zendutakoen hilberri-txostenak.

Joxe Mari Iturralde irakurri du **Joan Mari Irigoien** (Altza, 1948 - Donostia, 2023) euskaltzain urgazleari dagokiona, Paulo Agirrebaltzategik **Joseba Intxausti** (Segura, 1936 - Donostia, 2023) ohorezko euskaltzainarena, Peio Jorajuriak **Mixel Oronoz** (Baigorri, 1935 - Kanbo, 2023) ohorezko euskaltzainarena, Lontzo Zugazagak **Jose Maria Rementeria** (Etxebarría, 1940 - Bilbo, 2023) ohorezkoarena eta Josu Zabaletak **Xabier Mendiguren Bereziartu** (Ezkio, 1945 - Donostia, 2023) ohorezkoaren profila. Tarteka, musikariek beste hiru pieza jo dituzte, hain zuzen, *Izarapean*, *Ez dolu egin* eta *Beltz, beltz, beltz*.

Joxe Mari Iturralde euskaltzain urgazleak ondo ezagutu zuen **Joan Mari Irigoien**, eta idazlearen ezaugarri nagusiak agertu ditu jendaurrean: «Euskara eta literatura izan dira ardatz nagusi Joan Mari Irigoientzat aspaldi idazten hasi zenetik. Ohikoa ez den benetako bokazioa izan du euskara eta literaturarekiko, eta, joan den arte, ez dio inoiz uko egin bokazio horri». Irigoienek nobela eta poesia landu zituen, batez ere, eta bere lanik aipagarrienak dira *Babilonia* eta *Lur bat haratago*.

Paulo Agirrebaltzategi ohorezko euskaltzainak **Joseba Intxaustiren** bizitza gogoratu du, labur. Nabarmendu ditu urte luzez *Jakin* aldizkarian zuzendari legez eginiko lanak, baina ez hori bakarrik, «euskararen eta euskal kulturaren alorreko hainbat ekimenen diseinatzailea edota kudeatzailea izan baitzen Joseba». Besteak beste, UZEI, Euskal Hitz, Euskara Denona, Bidegileak, Euskal Kulturaren aldeko Fundazioa eta abar. Historialaria ere bazen Intxausti, «euskararen historia sozialaren ikertzailea eta Joanes Etxeberri EHS institutuaren sortzailea eta bertako zuzendaria».

Peio Jorajuria euskaltzain urgazleak irakurri du **Mixel Oronozen** hilberri-txostena. «Erretreta hartu eta berehala buru-belarri engaiatu zen euskararen eta euskal kulturaren alde, hala nola Euskal Konfederazioan, euskararen sustapen eta

zaintza lanetan, leku guztietan euskararen ofizialtasuna etengabe aldarrikatuz», ekarri du gogora Jorajuriak. Bestalde, azpimarratu du marrazkilari fina ere bazela Oronoz, «musikari ona (organo-jotzaile) eta idazlea», 13 liburu ondu baitzituen Baigorriko euskaltzaleak.

Lontzo Zugazaga ohorezko euskaltzainak aletu du **Jose Maria Rementeria**ren ibilbide oparoa. «Parrokiaz gain, Jose Marik kargu ugari izan zituen elizbarrutian, tartean Pastoraltzako kontseilukide, Katekesirako gotzain-ordezkarari eta V. Lurraldeko gotzain-bikario izan zela». Itzultzaile nekaezina izan zen Rementeria Bibliaren eta Liturgiaren alorrean: *Elizen arteko Biblia*, *Meza liburua* eta *Mezako irakurgaiak* liburuak eta *Jainkoaren herriaren otoitza* aipa genitzake». Etxebarriko apaiza ikertzaile fina eta zehatza zela ere nabarmendu du Zugazagak, *Euskerazko dotrinak: Kristau katekesia Trentoko Kontziliotik Vatikanoko I. Kontziliora* ikerlan argigarri eta garrantzitsua aipatuz.

Azkenik, Josu Zabaleta ohorezko euskaltzainak **Xabier Mendiguren Bereziarturen** bizitza eta lanak gogoratu ditu. «Euskal idazle eta itzultzailea, munduko traduktologia modernoa euskal itzulpengintzara ekartzen langile nekaezina» izan zela adierazi du, «xx. mende bukaerako eta xxi. hasierako Euskal Herriko itzulpen jarduna modernizatzen eragilerik indartsuenetako bat» izan zuela. Zentzu horretan, aipatu du Martuteneko Itzultzaile Eskolaren sortzaileetakoa eta hamar urtez bertako irakasle eta zuzendaria ere izan zela Mendiguren, eta, horrez gain, Euskal Itzultzaile, Zuzentzaile eta Interpreteen Elkartearen (EIZIE) eta *Senex* aldizkariaren sortzaileetakoa. «Saiakerak eta artikuluak idatzi eta literaturazko eta filosofiazko hainbat liburu argitaratu zituen gaztelania, frantses, ingeles, italiara, alemanera eta errusieratik itzulita. Horrez gainera, Itzulidatz lantaldearen sortzaileetakoa izan zen Xabier, Euskalgintzako Kontseiluaren sortzaileetakoa eta lehenengo idazkari nagusia, eta EH 11 kolore mugimenduaren bozeramailea ere bai», agertu du Zabaletak.

Ekitaldia 13:35 direnean amaitu da, A. Urrutia euskaltzainburuaren esker oneko hitzak entzun ostean, gaurkoan oroitutakoak omentzeko asmoz, hasieran esan dituenak gogora ekarriz, hurreratu diren senide eta lagunei hildakoek eginiko lanak azpimarratu dizkie eta gogoan izanen ditugula berretsi.

Andres Urrutia
Euskaltzainburua

Adolfo Arejita
Idazkaria

II

Ageriko bilkura

Gasteizen, Goiuri jauregian

2024ko ekainaren 29an

Gasteizen, Goiuri jauregian, 12:00etan, Euskaltzaindiak ageriko bilkura egin du, Patxi Goenaga euskaltzain osoa emeritu izaerara igarotzearen ondorioz, Iruñean, Nafarroako Parlamentuan, 2023ko irailaren 29ko osoko bilkuran euskaltzain oso izendatu zen Asun Garikanoren sarrera-hitzaldia egin eta dagozkion diploma eta Akademiaren ikurra emateko.

Bildu direnak:

Euskaltzain osoak: Andres Urrutia euskaltzainburua, Jean-Baptiste Coyos euskaltzainburuordea, Adolfo Arejita idazkaria, Roberto González de Viñaspre diruzaina, Miriam Urkia Iker sailburua, Sagrario Aleman Jagon sailburua, Andres Alberdi, Aurelia Arkotxa, Miren Azkarate, Itxaro Borda, Jon Casenave, Asun Garikano, Andres Iñigo, Jose Irazu «B. Atxaga», Jabier Kaltzakorta, Xabier Kintana, Joseba Lakarra, Miren Agur Meabe, Alfontso Mujika, Miren Lourdes Oñederra, Paskual Rekalde, Andoni Sagarna, Patxi Salaberri, Castillo Suárez, Patxi Uribarren, Patxi Zabaleta eta Mikel Zalbide.

Ohorezko euskaltzainak: Kepa Enbeita, Xabier Rico eta Manu Ruiz de Urrestarazu.

Euskaltzain urgazleak: Katixa Agirre, Kepa Altonaga, Rikardo Arregi Díaz de Heredia, Koldo Biguri, Miel Anjel Elustondo, Inma Errea, Jazinto Iturbe, Joxe Mari Iturralde, Karmele Jaio, Elena Martínez de Madina, Lourdes Otaegi, Elixabete Perez Gaztelu, Ekaitz Santazilia, Luis Mari Zaldúa eta Juan Jose Zubiri.

Erramun Osa euskaltzain urgazlea eta idazkariordea, Joseba Zabaleta kudeatzailea, Iñaki Mendizabal Komunikazio eta Irudi arduraduna eta Ibon Usarralde egitasmoen bateragilea.

Maidier Etxebarria Gasteizko alkatea, Ibone Bengoetxea Eusko Jaurlaritzako lehen lehendakariordea eta Kultura eta Hizkuntza Politikako sailburua, Lexuri Ugarte Arabako Foru Aldundiko Euskararen eta Gobernu Irekiaren zuzendaria, Lourdes Lekuona Zalduondoko alkatea, Iñaki Gurtubai Gasteizko alkateordea eta Gasteizko Udaleko udal-taldeetako ordezkariak.

Euskaltzaindiko langileak: Manu Gañan eta Leire Sueskun.

Asun Garikano euskaltzainaren senideak eta lagunak.

Euskaltzaindiak 2023ko irailaren 29an izendatu zuen euskaltzain oso Asun Garikano. Eta, gaur, hizkuntzalariak sarrera-hitzaldia irakurri du Gasteizko Goiuri jauregian. Andres Alberdi euskaltzain osoak eman dio erantzuna.

Ekitaldia hasi aurretik, Gasteiz Kantuz taldeak *Arabian bagare* abestia kantatu du. Ondoren, Andres Urrutia euskaltzainburuak eta Maidier Etxebarria Gasteizko alkateak ongietorria egin diete bertaratutakoei. A. Garikano aretora sartu da Gasteiz Kantuz taldeak Etxepareren *Kontrapas* kantatzeari ekin dionean. Jarraian, A. Garikanok *Mendi-zelaiak estali baino lehen* izenburua duen sarrera-hitzaldia irakurri du.

Hitzaldiaren muina, Euskaltzaindiak aste honetan online argitaratu duen Noeren Ontzia egitasmoa izan da; hain zuzen, «euskal kulturaren barrena nabigatzeko aukera emango duen» proiektua dela esan du Garikanok eta horren nondik norakoak zehaztu ditu. Gazteen artean den euskal kultura-ondarearen gaineko ezagutza urriaz eta haien irakurmenaren gainbeheraz kezkatuta, eta, ildo beretik joanda, euskal kultura lantzeko material didaktiko adostu baten hutsunea zegoela ikusirik, Noeren Ontzia proiektua mamitu eta plazaratu du asteon Euskaltzaindiak. Esan bezala, euskal kulturaren «itsasoan» zehar ibiltzeko tresna digitala da, eta Euskaltzaindiaren webgunean denon eskura dago jada.

A. Garikanok kezka horiek guztiak aipatu ditu sarrera-hitzaldian, eta ondoren goitik behera aletu ditu proiektu berriaren nondik norakoak, tartean, Noeren Ontziaren helburuak: «Irautea eta zabaltzea merezi duten testuak ari gara jasotzen Noeren Ontzian», esan du A. Garikano euskaltzain eta egitasmoaren koordinatzaileak, «gero eta beharrezkoagoa baita euskarazko kultura-produktuak erakusleihatara eramatea, eta, bereziki, gazteen eskuetara. Gure literatura-ondarea, eta kultura-ondarea oro har, hurrengo belaunaldiei pasatu nahi badiegu,

beharrezkoak diren baliabide guztiak jarri beharko dira hezkuntza-komunitatearen eskura». Hortaz, Noeren Ontziaren helburuak argi daude: «Lehenengo helburua gure aurrekoen ondarea jasotzea da. Ez bakarrik euskaraz dagoelako, baizik eta, Koldo Mitxelenaren hitzak aipatuz, “sakonagoko zerbait” adierazten duelako».

Baina badu Noeren Ontziak beste helburu bat ere, irakurmenarekin estuki lotua dagoena, eta horrela azaldu du Garikano euskaltzain oso berriak gaurko hitzaldian: «Denok dakigu azken urteetako PISA eta PIRLS probetan emaitzak kaskarrak izan direna irakurmenaren atalean. Horren aurrean, 2018an Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Sailak Euskadiko Irakurketa Plana argitaratu zuen Heziberri 2020 hezkuntza-eredu pedagogikoaren barruan. Bertan, “askotariko testuak” nahiz lexikoa lantzearen beharra azpimarratzeaz batera, ikastetxe bakoitzak bere irakurketa-plana diseinatzeko edo eguneratzeko pausoak zehazten ziren. Irakurgunea webgunean ere zabaldu zen, eduki guztiak bertan kokatzeko. Plan horretan, ordea, behar-beharrezkoena falta zen: “askotariko testu” horiek ez ziren inon ageri. Falta zen, hain zuzen ere, Noeren Ontzian jasotzen ari garena: estilo, erregistro, tonu desberdinetako testuak».

Baina, testuez gain, gaiarekin lotutako ikonografiak ere (grabatuak, argazkiak, marrazkiak, mapak, grafikoak...) garrantzi berezia du proiektu berrian. Zenbaitetan, irudi horiek ez dira testuaren apaingarri hutsa izango, baizik eta testuaren edukiarekin batera aztertu beharreko elementuak. Eta hori ere nabarmendu nahi izan du bere berbaldian Garikanok: «Bai, bestelako “erremintak” ere izango dira. Behin entzun nion irakasle bati bere irakasgaian euskal curriculum txertatzeko, “erreminta-kutxa” bat behar zutela, era guztietako tresnak izango zituen: irakurgaiak, bai, baina baita bideoklipak, audioak, dokumentalak eta abar ere. Ideia horrekin bat eginez, Noeren Ontziko testu asko multimodalak izango dira».

Egitasmo berria norentzat sortu den ere azaldu du euskaltzainak; batez ere, Derrigorrezko Bigarren Hizkuntzako (DBH) eta Batxilergoko ikasleak gogoan hartuta atondu da Noeren Ontzia, baina unibertsitateko ikasleentzat ere baliagarria izan nahiko luke, baita euskaltegi zein hizkuntza-eskolentzat, ikasmaterialak prestatzen diharduten Berritzegune eta argitaletxeentzat, edota Irakurketa Plana hezurramitu behar duten ikastetxeentzat ere. «Esaterako —argitu du Garikanok—, eman dezagun historia-irakasle batek Bigarren Mundu Gerrari buruzko testu bat nahi duela, gelan irakurtzeko: bilatzailean “Bigarren Mundu Gerra” idatzi,

klik egin, eta garai horri buruzko artikulua, kronikak, testigantzak, bertsoak... aurkituko ditu».

Honela bada, Noeren Ontziak sei ataletan banatuta ekarriko ditu testuak: Historia, Herri-kultura, Hizkuntza, Literatura, Ahozko Literatura, Gaurko Gizartea eta Abestiak ataletan.

A. Alberdi euskaltzain osoak *Noeren ontziaren uberaren arrastoan* titulupeko hitzaldia jorratuz eman dio erantzuna A. Garikanoren sarrera-hitzaldiari. Garikanoren datuak eta merezimenduak izan ditu hizpide hitzaldiaren lehen partean. Bigarrenean, A. Garikano buru duen Euskaltzaindiaren Noeren Ontzia izeneko proiektuak eragin dizkion gogoeta batzuk harilkatu ditu. «Ilusioz hartu da proiektua, baina ezin ahaztu liteke eskolak erronka handia duela; are gehiago azken amets eta helmuga, ikasle euskaldun osoak eta euskaltzaleak ateratzea bada», azaldu du Alberdik.

Ondoren, euskaltzain berriak karguaren zina egin du —«Euskaltzaindiaren xede eta helburuei eta euskaltzain izateari dagozkien eginkizunak zintzo eta leialki beteko ditudala neure hitza ematen dut» betiko formulari eutsiz— eta euskaltzain osoaren domina, diploma eta ikurra jaso ditu euskaltzainburuaren eskutik.

Ekitaldi akademikoa amaitzean, M. Etxebarria Gasteizko alkateak Zeledonon eskultura opari egin dio A. Garikanori.

Ageriko bilkura honetako ekitaldian musikak ere toki berezia izan du, Miren Garikano (ahotsa), Maddi Garikano (biolina), Lierni Ugartemendia (biola) eta Larraitz Ugartemendia (eskusoinua) musikariek 3 pieza jo baitituzte ekitaldi akademikoaren hainbat unetan: Pedro Mari Otañoren *Amerikako panpetan*, sarrera-hitzaldia hasi aurretik; *Iruten ari nüzü* kanta herrikoia A. Alberdi euskaltzainak erantzuna eman ondotik; eta Lizardiren *Izotz ondoko eguzki*, ekitaldiaren amaieran.

13:45 direnean eman zaio amaiera ekitaldiari, A. Urrutia euskaltzainburuak Gasteizko Udalari eta hurreratu diren guztiei adierazitako esker oneko hitzak entzun ondotik.

Andres Urrutia
Euskaltzainburua

Adolfo Arejita
Idazkaria

Barrengo bilkura berezia

I

Barrengo bilkura berezia

Bilbon, Sociedad Bilbainan

2024ko azaroaren 29an

Alberdi, Andres
Aleman, Sagrario
Arejita, Adolfo
Azkarate, Miren
Borda, Itxaro
Casenave, Jon
Coyos, Jean-Baptiste
Garikano, Asun
González de Viñaspre, Roberto
Iñigo, Andres
Irazu, Jose «B. Atxaga»
Kaltzakorta, Jabier
Kintana, Xabier
Lakarra, Joseba
Mujika, Alfontso
Oñederra, Miren Lourdes
Rekalde, Paskual
Sagarna, Andoni
Suárez, Castillo
Uribarren, Patxi
Urkia, Miriam
Urrutia, Andres
Zabaleta, Patxi
Zalbide, Mikel

Osa, Erramun, idazkariordea.

Ezin etorria adierazi dutenak: Aurelia Arkotxa, Jean-Louis Davant, Miren Agur Meabe, Patxi Salaberri eta Xarles Videgain.

Ahalak: Aurelia Arkotxak ahala Miriam Urkiari, Miren Agur Meabek ahala Andres Urrutiari eta Patxi Salaberrik ahala Paskual Rekalderi.

Batzarra, 2024ko azaroaren 29an, ostiralarekin, egin da Bilbon, 10:00etan hasita, Sociedad Bilbainan. Gai bakarra Euskaltzaindiaren Zuzendaritza hautatzeko bozketa izan da.

Barne-erregelen 66.3 xedapenean honako hau jasotzen da: «Bozketarako orduan, Euskaltzaindian izendatu zaharrena buru eta izendatu berriena idazkari izango dira mahaia osatzean». Gauzak horrela, P. Zabaleta buru eta J. Casenave idazkari izan dira.

Batzar-deian aditzera eman denez, karguak hautatuko dira Arautegiaren 5., 28., 29., 30., 31. eta 32. artikuluen eta Barne-erregelen 13., 65., 66., 67. eta 68. artikuluen arabera. Erramun Osa idazkariordeak, artikulua, ozenki irakurri ditu.

P. Zabaletak euskaltzain guztiak agurtu ditu eta etorririkoen zerrenda eta ahalak irakurri ditu. Quoruma badela egiaztatu ondoren, Barrengo Bilkura bereziari hasiera eman zaio.

A. Urrutiak hitza eskatu du. Hasteko, eskertu du gaur arte Zuzendaritzan aritu direnen lana. Hala berean, agintaldi berrian, azken urteotan eginikoari jarraitutasuna emateko asmoz, hautagaien zerrenda aurkeztuko duela aditzera eman du. Esan duenez, aldi berrian, azken agintaldiko gidalerroetan sakonduko da. Horretarako, 2025eko martxoan, barne-jardunaldiak egingo dira eta haietan izango da aukera gai horietaz-eta eztabaidatzeko.

Segidan, P. Zabaleta bilkuraren buruak adierazi du karguak hurrenkera honetan hautatuko direla: Jagon sailburua, Iker sailburua, diruzaina, idazkaria, buruordea eta euskaltzainburua.

Jagon sailburuaren hautaketa:

P. Zabaletak galdetu du Jagon sailburu izateko euskaltzainen batek bere hautagaitza aurkezten duen.

A. Urrutiak hitza eskatu eta adierazi du P. Rekalde Jagon sailburu izateko aurkezten duela. P. Rekaldek hautagai izatea onetsi du.

P. Zabaletak besterik dagoen galdetu du. Beste hautagairik ez dagoenez gero, P. Rekalderen hautagaitza botoetara eraman da eta emaitza ondokoa izan da:

Boto-kopurua	Alde	Zuri	Kontra
27	25	2	0

P. Zabaletak zorionak eman dizkio P. Rekalderi.

P. Rekaldek hitza eskatu eta emandako babesa eskertu du. Ere berean, adierazi du saiatuko dela dezakeen guztia ematen, bai eta «kofradian» eta auzolanean ere lan egiten.

Iker sailburuaren hautaketa:

P. Zabaletak galdetu du Iker sailburu izateko euskaltzainen batek bere hautagaitza aurkezten duen.

A. Urrutiak hitza eskatu eta adierazi du M. Urkia aldi berrian Iker sailburu izaten segitzeko aurkezten duela. M. Urkiak hautagaitza onartu du.

P. Zabaletak besterik dagoen galdetu du. Beste hautagairik ez dagoenez gero, M. Urkiaren hautagaitza botoetara eraman da eta emaitza ondokoa izan da:

Boto-kopurua	Alde	Zuri	Kontra
27	24	3	0

P. Zabaletak zorionak eman dizkio M. Urkiari.

M. Urkiak eskerrak eman dizkie euskaltzainei erakutsiriko konfiantzagatik.

Diruzainaren hautaketa:

P. Zabaletak galdetu du Euskaltzaindiaren diruzain izateko euskaltzainen batek bere hautagaitza aurkezten duen.

A. Urrutiak hitza eskatu eta adierazi du R. González de Viñaspre diruzain izateko aurkezten duela. R. González de Viñasprek hautagaitza onartu du.

P. Zabaletak besterik dagoen galdetu du. Beste hautagairik ez dagoenez gero, R. González de Viñaspreren hautagaitza botoetara eraman da eta emaitza ondokoa izan da:

Boto-kopurua	Alde	Zuri	Kontra
27	24	3	0

P. Zabaletak zorionak eman dizkio R. González de Viñasprei.

R. González de Viñasprek eskerrak eman dizkie euskaltzainei eta diruzainaren zereginetan dezakeen guztia egingo duela baieztatu du.

Idazkariaren hautaketa:

P. Zabaletak Euskaltzaindiaren idazkari izateko euskaltzainen batek bere hautagaitza aurkezten duen galdetu du.

A. Urrutiak hitza eskatu eta adierazi du M.A. Meabe idazkari izateko aurkezten duela. Barrengo bilkura berezira etortzerik izan ez duenez, idatziz, hautagai izateko prest dagoela adierazi du M.A. Meabek.

P. Zabaletak besterik dagoen galdetu du. Beste hautagairik ez dagoenez gero, M.A. Meaberen hautagaitza botoetara eraman da eta emaitza ondokoa izan da:

Boto-kopurua	Alde	Zuri	Kontra
27	24	3	0

P. Zabaletak zorionak eman dizkio M.A. Meaberi.

Buruordearen hautaketa:

P. Zabaletak Euskaltzaindiaren buruorde izateko euskaltzainen batek bere hautagaitza aurkezten duen galdetu du.

A. Urrutiak hitza eskatu eta adierazi du I. Borda buruorde izateko aurkezten duela. I. Bordak hautagai izatea onetsi du.

P. Zabaletak besterik dagoen galdetu du. Beste hautagairik ez dagoenez gero, I. Bordaren hautagaitza botoetara eraman da eta emaitza ondokoa izan da:

Boto-kopurua	Alde	Zuri	Kontra
27	23	4	0

P. Zabaletak zorionak eman dizkio I. Bordari.

Itxaro Bordak eskerrak eman dizkie euskaltzainei erakutsiriko konfiantzagatik.

Euskaltzainburuaren hautaketa:

P. Zabaletak euskaltzainburu izateko euskaltzainen batek bere hautagaitza aurkezten duen galdetu du.

A. Urrutiak hitza eskatu eta adierazi du bere burua aurkezten duela euskaltzainburu kargurako. Adierazi du, egitarau baten inguruabarrean eta programa bat gauzatzeko aurkezten dela.

P. Zabaletak besterik dagoen galdetu du. Beste hautagairik ez dagoenez gero, A. Urrutiaren hautagaitza botoetara eraman da eta emaitza ondokoa izan da:

Boto-kopurua	Alde	Zuri	Kontra
27	23	4	0

P. Zabaletak zorionak eman dizkio A. Urrutiari.

A. Urrutiak eskerrak eman dizkie euskaltzainei erakutsiriko konfiantzagatik. Hala berean, eskerrak eman dizkie J.-B. Coyosi, A. Arejitari eta S. Alemani urteetan Akademiaren alde eginiko lanagatik. Era berean, adierazi du orain arteko Zuzendaritzak urte bukaera arte lanean segituko duela eta Zuzendaritza berria 2025eko urtarilaren batetik aurrera hasiko dela. Halaber, jakinarazi du, martxoan, barne-jardunaldiak egingo direnez gero, euskaltzainekin hitz egingo duela eta programa osoa egituratzen eta aurkezten saiatuko dela. Izan ere, euskaltzainburuak azpimarratu duenez, Akademiaren berritze-prozesuak egunerokoa eta etengabekoa behar du izan eta horretan euskaltzain guztiak partaide izatea ezinbestekoa da.

Eta besterik ez dela, goizeko 10:45 direnean eman da bukatutzat barrengo bilkura berezia.

Patxi Zabaleta
Barrengo Bilkura Bereziko burua

Jon Casenave
Barrengo Bilkura Bereziko idazkaria

Osoko bilkurak

I

Osoko bilkura

Donostian, Gipuzkoako Foru Aldundian

2024ko urtarrilaren 26an

Urrutia, Andres, euskaltzainburua
Coyos, Jean-Baptiste, buruordea
Arejita, Adolfo, idazkaria
González de Viñaspre, Roberto, diruzaina
Urkia, Miriam, Iker sailburua
Aleman, Sagrario, Jagon sailburua
Alberdi, Andres
Borda, Itxaro
Garikano, Asun
Iñigo, Andres
Kaltzakorta, Jabier
Kintana, Xabier
Lakarra, Joseba
Meabe, Miren Agur
Mujika, Alfontso
Oñederra, Miren Lourdes
Rekalde, Paskual
Sagarna, Andoni
Suárez, Castillo
Uribarren, Patxi
Zabaleta, Patxi
Zalbide, Mikel

Osa, Erramun, idazkariordea,
zegozkion gaitetan.

Ezin etorria adierazi dutenak: Aurelia
Arkotxa, Miren Azkarate, Jose Irazu
«B. Atxaga», Patxi Salaberri eta Xarles
Videgain.

Ahalak: Aurelia Arkotxak ahala
Miriam Urkiari; Miren Azkaratek ahala
Miren Lourdes Oñederrari; Jose Irazu
«B. Atxaga»k ahala Andres Urrutiari eta
Patxi Salaberrik ahala Andres Urrutiari.

Eider Mendoza Gipuzkoako diputatu nagusiak hitza hartu eta hurreratu diren euskaltzainak agurtu ditu. Adierazi duenez, berarentzat sekulako plazera da Euskaltzaindia hartzea Gipuzkoako Foru Aldundian; izan ere «gure herrian erakunde oso gutxi dago herri izaera aintzat hartzen duena eta herri izaeran oinarrituta lanean dabilena». Andres Urrutia euskaltzainburuak hitza hartu eta eskerrak eman dizkio diputatu nagusiarri esandako hitzengatik eta eginiko harrera abegikorragatik, bai eta osoko zein ageriko bilkurak egiteko emandako laguntzazatik ere.

Harreraren ondoren, A. Urrutia euskaltzainburuak euskaltzainak agurtu eta ahalak irakurri ditu. Quoruma badela egiaztatu ondoren, 2024ko lehen osoko bilkurari hasiera eman zaio.

E. Osa idazkariordeak eguneko xehetasunak azaldu ditu.

1. Osoko bilkuraren (2023-11-25) bilera-agiria onestea, hala erabakiko balitz

Idatziz ez da oharririk jaso. A. Urrutiak bestelako oharririk egin nahi den galdetuta, ez da egin. Ondorioz, 2023ko azaroaren 25eko osoko bilkuraren bilera-agiria onetsi da.

2. Ageriko bilkuraren (2023-11-25) bilera-agiria onestea, hala erabakiko balitz

Andres Alberdik, 5. orrialdean, ohar txiki bat egin du. Onetsi da. A. Urrutiak bestelako oharririk ahoz egin nahi den galdetuta, ez da egin. Ondorioz, 2023ko azaroaren 25eko ageriko bilkuraren bilera-agiria onetsi da.

3. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta Adibideak. Batzorde Ahaldunduaren oharrak (XLVIII). Jasotako iruzkinak aztertu eta erabaki.

Azaroko osoko bilkuran aurkeztutako zerrendari A. Garikanok egindako oharrak aurkeztu dira, bai eta egitasmoko kideek emandako erantzun arrazoituak ere. Bileran oharririk ez da egin; beraz, zerrenda osoa onartuta geratu da.

4. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta Adibideak. Batzorde Ahaldunduaren oharrak (XLIX). Aurkeztu.

Zerrenda berria aurkeztu du M. Urkia Batzorde Ahaldunduko idazkariak, M. Azkaratek eta A. Iñigok egindako oharrak eta egitasmoko kideek emandako erantzun arrazoituak biltzen dituen.

Otsailak 12 (astelehena) arteko epea jarri da oharrak egiteko.

5. EBE Batzordea. Euskara Batuaren Ortotipografia (EBO) egitasmoa: Letra larri eta xeheei buruzko hirugarren txostena. Jasotako iruzkinak aztertu eta erabaki.

A. Alberdik eta M. Azkaratek egindako oharrak aztertu ditu EBE Batzordeak, eta erantzuna aurkeztu du A. Mujika Batzordeko idazkariak.

A. Alberdiren oharrak testuan zeuden hiru erratari buruzkoak ziren, eta zuzenean onartu dira, ez baitira eztabaidatzekoak. M. Azkarateren oharrei dagokienez, erabaki hauek hartu dira:

- Izengoiti eta izenordeak, izen-deiturekin batera erabiltzen direnean, letra etzanez edo komatxo artean idazten dira. Adibideetan letra etzanez bakarrik ageri direnez, komatxo artean idatzita ere ezarriko dira.

- *Euskaltzaindiaren Hiztegiko* adibide batean *Belzebuth* ageri da; EBE Batzordeak *Beeltzebul* proposatu du, hala ageri baita *Elizen arteko Biblian*, eta horri buruzko oharra egin du, adierazirik ezen, aldaera hori ez bada, *Beelzebub* forma dela tradizioan agerraldi gehien dituen. Forma bat hautatzea eta bi obretan bera erabiltzea proposatu du M. Azkaratek. P. Zabaletak *Beltzebu* forma proposatu du. Erabilera-datuak aztertu ondoren, hiru proposamenak bozkatu dira: **Beltzebu** formaren alde boto bat, **Beelzebub** formaren alde 5 boto eta **Beeltzebul** formaren alde 9 boto. Ondorioz, **Beeltzebul** forma onetsi da.

M. Azkarateren gainerako oharrak EBE Batzordeak Osoko Bilkurari egindako proposamenekiko adostasuna adierazteko dira. Beraz, Batzordeak txostenean proposatu bezala onartu dira. Horiek horrela, letra larri eta xeheei buruzko hirugarren txostena onarturik gelditu da.

6. Onomastika: Euskal Herriko kostaldeko leku-izenak (araugaia). Aurkeztu

R. González de Viñaspre Onomastika batzordeburuak aurkeztu du azken bi urteetan Onomastika Batzordeak landu eta ondu duen araugaia. Horren aurrekari gisa agertu du 2021ean EITBren eskariz egin eta argitara eman zen euskal itsas bazterreko hondartzak, kalak eta, oro har, bainua hartzeko leku-izenen zerrenda. Adierazi duenez, orduko hura abiaburu harturik, laukoiztu egin da oraingoan leku-izenen kopurua, eta, itsasadarrak, uharteak, senadiak eta gainerako entitate geografiko nagusiak gehituta, laurehun izenetik gora biltzen ditu arau-proposamenak. Hala ere, xedea ez da itsas hegiko entitate geografiko txikienetaraino iristea, baizik eta erabilera nagusikoak, mapa orokorretan agertu ohi direnak arautzea.

Onomastika Batzordeak lan hau egiteko erabili duen metodologia azaldu du batzordeburuak, baita irizpide behinenak aletu ere. Funtsean leku-izen bakoitzaren egungo ahozko erabilera eta idatzizko tradizioa aintzat hartu dira arauzko erak proposatzeko. Saio hori egin da, aitorturik ere sarri askotan behar baino tradizio laburragoak izan direla dokumentazio historikoan jasotakoak. Berariazko ahalegina egin da azken aldian norbanakoek edo turismo-enpresek zabaldutako

izen arrotz edo desegokien aurrean jatorrizko izenak babesteko. Zuhurtziaz jokatu nahi izan du Batzordeak ahozko toponimoak idatzizko araura ekartzean, eta muzin egin die lekukotasun sendorik gabeko balizko «berreraikitze»-asmoei.

Arauaren sarrera-testua aurkeztu ondoren, araua osatzen duten zerrenden egitura eta hurrenkera-irizpideak argitu dira. Hiru zerrenda-mota dira: lehenbizikoan izenak geografikoki antolatuta daude, mendebaletik ekialdera, eta beste bietan, hurrenez hurren, izenak eta entitate geografikoak alfabetoaren hurrenkeran ageri dira.

Azkenik, zalantza bat aurkeztu zaio Osoko Bilkurari. Ziburun, frantsesez *Plage du Carré* izen aski berria, artifiziaia, duen hondartza dago. Euskarazko kiderik ez zaio ezagutzen. Onomastika Batzordeak uste du zilegi datekeela, salbuespen gisa, euskarazko neotoponimo bat sortzea, eta ez *Carré hondartza* uztea. Nagusiki *Kuboaren hondartza* proposamena erabili du Batzordeak, eta jakin nahi du, neotoponimoa sortzea onetsiz gero, egokitzen jotzen duen hori Osoko Bilkurak edo beste zerbait hobetsi behar den, eta, ezezkoan, ea zer egin behar den.

Martxoak 4 (astelehena) arteko epea jarri da oharrak egiteko.

7. Euskaltzainen dominak. Uxuen (2006-09-28) hartutako erabakiak gauzatzea

E. Osa idazkariordeak gaia azaldu du. Gogorarazi duenez, Uxuen, 2006ko irailaren 28an eginiko osoko bilkuran, euskaltzain oso berriak izendatzeko egutegia eta prozedura aurkeztu ziren. Horiek horrela, izendatzen ziren euskaltzain oso berrien dominak direla eta, haxe erabaki zen: «Emerituen hutsarte biologikoen ondorioz titularrik gabe gelditzen diren dominak izendatu berriei egotziko zaizkie hautaketa-dataren arabera». Idazkaritzak erabaki hori gauatzeko proposamena aurkeztu zuen Zuzendaritzan, 2023ko azaroaren 8an. Zuzendaritzak proposamena onestea erabaki zuen 2023ko azaroaren 21ean. Hala berean, euskaltzainen dominei buruzko dokumentua 2024ko lehen osoko bilkuran aurkeztea erabaki zen.

Ondorioz, aurrerantzean, euskaltzainen dominak nola izanen diren azaldu da, bai eta jakinarazi Euskaltzaindiko webgunean, otsailean, moldaketa batzuk eginen direla euskaltzain batzuen dominen hurrenkeran. Emeritu mailara igarotzen diren euskaltzainei berriz *bis*, *ter*, *quater* edo dena delako hurrenkera gehituko zaie dagokien dominarekin batera. Hori eginda, aurrerantzean, dominak 24 izango dira eta dominetan jarraitutasuna bermatuko da.

8. Esku artekoak

8.1. Iñaki Beobide kulturgile eta euskaltzain urgazlearen heriotzaren berri. 2024ko urtarrilaren 14an zendu zen. Zumaian (Gipuzkoa) jaio zen Iñaki Beobide, 1934ko abenduaren 8an. Euskal kulturaren sustatzaile porrokatua izan zen zumaiaarra. Besteak beste, Jarrai antzerki taldearen, Herri Gogoia diskoetxearen eta EiTBren bultzatzailea izan zen Iñaki Beobide. Euskaltzaindiak urgazle izendatu zuen 1965eko irailaren 24an eta lan ugari egin zuen Akademian, batez ere, Alfabetatze Batzordean.

8.2. Maite Idirin euskaltzain ohorezkoaren heriotzaren berri. 2024ko urtarrilaren 20an hil zen. Ugaon (Bizkaia) jaio zen Maite Idirin, 1943ko uztailaren 12an. Musika Ikasketetan diplomaduna (Maurice Ravel kontserbatorioa), euskal kantagintza berriko ikurretako bat izan zen. Baionako Zabal liburudendaren sortzailetarikoa ere bai. 2011n, Eusko Ikaskuntza-Baiona Hiria Ohorezko Saria jaso zuen, eta Euskaltzaindiak ohorezko euskaltzain izendatu zuen 2014ko maiatzaren 30ean. Angelun (Lapurdi) bizi zen aspalditik. Bere lan aipagarri batzuk: *Ametsetan* (1992), *Gabon kantak* (2012), *Kontzertuan* (2013).

8.3. Euskaltzaindiak Euskaltzaindiaren Hiztegia eta Orotariko Euskal Hiztegia eguneratu ditu. *Euskaltzaindiaren Hiztegia* sarean eguneratu da urtarrilean, ohi bezala, eta berrikuntzei buruzko azalpenak eman ditu M. Urkiak. Etengabe eguneratzen eta osatzen da hiztegia, eta oraingoan ere 843 forma berri jaso dira eta 2.376 moldatu. Berrikuntza nagusien artean aipatu ditu ohiko lexiak (hitz-konbinazio egokiak erabiltzen laguntzen duten forma konplexuak), esaera zaharrak (dagokien hiztegiko sarrera guztietara egin dira loturak), *Euskal Hiztegi Historiko Etimologiko*arekiko lotura eta adibidetearen eguneratze sakona (ia 2.000 adibide ukitu dira: alde batetik, adibiderik ez zuten adieretan gehitu dira, eta, bestetik, egungo gizartearen ikuspegitik zaharkituak, desegokiak edo gizon eta emakumeen arteko berdintasuna zaintzen ez zutenak kendu edo moldatu dira).

Orotariko Euskal Hiztegia ere eguneratu da urtarrilean, eta azalpenak eman ditu A. Sagarnak. XML formatuan egituratu zen duela urte batzuk, baina hiztegiaren egitura konplexua dela-eta, zuzenketa-lan handia eskatu du. Azken urtean egindako estrategia-aldaketari esker, aurtun adibidete osoa zuzendua izatea espero da, eta horrek OEH corpus gisa erabiltzeko aukera emango du. Horrez gain, eduki berriak ere jaso eta hiztegian txertatu dira.

8.4. Hurrengo bilkura. 2024ko otsailaren 23an, ostiralean, Bilbon, egoitzan, 10:00etan, osoko bilkura egingo da.

9. Azken ordukoak

Ez da egon.

Eta bestelako aztergairik ez dela, osoko bilkura bukatutzat eman da, 11:45 direnean.

Andres Urrutia
Euskaltzainburua

Adolfo Arejita
Idazkaria

II

Osoko bilkura

Bilbon, egoitzan

2024ko otsailaren 23an

Urrutia, Andres, euskaltzainburua
Coyos, Jean-Baptiste, buruordea
Arejita, Adolfo, idazkaria
Urkia, Miriam, Iker sailburua
Aleman, Sagrario, Jagon sailburua
Alberdi, Andres
Arkotxa, Aurelia
Azkarate, Miren
Borda, Itxaro
Garikano, Asun
Iñigo, Andres
Kaltzakorta, Jabier
Kintana, Xabier
Meabe, Miren Agur
Mujika, Alfontso
Oñederra, Miren Lourdes
Rekalde, Paskual
Sagarna, Andoni
Suárez, Castillo
Uribarren, Patxi
Zabaleta, Patxi

Osa, Erramun, idazkariordea,
zegozkion gaitan.

Ezin etorria adierazi dutenak: Roberto
González de Viñaspre, Jose Irazu
«B. Atxaga», Beñat Oihartzabal, Patxi
Salaberri eta Mikel Zalbide.

Ahalak: Roberto González de Viñasprek
ahala Andres Urrutiari; Jose Irazu
«B. Atxaga»k ahala Andres Urrutiari;
Beñat Oihartzabalek ahala Miren
Azkarateri; Patxi Salaberrik ahala
Andres Urrutiari eta Mikel Zalbidek
ahala Andres Urrutiari. *Andres Urrutia
euskaltzainburuak euskaltzainak agurtu
eta ahalak irakurri ditu. Quoruma badela
egiaztatu ondoren, 2024ko otsaileko osoko
bilkurari hasiera eman zaio.*

*E. Osa idazkariordeak eguneko xehetasunak
azaldu ditu.*

1. Osoko Bilkuraren (2024-01-26) bilera-agiria onestea, hala erabakiko balitz

Idatziz ez da oharrrik jaso. A. Urrutiak bestelako oharrrik egin nahi den galdetuta, ez da egin. Ondorioz, 2024ko urtarrilaren 26ko osoko bilkuraren bilera-agiria onetsi da.

2. Ageriko Bilkuraren (2024-01-26) bilera-agiria onestea, hala erabakiko balitz

Behin-behineko batzar-agirian hurreratu direnen artean, Patri Urkizu euskaltzain urgazlea dago. Bilkurara joango zela baieztatu bazuen ere, azkenean, osasun- kontuak zirela eta, ez zen bilkuran egon. Hori zuzendu ostean, 2024ko urtarrilaren 26ko ageriko bilkuraren bilera-agiria onetsi da.

3. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta Adibideak. Batzorde Ahaldunduenaren oharrak (XLIX). Jasotako iruzkinak aztertu eta erabaki

Urtarrileko bilkuran aurkeztutako zerrendari A. Alberdik, A. Garikanok, A. Mujikak eta M.L. Oñederrak egindako oharrak aurkeztu dira, bai eta egitasmoko kideek emandako erantzun arrazoituak ere. Osoko Bilkurak erabakitzeko utzitako bi forma eztabaidatu eta erabaki dira: *HARTU* sarrerako 23. adierako adibide batean zetorren *etxeño* txikigarria bere horretan uztea onartu da, eta *JAUN* sarrerako 4. adieran A. Garikanok eskatutako definizio-aldaketa onartu da. Beste ohar guztiak bere horretan onartu dira. Beraz, zerrenda osoa onartuta geratu da.

4. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta Adibideak. Batzorde Ahaldunduenaren oharrak (L). Aurkeztu

Zerrenda berria aurkeztu du M. Urkia Batzorde Ahaldunduko idazkariak, A. Iñigok egindako oharrak eta egitasmoko kideek emandako erantzun arrazoituak biltzen dituen.

Martxoaren 11 (astelehena) arteko epea finkatu da oharrak egiteko.

5. Exonomastika: 32. arauan («Espainiako erresumako autonomia-erkidegoen, probintzien eta probintzia-hiriburuen izenak») herritar-izenak sartzea: *giputz*

Azaroaren 25eko bilkuran, Espainiako eta Frantziako herritar-izenak onartu ziren (32. arauan eta 36. arauan txertatzeko), eta erabaki gabe utzi zen

gipuzkoar/giputz kasua, *Euskaltzaindiaren Hiztegi*rako erabakiko zenaren mende. M. Urkiak adierazi zuen, gerora, Batzorde Ahaldunduari bidalitako zerrendan ageri dela lehendik *giputz* forma (*Euskaltzaindiaren Hiztegi*aren Lantaldeak egin zuen oharra gehitzeko eskaera), inork ez ziola oharrik egin eta, horrenbestez, bere horretan onartu dela prozeduraren arabera (3. adieran azalpen-ohar bat gehituta). Honela:

giputz

1 iz./adj. **Gipuzkeraz mintzatzen dena.** *Bizkaieraren berririk ez duen giputz bat.*

2 adj. **Gipuzkerazkoa.** *Giputz hizkera. Giputz aditza. Haren euskararen muina giputza dugu, giputz baino giputzagoa batzuetan.*

3 iz./adj. **Gipuzkoarra.** (Batez ere, gipuzkoar ez direnek erabiltzen duten izendatzeko modua da). *Ikusiko banu bizkaitarretan giputzetan nekusan euskararen zaletasuna.*

Bestalde, J.B. Coyosek ohar bat bidali zuen adierazteko *nafar* formaz gain beste bat badela ekialdean/iparraldean erabilia dena: *nafartar*. Eta *Euskaltzaindiaren Hiztegi*an jasota dagoela eta, horrenbestez, uste zuela forma hori emendatu behar zela.

Euskaltzaindiaren *Hiztegi*aren Batzorde Ahaldunduaren oharra eta J.B. Coyosen datuak eta eskaera ikusirik, proposatu da Espainiako herritarren izenen zerrendan bi oinohar sartzea *nafartar* eta *giputz* izenei tokia egiteko. Honela:

gipuzkoar*

¹ Halaber da egokia **giputz** aldaera ere. Ohar honekin jasotzen du *Euskaltzaindiaren Hiztegi*ak: «Batez ere gipuzkoar ez direnek erabiltzen duten izendatzeko modua da».

nafar*

¹ Halaber da egokia **nafartar** aldaera ere. *Euskaltzaindiaren Hiztegi*ak jasotzen du, eta hala erabiltzen da Euskal Herriko ipar-ekialdean gehienbat.

Hala onartu da. Beraz, izen horiek, oin-ohar horiek sartuta, eta gainerako herritar-izenak (Getariako bilkuran onartuak 2023ko azaroan) txertatuko dira 32. arauan, eta argitaratuko da.

Euskaltzaindiaren Hiztegirako GIPUTZ sarrerako 3. adieran ageri den adibidea dela eta («Ikusiko banu bizkaitarretan giputzetan nekusan euskararen zaletasuna»), P. Uribarrenek adierazi du bizkaitarrentzat gutxiesgarri gerta daitekeela gaur egun (Mogelen adibidea da), eta beste adibide bat jartzea proposatu du.

6. EBE Batzordea. Euskara Batuaren Ortotipografia (EBO) egitasmoa: Letra larri eta xeheei buruzko laugarren txostenaren lehen partea aurkeztea

A. Mujikak egin du txostenaren aurkezpena. Adierazi du, lehenik, letra larri eta xeheen ataleko laugarren txostena korapilatsuena dela, EBE Batzordeak lau bilera egin dituela txostena eztabaidatzeko eta oraindik bosgarren bat beharko duela amaitzeko. Beraz, txostena ez dago oraindik Osoko Bilkurari osorik aurkezteko moduan, baina, handia eta mamitsua denez, bi zatitan aurkeztea erabaki duela EBE Batzordeak.

Laugarren txostenean, leku-izen eta pertsona-izen ez diren gainerako kasu guztiak sartzen dira. Lehen atala erakunde-izenei dagokie, eta, haren barnean, erakundeen izendapen laburtuak eta bigarren izendapenak gertatzen dira bereziki arazotsu erabakitzeko, joerak ez daudelako bateratuta, ez gaur egungo euskararen praktikan, ezta nazioartean ere. Aztertu da, batetik, gaztelaniaren, frantsesaren eta katalanaren ortotipografia, eta, bestetik, EAEko Itzulpen Zerbitzu Ofizialeko itzultzaileei eta Euskarabideko itzultzaileei iritzia eskatu zaie, eta itzultzaile askoren iritzia jaso dira (txostenaren eranskinean daude guztiak). Hori guztia kontuan hartuta egin dira txostenean ageri diren proposamenak.

Beste sail korapilatsu bat da *armada*, *administrazio*, *eliza*, *polizia*, *estatu* eta *parlamentu* hitzek osatua. Hor ere azterketa sakona egin da, eta, puntu bateraino proposamen itxia egin bada ere, beste batzuetan ez zaio iruditu Batzordeari bide bakarra proposatzeko modua zegoenik eta, horregatik, bi aukera utzi ditu, neurri batean estilo-kontua ere badela kontuan harturik.

Eta bada hirugarren multzo korapilatsu bat ere: erakundeen barneko organo eta atalen izenetan nola jokatu. Euskaltzaindiak *batzorde* letra xehez (Gramatika batzordea) baina *sail* letra larriz (Jagon Saila) erabiltzen du, eta *Zuzendaritza* letra larriz hasita baina zerbitzua (Onomastika zerbitzua) letra xehez. Arlo horretan, organo guztiekin berdín jokatzea eta letra larriz hasita idaztea proposatu du Batzordeak.

Martxoaren 25 (astelehena) arteko epea jarri da oharrak egiteko.

7. *Euskaltzaindiaren Hiztegia eta Orotariko Euskal Hiztegia*. Azken argitalpen elektronikoetan ageri diren berrikuntzen azalpena

Euskaltzaindiaren Hiztegiaren azken argitalpen elektronikoan ageri diren berrikuntzak azaldu ditu M. Urkia hiztegiaren arduradunak. Gogorarazi duenez, azken sei hilabeteotan, 843 forma berri jaso ditu *Euskaltzaindiak* bere hiztegian, hain zuzen ere, 73 sarrera, 389 azpisarrera eta 381 ohiko lexia. Era berean, 2.376 forma moldatu edo findu ditu: 2.194 sarrera eta 182 azpisarrera. Guztira 49.471 forma ditu orain hiztegiak, 66.523 adiera eta 108.630 adibide. Forma berriak landu dira, baina bestelako lanak ere garrantzia handia du. Izan ere, forma berriak sartzea bezain garrantzitsua da lehendik dagoena txukuntzea, eguneratzea, adiera batzuk egungo erabileren arabera berrantolatzea. Zentzu horretan, M. Urkiak nabarmendu nahi izan du beste atal askotan egiten den lana, esaterako, formak aldatzerakoan, adierak berrikustean edo bestelako kontu gehigarriak gehituzerakoan. Kasurako, oraingo eguneratzean 1.916 sarrera eta adibide moldatu edo ukitu dira. Esaterako, adibiderik gabe zeuden adiera batzuetan gehitu dira; egungo gizartearen ikuspegitik zaharkituak, desegokiak edo iraingarriak izan zitezkeenak ere aldatu dira, batez ere, gizon eta emakumeen arteko berdintasunari erreparatuta. Horrez gain, *Euskara Batuaren Ortotipografiaren* (EBO) arau berrien arabera berrikusi eta egokitu da hiztegia; eta, ohi bezala, adierak berrikusi, osatu eta findu dira, bai eta euskalki- zein erregistro-markak ere; eta, nola ez, jakintza-arloa.

Hala berean, beste berrikuntza deigarri bat aipatu nahi izan du: lehenengoz, 381 ohiko lexia jaso dira hiztegian. Ohiko lexia figura berria da, forma konplexua, azpisarrerak bezala, baina oso gardenak da eta ez du definizio-beharrik ere. Beraz, informazioa eta adibideak besterik ez daude, gehienetan definizioa bera tautologikoa delako. Baina hitzen konbinazioak zuzen erabiltzeko argigarriak dira forma hauek (adibidez: SARIA BANATU / EMAN / ESKURATU / IRABAZI / JASO / LORTU; SUA AMATATU / ITZALI / PIZTU). Azalpena behar dutenak edo adiera bat baino gehiago dituztenak azpisarrera izango dira, orain arte bezala (adibidez: SU EMAN, SASIARI SU EMAN, SU HARTU...). Aurrerantzean ohiko lexiaren zerrenda hau osatzen jarraituko dutela aurreratu du M. Urkiak. Era berean, azaldu duenez, beste iturri batzuk kontsultatzeko aukera eskaintzen du orain hiztegiak (*Orotariko Euskal Hiztegia*, XX. mendeko *Corpusa*, *Lexikoaren Behatokia*, *Euskararen Herri Hizkeren Atlas* –EHHA–). Bada, *Euskal Hiztegi Historiko-Etimologikoa* (EHHE) ere gehitu da eta erabiltzailea zuzenean joan daiteke hiztegitik forma horren etimologia begiratzera, baldin eta EHHEn jasota badago. Azkenik, esaera zaharrak aurreko eguneratzean

jaso ziren, baina orain dagokien sarrera guztietara lotura egin dela ohartarazi du M. Urkiak. Atal horretan, guztira, 518 esaera zahar bildu dira.

Orotariko Euskal Hiztegiaren azken argitalpen elektronikoan jaso diren hobekuntzen berri eman du A. Sagarna egitasmoaren zuzendariak. Azaldu duenez, *Orotariko Euskal Hiztegiak* euskararen aro eta euskalki guztietako lexikoa jaso eta antolatzea du xede. 1987an argitaratu zen paperean lehen liburukia eta 2005ean hamaseigarrena eta azkena. Handik hona, Euskaltzaindia ahalegin handia egiten ari da hiztegi horren bertsio elektronikoa gero eta aberatsagoa izan dadin edukiz eta bilaketa-aukeretan. Gaur egun, 146.857 sarrera eta 58.005 azpisarrera ditu *Orotariko Euskal Hiztegiak* eta kopuru hori handituz doa egituratze-lanak aurrera egin ahala. Horiek horrela, 13. argitaraldi honetan 77 sarrera berri, 50 azpisarrera berri eta TEI (Text Encoding Initiative) testu-kodeketaren arabera egituratutako 46.936 adibide berri agertzen dira.

Horrez gainera, edukiari dagokionez, *Testamentu berriaren* J. Haranederren itzulpena (1740 ingurukoa) osorik arakatu eta bertan agertzen diren hitzen adibideak sartu dira OEHN; gainera, Georges Lacomberen dokumentu-bildumaren kopia digitalaz baliaturik, OEHN lehendik zeharbidez edo bigarren eskutik jasotako datu batzuk zuzenean egiaztatu ahal izan dira, baita gai berriak sartu ere. Aurkezpenarekin amaitzeko, A. Sagarnak bilaketak eta kontsultak egin ahal izateko egin diren hobekuntzak eta eskaintzen diren aukerak azaldu ditu.

Urtarrilean, webgunean, eguneraturiko bi egitasmoek izan dituzten berrikuntzak aurkeztu ostean, euskaltzainek emaniko argibideak eskertu eta eginiko aurrerapenak txalotu dituzte.

8. Esku artekoak

8.1 Gaur banatuko diren liburuak

- *Lizardi. Bihotz-begietan eta gainerako olerkiak (euskara batura hurbilduak)*. Paratzailea: Karlos Otegi Lakuntza. Euskaltzainak bilduma, 41.
- *Margarita, Nafarroako erregina (1492-1549)*. Paratzailea: Ixabel Etxeberria. Euskaltzainak bilduma, 42.
- *Bonifacio Echegaray, promotor y defensor del euskera. Artículos 1927-1933*. Argitarazleak: Lázaro Echegaray eta Koldo Somokueto. Euskaltzainak bilduma, 43.

- *Euskarazko ahozko jarduna Nafarroako gaztetxoen artean: egoera eta aukera berriak*. Askoren artean. Jagon 24.
- *Ignazio Bergara goizuetarraren gutunak. Arranbide (Arano) eta Elama (Artikutza). 1787-1811. Edizioa eta hizkuntza azterketa*. Paratzaileak: Patxi Salaberri Zaratiegi, Juan Jose Zubiri eta Iker Salaberri Izko. Iker 48.
- *Euskera Ikerketa Aldizkaria* 2023, 2.

8.2 Hurrengo bilkura. 2024ko martxoaren 22an, ostiralean, Gasteizen, udaletxean, 10:00etan, osoko bilkura egingo da. Egun horretan, Gasteizko Udalaren eta Euskaltzaindiaren arteko urteko hitzarmena izenpetzea begiz jota dago.

9. Azken ordukoak

Ez da egon.

Eta bestelako aztergairik ez dela, osoko bilkura bukatutzat eman da, 13:30ean.

Andres Urrutia
Euskaltzainburua

Adolfo Arejita
Idazkaria

III

Osoko bilkura

Gasteizen, udaletxean

2024ko martxoaren 22an

Coyos, Jean-Baptiste, buruordea
Arejita, Adolfo, idazkaria
González de Viñaspre, Roberto, diruzaina
Aleman, Sagrario, Jagon sailburua
Alberdi, Andres
Arkotxa, Aurelia
Borda, Itxaro
Garikano, Asun
Iñigo, Andres
Irazu, Jose «B. Atxaga»
Kintana, Xabier
Lakarra, Joseba
Meabe, Miren Agur
Mujika, Alfontso
Oñederra, Miren Lourdes
Rekalde, Paskual
Sagarna, Andoni
Suárez, Castillo
Uribarren, Patxi
Zabaleta, Patxi

Osa, Erramun, idazkariordea,
zegozkion gaitetan.

Ezin etorria adierazi dutenak: Miren Azkarate, Jabier Kaltzakorta, Beñat Oihartzabal, Patxi Salaberri, Miriam Urkia, Andres Urrutia eta Mikel Zalbide.

Ahalak: Miren Azkaratek ahala Miren Lourdes Oñederrari; Jabier Kaltzakortak ahala Sagrario Alemani; Patxi Salaberrik ahala Paskual Rekalderi; Miriam Urkiak ahala Andoni Sagarnari; Andres Urrutiak ahala Jean-Baptiste Coyosi eta Mikel Zalbidek ahala Jean-Baptiste Coyosi.

Maider Etxebarria Gasteizko alkateak hurreratu diren euskaltzainak agurtu ditu. Era berean, bere bizitza pertsonalaren zenbait pasarte kontatu eta euskara ikasteko eginiko ahalegina azaldu du. Euskaltzaindiaren egoitza bisitatzeko asmoa duela adierazi du. Ondoren, Gasteizko udaletxeko ate nagusiko eskaileretan talde-argazkia atera da.

Harreraren ondoren, J.B. Coyos buruordeak euskaltzainak agurtu eta ahalak irakurri ditu. Quoruma badela egiaztatu ondoren, 2024ko martxoko Osoko Bilkurari hasiera eman zaio.

E. Osa idazkariordeak eguneko xehetasunak azaldu ditu.

1. Osoko bilkuraren (2024-02-23) bilera-agiria onestea, hala erabakiko balitz

M. Azkarate euskaltzainak iruzkin ortografiko txiki bat egin du. Onetsi da. J.B. Coyos buruordeak ahoz bestelako oharrik egin nahi den galdetuta, ez da egin. Ondorioz, 2024ko otsailaren 23ko osoko bilkuraren bilera-agiria onetsi da.

2. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta Adibideak.

Batzorde Ahaldunduen oharra (L). Jasotako iruzkinak aztertu eta erabaki

A. Sagarna Batzorde Ahaldunduko buruak adierazi duenez, otsaileko bilkuran aurkeztutako zerrendari A. Alberdik, A. Iñigok, P. Rekaldek eta P. Zabaletak egindako oharra aurkeztu dira. Ohar horiek kontuan hartuz, egitasmoaren arduradunek emandako erantzunak aho batez onetsi dira.

3. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta Adibideak.

Batzorde Ahaldunduen oharra (LI). Aurkeztu

Zerrenda berria aurkeztu du A. Sagarna Batzorde Ahaldunduko buruak, A. Iñigok eta M. Azkaratek egindako oharra eta egitasmoko kideek emandako erantzun arrazoituak biltzen dituen. Oharra aurkeztu ostean, apirilaren 15 (astelehena) arteko epea zehaztu da oharra egiteko.

4. Onomastika: Euskal Herriko kostaldeko leku-izenak (araua).

Jasotako iruzkinak aztertu eta erabaki

A. Alberdik eta M.L. Oñederrak egindako oharra aztertu ditu Onomastika Batzordeak, eta erantzuna aurkeztu du R. González de Viñaspre Batzordeko buruak.

Alberdiren oharrei dagokienez, erabaki hauek hartu dira:

- *Hori dela-eta*, idatzirik ageri dena *Hori dela eta*, idatziko da, 27. arauarekin bat etorriz.
- *Aspaltza (-a)* mantenduko da, bukaerako *-a* artikulua baita.
- *San Anton mendiari* ez zaio *San Antongo mendia* aldaera gehituko. 2012ko ahozko bilketa oinarri duen Getariako Udalaren 2013ko toponimia-mapan ere *San Anton mendia* jaso da.

- *Ubiriko senadia (-a)* leku-izenari *Ubiri* era laburra gehituko zaio, generikorik gabeko aldaera ere oso erabilia delako *Getarian*.
- *Allepunta* eta *Itegi* leku-izenen ordena aldatuko da. Izenen zerrenda mendebaletik ekialdera emana dagoenez, *Itegi* eta ondoren *Allepunta* agertuko dira zerrendan.
- *Getarian*, ahoz *Mollarri* esaten zaion parajea *Mallarri* (1890) izenetik dator, bertan mea zamatzeko jarri zen kaiaren eraginez. *Mallarri* eutsiko zaio.
- Zenbait izenetan ez da *(-a)* jarri, artikulua bada ere: *Urumea(ren)* itsasadarra, *Urdazubi(ren)* itsasadarra, *Biarritzko Hondartza Handia* eta *Larraldeneko portua*. *Guztietan (-a)* gehituko da.
- *Apala (-a)* leku-izenaren amaierako *-a* artikulua den galdetu du A. Alberdik. Onomastika Batzordeak ez du argitzerik izan artikulua ote den. Horregatik, Onomastika Batzordeak izen hori zerrendatik kentzea erabaki zuen 2023ko azaroaren 7ko bileran, baina huts batengatik ez zen kendu osoko bilkurara eramandako zerrendatik. Hortaz, kentzea erabaki da.
- *Getariako portua (-a)* bi bider ageri da zerrendan, Gipuzkoan eta Lapurdin *Getariako* portu bana daudelako. Hori hobeto argitzeko, herrialdearen izena gehituko da: *Getariako portua (-a)* [Gipuzkoa]; *Getariako portua (-a)* [Lapuri].

A. Alberdik adierazi du, agian, *Getariako* izenen zerrendan, *Talaia* deritzon muturra gehitu daitekeela. Proposamena eta aldeko argudioak aurkeztuko ditu Onomastika Batzordeak aztertzeko.

M.L. Oñederrak oharra egin du *harmonia bokalikoa* eta *gertaera fonetikoak* terminoen egokitasunaz. Bere proposamena aintzat hartuta, horrela adieraztea onetsi da: «C) Amaierako bokal-aldaketak. Horrela esan ohi zaie euskalki eta hizkera batzuetan *-a* amaiera duten izenek determinatzailea hartzean izaten dituzten gertaera fonikoei (disimilazioak eta asimilazioak). Adibidetzat *hanka* hitz arrunta hartuta, erraz ulertuko da: *hanka* + *a* adierazteko (mugatu singularra), mendebaleko hizkeretan, *anke*, *anke*, *ankia*, *ankie*, *anki*... esaten da».

Oharrak aurkezteko epean eta jasotakoak aztertzearen harira, Onomastika Batzordeak bi ohar aurkeztu ditu osoko bilkuran:

- *Txingudiko Parke Naturala (-a)* kentzea, egiaztatu baitu Batzordeak Txingudin ez dagoela hala izendatutako parke naturalik, eta, haren ordeztan dagoen *Plaiaundi* hezegunea sartzea. Onetsi da. *Txingudi* era laburra mantenduko da.

- *Biarritzko Portu Zaharreko itsasargia (-a)* kentzea, Batzordeak egiaztatu baitu portuan ez dagoela benetako itsasargirik, portuko sarbidea iragartzen duen farol xume bat besterik ez dela. Horren erakusgarri zenbait argazki aurkeztu dira. Eztabaidatu ondoren, kentzea erabaki da.

M. Azkaratek iritzia bidali du *Plage du Carré* euskaraz emateko aukeraz Onomastika Batzordeak osoko bilkuran aurkeztu duen galderaz. Ondo ikusten du Batzordearen proposamenari eustea eta *Kuboaren hondartza* izena ematea euskal ordaintzat. Beste iritzirik ez da izan, eta izendapen hori onetsi da.

5. EBE Batzordea. Euskara Batuaren Ortotipografia (EBO) egitasmoa: letra larri eta xeheei buruzko laugarren txostenaren bigarren partea aurkeztea

A. Mujika EBE Batzordeko kideak egin du txostenaren aurkezpena. Laugarren txostenean, leku-izen eta pertsona-izen ez diren gainerako kasu guztiak jasotzen dira. Txostenaren bigarren partean, zehazki, atal nagusi hauek landu dira: gertaera historikoak; hezkuntza-, politika-, zientzia- eta gizarte-jarduerak; azokak, kongresuak eta kidekoak; ikastaroak, mintegiak eta tailerrak; azokak, kongresuak eta kidekoak; kirolprobak eta kidekoak; sariak eta kidekoak; goiburuak, esloganak eta leloak; sorkuntza-obren izenburuak; eta gauzakiak, produktuak eta markak. Kasu bakoitzean, irizpide nagusiak zein diren eta zergatia azaldu du, eta *Euskaltzaindiaren Hiztegia*n oraingoz ez dauden baina txostenean erabili diren hitz batzuei buruzko iruzkinak ere egin ditu.

Sorkuntza-obren izenburuei dagokienez, EBE Batzordeak oharra prestatu du Osoko Bilkurarentzat, ohartarazteko izen deskribatzailea duten hiztegi eta entziklopedien izenburuetan letra larriak idazteko azken urteetan nagusitzen ari den joera (Euskaltzaindiaren praktikan oinarritu dena) ez datorrela bat gaztelaniaren eta frantsesaren erabilarekin. Batzordeak, dena dela, ez du aldaketarik proposatu, baina egoki iritzi zion ohartarazteari.

Aurkezpenaren ondoren, apirilaren 22 (astelehena) arteko epea jarri da oharrak egiteko.

6. Esku artekoak

6.1. Gaur banatuko den liburua

- Askoren artean, *Narrazioak eta olerkiak 2022*. Jakina denez, egitasmo hori BBK Fundazioaren lankidetzat tarteko dela burutzen da. 2023. urteko lanei doakienez, jasotzeko epea amaitu ondoren, epaimahaiko kideek lanak aztertuko dituzte eta ekitaldiko sariak 2024ko udaberrian emango dira.

6.2. Hurrengo bilkurak

- Sarako Biltzarra egingo da apirilaren 1ean. Bertan, Euskaltzaindiak Euskaltzainak bildumako Ixabel Etxebarriaren *Margarita, Nafarroako erregina (1492-1549)* eta June Casenave-Harigileren *Zortzi pastoral berri* (I. tomoa) argitalpenak aurkeztuko ditu.
- Euskaltzaindia Elkartearen Biltzar Nagusia egingen da Baionan, ordezkaritzan, 2024ko apirilaren 17an, 17:00etan. Biltzarrari buruz zenbait argibide eman du Jean-Baptiste Coyos buruordeak.
- Piarres Lartzabal euskaltzainari omenaldia, Azkainen, 2024ko apirilaren 19an, 19:00etan. Behin-behineko egitaraua J.-B. Coyos buruordeak azaldu du. Behin betiko egitaraua euskaltzainei eskuratuko zaie eta *Plazaberrin* argitaratuko da.
- Hurrengo osoko bilkura: 2024ko apirilaren 26an egingo da, Iruñean, udaletxean, 10:00etatik aurrera.

6.3. B. Oihartzabal euskaltzain emeritu. 2024ko martxoaren 17an, 75 urte egin dituen gero, Arautegiaren laugarren bis artikulua eta Barne-erregelen 5.1 xedapenaren arabera, B. Oihartzabal euskaltzain oso izatetik euskaltzain emeritu izatera igaro da. Horiek horrela, hutsartea iragartzen da Arautegiaren 33. artikulua arabera. Hutsartea «hornitzeko proposamenak hurrengo bi batzarretan –apirilaren 26an eta maiatzaren 31n– aurkeztu ahal izango dira» (Arautegiaren 33. artikulua eta Barne-erregelen 64.3 xedapena). Era berean, gogorarazten da Arautegiaren 34. artikulua dioena: «Euskaltzain osoa izateko proposamena hiru euskaltzain osok izenpetu behar dute. Proposamenaz batera, zerrenda bat egin behar da, gai bakoitzak dituen merezimenduak xeheki aipatuz».

7. Azken ordukoak

J.B. Coyos buruordeak, Korrika dela eta, Baionan, Euskaltzaindiak eginen duen kilometroaren xehetasunak azaldu ditu. Era berean, gonbita luzatu du euskaltzainek parte har dezaten.

Eta bestelako aztergairik ez dela, Osoko Bilkura bukatutzat eman da, 13:15 direnean.

Jean-Baptiste Coyos
Buruordea

Adolfo Arejita
Idazkaria

IV

Osoko bilkura

Iruñean, udaletxean

2024ko apirilaren 26an

Urrutia, Andres, euskaltzainburua
Coyos, Jean-Baptiste, buruordea
González de Viñaspre, Roberto,
diruzaina

Urkia, Miriam, Iker sailburua
Aleman, Sagrario, Jagon sailburua
Alberdi, Andres
Azkarate, Miren
Borda, Itxaro
Garikano, Asun
Iñigo, Andres
Irazu, Jose «B. Atxaga»
Kaltzakorta, Jabier
Kintana, Xabier
Meabe, Miren Agur
Mujika, Alfontso
Oihartzabal, Beñat
Oñederra, Miren Lourdes
Rekalde, Paskual
Sagarna, Andoni
Salaberri, Patxi
Suárez, Castillo
Uribarren, Patxi
Videgain, Xarles
Zabaleta, Patx

Osa, Erramun, idazkariordea,
zegozkion gaitetan.

Ezin etorria adierazi dutenak: Adolfo Arejita idazkaria, Aurelia Arkotxa eta Mikel Zalbide.

Ahalak: Adolfo Arejitak ahala Andres Urrutiari; Aurelia Arkotxak ahala Miriam Urkiari eta Mikel Zalbidek ahala Andres Urrutiari.

Joseba Asiron Iruñeko alkateak hurreratu diren euskaltzainak hartu ditu Iruñeko Udaleko Harrera aretoan. Berehitzetan batik bat azpimarratu ditu Euskaltzaindiaren lana eta Nafarroako hiriburuaren eta euskararen arteko harremana. Andres Urrutia euskaltzainburuak Iruñeko Udaleri eskerrak eman dizkio harreragatik, bai eta osoko bilkura antolatzeko emandako erraztasunengatik ere.

Sarrerako ekitaldi horren ondoren, udaletxeko osoko bilkuren aretora abiatu dira euskaltzainak. Harreraren ondoren, A. Urrutiak euskaltzainak agurtu eta ahalak irakurri ditu. Quoruma badela egiaztatu ondoren, 2024ko apirilako Osoko Bilkurari hasiera eman zaio.

E. Osa idazkariordeak eguneko xehetasunak azaldu ditu.

1. Osoko bilkuraren (2024-03-22) bilera-agiria onestea, hala erabakiko balitz

Ohar idatzirik ez da jaso. Ahoz iruzkinik egin nahi den galdetuta, ez da egin. Ondorioz, 2024ko martxoaren 22ko osoko bilkuraren bilera-agiria onetsi da.

2. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta Adibideak.

Batzorde Ahaldunduaren oharrak (LI). Jasotako iruzkinak aztertu eta erabaki

Martxoko bilkuran aurkeztutako zerrendari A. Garikanok eta M.L. Oñederrak egindako oharrak aurkeztu dira, bai eta egitasmoko kideek emandako erantzun arrazoituak ere.

Ohar guztiak onartu dira, baina A. Urrutiak *FORU(-)LEGE* formaren definizioa Nafarroara mugatuta dagoela aipatu du, eta adiera berria behar dela Euskal Autonomia Erkidegoa (EAE), Aragoi eta bestelakoak kontuan hartuko dituen. Horrez gain, gehitu du EAEn *foru*-arauak badirela, baina *foru(-)arau* sarrera falta dela hiztegian. Hori dela eta, jakinarazi du bi proposamenak bilduko dituen oharra bidaliko duela hurrengo osoko bilkuran erabaki eta zerrenda osoa onartutzat eman ahal izateko.

3. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta Adibideak.

Batzorde Ahaldunduaren oharrak (LII). Jasotako iruzkinak aztertu eta erabaki

Zerrenda berria aurkeztu du M. Urkia Batzorde Ahaldunduko idazkariak, A. Iñigok eta M. Azkaratek egindako oharrak eta egitasmoko kideek emandako erantzun arrazoituak biltzen dituen.

Aurkezpenaren ondoren, oharrak egiteko epea zabaldu da, maiatzaren 20 (astelehena) artekoa.

4. Onomastika: Euskal Herriko kostaldeko leku-izenak (araugaia).

Getariako Talaia.

Martxoko Osoko Bilkuran, A. Alberdik adierazi zuen Getariako izenen zerrendan *Talaia* deritzon muturra gehi zitekeela, eta ohartarazi zuen Getariatik Zarautz aldera doan errepideko tunel bat izendapen horrekin identifikatzen dela.

Onomastika Batzordeak aztertu du gaia. Tunel horrek gainean duen *Lasuntalaia* tontorretik itsas hegian dagoen *Altzagako harria* izeneko puntara doan

mendi-adarra zeharkatzen du alderik alde. Tunelak tontorretik hartzen du izena, eta hori *Lasuntalaia* moduan ageri da Getariako Udalak argitaratutako mapan, ahoz bildu zen bezala. Gehigarri gisa, Lasuntalaia izenaren 1865. urtetik gaur egun arteko lekukotasunak biltzen dituen zerrenda eskuratu zaie euskaltzainei. Onomastika Batzordeak uste du tunelaren seinaleztapeneko Talaia izen generikoa dela, *Lasuntalaia* osoaren izendapen laburtua, eta izen osoa hartzea proposatu du.

Grafiari dagokionez, X. Kintanak aditzera eman duenez, badirudi *lazun* arrain-izena dagoela toponimoaren jatorrian, baina idatzizko dokumentazioan *Lasuntalaia* bakarrik jaso da. Erabateko ziurtasunik ez dagoenez, zuhurtziaz, dokumentazioan jasotakoa proposatzea hobetsi du Onomastika Batzordeak. Adostasunik ez denez egon, grafiari buruzko bozketa egin da: *Lasuntalaia* (21 boto), *Lazuntalaia* (1), eta 5 zuri.

Aurrekoa argitu ostean, arauan toponimo-zerrendarekin batera argitaratuko diren mapak (11 denera) prestatu dira, eta horiek guztiak banatu zaizkie euskaltzainei. Mapak egitean, Onomastika Batzordeak ikusi du komeni dela beste bost toponimo zerrendara biltzea. Banan-banan aurkeztu ditu Onomastika batzordeburuak:

- **Arriluzeko kaiko itsasargia (-a).** Zerrendan *Arriluzeko itsasargia* ere ageri da, eta izen hori, maiz, kaiaren puntan dagoen itsasargiarekin nahasten da. Nahaste hori saiheste aldera, Onomastika Batzordeak uste du egokiena dela *Arriluzeko kaiko itsasargia* ere gehitzea.
- **Itsas bidaiarien terminala (-a).** 2024. urtean abian jarritako kai berria da, itsas bidaiarien terminal moderno batez hornitua. Erreferentziazko lekua izaten hasi da, eta komeni da izendapena arautzea.
- **Portuondo.** Izen bera daraman punta jadanik zerrendan zegoen, baina Batzordeak uste du garrantzi handiagokoa dela senadia bera, izenaren argigarria izateagatik ez ezik, kultura-ondare gisa duen balioagatik ere.
- **Zumaiako itsasargia (-a).** Gipuzkoako itsasargi nagusietakoa da, zerrendan gehitu beharrekoa.
- **San Antongo itsasargia (-a).** Hau ere Gipuzkoako itsasargi nagusietakoa da, zerrendan gehitu beharrekoa.

Osoko bilkuran aho batez onetsi da bost toponimo horiek gehitzea. Horrenbestez, onartu da «Euskal Herriko kostaldeko leku-izenak» araua.

5. EBE Batzordea. Euskara Batuaren Ortotipografia (EBO) egitasmoa: letra larri eta xeheei buruzko laugarren txostenaren lehen partea. Jasotako iruzkinak aztertu eta erabaki

A. Mujika EBE Batzordeko kideak adierazi duenez, letra larrien 4. txostenaren lehen zatiari hiru euskaltzain osok egin dizkiote oharrak: A. Alberdik, I. Bordak eta P. Zabaletak. EBE Batzordeak aztertu ditu, eta erantzuna prestatu du.

A. Alberdiren oharrak txosteneko idazte-akatsak zuzentzeko edo esaldiren bat argiago idazteko proposamenak dira, eta denak onartu ditu EBE Batzordeak. Mamiari ez dagozkionez, zuzenean onartu dira, eztabaidatu beharrik gabe; Letra larrien 4. txostenaren lehen zatia Osoko Bilkurari aurkeztu ondoren, I. Bordak jakinarazi zuen jai zibilen atalean ez dela aipatzen nola idatzi behar diren dataren bidez izendatzen diren jaiak, eta Frantziako jai bereziren baten adibideren bat jartzea ere eskatu zuen. Oharrari erantzuteko, txostenean adibide batzuk sartzea proposatu du EBE Batzordeak. Zehazki, 2.3.10.4.5 puntuan (Zerbait ospatzeko egunak, asteak, hilabeteak edo urteak: jai zibilak), *Armistizioaren Eguna* adibidea eranstea, eta, bestalde, paragrafo hau gehitzea:

Gertaera historiko bat urtea aipatu gabe, baina data baten bidez adierazten denean, gertaera historiko horri dagokion jaieguna letra larriz hasita idazten da:

Dendak itxita egongo dira Maiatzaren Lehenean (Lanaren Nazioarteko Egunean); Urte hartan, Frantzia handikiro ospatu zen Uztailaren Hamalaua; Katalan guztiak elkartu ziren Irailaren Hamaika (Kataluniako Diada) ospatzeko; Europako lurralde askotan ospatzen da Azaroaren Hamaika, hau da, Armistizioaren Eguna.

Zalantza egin da parentesi artean ageri den «Lanaren Nazioarteko Eguna» izendapenaren inguruan, eta parentesi hori kentzea hobetsi da, ez baitio eragiten gaiari. Azkenik, 2.3.11 puntuan (4. txostenaren bigarren zatian dago), izendapen antonomasikoen adibideen sailean, hau eranstea onartu da: «Abuztuaren Lauko Gaua (1789ko abuztuaren 4ko gauean Frantziako Biltzar Konstituziogileak sistema feudala abolitu zuen Frantzia)».

Bestalde, P. Zabaletak bi ohar orokor aurkeztu ditu, eta EBE Batzordeak azalpenak eman ditu. Batetik, P. Zabaletak adierazi du arauetan xehetasunak eta azalpenak gehigarri moduan eman behar lirатеkeela. Batzordeak adierazi du beharrezkoa dela gomendio bakoitzaren atzean zer argudio dagoen adieraztea, hau da, deskribapen xehea ere egin behar dela, baina, horrekin batera, arau edo

gomendio zehatza zein den aurkitzeko bideak jartzen direla, hala nola laburduren zerrenda, sinboloen zerrenda eta, letra larri eta xeheen atalean, adibideen bidezko aurkibidea. Bestalde, egitasmoa burutzen denean, eta hala erabakitzen bada, ortotipografiako arauak gaiaren arabera aurkitzeko bidea eskain daiteke webgunean, baliabide informatikoak erabiliz ez baita zaila aurkibide lagungarri bat diseinatzea.

Bigarren oharra liburuen izenei buruzkoa da. Ohargileak adierazi du nazioarteko ohiturak aintzat hartu behar direla, eta azaletan ohikoa dela hitz guztiak letra larriz hasita ematea. EBE Batzordeak adierazi du nazioarteko arauak betetzen direla halakoak daudenean, hala nola sinboloen idazkeran, eta, nazioarteko araurik ez dagoenean, inguruko hizkuntzen jokabideari erreparatzen zaiola. Liburuen izenburuei dagokienez, proposatu den irizpidea bat dator, neurri handi batean, gaztelaniaren, frantsesaren eta katalanaren irizpidearekin.

Azkenik, Batzordeak adierazi du ortotipografiako gomendioak, liburuen izenburuetan letra larriak erabiltzeari dagokionez, izenburu horiek testu arruntetan erabiltzen direnerako direla eta ez dutela balio liburuen azaletarako. Modu esplizituan hala adierazita dago letra larrien txostenean. Liburuen azaletan, era guztiak erabiltzen dira, eta guztiak dira zilegi, diseinu- eta estetika irizpideen arabera egokitzen baitira letrak azalean.

6. EBE Batzordea. Euskara Batuaren Ortotipografia (EBO) egitasmoa: letra larri eta xeheei buruzko 5. eta 6. txostenak. Aurkeztu

Letra larri eta xeheei buruzko azken bi txostenak (5.a eta 6.a) aurkeztu ditu EBE Batzordeko A. Mujikak. Bosgarren txostenak *Letra xeheen erabilera: non eta noiz ez diren erabiltzen letra larriak* du izenburua, eta 21 puntutan zehazten da noiz ez diren erabili behar letra larriak.

Koloreen izenei dagokienez, zenbaitetan, izen berezi batez lagunduta erabiltzen da kolorea adierazten duen hitza, kolore edo tonalitate jakin bat bereizteko. Halakoetan, izen berezia letra larriz hasita idazten da, eta aposizio-egiturak erabiltzea proposatu du EBE Batzordeak, baina egitura horren egokitasunari buruzko galdera utzi dio Osoko Bilkurari.

Seigarren txostena letra larri eta xeheen gaikako aurkibidea da. 555 sarrera edo adibide bildu dira, eta alfabetoaren hurrenkeran paratu, erabiltzaileari adierazteko

letra larri eta xeheen atal zabaleko zer puntu zehatzetan dagoen gai horietako bakoitzari buruzko irizpidea eta argibidea.

Aurkezpenaren ondoren, oharrak egiteko epea zabaldu da, maiatzaren 20 (astelehena) artekoa.

7. Esku artekoak

7.1 Bernard Goity euskaltzain urgazlearen heriotzaren berri. 2024ko apirilaren 15ean hil zen, 97 urte zituela. Izpuran (Nafarroa Beherea) jaio zen Bernard Goity, 1926ko maiatzaren 15ean. Zuzenbide Kanonikoan doktorea (Okzitaniako Tolosako Institutu Katolikoa), apaiza eta Baionako Andredena Maria katedraleko kapituluburu ohia izan zen; *Herria* astekariko diruzain ohia ere bai. Euskaltzaindiak urgazle izendatu zuen 1983ko apirilaren 28an.

7.2 Euskal Herriko ohorezko euskaltzainak, atzerrikoak barne direla, bai eta Arabako eta Nafarroako euskaltzain urgazleak ere, izendatzeko prozedura ireki da. Gogorarazi da, proposamenak idatziz eta, gutxienez, bi euskaltzain osoren sinadura dutela aurkeztu behar direla. Halaber, gaiak aurrera egitea izan dezan, Osoko Bilkuraren bozen nagusitasuna erdietsi beharko du. Beraz, hautagaiak hurrengo osoko bilkura baino lehenago aurkeztu ahalgo dira. Bozketa Baionan egingo da, Herriko Etxean, maiatzaren 31ko osoko bilkuran.

Zuzendaritzaren asmoa da, euskaltzaineekin hitz egin ondoren, zerrenda bat adostea eta, ahal den neurrian, bozketa ekiditea, inor kanpoan gelditzea eta mintzea ekidin ahal izateko.

7.3 Gaur banatuko den liburua. *Junes Casenave-Harigile. Zortzi pastoral berri* (I. tomoa). Paratzailea: Jean-Baptiste Coyos. Euskaltzainak bilduma-44.

7.4 Hurrengo bilkurak

7.4.1 Abian diren erakusketak:

- *Hitzak lege.* Euskal Herriko Unibertsitatean, Karlos Santamaria eraikineko Txillardegi gelan, erakusketa muntatu zen 2024ko apirilaren 8an, eta maiatzaren 10ean desmuntatuko da.

- *Pirinioetako hizkuntzak*. Antsoaingo Idaki udal kiroldegian muntatu zen 2024ko apirilaren 19an, eta maiatzaren 13an desmuntatuko da.
- *Euskara ibiltaria*. Apirilaren 22an muntatu zen, Durangon, Plateruenan, eta maiatzaren 16an desmuntatuko da.
- *Euskara Ezkabarten*. Maiatzaren 6an hasi eta maiatzaren 26an amaituko da.

7.4.2 *Hurrengo osoko bilkura*. 2024ko maiatzaren 31n egingo da Baionan, Herriko Etxean, 10:00etan.

8. Azken ordukoak

Ez da egon.

Eta bestelako aztergairik ez dela, osoko bilkura bukatutzat eman da, 13:00etan.

Andres Urrutia
Euskaltzainburua

Erramun Osa
Idazkariordea

V

Osoko bilkura

Baionan, Herriko Etxean

2024ko maiatzaren 31n

Urrutia, Andres, euskaltzainburua
González de Viñaspre, Roberto, diruzaina
Arejita, Adolfo, idazkaria
Urkia, Miriam, Iker sailburua
Aleman, Sagrario, Jagon sailburua
Alberdi, Andres
Arkotxa, Aurelia
Azkarate, Miren
Borda, Itxaro
Iñigo, Andres
Kaltzakorta, Jabier
Kintana, Xabier
Oihartzabal, Beñat
Oñederra, Miren Lourdes
Rekalde, Paskual
Salaberri, Patxi
Uribarren, Patxi
Videgain, Xarles
Zabaleta, Patxi

Osa, Erramun, idazkariordea eta
Zabaleta, Joseba,
zegozkien gaitetan.

Ezin etorria adierazi dutenak: Jean-Baptiste Coyos buruordea, Asun Garikano, Jose Irazu «B. Atxaga», Joseba Lakarra, Miren Agur Meabe, Alfontso Mujika, Castillo Suárez eta Mikel Zalbide.

Ahalak: Jean-Baptiste Coyosek ahala Andres Urrutiari; Asun Garikanok ahala Miriam Urkiari; Jose Irazu «B. Atxaga»k ahala Andres Urrutiari; Joseba Lakarrak ahala Aurelia Arkotxari; Miren Agur Meabek ahala Andres Urrutiari; Castillo Suárezek ahala Miren Lourdes Oñederrari; Mikel Zalbidek ahala Andres Urrutiari.

Batzarra Baionan egin da, Herriko Etxean, 2024ko maiatzaren 31n, ostiralean. Bilkuraren aurretik, Baionako Herriko Etxeko Xabier Parrilla Etchart 14. axuantak eta Herriko Etxean hizkuntza-politikaz arduratzen denak euskaltzainak agurtu eta harrera egin die. Andres Urrutia euskaltzainburuak Baionako Herriko Etxeari eskerrak eman dizkio harreragatik, bai eta osoko bilkura antolatzeke emandako erraztasunengatik ere.

Horren ondoren, A. Urrutiak euskaltzainak agurtu eta ahalak irakurri ditu. Quonuma badela egiaztatu ondoren, 2024ko maiatzeko osoko bilkurari hasiera eman zaio.

E. Osa idazkariordeak eguneko xehetasunak azaldu ditu.

1. Osoko bilkuraren (2024-04-26) bilera-agiria onestea, hala erabakiko balitz

Ohar idatzirik ez da jaso. Ahoz iruzkinik egin nahi den galdetuta, ez da egin. Ondorioz, 2024ko apirilaren 26ko osoko bilkuraren bilera-agiria onetsi da.

2. Ohorezko euskaltzainak. Proposa-menak aurkeztu eta erabaki

A. Urrutia, J.-B. Coyos, A. Arejita, R. González de Viñaspre, M. Urkia eta S. Aleman euskaltzain oso eta Zuzendaritzako kideek, Arautegiaren 3. eta 39. artikuluetan eta Barne-erregelen 6. artikuluan jasorikoa kontuan hartuz, lurraldean lurraldeko euskaltzain osoekin adostu ondoren, pertsona hauek proposatu dituzte **ohorezko euskaltzain** izateko.

Araba

Izena	Abizena	Aurkezpen laburra
Roman	Berriozabal Azpitarte	Bizkaitarra jaiotzez (Elorrio, 1957) eta gasteiztarra bizilekuz. Bilboko Irakasle Eskolan eta Deustuko Unibertsitatean ikasia eta graduatua. Lan-ibilbide osoa euskal irakaskuntzan eta, bereziki eta nagusiki, administrazio-lanetan emanikoa. Azken honetan, maisu, gidari eta bidelagun egoki bezain prestu askoren eskutik, euskaraz lan eginaz, euskarari eta euskararen erakunde eta agente sozialei sostengua eta bultzada ematen ibilitakoa. Hainbat argitalpenen egile.
Joakin	Gorrotxategi Txurruka	Eibar (1953). Filologia Klasikoan doktorea da (Salamancako Unibertsitatea) eta Euskal Herriko Unibertsitateko katedraduna, bai eta EHUren Antzinaroko Zientzien Institutuko burua ere. Euskaltzain urgazle izendatu zuen Akademiak 2006ko maiatzaren 26an. Zenbait idazlan: • <i>Onomástica indígena de Aquitania</i> (1984) • <i>Euskalgintza</i> XXI. mendeari buruz [arg.] (2008) • <i>Koldo Mitxelena Katedraren III. biltzarra</i> [arg. elkarlanean] (2013) • <i>Euskararen historia</i> [arg. elkarlanean] (2018)

Izena	Abizena	Aurkezpen laburra
Jose	Karrera Arizaga	Eibar (1938). Gasteizko Olabide ikastolaren sorreran parte aktiboa hartu zuen: herriz herri ibiltzen zen andereñoen bila ikastolan eskolak ematen ari ziren andereño horientzat tituluak lortzeaz ere arduratu zen. Garai horretan -60ko hamarkada-, Gasteizko umeen euskalduntzeaz arduratzeaz gain, kezka ere bazen helduen euskalduntzea eta horretarako sortu zuen Udaberria euskaltegia. Bertan, euskalduntzearen eta alfabetatzearen ardura izateaz gain, euskal kultura sustatzea ere bazuten helburu, dantzak eta txistua irakatsiz.
Iñaki	Martinez de Luna Perez de Arriba	Gasteiz (1950). Soziologian doktorea da (Deustuko Unibertsitatea). Euskal Herriko Unibertsitateko irakaslea eta <i>Hiznet</i> Hizkuntza Plangintza graduondoaren zuzendaria izandakoa. Soziolinguistika Klusterreko kidea. Euskaltzain urgazle izendatu zuen Akademiak 2015eko uztailaren 17an eta Sustapen Batzordeko kide da. 2023an, Manuel Lekuona sariaren irabazle izan zen, eta urte bat lehenago Anton Abadia saria eman zion Gipuzkoako Foru Aldundiak Martinez de Lunak sustatzen duen Garabide elkarteari. Zenbait idazlan: • <i>Handbook of Language and Ethnic Identity: the Success-Failure Continuum in Language and Ethnic Identity Efforts</i> [elkarlanean] (2011) • <i>Euskara</i> EAEn. <i>Gaitasuna, erabilera eta iritzia</i> (2013) • <i>Ikasleak hiztun. 2011ko Arriue proiektua</i> [elkarlanean] (2013)
Xabier	Rico Iturriotz	Gasteiz (1953). 26 urte zituela euskaldundu zen. 1981ean, UEUko bertsolaritza ikastaroan parte hartu zuen, Xabier Amurizaren gidaritzapean. Gasteizko Bertso Eskolaren sortzaileetakoa (1982) eta Arabako bertsolaritzan eragile: 10 urtez irakasle Gasteizko Bertso Eskolan, Koldo Mitxelena Institutuan bertso zaharren emaile eta aztertzaile (ikuspegi historikoan), epaile, bertso-biltzaile, gai-jartzaile... zereginetan. 2012ko Arabako Kuadrilla arteko Bertso Txapelketan kantari Kakiturri taldean eta 2013ko Arabako Bertsolari Txapelketan ere bai.

Bizkaia

Izena	Abizenak	Aurkezpen laburra
Jose Ramon	Etxebarria Bilbao	Gernika (1948). Industria Ingeniaritzan doktorea da (Euskal Herriko Unibertsitatea) eta Euskal Herriko Unibertsitateko irakasle izan da. Euskaltzain urgazle izendatu zuen Akademiak 2006ko maiatzaren 26an eta hainbat batzordetan parte hartu du, hala nola Gramatika Batzordean eta <i>Eusker</i>a agerkarian. Lanetik erretiratu ostean, euskarazko Wikipedia osatzeko boluntario dihardu Hezkuntza Atarian «Kalitatezko 2000 artikuluko 12-16 urteko ikasleentzat» izeneko proiektua sendotzen. Zenbait idazlan: • <i>Erlatibitatearen teoria, Einsteinek berak azaldua [itzul.]</i> (2008) • <i>Zientzia eta teknika euskara arautzeko gomendioak</i> (2011) • <i>Komunikazioa euskaraz ingeniariartzan</i> (2014)
Natxo	de Felipe Alonso	Bilbo (1949). Euskal abeslari, musikari eta kantugilea da, folk musikaren arlokoa. Ahotsaz aritzeaz gain, gitarra eta perkusioa jotzen ditu. Oskorri taldearen sortzailetarikoa izan zen 1971n, taldeko partaide izan zen 2015eko bukaera arrakastatsuraino, Anton Latxa eta Bixente Martinezekin batera.
Juanito	Gallastegi Duñabeitia	Durango (1933). Bilboko elizbarrutiko kidea. 1958an apaiztu zen eta Bizkaiko hainbat udalerritan lan egin du. Ekarpen esanguratsua egin die euskal letrei, bereziki, <i>Karmel</i> aldizkarian, eta gero <i>Anaitasuna</i>, <i>Zeruko Argia</i>, <i>Alkarren Barri</i>, <i>Eraz</i> eta <i>Anboto</i> aldizkarietan. Oiztik <i>Anbotora</i> asteroko irratsaioaren zuzendaria izan da Arrate Irratian. <i>Tontorretik begira</i> oroitzapen-bilduma argitaratu zuen (2011). Itzulitako lan oparoa, bizkaieraz eta euskara batuaz. 60ko hamarkadan, eliz testuak euskaratu zituen, euskal elizbarrutiek testu liturgikoak euskaratzeko sortutako itzultzaile taldearen barruan. EIZIEko ohorezko kide izendatu zuten 2002an, euskal itzulpengintzari egindako ekarpenengatik, eta horien lekuko dira <i>Itzulpen antologia III</i>. liburuan ageri diren testu erlijiosoen itzulpenak.

Izena	Abizenak	Aurkezpen laburra
Bernardo	Ibarra Ugalde	Iurreta (1952). Lehenengo ikasketak Bilbon egin zituen eta euskara ere Bilbon ikasi zuen Xabier Peñarekin. 1976an lehenengo aldiz joan zen Arratera; eta ordutik On Pedro Gorostidi Arrateko apaizarekin batera saiatu zen Arrate Irratiaren uhinak berriro aireratzen. Ahalegin hori, 1982ko abenduaren 30ean egia bihurtu zen. Ordutik, Arrate Irratian dihardu lanean.
Iñaki	Sarriugarte Irigoien	Bilbo (1953). Euskal Filologian lizentziaduna. Irakasle agregatua Basauriko Urbi Institutuan, Euskal Hizkuntza eta Literatura ikasgaiari. IRALEko irakaslea. Bertsolaritzan, epaimahaiko lehiaketa eta txapelketa askotan partaidea: eskolartekoan, Bizkaikoan, Euskal Herriko Txapelketa Nagusian eta abarretan. Hainbat artikulu, argitalpen eta liburu-edizioren egile. Kopla zahar eta haikuen maitalea.

Gipuzkoa

Izena	Abizenak	Aurkezpen laburra
Joxe Austin	Arrieta Ugartetxea	Donostia (1949). Filologia Erromanikoan lizentziaduna da (Deustuko Unibertsitatea). Idazlea eta itzultzailea da eta Donostia Kutzaren euskara kabineteko buru izatetik erretiroa hartuta dago. Euskaltzain urgazle izendatu zuen Akademiak 1996ko martxoaren 29an eta EBE Batzordean parte hartu du. UZEIrekin eta UEUrekin hainbat lan eginak ditu. Zenbait idazlan: • <i>Abuztuaren 15eko bazkalondoa</i> (1979) • <i>Bertso-papere printzatuak</i> (1985) • <i>Denbora galduaren bila I- Swann-enetik / Marcel Proust [itzul.]</i> (2010)

Izena	Abizenak	Aurkezpen laburra
Xabier	Garagorri Yarza	Andoain (1944). Filosofian lizentziaduna Parisko Unibertsitate Katolikoan (1972). Hezkuntza Zientzietan lizentziaduna eta masterra Parisko x - Nanterre Unibertsitatean (1974). Psikologian lizentziaduna Bartzelonako Unibertsitatean (1976). Filosofia eta Hezkuntza Zientzietako doktoreduna Pedagogia sailean Euskal Herriko Unibertsitatean (1995). Durangoko Kurutziaga Ikastolako zuzendaria (1977-80). Euskal Herriko Unibertsitatean irakaslea (1983-2010). Gipuzkoako Ikastolen Elkarteko Federazioan hezkuntza lanetan (1980-2013). Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Sailean, Hezkuntza gaietan aholkularia Heziberri 2020 Plangintzan (2013-2016). Hainbat erakunderekin elkarlanean, hala nola Aljeriako Gobernuarekin UNESCOko aditu bezala (2010 eta 2011). Bere ibilbidean, euskal ikasmaterialgintzaren, euskal curriculumaren eta euskara ardatz duen eleaniztasunaren inguruan egindako ekarpenak nabarmendu daitezke. Helduak Adi! Elkarteko bazkide aktiboa, gaur egun.

Izena	Abizenak	Aurkezpen laburra
Mariasun	Landa Etxebeste	Erreteria (1949). Urteak eman ditu Literaturaren Didaktika irakasgaia irakasten EHUn, Donostian, Hezkuntza Fakultatean. Batez ere, haur eta gazte literaturako idazlanengatik ezaguna euskal literaturaren munduan. <i>Amets uhinak</i> , <i>Kaskarintzo</i> , <i>Elisabete lehoi domatzailea</i> , <i>Joxepi dendaria</i> , <i>Partxela</i> , <i>Txan fantasma</i> , <i>Errusika</i> , <i>Iholdi</i> eta abar. 36 titulu guztira. Hamaika hizkuntzataraz itzuli dituzte bere lanak (gaztelania, katalana, galiziera, bretoa, ingelesa, errusiera, okzitaniera, alemana eta abar). Hala berean, sari ugari jaso du idatzitako testuengatik: Lizardi Saria, Haur eta Gazte Literaturako Euskadi Saria, Espainiako Kultura Ministerioaren Haur eta Gazte Literaturako Sari Nazionala, International Board on Books for Young People delakoaren (IBBY) ohorezko zerrendan sartu zen <i>Iholdi</i> , eta Municheko Nazioarteko Haur eta Gazte Liburutegiaren Zozo zuria zerrendan, berriz, <i>Elefante txori-bihotza</i> . Hans Christian Andersen Sarirako hautagai izan zen eta beste hainbat aitortza ere jaso du: Dabilen Elea Saria, Jakiundeko kide, Donostiako Udalaren Hiritar Merezimenduzko Domina, Erreteria Hiriko Domina, Eusko Ikaskuntzaren Kultura, Arte eta Giza Zientzien Saria, Rosalía de Castro Saria, Manisesko Merkataritza Elkartearen aitortza, Idazle Galego Unibertsitatea, Emakunde Saria eta abar. Sormen lan horren ondoan ezin dira alde batera utzi unibertsitateko irakaslearen artikulua eta lanak, literaturaz eginiko gogoetak, horietako asko <i>Txikiaren handitasuna literaturan</i> liburuan jasotakoak. Eta ezin da alde batera utzi berdintasunaren aldeko lana eta militantzia ere.

Izena	Abizenak	Aurkezpen laburra
Amaia	Lasa Alegria	Getaria (1948). Irakaslea eta euskal idazlea da. Irakasle-ikasketak amaituta, ikastoletan lan egin zuen, irakasle eta idazle lana txandakatuz. 1970etik 1977ra bitartean, <i>Zeruko Argia</i> , <i>Egin</i> eta <i>Punto y Hora</i> aldizkarietan eman zituen argitara lan garrantzizkoenak. 1988an <i>Malintxearen gerizpean</i> (Pamiela) lana argitaratu zuen, narrazio laburren eta poemen konbinazioa. 2000. urtean, Euskal Herriko Unibertsitateak Amaia Lasaren lan poetikoa jasotzen duen <i>Geroaren aurpegia-El rostro del futuro</i> (1967-1997) eman zuen argitara, <i>Poema bilduma</i> (1971), <i>Hitz nahastuak</i> (1977), <i>Sustraiak</i> (1970-1977) eta <i>Ordu minduak</i> (1976-1978) poema-liburuak bilduz. Bertan biltzen diren poemetako batzuk argitaratu gabekoak ziren. 2001ean, antologia poetikoen bilduma. xx. mendeko Poesia Kaierak-ek (Susa) liburuki bat eskaini zion. 2010ean, Maiatz argitaletxeak <i>Itsasoko izakia</i> liburua argitaratu zuen.
Mikel	Lasa Alegria	(Donostia, 1938). Euskal idazlea, olerkigintzan eta itzulpengintzan nabarmendu dena. <i>Egan</i> , <i>Olerti</i> , <i>Yakin</i> , <i>Zeruko Argia</i> , <i>Zabalik</i> , <i>Literatur Gazeta</i> aldizkarietan eman ditu argitara lanik aipagarrienak. Lasaren olerkigintzak berrikuntza nabarmena ekarri zuen euskal literaturara, bere garaiko olerki sozialetik aparte, Europako joerei irekita, poesia intelektualagoa egiten baitzuen. Bere lan poetikoaren oinarria 1971n, arreba Amaia Lasarekin batera ateratako <i>Poema bilduma</i> izeneko liburua da, olerki zaharrenak 1963az gero idatziak badira ere. 1984an berriro argitaratu zen bilduma hori, orduko hartan Mikelenak bakarrik, eta 1993an <i>Memory Dump</i> izeneko obra eman du argitara, lehengo bilduma osoa, poema berriekin eta literaturari buruzko aburuekin batera. Bestalde, Alfonso Sastreren, Marcel Schwoben, Michel Tournierren eta Arthur Rimbauden obra batzuk itzuli ditu euskarara.

Ipar Euskal Herria

Izena	Abizenak	Aurkezpen laburra
Libe	Goñi Garate	Oteitza (Nafarroa) (1947). Lazkaon hazi eta irakasle eskolak egin ondoren, ikastolen garapenerako mugimenduan parte hartu zuen, Donostian eta Andoainen bereziki. Ihes egin behar izan zuen arrazoi politikoengatik eta 1968 aldean Argitxu Nobliaren etxean hasi zen euskarazko eskolak ematen. Handik gutxira sortu zen Seaska eta Iparraldeko zenbait ikastolatan andereño aritu zen, Arrangoitzen, Angelun eta Baionan nagusiki. Erretiroa hartu ondoren, <i>reiki</i> lasaigarri teknika-liburu bat plazaratu du <i>Har 3 minuta zuretako</i> izenarekin Zortziko etxean.
Philippe	Chareyre	Nîmes (1956). Historia Modernoko katedradun emeritua 2021eko urritik. Letretako eta Giza Zientzietako doktorea, Historia espezialitatean (1987), Paul Valéry Montpellier III Unibertsitatean. Historia Modernoko irakaslea UPPAn 1999tik. Batez ere, Frantziako hegoaldeko protestantismoaren historia jorratu du. Hainbat aldizkaritako erredakzio-batzordeko kidea da: <i>Revue d'histoire du protestantisme</i> , <i>Huarte de San Juan</i> , <i>Príncipe de Viana</i> , <i>Annales du Midi</i> <i>Revue de Pau et du Béarn</i> , <i>Lien des Chercheurs Cévenols</i> , <i>Euskera</i> .

Nafarroa

Izena	Abizenak	Aurkezpen laburra
Jose Mari	Espartza Zabalegi	Tafalla (1951). Nafarroako euskalduntasunaren inguruko ekimenetan kide eraginkorra eta, batik bat, Tafallari dagokionetan sortzaile, hala nola ikastola, gau-eskola, antzinako tradizioak, bertako historia... Altaffaylla Kultur Taldearen eta bestelako argitalpenen eta Fundazioaren sortzaile eta zuzendaria. Ikertzaile eta idazlea da, 30en bat libururen eta ehunka artikuluren egilea. Ikertzaile, idazle eta argitaratzailea.

Pello	Mariñelarena Martínez	Etxarri Aranatz (1956). Enpresa Zientzietan diplomaduna. Hainbat enpresatan finantza-zuzendari aritu ondotik, 1996. eta 2015. urteen bitartean Nafarroako Ikastolen Elkarteko zuzendaria izan da. Aldi berean, Nafarroako euskalgintzarekin partaidetza zuzena izan du, bai eta Administrazioarekiko harreman instituzionaletan ere. Euskal hezkuntzaren eragile Nafarroan.
Xabier	Olarra Lizaso	Tolosa (1953). Filologian lizentziaduna. Zenbait urtez Euskara eta Euskal Literaturako Batxilergoko katedraduna. 1988tik 2010era bitartean Nafarroako Gobernuako euskara itzultzaile. Igela argitaletxearen sortzaile eta zuzendari 30 urtez. Itzulpengintzan hainbat sari jaso ditu, hala nola Itzulpenaren Euskadi Saria hiru aldiz, eta Dabilen Elea Saria. Euskal idazle, itzultzaile eta editorea.
Mentxu	Peña Lizarazu	Irun (1953). Gaztetatik, hainbat gurasok eskatuta, haurren irakasle izana eta gero AEKn. Nafarroako Arantzan bizi denetik, 1994az geroztik, 2016ra arte Lesakako euskaltegi-barnetegian irakasle eta horren inguruko hainbat ekimenetan kide eraginkorra. Bortzirietako Euskara Mankomunitateko Batzordean nahiz Arantzako Batzordean partaide bultzatzailea. Euskararen irakasle eta sustatzailea.

Proposamena aurkeztu ondoren, norbaitek proposamen berriren bat egin nahi duen galdetuta, ez da egin. Hala berean, bozketa egin nahi den galdetuta, inork ez du halakorik eskatu. Ondorioz, aurkeztu den zerrenda aho batez onetsi da.

M.L. Oñederra euskaltzainak, aurrera begira, euskaltzainak izendatzeko orduan, kontuan izan beharreko gutxienekoak zehaztea komeni dela aipatu du. A. Urrutia euskaltzainburuak kode etiko baten antzekoa zehaztea komeni dela aipatu eta Zuzendaritzak lantzeko urratsak egingo dituela baieztatu du.

3. Arabako eta Nafarroako euskaltzain urgazleak. Proposamenak aurkeztu eta erabaki

A. Urrutia, J.-B. Coyos, A. Arejita, R. González de Viñaspre, M. Urkia eta S. Aleman euskaltzain oso eta Zuzendaritzako kideek, Arautegiaren 3. eta 38. artikuluetan eta Barne-erregelen 6. artikuluan jasorikoa kontuan hartuz, segidan ageri diren pertsona hauek proposatu dituzte **euskaltzain urgazle** izateko. Proposamena lurraldean lurraldeko euskaltzain osoekin adostu da, aldez aurretiko kontsultak eginez.

Araba

Izena	Abizenak	Aurkezpen laburra
Katixa	Agirre Miguélez	Gasteiz (1981). Euskal idazlea da; literaturaren, kazetaritzaren eta blogen arloetan dihardu. Haur-literaturan ere hainbat lan kaleratu ditu. Ikus-entzunezko komunikazioan doktorea da eta EHUn irakasle. Atzerriko hainbat unibertsitatetan ibili da ikertzaile, baina egun Bilbon bizi da. 2007an argitaratu zuen bere lehen liburua, <i>Sua falta zaigu</i> , ipuinek edo istorio laburrek osatutakoa. Zutabegilea izan da eta <i>Diario de Noticias de Álava</i> , <i>Deia</i> , <i>Aizu!</i> eta <i>Argia</i> argitalpenetan kolaboratzen du. Hainbat sari irabazi ditu: Ernestina de Champourcin poesia-saria (2003); Emakumeak Kontari ipuin-lehiaketa (2005); Igartza Saria (2007). Umeentzako hainbat liburu ere idatzi ditu: <i>Paularen seigarren atzamarra</i> , <i>Ez naiz sirena bat, eta zer?</i> eta <i>Patzikuren problemak</i> . Amaia Lapitz-en sailean gaurdaino hiru eleberri argitaratu ditu: <i>Atertu arte itxaron</i> (2015), <i>Amek ez dute</i> (2018) eta <i>Berriz zentauro</i> (2022).

Izena	Abizenak	Aurkezpen laburra
Miel A.	Elustondo Etxebarria	Azpeitia (1958). Buruagan (Araba) bizi da. Irakurzalea da, idazlea –kazetaria, elkarrizketatzailea, gidoilaria, itzultzailea, zuzentzailea...– eta argazkilaria. Bere lanak euskarazko hedabideetan argitaratuz hasi zen, eta horretan da gaur egun ere. Hamaika elkarrizketa ditu argitaratuak <i>Erlean</i>, <i>Argian</i>, <i>Berrian</i> eta <i>Administrazioa Euskaraz</i> aldizkarietan, eta haien bilduma bat ere publikatua du (<i>Zozoen elean</i>, <i>Utriusque Vasconiae</i>, 2012). AEBetako euskaldunak ardatz, <i>Western Basque Festival</i>, 1959, urte hartan gertatu zen (Susa, 2007) saiakera eta, gerora, <i>Basque Blvd</i> kronikak argitaratu zituen <i>Gara</i> egunkarian. <i>Mr. Basque</i> (Pamiela, 2011) William Douglass antropologoaren memoriak ere idatzi zituen... Irakaskuntzan, argitaletxe-munduan eta hainbat irrati-zein telebista-saiotan (<i>Sautrelaren</i> sustatzaile eta gidoilari izan zen) parte hartu du. Euskarara ekarri ditu Jim Thompson idazlearen hiru eleberri, eta, joan deneko aldian, Arabako euskararen historia sozialari loturik diren hiru lan: <i>Hego haizea dabil: Olabide ikastolaren historia bizia</i> (Olabide ikastola, 2014), <i>Abdon Gonzalez de Alaizaren alfabetoa</i> (AFA eta Arraia-Maeztuko Udala, 2020), eta <i>Izaskun Arrueren urratsen atzetik</i> (Gasteizko Udala eta AFA, 2018). Rikardo Arregi Kazetaritza Saria (2022), <i>Berria</i> egunkariko <i>Tonban</i> ehortzirik udako sailagatik. Bost urte daramatza Jon Mirande irakurtzen, eta hartaz idazten Berrian. Horrek, besteak beste, Josu Martinezen <i>Mirande, film bat egiteko zirriborroa</i> filmean (2023) gidoilari jardutera eraman du.

Izena	Abizenak	Aurkezpen laburra
Patxi	Zubizarreta Dorronsoro	Ordizia (1964) du jaioterri eta Gasteiz sormen-leku. Bertan sortutako lanetan erroak nabarmentzen dira, hala nola <i>Atxiki sekretua</i> obran eta <i>Urrezko giltzadisko</i> liburuan, edota <i>Hiru gutun Iruñetik</i> nobelan. Baina hegoak ere nabariak dira, batez ere migrazioak eta mundu arabiarra guregana hurbiltzeko, esate baterako <i>Usoa</i> eta <i>Korri, Kuru, korri!</i> ipuinetan, edota <i>Eztia eta oxpina</i> nobelan. Erroak eta hegoak berak egindako Exupèryren <i>Printze txikia</i> edo <i>Mahfuzen Mirarien kalezuloa</i> itzulpenetan ere ageri dira. Lan ugari saritu (hainbat bider, Euskadi Literatura Saria; Espainiako 2023ko Literatura Sari Nazionala, haur literaturaren eremuan eta abar) eta itzuli dizkiote eta, generoak eta diziplinak bateratuz, hainbat ikuskizun eta performance eskaintzen jarraitzen du bai gurean bai atzerrian.

Nafarroa

Izena	Abizenak	Aurkezpen laburra
Patri	Arburua Etxeberria	Igantzi (1972). Euskal Filologian lizentziaduna eta Hizkuntza Plangintzan graduondoko diploma. Euskara teknikaria Bortzirietako Euskara Mankomunitatean 1994az geroztik. Hizkuntza plangintzan zenbait lanen egilea. Euskara-teknikaria.
Miren	Basurto Luzuriaga	Segura (1968). Euskal Filologian lizentziaduna eta Espainiako Literaturetako masterduna. Euskara irakaslea eta Nafarroako Gobernuko Hezkuntza Departamentuko Euskararen Irakaskuntzarako Baliabide Zentroko (EIBZ) material sortzaile eta prestatzailea, bai eta kontsulta zerbitzuko lanen eta euskara hobetzeko ikastaroen kudeatzailea ere. Ikasmaterialen prestatzaile eta hizkuntza-zuzentzailea.

Izena	Abizenak	Aurkezpen laburra
Fermin	Erbiti Zabaltza	Iruñea (1964). Kazetaritza lizentziaduna, zenbait urtez lan horretan aritua <i>Navarra Hoy</i> egunkarian eta RTVEko Nafarroako zentroan. 1993az geroztik, Nafarroako Kontuen Ganberako komunikazio-arduraduna eta itzultzailea da. Hainbat liburu argitaratzeaz gain, zenbait hedabidetako kolaboratzaile ere bada. Komunikazio-arduraduna eta idazlea.
Inma	Errea Cleix	Iruñea (1960). Informazio Zientzietan lizentziaduna. Kazetaritza lanean aritua Euskal Telebistan, eta 1997az geroztik Iruñeko Udalean itzultzaile urte luzez eta Euskara Zerbitzuko arduradun azkenaldian. Zenbait lan idatzi ditu. Itzultzaile eta idazlea.
Fernando	Rey Escalera	Iruñea (1961). Medikuntza eta Kirurgia Orokorrean lizentziaduna. Euskara-itzultzaile Nafarroako Gobernuan 1988tik 2015era, eta Nafarroako Unibertsitate Publikoan (NUP) Euskararako Atal Teknikoko buru 2018az geroztik. EIZIEko lehendakari gaur egun. 40ren bat literatura-liburu itzuli ditu, bai eta itzulpengintzako zenbait sari lortu ere, hala nola Itzulpenaren Euskadi Saria behin eta Vitoria-Gasteiz Saria bitan. Literatura testuen zuzentzaile (gehienbat Igela eta Pamiela argitaletxeentzat). Itzultzaile eta testu zuzentzailea.
Ekaitz	Santazilia Salvador	Iruñea (1987). Euskal Filologian lizentziaduna (ezohiko sariduna) eta Hizkuntzalaritza doktorea. Nafarroako Unibertsitate Publikoko (NUP) irakaslea Euskal Filologia alorrean. <i>Fontes Linguae Vasconum</i> aldizkariaren zuzendaria. Ikertzailea euskararen historian, Nafarroakoan batik bat, eta beste zenbait ikerketa-lan eta -argitalpenen kide eta kolaboratzailea. Unibertsitateko irakaslea eta ikertzailea.

Proposamena aurkeztu ondoren, norbaitek proposamen berriren bat egin nahi duen galdetuta, ez da egin. Hala berean, bozketa egin nahi den galdetuta, inork ez du halakorik adierazi. Ondorioz, aurkeztu den zerrenda aho batez onetsi da.

4. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta adibideak. Batzorde Ahaldunduaren oharrak (LII). Jasotako iruzkinak aztertu eta erabaki

M. Urkia Batzorde Ahaldunduko idazkariak hiru gai azaldu ditu: Batetik, Exonomastika Batzordeak eguneratu berri dituen 32. eta 36. arauetako herritarrak gehitu dira hiztegian. Frantziako herritarren zerrendari oharrak egin zizkion A. Iñigok, baina aurreko osoko bilkurara ez ziren ekarri, eta gaur aurkeztu eta erabakitzea proposatu da, hiztegiaren ekaineko eguneratzean horiek ere jaso ahal izateko. LANDESTAR herritar izenaren formak eztabaida sortu du, *Landetako* ala *Landesetako* behar duen. Azkenean, arauak *landestar* soilik jaso duenez (eta ez *landatar*), nahiz eta 35. oin-oharrean dioen «*Landak* edo *Landes* izena dela eta, deklinabideak ere bietara egiten duela: *Landetara*, *Landetan*, *Landetako*...; *Landesetara*, *Landesetan*, *Landesetako*...» dioen, eta Iparraldean *landesak* erabiltzen denez, '*Landesetako*' jasotzea erabaki da.

Bestelako oharririk ez denez izan, zerrenda bere horretan onetsi da.

Bestetik, apirileko bilkuran onartutako LI multzoan FORU(-)LEGE azpisarrerako definizioa zuzendu beharra zegoela aipatu zuen A. Urrutia euskaltzainburuak, eta berak proposatutako definizioa eta adiera berria aztertu dira bileran, bai eta falta zen *foru(-)arau* ere. Bileran oharririk gabe onartu dira proposamenak. Gaiarekin amaitzeko, apirileko bilkuran aurkeztutako zerrendari A. Garikanok, A. Urrutiak, A. Alberdik eta M.A. Meabek egindako oharrak aurkeztu dira, bai eta egitasmoko kideek emandako erantzun arrazoituak ere. Bileran oharririk ez da egin; beraz, zerrenda osoa onartuta geratu da.

5. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta Adibideak. Batzorde Ahaldunduaren oharrak (LIII). Aurkeztu

Zerrenda berria aurkeztu du M. Urkia Batzorde Ahaldunduko idazkariak, A. Iñigok eta M. Azkaratek egindako oharrak eta egitasmoko kideek emandako erantzun arrazoituak biltzen dituen. Aurkezpenaren ondoren, oharrak egiteko epea zabaldu da, ekainaren 17 (astelehena) artekoa.

6. Euskaltzaindiaren 2023. urteko kontuak eta 2024ko aurrekontuak. Azalpenak eman.

R. González de Viñaspre diruzainak gogorarazi duenez, duela dozena bat urte baino gehiagotik Euskaltzaindiaren urteko kontuen ikuskaritza egiten da eta

emaitza herri-erakundeei aurkezten zaie. Prozesu hori, urteko lehen lauhilekoan burutzen denez, orain da mementoa 2023. urteko kontuen emaitza eta 2024ko aurrekontuen nondik norakoak azaltzeko, osoko bilkuran. J. Zabaleta kudeatzaileari hitza eman aurretik, diruzainak azpimarratu du, norbaitek azalpen xeheago edo argibide zehatzagoren bat nahi izanez gero, J. Zabaletarekin hitz egitea besterik ez daukala.

J. Zabaleta kudeatzaileak azaldu duenez, 2023. urtean, sarrerak, guztira, 2.941.966,59 eurokoak izan dira, aurreikusitakoak baino 61.878,71 € gutxiago (-% 2,06). Gastuak, aldiz, guztira, 2.943.101,66 eurokoak izan dira, aurreikusitakoak baino 60.743,64 € gutxiago (-% 2,02). Aldea, nagusiki, Mintzola egitasmoan gertatu da, begiz jotako sarrera guztiak (60.000 €) ez direlako gertatu eta, ondorioz, gastuak ere maila berean doitu behar izan direlako.

Euskaltzaindiak 2023an izandako sarrera guztien % 84 etorri da Akademiaren eta EAEko herri-erakundeen arteko esparru-hitzarmenetik (1.940.220 €), Nafarroako Gobernutik (200.000 €) eta Espainiako Gobernutik (333.000 €). Horiek horrela, 2023. urteko kontuen emaitza orekatua izan dela esan daiteke (-1.135,07 €).

2024. urteari doakionez, 2.956.164,10 € izatea aurreikusi da, hots, 2023an izandako sarreraren oso antzekoa (+% 0,48). Esparru-hitzarmeneko administrazioen dirulaguntzak berdinak izango dira, baita Nafarroako eta Espainiako Gobernuarenak ere (aurrekontuaren % 83,7). Gastuen aurrekontua 2.956.164,10 eurokoa izango da, 2023an izandako gastuen oso antzekoa (+% 0,44). Hala berean, batzordeen, lantaldeen, egitasmoen, zerbitzuen zein bestelakoen sarrerak zein irteerak ere aletu ditu.

7. Euskararen Gogoetagunea. Aurkeztu

Hitza hartu du S. Aleman Jagon sailburuak. Azaldu duenez, egitasmo hau 2023. urtean jarri zen abian, Sustapen Batzordearen barnean. Egitasmo horren arduraduna Jon Sarasua euskaltzain urgazlea eta Sustapen Batzordeko kidea da. Ondoren, hitza hartu du egitasmoaren arduradunak.

Egitasmoaren helburua datozen hamarraldietarako euskararen etorkizun-ikuspegia eta estrategia-ildo nagusiei buruzko gogoeta egitea da, lanketa horren emaitza euskal gizarteko eragileei eskaintzeko. Horretarako, hainbat arlotako jakitunei ponentziak eskatu, kontraste-talde askotariko baten bidez horiek hobetu eta hainbat eragileren iritziekin alderatu nahi dira. Lau urteko epea

hartu du Gogoetaguneak lan hori egiteko. Egitasmoaren abiapuntua, helburuak eta metodologia azaldu ondoren, prozesuaren erdiguneko ponentziaren ardatz nagusiak azaldu ditu Sarasua jaunak eta *Euskararen etorkizun-ikuspegia* izeneko ponentzian jasotzen den edukiaren mamia agertu du laburki infografiaren proiektzioak lagunduta.

8. Esku artekoak

8.1 Beñat Oihartzabal euskaltzaina emeritu izaerara igarotzearen ondorioz, hutsarteak betetzeko hautagaia. Arautegiaren 33. eta 34. artikulua eta Barne-erregelen 4. artikulua betez, hutsarteak betetzeko, J.L. Davant, J.B. Coyos eta I. Borda euskaltzain osoek Jon Casenave euskaltzain urgazlea aurkeztu dute. Gaiaren merezimenduak xeheki aipatu dira aurkezturiko idatzian. Horiek horrela, Arautegiak eta Barne-erregelek zehaztutako epearen barruan, ez da bestelako hautagairik aurkeztu. Ondorioz, hutsarteak betetzeko bozketa Gasteizen, Goiuri jauregian, egingo da ekainaren 29an izango den osoko bilkuran.

8.2 Hurrengo bilkurak

8.2.1. *Euskara Ibiltaria erakusketa ekainaren 11n inauguratuko da Mungian, 18:00etan.*

8.2.2 «Euskararen Biziberritzea Ipar Euskal Herrian» jardunaldia egingo da Baionan, Herriko Etxean, ekainaren 21ean. S. Aleman Sustapen Batzordeko buruak eman du egitarauaren berri. Logistika kontuak-eta (lekua zein bazkaria) lotzeko, interesa dutenek Idazkaritzari jakinaraztea komeni da.

8.2.3 Hurrengo osoko bilkura: Gasteizen, ekainaren 29an, larunbatean, egingo da, Goiuri jauregian, 10:00etan.

8.2.4 Asun Garikano euskaltzainaren Sarrera hitzaldia dela-eta, ageriko bilkura egingo da Gasteizen, ekainaren 29an, larunbatean, Goiuri jauregian, 12:00etan.

9. Azken ordukoak

M. Azkarate euskaltzainak gogorarazi duenez, joan den urtean, urtarilaren 27ko osoko bilkuran, taxi-zerbitzua erabiltzeari eta bazkariei buruzko jarraibideak aurkeztu ziren. Irizpideak onetsi ostean, bazkarien kontuak batzordeen eta

lantaldeen ohiko funtzionamenduan arazoak sortzen dituela-eta, irizpideak berrikusiak izan daitezen eskatu du. A. Urrutia euskaltzainburuak azaldu duenez, Zuzendaritza prest dago berrikusi beharrekoak berrikusteko, betiere proposamen bat eskuartean eta erabakia batzorde eta lantalde guztientzat izango direla kontuan izanik.

Eta bestelako aztergairik ez dela, osoko bilkura bukatutzat eman da, 13:30ean.

Andres Urrutia
Euskaltzainburua

Adolfo Arejita
Idazkaria

VI

Osoko bilkura

Gasteizen, Goiuri jauregian

2024ko ekainaren 29an

Urrutia, Andres, euskaltzainburua
Coyos, Jean-Baptiste, buruordea
Arejita, Adolfo, idazkaria
González de Viñaspre, Roberto, diruzaina
Urkia, Miriam, Iker sailburua
Aleman, Sagrario, Jagon sailburua
Alberdi, Andres
Arkotxa, Aurelia
Azkarate, Miren
Borda, Itxaro
Iñigo, Andres
Kaltzakorta, Jabier
Kintana, Xabier
Lakarra, Joseba
Meabe, Miren Agur
Mujika, Alfontso
Oñederra, Miren Lourdes
Rekalde, Paskual
Sagarna, Andoni
Salaberri, Patxi
Suárez, Castillo
Uribarren, Patxi
Zabaleta, Patxi

Osa, Erramun, idazkariordea,
zegozkion gaitetan.

Ezin etorria adierazi dutenak: Asun
Garikano eta Jose Irazu «B. Atxaga».

Ahalak: Asun Garikanok ahala Miriam
Urkiari eta Jose Irazu «B. Atxaga»k ahala
Andres Urrutiari.

*Batzarra Gasteizen egin da, Goiuri jauregian,
2024ko ekainaren 29an, larunbatean.*

*A. Urrutia euskaltzainburuak euskaltzainak
agurtu eta ahalak irakurri ditu. Quoruma
badela egiaztatu ondoren, 2024ko ekaineko
osoko bilkurari hasiera eman zaio.*

*E. Osa idazkariordeak eguneko xehetasunak
azaldu ditu.*

1. Osoko bilkuraren (2024-05-31) bilera-agiria onestea, hala erabakiko balitz

Ohar idatzirik ez da jaso. Ahoz iruzkinik egin nahi den galdetuta, ez da egin. Ondorioz, 2024ko maiatzaren 31ko osoko bilkuraren bilera-agiria onetsi da.

A. Iñigok azpimarratu du ohorezkoen eta urgazleen biografien luzeran desorekak daudela. E. Osa idazkariordeak erantzun dio esanez arrazoia daukala baina halaxe etorri direla eta, izendatutako batzuek, halaxe agertzea eskatu zutela.

2. B. Oihartzabal euskaltzain emeritu izatearen domina-hutsartea: hautagaia bozkatzea

Maiatzaren 31ko osoko bilkuran, hautagai bakarra aurkeztu eta aldarrikatu zen, Jon Casenave euskaltzain urgazlea, hain zuzen. Hori horrela, bozketa egin da, Arautegiak zehazten duenaren arabera.

Bozketaren unean, zuzenean edo ordezkatuak dauden euskaltzainak, guztira, 24. Hautagaiak eskuratu beharreko aldeko gutxieneko boz-kopurua: 13.

Bozketaren emaitza: J. Casenave izendatzearen alde 18 boto eta 6 boto zuri. Ondorioz, Arautegiaren 35. artikulua dioena kontuan hartuz, J. Casenavek euskaltzain osoen bozen nagusitasuna erdietsi du eta, hortaz, euskaltzain oso aukeratu da. Euskaltzain oso izendatu berriari zorionak ematea erabaki da osoko bilkuran.

3. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta Adibideak.

Batzorde Ahaldunduaren oharrak (LIII). Jasotako iruzkinak aztertu eta erabaki

Oharrak jorratzen hasi aurretik, hiztegiaren ekaineko eguneratzeari buruzko azalpenak eta datuak eman ditu M. Urkia Batzorde Ahaldunduko idazkariak. Ondoren, maiatzeko bilkuran aurkeztutako zerrendari A. Alberdik, A. Garikanok eta P. Zabaletak egindako oharrak aurkeztu dira, bai eta egitasmoko kideek emandako erantzun arrazoituak ere. EZKONTZA HAUTSI azpisarreraren definizioa osoko bilkuran erabakitzeko laga zuten egitasmoko kideek, 'Ezkontzako elkartzea hautsi' egoki ikusten bazuten ere. Hala onartu da. Beste oharrak ez da egin eta, beraz, zerrenda osoa onartuta geratu da.

4. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta Adibideak. Batzorde Ahaldunduenaren oharra (LIV). Aurkeztu.

Zerrenda berria aurkeztu du M. Urkia Batzorde Ahaldunduko idazkariak, A. Iñigok eta M. Azkaratek egindako oharra eta egitasmoko kideek emandako erantzun arrazoituak biltzen dituen.

Aurkezpenaren ondoren, oharra egiteko epea zabaldu da, uztailaren 15a (astelehena) artekoa.

5. EBO: Letra larri eta xeheei buruzko 4.2. txostenari euskaltzain osoek egindako oharra eta EBE Batzordearen erantzuna. Aztertu eta erabaki

EBE Batzordeko A. Mujikak adierazi duenez, letra larrien 4. txostenaren bigarren parteari hiru euskaltzain osok egin dizkiote oharra: M.A. Meabe, M. Azkarate eta M.L. Oñederrak. EBE Batzordeak aztertu ditu, eta erantzuna prestatu du.

M.A. Meaberen oharra txosteneko idazte-akats bat zuzentzeko proposamena zen, eta zuzenean onartu da, eztabaidatu beharrik gabe. M. Azkarateren eta M.L. Oñederraren oharra eta EBEren erantzunak aztertu ondoren, erabaki hauek hartu dira:

- Adibideetako izen-elkarteetan, marratxo aukera denean, bi aukerak esplizitatuko dira, marratxoduna eta marratxorik gabea. Horretarako, marratxo parentesi artean jarriko da (adibidez, *Kubako independentzia(-) gerra*), eta aurkibidean, berriz, bi aukerak idatziko dira, bilaketa errazteko (adibidez, *Kubako independentzia-gerra* eta *Kubako independentzia gerra*). Eta adibide guztietan aplikatuko da, ez bakarrik letra larrien 4. txostenaren bigarren partean.

- *Labana Luzeen Gaia* / *Aizto Luzeen Gaia* bikotearen ordez, aukera bakarra proposatuko da: *Labana Luzeen Gaia*.

- *Gerra iraultzaileak* adibidearen ordez, *iraultza gerra* eta *iraultza-gerra* jarriko da.

- 2.3.11 puntuan, iraultzei buruzko atala berrantolatuko da: kasuen arabera antolatu beharrean, letra larria behar duten kasuak alde batean elkartuko dira eta, ondoren, letra xehea behar dutenak beste alde batean.

- «2.3.13 Azokak, kongresuak, erakusketak, jaialdiak eta kideko jendaurreko ikuskizunak» atalean, azalpena xehe eta arrazoitua jarriko da, argi uztearren

noiz den bileraren izendapena izendapen osoaren parte eta noiz ez. Zehazki, honela:

- Bileraren izendapenak, batzuetan, berariazko izenburua du, eta izenburu horren ondoren jartzen da gero izen generikoa, aposizio-egitura bat osatuz. Kasu horietan, generiko hori ez da izendapenaren parte, eta letra xehez idazten da. Adibide hauetan, solasaldi, jaialdi eta kongresu hitzak letra xehez idaztekoak dira:
 - Hamaika Gara solasaldiak [*Hamaika Gara izeneko solasaldiak dira*]
 - Oilo Pop jaialdia gaur Bermeon [*Oilo Pop izeneko jaialdia da*]
 - Unibertsitateko Prestakuntza Duala Europako Unibertsitate Eremuan kongresua [*Unibertsitateko Prestakuntza Duala Europako Unibertsitate Eremuan izeneko kongresua da*]
- Kasu horietan, izen generikoa ez da izendapenaren parte, eta, horregatik, ez da nahitaez hari atxikia eta ondotik idatzi behar:
 - Hamaika Gara oso solasaldi arrakastatsuak izan dira aurtan.
 - Eskerrik asko Oilo Popen elkartu zineten lagun guztiei
 - Eta hau izango da datorren asteko kongresua: Unibertsitateko Prestakuntza Duala Europako Unibertsitate Eremuan.
 - Aldiz, Komunikazio Digitalaren eta Ziberkazetaritzaren Nazioarteko Kongresua, Nazioarteko Terminologia Biltzarra edo Makina-erremintaren Biurtekoa moduko izendapenetan, Kongresua, Biltzarra eta Biurtekoa hitzak izendapenaren parte nahitaezko dira, Komunikazio Digitalaren eta Ziberkazetaritzaren Nazioarteko edo Nazioarteko Terminologia edo Makina-erremintaren ezin baitira izendapen izan, ezin baitira generikorik gabe erabili.
- *Lege lehor* eta *lege saliko* adibideak erabiltzea onartu da.
- 2.3.18.4 puntuan, produktu-izen lexikalizatuen adibideetan, *kleenex* sartzeko proposamena egin dute M. Azkaratek eta M.L. Oñederrak, eta EBE Batzordeak adierazi du sartzeko eragozpenik ez dagoela, baina grafia erabaki behar litzatekeela (*kleenex*/*klinex*). Kontuan izanik Euskaltzaindiaren Hiztegiko Adierak eta Adibideak lantaldeak proposatu duela izen hori hiztegian ez jasotzea, erabaki da adibide hori ez ematea. Bestalde, *zelo* adibidea ematea onartu da, eta, Euskaltzaindiaren Hiztegiko Adierak eta

Adibideak lantaldeak horrekin batera *eskotx* sartzea onartu duenez, hori ere sartuko da adibideen zerrendan.

- 2.3.17 puntuan, «ahal delarik» erantsiko da. Honela: «Beste hizkuntza bateko izenburuak, ahal delarik, dagokion hizkuntzaren arau ortotipografikoei jarraituz idazten dira».

Aldaketa horiek eginda, onartu egin da txostena.

6. EBO: Ortografia-markak (I) txostena. Aurkeztu

EBOk ortografia-marken multzoko lehen txostena aurkeztu du EBE Batzordeko A. Mujikak. Ortografia-marken atala aski handia da, eta hiru partetan landu da. Lehen partean, sarrera orokor bat egin da euskara batuaren historian ortografia-markak lehen aldiz noiz landu ziren azaltzeko. Ondoren, puntuaziori buruzko sarrera orokor bat egin da, eta puntuazio-markak zein diren eta zer funtzio duten zehaztu da. Jarraian, puntuazio-marken atala dator berez, baina atal hori hurrengo txostenetan landuko da. Oraingo txostenaren parte nagusia marka lagungarrien atalari dagokio. Marka lagungarri bakoitzaren deskribapen tipografikoa egin da (marratxoa, beheko marra, marra etzana, barra etzan bikoitza, alderantzizko barra etzana, barra bertikala, barra bertikal bikoitza, izartxoa, apostrofoa, *et* edo anpersana, a bildua, euli-zangoa, gezia, giltza eta buleta) eta bakoitzaren funtzioak xeheki deskribatu. Atalik handiena marratxoarena da, funtzio asko dituelako.

Azken atala marka diakritikoena da. Osoko Bilkurak marka diakritikoei buruzko txostena onartu zuen 2023ko irailaren 29an, Iruñean. Orduan, EBO egitasmoaren barnean ortografia-markei buruzko atalaren barnean sartzea eta hala plazaratzea erabaki zen. Beraz, atal horretan ez da beharrezkoa oharrak egitea, jada onartuta baitago, non eta formari buruzko oharrak ez diren.

Aurkezpenaren ondoren, gaur aurkeztutako txostenari oharrak egiteko epea zabaldu da, irailaren 9 (astelehena) artekoa.

7. Esku artekoak

7.1 Erramun Baxok ohorezko euskaltzaina ekainaren 3an hil zen. Suhuskunen (Nafarroa Beherea) jaio zen E. Baxok, 1928ko abenduaren 26an. Filosofiako doktorea (Laval Unibertsitatea), Euskal Kultur Erakundearen buru izatetik erretiroa

hartuta zegoen. Euskaltzaindiak urgazle izendatu zuen 1996ko martxoaren 29an, eta ohorezko 2010eko urtarrilaren 29an. Euskaltzaindiaren batzorde hauetan egin zuen lan: Jagon Saila (1995-1999) eta Sustapena (1999-2021).

7.2 Nafarroako Gobernuaren eta Euskaltzaindiaren arteko lankidetza. Hitzarmena izenpetu zuten ekainaren 18an. Akordioaren zenbatekoa 200.000 eurokoa da. Zehazki, Nafarroako Gobernuak Euskarabidearen bidez finantzatuko ditu *Euskaltzaindia eta Nafarroa* liburuxka eta *Blas Fagoaga Ariztia irakaslea eta euskaltzaina* liburuaren edizioak; Onomastika Batzordean jasotako kontsulten txostenak eta izapideak egitea; musika-emanaldi bat (Bernard Etxepareren *Linguae Vasconum Primitiae* obraren ganean Danserie taldeak prestatutakoa) eta hiru erakusketa ibiltari (*Euskara ibiltaria*, *Pirinioetako hizkuntzak* eta *Euskara Ezkabarten*); eta, era berean, oikonimiaren analisisa diruz lagunduko da, hau da, Ollarango etxeen izenak aztertzekeo egitasmoa.

7.3 Bilboko Udalaren eta Euskaltzaindiaren arteko lankidetza. Bi aldeek hitzarmena izenpetu zuten ekainaren 19an. Akordioaren zenbatekoa 35.000 eurokoa da. Bilboko Udalak eta Euskaltzaindiak urtero sinatzen dute hitzarmen hori, hizkuntzaren garapenarekin eta gizarteratzearekin duten konpromisoaren erakusgarri. Bi erakundeon arteko elkarlanaren kariaz, besteak beste, hizkuntza biziberritzeko eta euskal kultura zabaltzeko hizkuntza-aholkularitza eskaintzen dio Akademiak Udalari, eta kultura-jarduerak ere antolatzen dira, tartean, Lautan Hiru antzerki-jaialdia. Horrez gain, Euskaltzaindiak A. Arejitaren *Errefrau artean aztarrika* liburua argitaratuko du aurtan.

7.4 Hurrengo bilkurak. Hurrengo osoko bilkura Bilbon, uztailaren 19an, ostiralean, egingo da, egoitzan, 10:00etan.

8. Azken ordukoak

I. Borda euskaltzainak hitza hartu du eta iraileko azken asteburuan Itsasun egingo den *Irailekoak* egitasmoari buruzko argibideak eman ditu. Egitarau zehatza uztailaren 19an egingo den osoko bilkuran aurkeztuko da.

Eta bestelako aztergaiarik ez dela, osoko bilkura bukatutzat eman da, 11:30ean.

Andres Urrutia
Euskaltzainburua

Adolfo Arejita
Idazkaria

VII

Osoko bilkura

Bilbon, egoitzan

2024ko uztailaren 19an

Urrutia, Andres, euskaltzainburua
Coyos, Jean-Baptiste, buruordea
González de Viñaspre, Roberto, diruzaina
Urkia, Miriam, Iker sailburua
Aleman, Sagrario, Jagon sailburua
Alberdi, Andres
Azkarate, Miren
Casenave, Jon
Garikano, Asun
Iñigo, Andres
Kintana, Xabier
Lakarra, Joseba
Meabe, Miren Agur
Mujika, Alfontso
Oñederra, Miren Lourdes
Rekalde, Paskual
Sagarna, Andoni
Suárez, Castillo
Uribarren, Patxi
Zabaleta, Patxi

Osa, Erramun, idazkariordea,
zegozkion gaitan.

Ezin etorria adierazi dutenak: Adolfo
Arejita, Aurelia Arkotxa, Itxaro Borda,
Jose Irazu «B. Atxaga», Jabier Kaltzakorta,
Patxi Salaberri, Pello Salaburu, Xarles
Videgain eta Mikel Zalbide.

Ahalak: Adolfo Arejitak ahala
Andres Urrutiari, Aurelia Arkotxak
ahala Miriam Urkiari, Itxaro Bordak
ahala Sagrario Alemani; Jose Irazu
«B. Atxaga»k ahala Andres Urrutiari,
Jabier Kaltzakortak ahala Andres
Urrutiari, Patxi Salaberrik ahala Andres
Urrutiari, Pello Salaburuk ahala Miren
Azkarateri eta Mikel Zalbidek ahala
Andres Urrutiari.

*Batzarra Bilbon egin da, egoitzan, 2024ko
uztailaren 19an, ostiralean.*

*A. Urrutia euskaltzainburuak euskaltzainak
agurtu eta ahalak irakurri ditu. Quoruma
badela egiaztatu ondoren, 2024ko uztaileko
osoko bilkurari hasiera eman zaio.*

*E. Osa idazkariordeak eguneko xehetasunak
azaldu ditu.*

1. Osoko bilkuraren (2024-06-29) bilera-agiria onestea, hala erabakiko balitz

Bilera-agiri proposamenaren 2. orrialdeko lehenengo paragrafoaren hasieran, «Bozketaren unean» jasotzea proposatu da. Onetsi da. Ahoz iruzkinik egin nahi den galdetuta, ez da egin. Ondorioz, 2024ko ekainaren 29ko osoko bilkuraren bilera-agiria onetsi da.

2. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta Adibideak. Batzorde Ahaldunduaren oharrak (LIV). Jasotako iruzkinak aztertu eta erabaki

M. Urkia Batzorde ahaldunduko idazkariak aurkeztu ditu ekaineko bilkuran azaldutako zerrendari A. Garikanok eta P. Zabaletak egindako oharrak, bai eta egitasmoko kideek emandako erantzun arrazoituak ere.

KONO, KUKURUTXO eta PENETRAZIO sarretetako oharrak dauden-daudenean onartu dira. Bestalde, P. Zabaletak eskatutakoaren bidetik, LESIO(-)DELITU azpisarrerarekin batera, LESIO(-) DELITU ARIN eta LESIO(-)DELITU LARRI ere azpisarrera egitea onartu da.

Horri lotuta, 2015. urtetik FALTA ('Arau hauste arina' adierakoa) eta FALTA(-) EPAIKETA ('Arau hauste arin bat epaitzeko prozedura') orain falta-delitu arinak izatera pasatu diren arren, formak hiztegiak jaso beharrekoak direnez, bietan «Ik. falta(-)delitu arin» gehitzea proposatu eta onartu da.

Beste oharririk ez da egin eta, beraz, zerrenda osoa onartuta geratu da.

3. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta Adibideak. Batzorde Ahaldunduaren oharrak (LV). Aurkeztu

Zerrenda berria aurkeztu du M. Urkia Batzorde Ahaldunduko idazkariak, A. Iñigok eta M. Azkaratek egindako oharrak eta egitasmoko kideek emandako erantzun arrazoituak biltzen dituen.

Aurkezpenaren ondoren, oharrak egiteko epea zabaldu da, irailaren 9a (astelehena) artekoa.

4. Labayru Fundazioaren eta Euskaltzaindiaren arteko hitzarmena izenpetu

A. Urrutia euskaltzainburuak eta Igone Etxebarria Labayru Fundazioaren zuzendariak hitzarmena izenpetu dute. Bi erakundeok lankidetzaproiektu zehatzak

bideratu eta garatuko dituzte (esaterako, argitalpenak), euskararen eta euskal kulturaren inguruko irakaskuntza, ikerketa eta pedagogiaren eremuan. Gainera, Labayru Fundazioak 2000tik hona sorturiko euskarazko edukia Euskararen Erreferentziazko Corpusean egin behar diren azterlanak egiteko erabiliko du Euskaltzaindiak.

A. Urrutia euskaltzainburuak adierazi duenez, euskarak kolore asko ditu eta horietako bat da Labayru Fundazioak lantzen diharduena, hain zuzen ere, Bizkaiko euskararena, ezinbestekoa da gaurko euskara estandarra moldatzeko bidean. I. Etxebarriak zera azpimarratu du: «Guk daukaguna gizartearentzat da, eta Euskaltzaindiarekin egindako hitzarmen honen bitartez bide ezin hobea hartuko du ondare horrek, transmisioaren bidea, hain zuzen».

5. Noeren Ontzia egitasmoaren aurkezpena

A. Garikano Noeren Ontzia egitasmoaren zuzendariak egitasmoaren nondik norakoak aletu ditu. Adierazi duenez, garai eta euskalki guztietako testu hautatuak izango ditu atari digitalak, euskaraz sortuak edo beste hizkuntza batzuetatik euskarara ekarriak. Testuok *online* eskuragarri egongo dira, profesional-talde batek editatuta, argazkiez edo bestelako irudiez jantzirik, eta sarri erazko bertsio musikaletara edo filmetara eramango duten estekaz hornituta. Hots, horietako testu asko multimodalak izango dira.

DBHko eta Batxilergoko ikasleak gogoan hartuta atondu da Noeren Ontzia, baina unibertsitateko ikasleak ahaztu gabe, horiek ere tresna baliagarria izango dutela sinetsita baikaude; eta baita euskaltegi zein hizkuntza-eskolak, ikasmaterialak prestatzen diharduten Berritzegune eta argitaletxeak, edota Irakurketa Plana hezurmamitu behar duten ikastetxeak ere, material horren onuragarri izango dira.

Euskaltzaindiaren webgunean kontsulta daiteke Noeren Ontzia, erraz eta modu dinamikoan, Hizkuntza Baliabideen atalean.

6. EBO egitasmoko letra larrien eta xeheen 5. eta 6. txostenei euskaltzain osoek egindako oharrak. Aurkeztu eta erabaki

EBE Batzordeko A. Mujikak adierazi duenez, letra larrien 5. eta 6. txostenei bost euskaltzain osok egin dizkiete oharrak: M.A. Meabe, M. Azkarate, A. Garikano,

I. Borda eta P. Zabaleta. EBE Batzordeak aztertu ditu, eta erantzuna prestatu du. Erredakzioa hobetzeko edo idazte-hutsak zuzentzeko proposamenak zuzenean onartu dira, azaldu beharrik gabe.

Izen berezi bati lotutako koloreen izenen gaiari buruz EBE Batzordeak proposamen bat egin zuen eta Osoko Bilkurari aurkeztu zion, baina gaia Gramatika Batzordeari kontsultatzekoa zela iritzita. Horregatik, Gramatika Batzordeak gaia aztertu eta aldeko irizpena eman du. EBE Batzordearen proposamena bere horretan onartu da.

Sendagaien izenei buruzko atalean, adibideak aldatzea onartu da, kasu-markak dituzten adibideak ere jasotzeko. Hala berean, marratxoak aukeran duten izen elkartu guztietan bi aukerak zehaztuko dira adibideetan, aurreko bileran erabaki zen moduan.

Aurkibidean, orain daudenez gainera, falta diren adibideak ere sartuko dira (adibidez, Frantziako jai batzuen izenak).

ARRAZA hitzaren gainean izan diren bi oharra aztertuta, EBE Batzordeak proposatu du atalaren izenburua aldatzea: *Herritarrak*, *etniak*, *arrazak* izan beharrean, *Herritarrak eta etniak* izatea. Hala onartu da. Bestalde, atal horretan dagoen «Afrikako beltzak, Europako zuriak, Ipar Amerikako larrugorriak» adibidearen ordeztu, «Masaia, flandriarrak, siuxak» jarriko da.

P. Zabaletak ohar orokor bat egin du, ez aztergai den txostenari buruz, baizik eta gai osoari buruz, arauak laburrak izan daitezen eskatzeko. EBE Batzordeak azaldu du EBO egitasmoaren helburua dela deskribapen xehea egitea, gero hortik arauak eta gomendioak atera ahal izateko, gomendio horiek modu kontsultaerrazean jartzeko modua landu beharko dela eta. Horren harira, P. Zabaletak adierazi du lortu behar dela kasuistikak ikuspegi osoa ez estaltzea, eta A. Garikanok esan du emaitza plazaratzen denean garbi adierazi beharko dela espezialistentzako gaiak direla eta ez direla, adibidez, euskaltegi-tako ikasleek ikasi beharreko arauak. A. Sagarnak adierazi du helburua dela profesionalei erraztasunak ematea (kazetariei, argitaletxe-tako editoreei, itzultzaileei eta abar), eta A. Alberdik eta P. Rekaldek adierazi dute lehenik deskribapen xehea behar dela eta, gero, deskribapenetik jalgitzen diren gomendioak modu eskematikoan emateko modua bilatu beharko dela.

Azkenik, EBE Batzordeak autozuzenketa bat proposatu du, 5. txostenean puntu bat eransteko: dantzen izenak. Onartu da. Horiek horrela, 5. eta 6. txostenak onartuta, burutu da EBO egitasmoko letra larri eta xeheen makroatala.

7. EBO egitasmoaren errendapena. Azalpena (orain arte egin dena eta egiteko dagoena)

EBE Batzordeko A. Mujikak EBO egitasmoaren egoera azaldu du, atalez atal: zer onartu duen Osoko Bilkurak, zer landu duen EBE Batzordeak eta zer txosten egin diren; bakoitzaren onarpen-data eta onartu gabe dauden lanak zer egoeratan dauden eta falta diren azken lanak zein diren. Atalen egoera ikusita, aurreikustekoa da datorren urtean bukatuko duela Osoko Bilkurak txosten guztien eztabaida. Argitaratzeko eta kontsulta errazteko moduak lantzea geldituko litzateke, bai eta, behar izanez gero, arau zaharretan eguneratzeren bat egitea ere.

Bestalde, hartutako erabakiak plazaratzeko, ikastaroak antolatu dira: dagoeneko bi egin dira, eta udazkenean beste hiru egingo dira. Eta datorren urtean horretan jarraitzea aurreikusita dago.

8. Esku artekoak

8.1 Aita Junes Casenave-Harigileren hiztegiaren bertsio elektronikoa Euskaltzaindiaren webgunean: Euskaltzaindiak webgunean kargatu du *HIZTEGIA I - Français-Euskara*. Züberotar eüskalkitik abiatzez hiztegiaren bertsio elektronikoa. Sü Azia elkartearen eta Akademiaren arteko elkarlanaren emaitza da hiztegia ezagutarazteko ahalegin berri hau.

1990. urtean aita Junes Casenave-Harigilek *HIZTEGIA I - Français-Euskara*. Züberotar eüskalkitik abiatzez hiztegia argitaratu zuen. Arrakasta handia izan zuen argitalpenak eta berehala agortu zen. Allande Socarros zenaren aholkuari jarraituz eta eskaera zabalarri erantzuteko, bereziki gazteriarren aldetik, Sü Azia elkarteak xedetan zuen hiztegi horren berrargitalpena, gaurkotua, eduki-mailan zein idazketa-mailan. Berrargitalpena 2023. urteko urtarrilean plazaratu zen.

Orain, jatorrian paperean argitaratu zen hiztegia baliabide elektronikoko bihurtu da, argitalpena Internet bidez edozeinen eskura jarritz. Hiztegiaren eduki osoa kontsultagai dago, eta bilaketa tresna errazak eta azkarrak eskaintzen dira.

8.2 Hobekuntzak egin dira Orotariko Euskal Hiztegian, bai egiturari dagokionez, bai edukiari dagokionez. Orotariko Euskal Hiztegiaren argitalpen berria edukiz aberastuago ez ezik itxuraz ere berritu da. Aurkezpena argiagoa da, erabilera erraztu eta sarrera osoan bilaketak egiteko aukera du orain. Bilaketak izugarri findu daitezke adibidetegian mendearen, euskalkiaren, egilearen eta obraren arabera iragazteko aukerari esker. Erreferentzia bibliografikoetako laburduren esanahia jakiteko nahikoa da sagua erabiliz kurtsorea gainean jartzea.

Honela, 14. argitaraldi honetan, 154 sarrera berri, 243 azpisarrera berri eta TEI (Text Encoding Initiative) testu-kodeketaren arabera egituratutako 48.521 adibide berri agertzen dira. Guztira 147.011 sarrera eta 58.248 azpisarrera ditu hiztegiak. Horietan, 716.914 adibide daude TEIren arabera egituraturik.

Horrez gain, edukiari dagokionez,

a) Euskalerriko Atlas Etnolinguistikoaren emaitzak (278-442 galderatakoak) arakatu eta gehitu dira.

b) Grenobleko liburutegian gordetzen den Oihenarten poesien 1657ko argitalpenaren alean agertu diren (eta orain arte ezagutzen ez ziren) poesietatik adibideak aukeratu eta sartu dira (Gidor Bilbaok ASJU aldizkarian eginiko ediziotik hartu dira).

8.3 «Euskararen normalizazioa eta normatibizazioa XXI. mendean» espezializazio diploma. Espezializazio diploma hori abian jarri dute Mondragon Unibertsitateko Humanitate eta Hezkuntza Zientzien Fakultateak eta Euskaltzaindiak, UZEI eta VICOMTECH erakundeek laguntzaz. Honela, euskararen normalizazioak eta normatibizazioak XXI. mendean izan ditzaketen nondik norako garrantzitsuenei buruzko prestakuntza sendoa eman nahi du «Euskararen normalizazioa eta normatibizazioa XXI. mendean» espezializazio diploma berriak, etorkizuneko profesionalak sortzeko asmoz.

8.4 Aldaketak Euskaltzaindiaren organigraman:

a) P. Salaburu euskaltzainak Morfosintaxiaren Estandarizazioa Batzorde Ahaldunduko kide izateari utzi dio. Halaxe dago jasota OMEAGI Batzorde Ahaldunduk Zuzendaritzari igorritako batzar-agirian.

b) ELAN lantaldeko kideei entzun ondoren, Zuzendaritzak Cira Crespo eta Ibai Iztueta ELAN lantaldeko kide izendatu ditu, 2024ko ekainaren 12ko bilkuran.

c) Aldaketak izan dira Onomastika Batzordean: batetik, Elena Martínez de Madina euskaltzain urgazlea Batzordeko kide izatetik aholkulari izatera igaro da; bestetik, Zuzendaritzak Onomastika Batzordeko kideei entzun ondotik, Oier Morrás Aranoa Batzordeko kide izendatu du, 2024ko uztailaren 9an eginiko bilkuran.

8.5 Hurrengo bilkurak. Hurrengo osoko bilkura Iruñean, irailaren 27an, ostiralean, egingo da, Nafarroako Parlamentuan, 10:00etan.

8.6 Zenbait andrekin eginiko salaketak Patxi Ezkiaga euskal idazleak haiei eginiko sexu-erasoen harira. M. Azkarate euskaltzainak adierazi duenez, hautsak harrotu dituzte euskal munduan Patxi Ezkiagaren kontrako salaketek. Izan ere, zenbait andrekin jendaurrean salatu dituzte P. Ezkiaga euskal idazleak haiei egindako sexu-erasoak, eta beste batzuek, nahiz eraso horien xehetasunak eman, ez dute indarrik izan euren izena publiko egiteko. P. Ezkiaga ez zen euskaltzain oso, ohorezko edo urgazle, baina nabaria da Euskaltzaindiarekin izan zuen lotura, hainbat literatur sariketara aurkeztu eta sariak zein aitortzak jaso zituelako. Horiek horrela, salatutako gertaera lazgarrien aurrean, Euskaltzaindiak publikoki zerbait adieraztea komeni dela azpimarratu du.

Euskaltzainak bat etorri dira eta Zuzendaritzaren eta M. Azkarateren artean testu bat adostea, hurrengo Zuzendaritzan onestea eta ondoren publiko egitea erabaki da.

8.7. Taxi-zerbitzua eta bazkariak. Baionan, Herriko Etxean, maiatzaren 31n eginiko osoko bilkuran adierazi bezala, gaiari buruzko proposamena irakurri du M. Azkaratek. A. Urrutia euskaltzainburuak eskerrak eman dizkio eginiko ahaleginagatik eta Zuzendaritzan gaia aztertu eta osoko bilkurara iritzia ekarriko dela agindu du.

8.8. Jagonet eguneratu da. EBE Batzordeko burua den A. Alberdik adierazi duenez, aldika-aldika egin ohi duen eran, JAGONET kontsulta-zerbitzuko datu-basea eguneratu du Euskaltzaindiak: 52 fitxa berri eskegi ditu, zalantza lexiko, ortotipografiko, onomastiko eta morfosintaktikoekin. Aldi berean, lehendik

zeuden fitxetatik 10 aldatu dira, Euskaltzaindiak azken bi urteotan onartu eta argitaraturiko azken arauetara egokitzeko, alegia, laburtzapenei buruzko 196. arauarekin eta sinboloei buruzko 197. arauarekin bat etortzeko.

Momentu honetan, JAGONETek hizkuntzari buruz herritarrek bidalitako galderei emaniko erantzunen 890 fitxa adierazgarri dauzka sarean kontsultatzeko moduan: 2020ra arteko 686ei, 80 erantsi zitzaizkien 2022an, beste 72 fitxa 2023an eta, oraingoan, 2024an, beste 52.

9. Azken ordukoak

Ez da egon.

Eta bestelako aztergairik ez dela, osoko bilkura bukatutzat eman da, 13:30ean.

Andres Urrutia
Euskaltzainburua

Adolfo Arejita
Idazkaria

VIII

Osoko bilkura

Iruñean, Nafarroako Parlamentuan

2024ko irailaren 27an

Urrutia, Andres, euskaltzainburua
Coyos, Jean-Baptiste, buruordea
Arejita, Adolfo, idazkaria
Urkia, Miriam, Iker sailburua
Aleman, Sagrario, Jagon sailburua
Alberdi, Andres
Azkarate, Miren
Borda, Itxaro
Casenave, Jon
Iñigo, Andres
Kintana, Xabier
Mujika, Alfontso
Oihartzabal, Beñat
Rekalde, Paskual
Sagarna, Andoni
Suárez, Castillo
Videgain, Xarles
Zabaleta, Patxi

Osa, Erramun, idazkariordea,
zegozkion gaitetan.

Ezin etorria adierazi dutenak: Aurelia Arkotxa, Asun Garikano, Roberto González de Viñaspre diruzaina, Jose Irazu «B. Atxaga», Jabier Kaltzakorta, Joseba Lakarra, Miren Agur Meabe, Patxi Salaberri, Patxi Uribarren eta Mikel Zalbide.

Ahalak: Aurelia Arkotxak ahala Miriam Urkiari; Asun Garikanok ahala Miriam Urkiari; Roberto González de Viñasprek ahala Andres Urrutiari; Jose Irazu «B. Atxaga»k ahala Andres Urrutiari; Jabier Kaltzakortak ahala Andres Urrutiari eta, bera ez balego, Adolfo Arejitari; Joseba Lakarrak ahala Patxi Salaberri; Miren Agur Meabek ahala Andres Urrutiari eta Mikel Zalbidek ahala Andres Urrutiari. Batzarra Iruñean, Nafarroako Parlamentuan, egin da, 2024ko irailaren 27an, ostiralean.

Bilkura hasi aurretik, Unai Hualde Nafarroako Parlamentuko presidentek harrera egin die euskaltzainei. Bere hitzaldian, Hualdek eskatu dio Euskaltzaindiari euskararen sustapenean eta garapenean laguntzen jarrai dezala. Hala berean, Europako Kontseiluak euskararen errealitateari buruz egindako txostena ere aipatu du parlamentuburuak. Horiek horrela, hizkuntza-normalizazioaren aurka jotzen duten faktore nagusietako bi aipatu ditu: «Inplizituki, esan berri digute zonifikazioa euskara bultzatzeko eta berdintasunez erabiltzeko oztopoen artean dagoela [...]. Egia da denbora

asko daramagula egoera horri buruz ohartarazten, eta egia da, gero eta gehiago izan arren, ez dugula gehiengo nahikorik Nafarroan Euskararen Legea aldatzeko. Horregatik, hizkuntzan eta hiztunengan pentsatuz, ezin dugu gutxietsi aurrerapauso bakoitza, txikia izan arren. Itun bat beharko litzateke, eta iaz proposatu nuen foro honetan bertan. Inteligentziaz lan egiten jarraitu behar dugu».

U. Uhalderen mintzaldi laburraren ondoren, A. Urrutia euskaltzainburuak hitza hartu du eta eskerrak eman dizkio Nafarroako Parlamentuko buruari, osoko bilkura egin ahal izateko emandako erraztasunengatik. Segidan, ahalak irakurri ditu. Quoruma badela egiaztatu ondoren, 2024ko iraileko osoko bilkurari hasiera eman zaio.

E. Osa idazkariordeak eguneko xehetasunak azaldu ditu.

1. Ageriko bilkuraren (2024-06-29) bilera-agiria onestea, hala erabakiko balitz

Ohar idatzirik ez da jaso. Ahoz iruzkinik egin nahi den galdetuta, ez da egin. Ondorioz, 2024ko ekainaren 29ko ageriko bilkuraren bilera-agiria onetsi da.

2. Osoko bilkuraren (2024-0-29) bilera-agiria onestea, hala erabakiko balitz

A. Alberdik 8.8 puntuaren azken pasarte iruzkindu eta proposatu du paragrafoa honela amaitzea: «sinboloei buruzko 197. arauarekin bat etortzeko». Eginiko oharra onetsi da.

Ahoz iruzkinik egin nahi den galdetuta, ez da egin. Ondorioz, 2024ko uztailaren 19ko osoko bilkuraren bilera-agiria onetsi da.

3. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta Adibideak.

Batzorde Ahaldunduaren oharra (LV). Jasotako iruzkinak aztertu eta erabaki

M. Urkia Batzorde Ahaldunduko idazkariak aurkeztu ditu uztailleko bilkuran azaldutako zerrendari A. Garikanok egindako oharra, bai eta egitasmoko kideek emandako erantzun arrazoituak ere. Zuzena da egitasmoko kideek jasotako adibidea, baina testuinguru zabalagoa gehitzeko eskatu du M. Azkaratek, bestela nahasgarri izan daiteke eta. Hala onartu da.

Beste oharrik ez da egin eta, beraz, zerrenda osoa onartuta geratu da.

4. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta Adibideak. Batzorde Ahaldunduaren oharrak (LVI). Aurkeztu

Zerrenda berria aurkeztu du M. Urkia Batzorde Ahaldunduko idazkariak, A. Iñigok eta M. Azkaratek egindako oharrak eta egitasmoko kideek emandako erantzun arrazoituak biltzen dituen.

Aurkezpenaren ondoren, oharrak egiteko epea zabaldu da, urriaren 14a (astelehena) artekoa.

5. Onomastika Batzordea: Bizkaiko herri izendegia eguneratzeko proposamena aurkeztu

P. Rekalde Onomastika Batzordeko kideak, R. González de Viñaspre Batzordeko buruak hala eskatuta, Bizkaiko herri izendegia eguneratzeko proposamena (145. araua) aurkeztu du. Laburbilduz, honako hau da eguneratu nahi dena:

a) Arrankudiaga > Arrankudiaga-Zollo. 1968an, Zolloko Udala Arrankudiagako Udalean sartu zen. Urte batzuk geroago, 2022an, Arrankudiagako Udalak erabaki zuen *Zollo* izena gehitzea udalaren izenean, hots, *Arrankudiaga-Zollo* izatea. *Zollori* dagokion herritar izena erabaki gabe zegoenez, proposatu da *zolloar* eta *zollotar* izatea; herritar-izen bakarra eman beharrez gero, Batzordeak ez du argi zein hautatu.

b) Usansolo. Usansolo Galdakaoko auzoa izan da berriki arte, hain zuzen ere, Bizkaiko Batzar Nagusiek 2022an udalerrri izatea ontzat eman zuenean; Espainiako Administrazioak ontzat eman zuen izendapen hori 2023ko abenduan.

Herritar-izenari dagokionez, proposatu da *usansoloar* eta *usansolotar* izatea; herritar-izen bakarra eman beharrez gero, Batzordeak ez du argi zein hautatu.

c) Izen ofizialen aldagetak: *Sopelana* > *Sopela*; *Urduña-Orduña* > *Urduña* / *Orduña*. Bizkaiko bi herri horien izen ofizialak aldatu dira. Batetik, *Sopelana* izatetik *Sopela* izatera igaro da, eta, bestetik, *Urduña-Orduña* izatetik *Urduña* / *Orduña*.

d) Errata bat zuzentzea. 145. arauan esaten da Munitibar udalerrriaren izen ofiziala, 1989an onartua, *Munitibar-Arbatzegi-Gerrikaitz* dela. Izen hori

okerra da (*Arbaitzegi*-ren eta *Gerrikaitzen* arteko marratxoa ez da zuzena). Izen zuzena, aldiz, *Munitibar-Arbatzegi Gerrikaitz* da.

e) *Garai* herri-izenaren oin-oharra kentzea. 145. arauan, *Garai* toponimoak oin-ohar hau du: «Ahoz gorde den artikuludun aldaera erabiltzea zilegi da. Horrela nahi izanez gero, erabil bedi: *Garaia*, *Garaian*, *Garaitik*, *Garaira*, *Garaiko...*». Batzordeak egiaztatu du absolutiboan ez dagoela artikulurik (*Garaia* ez da lekukotzen) eta inesiboan baino ez dela gertatzen fenomeno hori bertako erabileran. Ahozko erabileran (*Garaixen*) ez dagokio idatzizko forma estandarrari. Horregatik, ohar hori ezabatzea proposatu du.

Aurkezpenaren ondoren, oharrak egiteko epea zabaldu da, urriaren 14a (astelehena) artekoa.

6. EBO: Ortografia-markak (I) txostena. Jasotako iruzkinak aztertu eta erabaki

EBE Batzordeko A. Mujikak adierazi duenez, Ortografia-markak (I) txostenari M. Azkaratek eta A. Garikanok egin dizkiote oharrak. M. Azkarateren oharretako batzuk testuko oharrak konpontzeko ohartarazpenak direnez, ez dira eztabaidatu, zuzenean onartu eta okerrak konpondu dira. Bestelako oharrei dagokienez, erabaki hauek hartu dira:

- Data zenbakiz adierazteko moldean (txosteneko 2.1.6 puntua), zenbakien artean marratxoa jartzeaz gainera, barra etzana ere jartzea ontzat ematen da, eta ohargileak galdetu du ea puntua ere onartzekoa den. Batzordeak erantzun du, nazioarteko joerak eta datuak emateaz gainera, zenbakizko adierazpenen txostenean datari buruzko atal bat dagoela eta han eztabaidatuko dela puntua ere ontzat ematea komeni den. Orduan zer erabakitzen den, txosten honetan dagokiona jarri beharko da: onartuz gero, txosten honetan ere aipatu beharko da, eta, onartu ezean, dagoen bezala utzi beharko da.

- Txosteneko 2.1.7 puntuan, EAJ-PNV siglak dituen adibidea kentzea hobetsi da.

- Txosteneko 24. oin-oharra (Osoko Bilkurarentzako oharra): *asterisko* hitza Euskaltzaindiaren Hiztegiko Lantaldeak aztertuko du, eta, hiztegian sartzea ontzat ematen bada, txostenean ere erabiliko da. Beraz, erabakiaren zain utzi da.

- Txosteneko 2.9 puntuan, adibide bat zuzenduko da, nahiz eta benetako adibidea izan, Euskaltzaindiaren hobespenekin bat etorrazteko. Honela utziko da (*nagusi* hitza genitiboan jarrita): «... aditz **nagusiaren** eta laguntzailearen artean».

- Txosteneko 3. atalean, *latindar alfabeto* terminoa erabili da behin baino gehiagotan, eta *Euskaltzaindiaren Hiztegian* LATINDAR sarrerak ez du adiera hori. Euskaltzaindiaren Hiztegiko Lantaldeak aztertuko du, eta erabakitzen dena aplikatuko da txosten guztietan, bai eta lehendik arauetan dauden *latindar alfabeto*, *alfabeto latindar* edo *alfabeto latino* ere. Beraz, erabakiaren zain utzi da.

A. Garikanok ohar ugari egin dizkio testuari, eta ohar gehienak estiloari dagozkio: erredakzioa eta testuaren irakurgarritasuna hobetzeko proposamen egokiak dira edo erratak konpontzeko oharrak. Batzordeak zuzenean ontzat eman ditu era horretako oharrak, eta ez da beharrezkoa izan bilkuran eztabaidatzea, ez baitagozkio txostenaren edukiari. Mamiari dagozkionak bakarrik aurkeztu eta ebatzi dira. Honako hauek dira:

- Txosteneko 2.2.2.2.2 puntuan, «Kasu batzuetan, marratxoa bereizlea da» esaldiaren ordeztu, azalpen hau onartu da: «Kasu batzuetan, marratxoa lagungarri da anbiguotasuna ezabatzeko, garbi uzten baitu egitura izen-elkarte bat dela eta ez izen bat eta adjektibo bat. Adibidez, [...]».

- Txosteneko 2.1.2.2.7 puntuan, paragrafo hau dator: «Gutxienez hiru hitzez osatutako elkarte bereziak dira, non ezkerraldeko izenen artean modu sintetikoan adierazten baita beste egitura konplexuago batez adieraziko litzatekeen erlazioa. Adibidez, [...]». Horren ordeztu, paragrafo hau onetsi da: «Gutxienez hiru hitzez osatutako elkarte bereziak dira. Azken osagaia, eskuineko izena, hitz-elkartearen burua da, eta ezkerreko osagaien bidez eskuineko izenari buruzko informazio bat ematen da modu trinkoan; hau da, bestela izenlagun konplexu baten bidez edo perpaus erlatibo baten bidez adieraziko litzatekeena laburtzeko balio dute. Adibidez [...]».

- Txosteneko 3.1 puntuan, *Euskaltzaindiaren Hiztegiko* sarrera kopiatu da, eta, adibide batean, *ikur diakritikoez* dioen tokian badirudi mugagabea behar litzatekeela: *ikur diakritikoz*. Euskaltzaindiaren Hiztegiko Lantaldeak aztertuko du, eta erabakitzen dena aplikatuko da txostenean. Beraz, erabakiaren zain utzi da.

- Txosteneko 3.5.5 puntuan, hauxe esaten da: «Horregatik, malgu jokatu ohi da gure inguruan ezezagun gertatzen diren diakritikoekin, edo, ezagunak izanik ere, ohiz kanpoko posizioan agertzen direnekin. Zehazki, latindar alfabeto hedatua erabiltzen duten hizkuntzen kasuan gertatzen da». Horren ordeaz, beste hau jartzea onartu da: «Horregatik, malgu jokatu ohi da gure inguruan ezezagun gertatzen diren diakritikoekin, edo, ezagunak izanik ere, ohiz kanpoko posizioan agertzen direnekin. Zehazki, latindar alfabeto hedatua erabiltzen duten hizkuntzen kasuan jokatu ohi da malgu».

Horrenbestez, onartu da txostena eta Euskaltzaindiaren Hiztegiko Lantaldeak erabakitzen duena zuzenean aplikatuko da *asterisko*, *latindar* eta *diakritiko* hitzei dagokienez.

7. EBO: Ortografia-markak (II) txostena. Aurkeztu

EBOko ortografia-marken multzoko bigarren txostena aurkeztu du EBE Batzordeko A. Mujikak. Ortografia-marken atala aski handia da, eta hiru partetan landu da. Horiek horrela, bigarren partean, puntuazio-marka hauek landu dira: puntua, etenpuntuak, parentesiak, parentesi karratuak, marra, komatxoak, eta galdera- eta harridura-markak (hirugarren txostenean, koma, puntu eta koma eta bi puntuak landuko dira).

Puntuazio-marka bakoitzaren deskribapen tipografikoa egin da, eta bakoitzaren funtzioak xeheki deskribatu. Puntuazio-marka bakoitza beste puntuazio-marka baten ondoan gertatzen denean nola jokatu behar den ere zehaztu da, bai eta marka bakoitzaren puntuazioaz haraindiko funtzioak xehatu ere.

Bizpahiru puntu bereziki korapilatsutan nola jokatu galdetu dio EBE Batzordeak Osoko Bilkurari, datuak eta azalpenak emanda (txostenak bi eranskin ditu, datu osagarriak emateko). Horretaz gain, marra eta parentesien barnekoaren eta kanpokoaren arteko komunztadurari buruzko galdera bat ere mahairatu du, gaia ortotipografiari ez dagokiolako.

Aurkezpenaren ondoren, oharrak egiteko epea zabaldu da, abenduaren 9a (astelehena) artekoa.

8. Esku artekoak

8.1 Patxi Oroz ohorezko euskaltzainaren heriotzaren berri. Beriainen (Nafarroa) jaio zen Francisco Javier Oroz, 1934ko abenduaren 2an. Filologia Erromanikoko doktorea (Münsterko Unibertsitatea), Tübingengo Unibertsitateko irakasle emeritua, ohorezko euskaltzain izendatu zuen Euskaltzaindiak 2004ko azaroaren 26an. Organista aritu zen Erroman eta Münsterko Saint Michael elizan. Tübingengo Romania Cantat abesbatzako zuzendaria ere izan zen. Musikagile gisa hainbat lan ondu zituen: *Nire aitaren etxea*, *Gernika ostadarra*, *Canon pro pace* eta *Vasconia cantat* bildumak, esaterako. 1960tik aurrera, filologo-lanetan aritu zen. Bitxikeria bezala, aipatu behar da Gabriel Arestiren *Nire aitaren etxea defendituko dut* poemaren ehunka itzulpen bildu zituela Orozek. Bere hileta urriaren 7an izango da Tübingen herrian.

8.2. Gaur banatuko diren argitalpenak

a) *Toponimia de Vitoria IX / Gasteizko Toponimia IX. Dibiña II. Onomasticon Vasconiae* 35. Elena Martínez de Madina. Gasteizko Toponimia egitasmoaren zuzendari akademikoa: Roberto González de Viñaspre.

b) *Euskaltzaindia eta Nafarroa / Euskaltzaindia y Navarra*. Paratzaileak: S. Aleman, A. Iñigo eta P. Rekalde.

c) *Euskaltzaindia eta Araba / Euskaltzaindia y Álava*. Paratzailea: Roberto González de Viñaspre.

d) *Iraileko Paperak*. Askoren artean. Iraileko egitasmoarekin batera ontzen eta banatzen dena.

8.3 Hurrengo bilkurak

a) *Irailekoak* egitasmoa dela eta, asteburu honetarako zehaztu den egitaraua aurkeztu du I. Borda euskaltzainak. Euskaltzainei gonbita luzatu zaie hurrera daitezen.

b) Hurrengo osoko bilkura Donostian, urriaren 25ean, ostiralean, egingo da, Luis Villasante Euskararen Ikergunean, 10:00etan.

8.4 Bazkariak direla eta, irizpideak eguneratu dira. Zuzendaritzak aurreko osoko bilkuran hartutako konpromisoari erantzunez, irizpideak eguneratu dira. Argibideak A. Urrutia euskaltzainburuak eman ditu.

9. Azken ordukoak

Ez da egon.

Eta bestelako aztergairik ez dela, osoko bilkura bukatutzat eman da, 12:00ak direnean.

Andres Urrutia
Euskaltzainburua

Adolfo Arejita
Idazkaria

IX

Osoko bilkura

Donostian, Luis Villasante Euskararen Ikergunean

2024ko urriaren 25ean

Urrutia, Andres, euskaltzainburua
Coyos, Jean-Baptiste, buruordea
Arejita, Adolfo, idazkaria
González de Viñaspre, Roberto, diruzaina
Urkia, Miriam, Iker sailburua
Aleman, Sagrario, Jagon sailburua
Alberdi, Andres
Azkarate, Miren
Borda, Itxaro
Casenave, Jon
Garikano, Asun
Iñigo, Andres
Kintana, Xabier
Mujika, Alfontso
Rekalde, Paskual
Uribarren, Patxi
Zabaleta, Patxi
Zalbide, Mikel

Odrizola, Oihan, Informatika zerbitziburua, Osa, Erramun, idazkariordea eta Usarralde, Ibon, egitasmoen bateragilea, zegozkien gaitan.

Ezin etorria adierazi dutenak: Aurelia Arkotxa, Jose Irazu «B. Atxaga», Jabier Kaltzakorta, Miren Agur Meabe, Beñat Oihartzabal, Miren Lourdes Oñederra,

Andoni Sagarna, Patxi Salaberri, Castillo Suárez eta Xarles Videgain.

Ahalak: Aurelia Arkotxak ahala Joseba Lakarrari eta, bera ez balego, Miriam Urkiari; Jose Irazu «B. Atxaga»k ahala Andres Urrutiari; Jabier Kaltzakortak ahala Adolfo Arejitari eta, bera ez balego, Andres Urrutiari; Miren Agur Meabek ahala Andres Urrutiari; Miren Lourdes Oñederrak ahala Miren Azkarateri; Patxi Salaberrik ahala Andres Urrutiari eta Castillo Suárezek ahala Miriam Urkiari.

Batzarra Donostian, Luis Villasante Euskararen Ikergunean, egin da, 2024ko urriaren 25ean, ostiralean.

A. Urrutia euskaltzainburuak euskaltzainak agurtu eta ahalak irakurri ditu. Quoruma badela egiaztatu ondoren, 2024ko urriko osoko bilkurari hasiera eman zaio.

E. Osa idazkariordeak eguneko xehetasunak azaldu ditu.

1. Osoko bilkuraren (2024-09-27) bilera-agiria onestea, hala erabakiko balitz

M. Azkarate eta A. Mujikaren iruzkin bana jaso da. Bi-biak akatsak direnez gero, zuzendu dira. Ahoz bestelako iruzkinik egin nahi den galdetuta, ez da egin. Ondorioz, 2024ko irailaren 27ko osoko bilkuraren bilera-agiria onetsi da.

2. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta Adibideak.

Batzorde Ahaldunduaren oharrak (LVI). Jasotako iruzkinak aztertu eta erabaki

M. Urkia Batzorde Ahaldunduko idazkariak azaldu duenez, iraileko bilkuran aurkeztutako zerrendari P. Zabaletak egindako bi ohar aurkeztu dira, bai eta egitasmoko kideek emandako erantzun arrazoitua ere. Bi ohar horiek ez dira onartu.

Beste oharrik ez da egin eta, beraz, zerrenda osoa onartuta geratu da.

3. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta Adibideak. Batzorde

Ahaldunduaren oharrak (LVII). Jasotako iruzkinak aztertu eta erabaki

Zerrenda berria aurkeztu du M. Urkia Batzorde Ahaldunduko idazkariak, A. Iñigok eta M. Azkaratek egindako oharrak eta egitasmoko kideek emandako erantzun arrazoituak biltzen dituen.

Aurkezpenaren ondoren, oharrak egiteko epea zabaldu da, azaroaren 18a (astelehena) artekoa.

4. Onomastika Batzordea: Bizkaiko herri izendegia eguneratzeko proposamena aurkeztu

A. Alberdik eta P. Zabaletak oharrak egin dizkiote proposamenari, eta Onomastika Batzordeak, oharrok aztertuta, erantzuna prestatu du. R. González de Vinaspre Onomastika batzordeburuak aurkeztu du erantzuna.

Bi ohargileak herritar-izena arautzeko orduan forma bakar bat aukeratzearen alde agertu dira, eta Onomastika Batzordeak ere uste du, ahal delarik, hobe dela herritarizenaren forma bakarra ematea. Hala ere, datu-bilketa egin ondoren, Batzordeak ikusi zuen datu gutxi zeudela forma baten alde ziurtasunez egiteko. Batzordeak bildu zituen datuak aurkeztu dira, baita berariaz egindako ahozko bilketarenak ere, eta Osoko Bilkuraren esku utzi du erabakia.

Datu guztiak gainbegiratu ondoren, eta forma bakar baten alde egiteko datu gutxi daudela onarturik ere, Osoko Bilkurak forma bakarra plazaratzea hobetsi du, eta, datuak eta joerak ikusita, azkenik, *usansolotar* eta *zollotar* formak onartu ditu.

Gainerako puntuetan beste oharrrik ez dagoenez, Onomastika Batzordeak iraileko osoko bilkuran egindako proposamena onartu da. Hala, 145. araua («Bizkaiko herri izendegia») eguneratuta gelditu da.

5. Euskaltzaindiaren 2025eko egutegia. Aurkeztu

E. Osa idazkariordeak Euskaltzaindiaren 2025eko behin-behineko egutegia aurkeztu du. Dokumentuak hiru zati barruratzen ditu. Batetik, egutegi-proposamena, non osoko eta ageriko bilkurak, barne-jardunaldiak eta abar jasotzen diren. Egutegiari doakionez, 2024. urtean hildako euskaltzainen kopurua ikusita, Zuzendaritzan bi ageriko bilkura egitea aurreikusi dela adierazi da. Hurrengo osoko bilkuran xehetasunak emango dira. Bestetik, urtemugak gehitu dira, besteak beste, jardunaldi edota argitalpenen bat atondu ahal izateko, batzorde edota lantaldeen aldetik. Azkenik, esanguratsuak diren liburu batzuen zerrenda ere egin da.

Aurkezpenaren ondoren, oharrak egiteko epea zabaldu da, azaroaren 18a (astelehena) artekoa.

6. Euskaltzaindiaren Informatika Zerbitzua. Euskaltzaindiaren sistema informatikoak eguneratzeko hartutako erabakiei buruzko azalpenak

A. Urrutia euskaltzainburuak, iraganean, Euskaltzaindiaren sistema informatikoa antolatzearen inguruabarrean, hartu ziren erabakiak eta horrek sorrarazitako egoera eta aurrera egiteko dauden zailtasunak azaldu ditu. Horiek horrela, jakinarazi du, Zuzendaritzan, sakoneko aldaketa bati ekiteko erabakia hartu zela. Horretarako, Oihan Odriozola informatikaria kontratatatu zen urte honen hasieran. Ondoren, hitza eman dio O. Odriozola Euskaltzaindiko Informatika Zerbitzuko buruari.

O. Odriozolak Euskaltzaindiko sistema informatikoaren urte hasierako egoera, pilatutako arazoak eta sistemaren gabeziak azaldu ditu. Hala berean, 2024. urtean eginiko urratsak aletu ditu, bai eta hartutako erabakien ondorioz, egungo egoerak irekitzen dituen aukerak eta aurrera begira eginkizun daudenak azaldu ere.

Euskaltzainburuak adierazi duenez, egoera berri honek hurrengo Zuzendaritzari atek irekitzen dizkio urrats berriak egiteko, digitalizazioaren, aplikazio berrien eta zerbitzuen eremuan.

7. 2021-2024 plangintzaldiak emanikoaren azalpena.

2020. urtearen hondarrean izendaturiko Zuzendaritzaren agintaldia amaitzeko bi hilabete falta direnez gero, 2021. urtean onetsitako plangintzaren balantzea aurkeztea garrantzitsua dela adierazi du A. Urrutia euskaltzainburuak. Testuinguru horretan, 2021-2024 aldian, Akademiak urrats garrantzitsuak egin dituela adierazi du, gerora bere ibilmoldea indartzen lagunduko dutenak. Egin gabe eta nahi baino beranduago egin direnak ere hizpide izan ditu. Ondoren, hitza eman dio Ibon Usarralde Egitasmoen bateragileari. I. Usarralde aldiko balantzea aurkeztu du bost ataletan antolatuta: arlo instituzionala, arlo akademikoa, ezagutzaren transferentzia arloa, arlo kulturala eta arlo ekonomikoa.

Adierazi da aurkeztutako dokumentua nahi duten euskaltzainei igorriko zaiela posta elektronikoz.

8. Esku artekoak

8.1 Jon Casenave euskaltzainak igorritako mezua. J. Casenave euskaltzain osoak mezua igorri eta hartan esan du Osoko Bilkurak eginiko euskaltzain osoaren izendapena onartzen duela eta Euskaltzaindiaren xedeak zein euskaltzain modura dagozkion eginkizunak leialtasunez beteko dituela.

8.2 Luis Baraiazarra ohorezko euskaltzainaren heriotzaren berri. Urriaren 6an hil zen, 84 urte zituela. Meñakan (Bizkaia) jaio zen Baraiazarra, 1940ko martxoaren 17an. Euskal Filologian lizentziaduna (Deustuko Unibertsitatea), irakasle-, idazle- eta itzultzaile-lanetan nabarmendu zen. Euskaltzaindiak urgazle izendatu zuen 1996ko martxoaren 29an eta ohorezko 2010eko urtarrilaren 29an. Akademian, batzorde ugaritan egin du lan: Hiztegi Batuko Lantaldean (1993-2017), Gramatika Batzordean (1997-2007), Euskaltzaindiaren Hiztegiaren Lantaldean eta Adierak eta Adibideak Lantaldean. Itzulpen-lan ederrak egin ditu Baraiazarrak, baina bat nabarmentzekotan, haxe: *Santa Teresa Jesusenaren idazlan guztiak*.

8.3 Martzel Andrinua ohorezko euskaltzainaren heriotzaren berri. Urriaren 6an hil zen, 94 urte zituela. Ziortza-Bolibarren (Bizkaia) jaio zen M. Andrinua Lariz, 1930eko abuztuaren 18an. Bilboko Elizbarrutiaren Bizian Gora elkarteko kontseilaria izan zen eta Bizkaiko eta Euskal Herriko Bertsolari Txapelketetako epaile ohia ere bai. Euskaltzaindiak urgazle izendatu zuen 1961eko abuztuaren 25ean eta ohorezko 2018ko apirilaren 27an. M. Andrinuak idatzitakoen artean daude *Aita Patxi* (2000) eta *Txikiak haundi* (2004) liburuak.

8.4 George Rebuschi ohorezko euskaltzainaren heriotzaren berri. Urriaren 23an hil zen Nancyn. Parisen (Frantzia) jaio zen 1949ko martxoaren 10ean. Hizkuntzalaritzan doktorea (Paris VII Unibertsitatea). Sorbona Berria (Paris III) Unibertsitateko irakasle emeritua. Euskaltzain urgazle izendatua 1991ko urtarrilaren 31n eta ohorezko 2002ko azaroaren 29an. G. Rebuschik idatzitakoen artean daude: *Structure de l'énoncé en basque* (1984) eta *Essais de linguistique basque* (1997).

8.5 Gaur banatuko den liburua. Euskararen Historia Soziala proiektuan garatu diren metodologia eta lan-tresna berritzaileak nazioartean ezagutarazteko eta partekatzeko asmoz, ingelesez: *Taxonomy Proposal for the (Historical) Sociology of Language Research: a Basque Contribution*. Euskaltzaindia 2024, *Etxeberri* bilduma. Egileak: Mikel Zalbide eta Lionel Joly.

8.6 Hurrengo bilkurak:

a) *Euskara ibiltaria* erakusketa. Ikusgai egongo da Burlatako kultur etxean, urriaren 30etik azaroaren 24a arte.

b) *Pirinioetako hizkuntzak* erakusketa. Ikusgai egongo da Garesko Vínculo Etxean, azaroaren 7tik azaroaren 24a arte.

c) Azaroaren 28an, XXIX. *Jagon* jardunaldia egingo da Bilbon, egoitzan, 09:15etik 13:30 arte. Jardunaldian jorratuko diren bi gaiak: aisialdi antolatua eta lan-munduaren euskalduntzea. Egitaraua datorren astean banatuko da.

d) **Zuzendaritza hautatzeko barrengo bilkura berezia.** 2020ko urriaren 23an izendaturiko Zuzendaritzaren agintaldia 2024. urtearen bukaeran amaituko denez gero, Arautegiaren 32. artikulua dioena gogora ekarri nahi da: «Zuzendaritzako lagunen hautatzea eta kargu hartzea urtearen azken laurdenean egingo dira». Horrela, Zuzendaritzak, 2024ko urriaren 23an eginiko bilkuran erabakitakoari jarraikiz, aditzera ematen da barrengo

bilkura berezia egingo dela, Bilbon, Sociedad Bilbainan, azaroaren 29an, 10:00etan hasita. Gai bakarra: Euskaltzaindiaren Zuzendaritza hautatzeko bozketa.

Karguak hautatuko dira Arautegiaren 5., 28., 29., 30., 31. eta 32. artikuluen eta Barne-erregelen 13., 65., 66., 67. eta 68. artikuluen arabera.

e) Azaroko osoko bilkura. Bilbon, Sociedad Bilbainan, azaroaren 29an, 11:00etan egingo da.

f) Baionan, Herriko Etxean, 2024ko maiatzaren 31n izendatutako ohorezko euskaltzainei eta euskaltzain urgazleei Euskaltzaindiaren ikur-diplomak emateko ekitaldia. Bilbon, Sociedad Bilbainan, azaroaren 29an, 17:00etan egingo da.

9. Azken ordukoak

Ez da egon.

Eta bestelako aztergairik ez dela, osoko bilkura bukatutzat eman da, 13:20 direnean.

Andres Urrutia
Euskaltzainburua

Adolfo Arejita
Idazkaria

X

Osoko bilkura

Bilbon, Sociedad Bilbainan

2024ko azaroaren 29an

Urrutia, Andres, euskaltzainburua
Coyos, Jean-Baptiste, buruordea
Arejita, Adolfo, idazkaria
González de Viñaspre, Roberto, diruzaina
Urkia, Miriam, Iker sailburua
Aleman, Sagrario, Jagon sailburua
Alberdi, Andres
Azkarate, Miren
Borda, Itxaro
Casenave, Jon
Garikano, Asun
Iñigo, Andres
Irazu, Jose “B. Atxaga”
Kaltzakorta, Jabier
Kintana, Xabier
Lakarra, Joseba
Meabe, Miren Agur
Mujika, Alfontso
Oñederra, Miren Lourdes
Rekalde, Paskual
Sagarna, Andoni
Suárez, Castillo
Uribarren, Patxi
Urkia, Miriam
Zabaleta, Patxi
Zalbide, Mikel

Maritxalar, Aitor Informatika
aholkularia eta

Osa, Erramun, idazkariordea.

Ezin etorria adierazi dutenak: Aurelia
Arkotxa, Patxi Salaberri eta Xarles
Videgain.

Ahalak: Aurelia Arkotxak ahala Miriam
Urkiari; Patxi Salaberrik ahala Paskual
Rekalderi.

*Batzarra Bilbon, Sociedad Bilbainan, egin
da, 2024ko azaroaren 29an, ostiralean.*

*A. Urrutia euskaltzainburuak euskaltzainak
agurtu eta ahalak irakurri ditu. Quoruma
badela egiaztatu ondoren, 2024ko azaroko
osoko bilkurari hasiera eman zaio.*

*E. Osa idazkariordeak eguneko xehetasunak
azaldu ditu.*

1. Osoko bilkuraren (2024-10-25) bilera-agiria onestea, hala erabakiko balitz

E. Osa idazkariordeak adierazi duenez, idatziz ez da oharrik jaso. Ahoz iruzkinik egin nahi den galdetuta, ez da egin. Ondorioz, 2024ko urriaren 25eko osoko bilkuraren bilera-agiria onetsi da.

2. Euskararen Erreferentziazko Corpora (EEC). Aurkeztu

A. Urrutia euskaltzainburuak adierazi duenez, egitasmo hau nahikoa aurreratuta dago eta 2025eko udaberrirako Euskaltzaindiko webgunean erabilgarri egotea espero da. Hala berean, adierazi du egitasmoak barruratzen dituen corpusak eskuratzeko dozenaka hitzarmen izenpetu dituela Euskaltzaindiak. Izan ere, Euskaltzaindiak arduraz eta errespetuz jokatu du testuak sortu dituzten sortzaileekin, bai eta argitara eman dituzten argitaletxeekin ere. Horiek horrela, testu-masa aberasten joango da iturri desberdinetako testuak prozesatu ahala.

Ondoren, hitza hartu du Aitor Maritxalarrek, Euskaltzaindiko IKTko aholkulariak. Euskararen Erreferentziazko Corpora (EEC) Euskaltzaindiak sortutako eta kudeatutako corpora dela baieztatu du. Izatez, EEC era elektronikoan kodetutako testu-multzoa da, informazioa berreskuratzeko ondo prestatua dagoena: antolatua, kodetua, etiketatua, lematizatua eta analizatua.

Aurkeztu dena udaberrian egongo denaren lehen bertsio bat da, hurrengo urteetan zabaldu eta hobetzen joango dena. Segidan helburuak aletu ditu:

a) Azken 25 urtetako testuak jasoko ditu: 2000. urtetik hasita. Urteak aurrera joan ahala, betiere azken 25 urtetako testuak egongo dira kontsultatzeko moduan.

b) Aniztasuna eta adierazgarritasuna barruratuko ditu: iturrietan, euskalkietan, gaietan, erabilera-erregistroetan eta abarretan. Anitza eta adierazgarria izango da corpora. Euskararen erabilera idatzia ahalik eta modu zabalenean jasoko da corpusean.

c) Urtero eguneratuko da: eduki berriekin, tresna berriekin eta hobekuntza teknologikoekin.

d) Erabilera malgukoa izango da: Euskaltzaindiaren behar desberdinak betetzeko balio behar du (hiztegigintza, onomastika, gramatika eta abar).

e) Zabaltzeko eta egokitzeo aukera izango du.

f) Helburu nagusia, azkenik, corpusa egungo euskararen isla izatea da.

Edukiei dagokienez, eta azken helburuari erantzunez, mota guztietako testuak jaso dira lehen bertsio honetan, betiere 2000. urtetik aurrerakoak: prentsa (papera eta *online*), ikasmaterialak, herri-aldizkariak, nobela, saiakera, poesia, teatroa, testu akademikoak, testu administratiboak eta abar. Euskararen erabilera-esparru desberdinak jasotzea da helburua eta horretarako, hurrengo urteetan, sistematikoki, testu eta iturri gehiago jasoko dira, corpusaren aniztasuna eta adierazgarritasuna bermatzeko.

Kontsulta-tresnari dagokionez, sei tresnak osatzen dute EECren lehen bertsioa:

a) **Bilatzaile simplea** eta **bilatzaile aurreratua**: Bi tresna hauek, lema edo forma bat edo lema edo forma desberdinen konbinazioa corpusean bilatzeko aukera ematen dute. Emaiza bezala, bilatutako irizpideak betetzen dituzten testuinguru laburren zerrenda ematen da, testuinguru luzeagoa ikusteko aukera ere ematen delarik.

b) Emaitzak irizpide desberdinen arabera iragazi eta ordenatu ahal dira, argialetxea, urtea, gaia, euskalkia eta abarren arabera. Emaitzaren laburpen-
taulak ere ematen dira, agerpen-maiztasunaren arabera ordenatuta: zein formetan agertzen den, argitaratzailea zein den eta zein hitz-konbinazioekin agertzen den.

c) **Lemen/formen datuak**. Tresna honek lema edo forma baten informazio kuantitatiboa ematen du, taula moduan eta grafikoki, corpusaren sailkapen-irizpide desberdinen arabera: agerpenak urteen arabera, gaiaren araberrako agerpen kopuruak, erabilera-erregistroaren arabera eta, azkenik, agerpen guztiak maiztasunaren arabera ordenatuta.

d) **Lemen/formen konparazioa**: bi lemen edo formen erabilera konparatzeko tresna. Konparazioa corpusaren sailkapen irizpide desberdinen arabera egiten da: agerpenak urteen arabera, gaiaren araberrako agerpen kopuruak, erabilera-erregistroaren arabera eta azkenik, bere agerpen guztiak maiztasunaren arabera ordenatuta.

e) **Agerkideak (koagerpenak)**: Corpusean lema edo forma baten agerkideak (koagerpenak) erauzteko tresna da. Lema edo forma bat bilatuta,

osagai hori duten corpusean maizen agertzen diren hitz bikoteak eta hirukoteak erakusten dira.

f) **Lema erabilienak:** Corpusean agertutako lema erabilien zerrenda azalduko da, kategoriaka sailkatuta.

3. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta Adibideak. Batzorde Ahaldunduaren oharrak (LVII). Jasotako iruzkinak aztertu eta erabaki

M. Urkia Batzorde Ahaldunduko idazkariak azaldu duenez, urriko bilkuran aurkeztutako zerrendari A. Alberdik, A. Garikanok eta P. Zabaletak egin dizkieten oharrak azaldu dira, bai eta egitasmoko kideek emandako erantzun arrazoituak ere. *burutsu* eta *hebain-hebain egin* formei egindako oharrak bere horretan onartu dira. Aldiz, *garunak urtu* eta *txakurraren ipurdira bidali* formei egindako oharrak ez dira onartu eta, beraz, bere horretan uztea erabaki da. *gurutze santuaren egin* azpisarrerari ez zitzaion ohar zehatzik egin, baina definizioak eta loturak findu dira, eta hala onartu da. Azkenik, P. Zabaletak *gozoan utzi* erabat ezabatzeko eskatu du, eta onartu egin da, baina horren orde proposatu dituen *komodatu*, *zentsuren* adiera berria eta *usufruktu* oraingoz ez jasotzea erabaki da.

Beste oharririk ez da egin eta, beraz, zerrenda osoa onartuta geratu da.

4. Euskaltzaindiaren Hiztegia. Adierak eta Adibideak. Batzorde Ahaldunduaren oharrak (LVIII). Aurkeztu

Zerrenda berria aurkeztu du M. Urkia Batzorde Ahaldunduko idazkariak, A. Iñigok eta M. Azkaratek egindako oharrak eta egitasmoko kideek emandako erantzun arrazoituak biltzen dituen.

Aurkezpenaren ondoren, oharrak egiteko epea zabaldu da, abenduaren 16a (astelehena) artekoa.

5. Euskaltzaindiaren 2025eko egutegia. Jasotako iruzkinak aztertu eta erabaki

E. Osa idazkariordeak adierazi duenez, 2024. urtean hildako euskaltzainei omenalditoxa egin ohi zaie urtearen lehenengo osoko bilkuraren ostean. Aurten hil direnen kopurua ikusita, Zuzendaritzan bi ageriko bilkura egitea aurreikusi da, urtarilaren eta martxoaren amaieran, hain zuzen. Bestelako oharririk edota proposamenik ez da iritsi, beraz, Euskaltzaindiaren 2025eko egutegia onetsi da.

6. EBO: Letra larri eta xeheen araua. Azken doitzeak

Letra larri eta xeheen arauaren sei txostenak onartu ondoren, Osoko Bilkurak hartutako azken erabakien ondorioz txostenetan gauzatu, behin betiko aurkibidea prestatu eta arau bakar gisa argitaratzeko moduan antolatu eta maketatu da. Guztira, 148 orrialde izango ditu arauak. A. Mujikak adierazi du argitaratu aurretik *Euskaltzaindiaren Hiztegiaren* arduradunari, M. Urkiari, bidali zitzaiola, hiztegiaren araua aplikatzean arazorik edo ustekabekorik gertatzen den ikustearren. M. Urkiak prestatutako zalantzen eta arazoen txostena jaso ondoren, EBE Batzordeak aztertu eta proposatu du araua argitaratu aurretik, bi doitze egitea eta laburduren arau jada argitaratuan doitze bat egitea. Letra larri eta xeheen arauan, bi doitze hauek:

«2.3.11.1 Historiako erresumen, inperioen eta kidekoen izenak» puntuan, oin-ohar hau sartzea:

Inperioak modu formalean izendatzen ez direnean, ez da beharrezkoa letra larriz idaztea. Adibidez, *Britainiar Inperioa* izendapen formalaren aldean, *britainiarren inperioa* adierazpen ezformala dago, edo *Espainiako eta Indietako Erresuma* izendapen formalaren aldean, *espainolen inperioa* edo hititek sortu zuten inperioa (*Inperio Hitita*) aipatzeko, *hititen inperioa*.

«2.3.1.6 Eremu geopolitikoak, geoturistikoak» puntuan, adibideen artean dagoen *Hirugarren Mundua* kentzea eta oin-ohar hau sartzea:

Letra larriz hasita idatzi izan zen *hirugarren mundua* termino geoeconomikoa sortu zenean (*Hirugarren Mundua*); gaur egun, ordea, letra xehez idaztea da joera nagusia. Beste hainbeste harekin batera erabiltzen diren *lehen mundua*, *bigarren mundua* eta *laugarren mundua* terminoak ere. Halaxe daude jasota guztiak *Euskaltzaindiaren Hiztegiaren*, letra xehez.

Azken doitzea 196. arauari dagokio («EBO (I). Laburtzapenak: Laburdurak eta siglak»): letra larri eta xeheen arauak dio ez dela beharrezkoa *administrazio* hitza beti letra larriz idaztea. Horregatik, 196. arauaren amaieran dagoen laburduren zerrendan, *Administrazioa* → *Admin.* dagoen tokian:

hau jartzea proposatu da: *administrazioa* → *admin.*

Hiru doitzeak onartu dira. Letra larrien araua argitaratzen denean, *Plazaberri* agerkarian jakinarazi beharko da 196. arauan doitze bat egin dela, eta, ohi bezala, 196. arauan bertan doitze horren berri eman beharko da oin-ohar batean, dena behar bezala erregistratuta uzteko.

Horrenbestez, letra larri eta xeheen araua argitaratzeko prest gelditu da.

7. EBO: Ortografia-markak (III.1) txostena. Aurkeztu

EBOko ortografia-marken multzoko hirugarren txostenaren lehen partea aurkeztu du EBE Batzordeko A. Mujikak. Hirugarren txostenean hiru marka deskribatzen dira: koma, puntu eta koma eta bi puntuak. Lehen partea komari dagokio, eta parterik handiena eta konplexuena da. Bigarren partean, beste bi markak landuko dira.

Txostena egiteko, erdaretako iturriez gainera, bereziki kontuan hartu dira Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Sailaren *Puntuazioa egoki erabiltzeko gida* izeneko liburua (2014an argitaratua Euskaltzaindiaren behin-behineko oniritziarekin), *Euskararen Gramatika* (batez ere, hitz-ordenari eta funtzio informatiboei buruz dituen atalak) eta *Euskara Batuaren Eskuliburuak* ematen dituen gomendioak.

Koma zeregin gehien dituen puntuazio-marka da, erabiliena eta konplexuena. Txostenak aukerako komak, nahitaezko komak eta debeku diren komak zehazten ditu hasieran. Ondoren, komaren eginkizun nagusia egitura sintaktikoak markatzea dela adierazi ondoren, koma noiz erabiltzen den azaltzen du. Horretarako, perpausean duen kokapena hartzen da kontuan: komaren erabilera perpausaren hasieran, perpausaren amaieran eta tartekietan. Azken partean, zehazki deskribatzen da komaren erabilera esaldi-osagaien juntaduran, mendeko perpausetan eta aditz-isiltzeetan. Amaitzeko, komaren beste erabilera batzuk zehazten dira.

Aurkezpenaren ondoren, txostenari oharrak egiteko epea jarri da: urtarilaren 13a.

8. Esku artekoak

8.1 Xabier Erdozia euskaltzain urgazlearen heriotzaren berri. Azaroaren 24an hil zen Lekeition, 88 urte zituela. Donostian (Gipuzkoa) jaio zen

X. Erdozia, 1935eko azaroaren 25ean. Ekonomia Zientzietan lizentziaduna (Bilboko Unibertsitatea), Markina-Xemeingo Lea Artibai ikastetxearen buru ohia izan zen. Euskaltzaindiak urgazle izendatu zuen 2003ko urtarrilaren 31n (Akademiaren Ekonomia Batzordean aritu zen 1997tik 2009ra arte). Mondragon Kooperatiba Korporazioaren (MCC) idazkari nagusia izatetik erretiroa hartuta zegoen.

8.2 Gaur banatuko den liburua. *Euskera Ikerketa Aldizkaria* 2024, 69-2.

8.3 Euskaltzaindiaren eta Espainiako Kongresuaren arteko akordioa. Lankidetzaren hitzarmena izenpetuko da abenduaren 3an, 11:00etan, Euskaltzaindiaren egoitzan. Akordioak, mementoz, bi urterako indarraldia izango du. Akordioak irauten duen bitartean, Espainiako Kongresuan onartzen diren oinarriko lege-testuen euskarazko ordainak gainbegiratu eta balioetsiko ditu Euskararen Akademiak.

8.4. Hurrengo bilkurak

a) Urtarrilaren 31n, Donostian, Gipuzkoako Foru Aldundian, osoko bilkura egingo da, 10:00etatik aurrera.

b) Urtarrilaren 31n, Donostian, Gipuzkoako Foru Aldundian, 2024an hildako euskaltzainak gogorarazteko, ageriko bilkura egingo da, 12:00etatik aurrera. Gogoratu, onartu berri den egutegiaren arabera, hilberri-txostenak irakurtzeko bi ageriko bilkura egingo direla: Donostian, urtarrilaren 31n, eta, Bilbon, martxoaren 28an.

9. Azken ordukoak

9.1 Xarles Videgain euskaltzainak Baiona Hiriko Urrezko Domina. Baionan, abenduaren 3an, Euskararen Nazioarteko Egunean, Baiona Hiriko Urrezko Domina jasoko du X. Videgain euskaltzain emerituak. Osoko Bilkuraren izenean zorianak ematea erabaki da.

9.2 Labayruri Bizkaiko Foru Aldundiak ematen duen Ohorezko Lauaxeta saria. Gaur, azaroak 29, Bizkaiko Foru Aldundiaren eskutik, Ohorezko Lauaxeta saria jasoko duela eta, Osoko Bilkuraren izenean Labayruri zorianak ematea erabaki da.

9.3 Iruñean, Nafarroako Parlamentuan egingo den ekitaldiaren berri. S. Alemanek abenduaren 2an, Nafarroako Parlamentuan egingo den ekitaldiaren berri eman du: Danserie ensemble musika-taldearen *Linguae Vasconum Primitiae*. Hala berean, euskaltzainak animatu ditu joan daitezen.

9.4 Irulegiko aztarnategia bisitatzeko proposamena. P. Zabaletak adierazi du apirilaren bukaeran, Iruñean, osoko bilkura egingo denez gero, aukera baliatu ahal dela Irulegiko aztarnategia bisitatzeko. Gaia aurrerago aztertzea erabaki da.

9.5 Euskara Ibiltaria erakusketa ikusgai egongo da Gasteizen, Zabalganako gizarte-etxean, urtarilaren 9tik 30era.

Eta bestelako aztergairik ez dela, osoko bilkura bukatutzat eman da, 13:45 direnean.

Andres Urrutia
Euskaltzainburua

Adolfo Arejita
Idazkaria

5. Berriak eta omenaldiak

Albisteen kronika

URTARRILA

***Euskaltzaindiaren Hiztegia* 843 forma berritu dira eta 2.376 moldatu**

Hiztegia sarean eguneratu du Euskaltzaindiak eta 843 forma berri jaso ditu azken sei hilabeteotan (73 sarrera eta 389 azpisarrera eta 381 ohiko lexia). Era berean, 2.376 forma moldatu edo findu ditu (2.194 sarrera eta 182 azpisarrera). **Guztira 49.471 forma ditu orain hiztegiak, 66.523 adiera eta 108.630 adibide.**

Hauexek dira azken eguneratze honetan gehitu diren sarrera batzuk: ALBORAPEN, ALIRITZIRA, AREKA, ASOZIAL, ATZEZ, AURTON, ELIXIR, OFENDITU, PONTIFIKATU, PROBESTU, SERRAILO, TAUROMAKIA.

Miriam Urkia *Euskaltzaindiaren Hiztegiaren* arduradunaren esanetan: **«Forma berriak sartzea bezain garrantzitsua da lehendik dagoena txukuntzea, eguneratzea, adiera batzuk egungo erabileren arabera berrantolatzea. Hiztegia argiagoa, erabilerrazagoa eta egungo beharretara egokitua izateko ezinbesteko lana».**

Hitzak lege erakusketa Baionan, Departamenduko Artxiboen gunean

2024ko urtarrilaren 9an estreinatu da eta otsailaren 9a arte izanen da ikusgai, garrantzi historikoa izan duten euskarazko testu juridikoak, arlo pribatukoak zein publikokoak, agertzen dituen erakusketa ibiltaria.

Erakusketa honen helburua da eremu juridikoan urteetan euskaraz egin den ekarria gizarteratzea eta jendeari erakustea.

Euskaltzaindiak Pirinio Atlantikoetako Departamenduarekin eta Baionako Udalarekin partaidetzan eta Eusko Legebiltzarrarekin, Nafarroako Parlamentuarekin

eta Euskal Autonomia Erkidegoko ganbera legegileekin elkarlanean antolatu du erakusketa.

Euskara Ezkabarten: paperetik ahora erakusketa Uharteko Kultur Etxean izanen da otsailaren 2ra arte

Ekintza osagarri gisa bisita gidatu irekia eta bertso-saioa antolatu dira. Urtarrilaren 18an izanen da, 19:00etan, Ekaitz Santazilia komisarioaren eta Saioa Alkaiza eta Julio Soto bertsolarien eskutik.

Erakusketaren helburua Iruñerriko euskarari begirada zabala ematea da, Ezkabarteko testuak abiapuntu gisa hartuta: garai zaharretako idazkietatik hasita, testu erlijiosoak, ordenantzak eta bestelako idazkiak bai eta azken hiztunak eta euskararen gaur egungo egoera ere.

Hobekuntzak egin dira Orotariko Euskal Hiztegian egiturari eta edukiari dagokionez

Gaur egun 146.857 sarrera eta 58.005 azpisarrera ditu Orotariko Euskal Hiztegiak eta kopuru hori handituz doa egitratze-lanak aurrera egin ahala.

13. argitaraldi honetan 77 sarrera berri, 50 azpisarrera berri eta TEI (Text Encoding Initiative) testu-kodeketaren arabera egituratutako 46.936 adibide berri agertzen dira.

Horrez gainera, edukiari dagokionez, J. Haranederren Testamentu Berriaren itzulpena (1740 ingurukoa) osorik arakatu eta bertan agertzen diren hitzen adibideak sartu dira OEHN; gainera, Georges Lacomberen dokumentu-bildumaren kopia digitalaz baliaturik, OEHN lehendik zeharbidez edo bigarren eskutik jasotako datu batzuk zuzenean egiaztatu ahal izan dira, baita gai berriak sartu ere; adibidez, *Artxuren Uskaldun eta Franzes Hitztegia* (382 sarreratan), edo *Mots basques recueillis par M. Premorena (d'Ostabat), instituteur à Aïcirits* (97 sarreratan).

Orotariko Euskal Hiztegiak euskararen aro eta euskalki guztietako lexikoa jaso eta antolatzea du xede. 1987an argitaratu zen paperean lehen liburukia eta

2005ean hamaseigarrena eta azkena. Hortik aurrera Euskaltzaindia ahalegin handia egiten ari da hiztegi horren bertsio elektronikoa gero eta aberatsagoa izan dadin edukietan eta bilaketa-aukeretan.

OTSAILA

***Hizkuntza-zuzenbidea* testu-bilduman instituzioetako batzar legegileen errege-lamenduak sartu dira**

2019ko argitaraldian 94 testu jaso ziren; hirugarren argitaraldi elektronikoan, 786 testu; laugarren argitaraldian 1.051 testu bildu ziren, eta 2024ko urtarrileko honetan 1.101 testu jaso dira.

Aurreko edizioetan bezala, bilaketa zabalak egin daitezke_5. argitaraldi digital honetan, bai eta bilaketa murriztuak ere, eta, gainera, bilaketen emaitzak batera agerrarazi. Eginkizun hori erraztu eta zehatzago egin ahal izateko, 39.609 bilatzaile gordin landu dira.

Argitaraldi honek hiru formatu ditu: digitala, ePub formatua eta PDF formatua (azken formatu biotan argitalpen osoa eskura daiteke).

MARTXOA

Eguneratu egin da *Euskara Batuaren Eskuliburua* (EBE)

196. arau berria dela eta («EBO (I). Laburtzapenak: laburdurak eta siglak (Idazkera eta morfologia)»), *Euskara Batuaren Eskuliburua* (EBE) berrikusi eta egokitu egin behar izan da atal batzuetan.

Egokitzapen horiek bi fitxa hauetan islatu dira batez ere: laburdurak (985. fitxa) eta siglak (1273. fitxa). Eta beste hauetan ere findu behar izan dira kontu batzuk:

izen berezi batzuen deklinabide-arazoak (872. fitxa), -r letraren hitz-bukaerak sortzen dituen zalantzak (1243. fitxa) eta tituluak eta kidekoak (1309. fitxa).

Arikala topaketa Altsasun

Martxoaren 4an eta 5ean ikasleen artean lagunarteko euskara sustatzeko *arikalarren* lehen topaketa egin zen Altsasun. Mondragon Unibertsitateak, Euskaltzaindiak eta Ikastolen Elkarteak antolatu zuten.

Arikala egitasmoan parte hartzen ari diren Euskal Herri osoko 450 ikaslek lagunarteko euskara landu eta sustatzeko dinamikak egin zituzten bi egunez. Topaketaren bidez, lagunarteko hizkerari lotutako informazioa jaso da.

Piarres Lafitteren artxiboa webguneratu da

Neurri batean, Georges Lacomberen artxiboaren segidako lantzat har dezakegu, harekin osagarria guztiz, bi-biek Ipar Euskal Herriko historia, literatura eta euskalgintzaren iturri dokumental mamitsu eta garrantzitsuak biltzen baitituzte.

Euskaltzaindiak bere webgunean eskegi du Piarres Lafitte euskaltzale, idazle eta euskaltzain osoaren artxiboa. Egundoko bilduma dokumentala da Lafitterena, ezinbestekoa Euskal Herriko euskalgintzaren historia ezagutzeko. Kontsultagai dagoen artxiboan honako dokumentu hauek azter daitezke:

- Gutuneria: hari zuzendutako gutunak eta kasu gutxi batzuetan berak idatzitakoak; halaber, hainbat aldizkari eta proiekturen partaidetzan jasotakoak.
- Piarres Lafitteren lanak. Hiru motatakoak dira:
 - Euskalgintzari, euskal literaturari eta Euskal Herriko historiaren ikerkuntzari buruz berak sortutako lanak.
 - Editore gisa bideratutako hainbat edizioren dokumentuak.
 - Hainbat egilerengandik jasotako dokumentuak, nagusiki *Herria* aldizkarirakoak.

- Larresoro, Beloke eta Uztaritzeko ondare dokumentala: Seminario horietatik abiatuta, Ipar Euskal Herriko hainbat apaizen dokumentu sakabanatuak.
- Bertso bilduma: Ipar Euskal Herriko hainbaten tradizioari jarraituz, han-hemen jasotako bertsoak.

2024ko LAUTAN HIRU antzerki-jaialdia

LAUTAN HIRUren VI. edizioa otsailaren 8an, 15ean, 22an eta 29an izan da, eta jaialdiak «antzerkiaren gorputzari» erreparatu dio aurretan. Guztira 8 ekitaldi eskaini dira: bost antzezpen, bakarrizketa bat, tailer performatibo eta parte-hartzaile bat, eta bi irakurraldi dramatizatu (azken biak ekitaldi berean). Gainera, horietako hiru estreinaldiak izan dira.

Bilboko Udalak babesten du jaialdia, eta, urtero legez, Euskaltzaindiak elkarlanean antolatu du egitaraua, hain zuzen, Bar Bilbao, BIRA Kulturgunea eta 7Katurekin batera. Bestetik, sei izan dira lanak erakusteko hautatu diren espazioak: BIRA, Cafe Bar Bilbao, Euskaltzaindia, 7Katu gaztetxea, Kalderapeko (AEK) eta La Sinsorga.

Guztira 350 bat zale hartu ditu aurtengo edizioak.

Euskaltzaindiak *Mintzola*ren 2024ko ikerketa-sarien deialdiak egin ditu

Jakina denez, ikerketan, ezagutzaren transferentzian, prestakuntzan eta sustapenean dihardu *Mintzola* 2022. urtetik. Honela, azken bi urteotako ildoari jarraituz, ahozketasunaren alorrean ikerketa sustatzeko deialdi berriak egin ditu Euskaltzaindiak, *Mintzola*ren eskutik. Deialdietan hizkeraren adierazkortasuna da lehentasunezko ikerketa-lerroa.

Lehenengoan, euskaraz egiten den ahozko jardunari buruzko zortzi gradu- eta master-amaierako lan sarituko dira (bakoitzari 1.500 euroko zenbatekoa emanda); bigarrenean, aldiz, ikerketa-lan monografikoak hartuko dira kontuan eta bi sari banatuko dira, bakoitza 3.000 eurokoa.

Gradu- eta master-amaierako lanei dagokionez, deialdira aurkeztu daitezkeen egitasmoak 2023-2024 ikasturtean defendatuko diren lanenak izango dira, eta lanen egitasmoak PDF formatuan eta e-postaz bidali behar dira.

Ikerketa-lanei dagokionez, deialdi honetan ikerketa-lan monografikoen proiektuak onartuko dira, gero tesiak bultzatzeko helburuz. Lanen proiektuak bakarka edo taldean aurkeztu daitezke. Nolanahi ere, unibertsitate-irakasle doktore batek bermatu behar du proiektua.

APIRILA

***Hitzak lege* erakusketa ibiltaria UPV/EHUn Carlos Santamaria zentroan**

Gipuzkoako Batzar Nagusiek, Euskal Herriko Unibertsitateak (UPV/EHU) eta Euskaltzaindiak *Hitzak lege* erakusketa ibiltaria aurkeztu dute gaur UPV/EHUn Carlos Santamaria zentroko Txillardegi aretoan. Euskaltzaindiak, Eusko Legebiltzarrarekin, Nafarroako Parlamentuarekin, Arabako, Bizkaiko eta Gipuzkoako batzar nagusiekin eta Euskal Herriko Unibertsitatearekin elkarlanean antolatu du proiektua.

Aurkezpen ekitaldian izan dira **Beronika Azpillaga** UPV/EHUko Gipuzkoako Campuseko Euskararen eta Kulturaren arloko zuzendaria, **Xabier Ezeizabarrena** Gipuzkoako Batzar Nagusietako lehendakaria, **Miriam Urkia** Euskaltzaindiaren Gipuzkoako ordezkaria eta **Gotzon Lobera** legelaria eta erakusketaren koordinatzailea.

Erakusketaren helburu nagusia Euskadiko eta Nafarroako bost ganbera legegileek eta Baionako Udalak gordeta dituzten euskarazko testu juridiko esanguratsuak modu erakargarrian, ulergarrian eta interaktiboan erakustea da.

Erakusketak 24 informazio-panel ditu, hiru ataletan banatuta: aldean arteko harreman juridikoak, eragin kolektiboko testu juridikoak eta testu parajuridikoak. Gainera, bi panel interaktibo, hiru panel argiztatu eta bi bitrina (jatorrizko dokumentuak erakusteko) egongo dira.

Gipuzkoari lotutako dokumentu esanguratsuen artean honako hauek aurki ditzakegu: hileta-ondorengo elizkizunak (Bergarako Udalbatzaren 1783ko akta baten itzulpena); *Españiaco uritar constitucionalen cartilla civila* (1820); Bergarako ituna (1839); Usurbilgo ordenantzak (1888) eta Gipuzkoako Batzar Nagusietako dokumentuak (1979-2022).

Hitzak lege jada izan da Gasteizen, Iruñean, Bilbon, Donostian eta Baionan (hain zuzen, Eusko Legebiltzarrean, Nafarroako Parlamentuan, Bizkaiko Batzar Nagusietan, Gipuzkoako Batzar Nagusietan eta Pirinio Atlantikoetako Departamenduko Artxiboen Baionako gunean), eta UPV/EHuren Carlos Santamaria zentroan.

Euskaltzaindiak bi liburu aurkeztu ditu Sarako Idazleen Biltzarrean

Sarako Idazleen Biltzarrak 41. ahalegina egin du aurten, eta, urtero bezala, ehunka euskaltzale bildu ditu herriko kiroldegian.

Ohi duen legez, Euskaltzaindiak erakusmahaia jarri du Saran, eta azken argitalpenak erakustez gain, bi liburu aurkeztu ditu jendaurrean, hain zuzen, *Junes Casenave-Harigile: zortzi pastoral berri* eta *Margarita, Nafarroako erregina*. Aurkezpenean izan dira Ixabel Etxeberria ikertzailea, Jean-Baptiste Coyos euskaltzainburuordea eta Maider Behotegi Euskararen Erakunde Publikoko lehendakaria.

Omenaldia Piarres Larzabal idazle eta euskaltzainari

Iazko udaberrian, Jean Elissalde *Zerbitzari* idazleari eskaini omenaldiaren arrakasta ikusirik, antzeko ekitaldia antolatu du Akademiak apirilaren 19an. Gaualdi horretan, Piarres Larzabal Azkaineke idazle, apez eta euskaltzain izanaren obraz, biziak eta herriko antzerkigintzan utzi duen ondareaz aritu dira Ixabel Etxeberria eta Jon Casenave. Pantxoa Etxegoin aurkezle-lanetan aritu da eta bideo bidezko lekukotasunak eskaini ditu gaualdian zehar (hots, Larzabal ezagutu zuen Daniel Landarten lekukotasuna eta Larzabalen artxiboko irudiak); antzezlanen irakurraldiak ere ez dira falta izan.

Piarres Larzabal Azkainen sortu zen, 1915eko maiatzaren 7an. Apaizteko ikasketak Uztaritzeko Seminario ttikian eta Baionako Seminario handian egin zituen. Soldadugoa Parisen egin zuen, bi urtez, eta han erizain titulua erdietsi zuen eta teatro-talde batean aritu zen. 1939an apaiztu zen Hazparnen eta urte berean hasi zen Bigarren Mundu Gerla; berehala, soldadu-erizain gisa altxatu zuten. Gerla ondoan, bi sail akuilatu zituen bereziki: antzerkigintza eta langile gazte giristinoen formakuntza. 1960eko hamarkadan, sekula baino gehiago, abertzaletasunaren alde agertu zen. *Enbata* kazetaren eta mugimenduaren sortzaileen artean izan zen. Euskal iheslariak gero eta gehiago izanik, 1969an, *Anai-Artea* antolatu zuen Telesforo Monzon eta Angel Arregi adiskideekin.

Antzerkigintzari doakionez, Larzabalek hemeretzi urte zituela idatzi zuen bere lehen komedia, 1934ean. *Irri eta nigar* izenburua jarri zion. Profezia bat izan zen. Gerora idatzitako lan guzietan, hain zuzen, irria eta negarra, neurri batean, nahasian erabili zituelako. Zenbat lan idatzi zuen Larzabalek? Ehun antzezlan baino gehiago, haren esanetan. Ez da kopuru makala! Piarres Larzabal 1988ko urtarrilaren 12an hil zen.

Ikastaroa Donostian: Euskara Batuaren Ortotipografia: laburtzapenak eta sinboloak

Argi duzu nola idatzi euskaraz? Nola erabili behar diren letra larriak, lodiak, etzanak, sinboloak?

Hori dena argitzen laguntzeko, Euskaltzaindiak ikastaroa antolatu du maiatzaren 7an. Hain zuzen, «Euskara Batuaren Ortotipografia: laburtzapenak eta sinboloak» izenekoa. Alfontso Mujika euskaltzain osoak emango du, Akademiaren Gipuzkoako Ordezkaritzan.

Aurten eman diren ikastaroak: ekainaren 18an, Bilbon; irailaren 17an, Gasteizen; urriaren 16an, Baionan; eta azaroaren 12an, Iruñean.

2021ean abiatu zen *Euskara Batuaren Ortotipografia* (EBO) egitasmoa eta urtarrilean plazaratu ziren lehen emaitzak.

Pirinioetako hizkuntzak: lehena eta oraina erakusketa Antsoaingo udal-kiroldegian ikusgai

Pirinioetako hizkuntzak: lehena eta oraina erakusketaren irekiera-ekitaldia izan da Antsoaingo Idaki udal-kiroldegian. Bertan izan dira Marta Diez Napal Antsoaingo alkatea, Jabier Arakama Urtiaga Euskarabideko zuzendari-kudeatzailea eta Sagrario Aleman Euskaltzaindiaren Nafarroako ordezkaria.

Erakusketari buruzko zantzu batzuk eman ditu Sagrario Alemanek: «Askotan uste dugu Pirinioen bi aldeetan gaztelera eta frantsesa direla hizkuntza bakarrak, euskararen, okzitanieraren, aragoieraren eta katalanaren kalterako. Erakusketa honetan laburbiltzen dira hizkuntza horien ezaugarrietako batzuk eta beraien historiaren adierazpen garrantzitsuenak».

Marta Diez Napal Antsoaingo alkateak azpimarratu du erakusketak hamabost eguneko *Euskararen udaberria* zikloari hasiera emanen diola, hots, Antsoainen euskara sustatzeko antolatu duten egitasmoari.

Azkenik, Jabier Arakama Euskarabideko zuzendari-kudeatzaileak nabarmendu nahi izan du Akademiaren eta Euskarabidearen arteko lankidetzia.

Antzerki-ekoizpena sustatzeko laguntza bosgarrenez plazaratu du Euskaltzaindiak

Euskararen Akademiak 2020an sortu zuen antzerki-ekoizpena sustatzeko laguntza, Bilboko Udalaren babesarekin, eta orain bosgarren deialdia plazaratu du. 2.500 euroko laguntza emango zaio hautatutako lanari (gidoia + antzezlanaren ekoizpena).

Hautatutako antzezlanak 2025eko LAUTAN HIRU jaialdian estreinatu beharko litzateke. Laguntzaren helburu nagusia euskarazko antzerkia hauspotzea da, batez ere, pieza laburren sorkuntzari lagunduta.

MAIATZA

Testu «landuak» eta «erritmo bizikoak» 2023ko R.M. Azkue Literatura sarietan

2023ko Resurrección María Azkue Literatura sariak banatu dira gaur Euskaltzaindiaren egoitzan. Sariak emateko ekitaldian, epaimahaikideekin batera, Andres Urrutia euskaltzainburuak eta Enrique Dávila BBK Fundazioaren ordezkariak parte hartu dute.

Akademiak eta BBK-k 1991tik antolatzen dituzten sari hauek idazle gazteak literatura mundura erakartzea dute helburu nagusi. Bi genero saritzen dira Azkue sarietan: narrazioa eta poesia. Genero bakoitzak bi maila ditu: A maila (10 eta 13 urte bitarteko gazteentzat); eta B maila (14 eta 17 urte bitartekoentzat).

Urtero bezala, aurten ere literatura-eremuko pertsona adituek osatu dituzte epaimahaiak, Euskaltzaindiak izendatutakoak. Hauexek izan dira aurtengo epaimahaikideak:

- A mailan: Igone Etxebarria, Jabier Kaltzakorta eta Manu López Gaseni.
- B mailan: Amaia Jauregizar, Castillo Suárez eta Patxi Zubizarreta.

Epaileen iritziz, maila handiko lanak aurkeztu dira 2023an, eta azpimarratu dute saritutako idatzietan gai originalak jorratzen dituztela gazteek, gogoeta sakonak eta interesgarriak proposatuz. Gainera, aitortu dute testu «landuak» eta «erritmo bizikoak» irakurri dituztela.

A MAILAKO sariak

Narrazioaren alorra:

- Lehen saria: *Horma*. Egilea: Harriet Mitxelena (Haurtzaro ikastola, Oiartzun - Gipuzkoa).
- Bigarren saria: *Erantzun baten bila*. Egilea: Arhane Martinez (Zubi Zaharra ikastola, Balmaseda - Bizkaia).
- Hirugarren saria: *Izpien dantzaldia*. Egilea: Aitor Collado (Koldo Mitxelena BHI, Errearteria - Gipuzkoa).

- Olerkiaren alorra:
- Lehen saria: *Hiria neguan*. Egilea: Ibai Maquibar (Herri arte eskola, Errenteria - Gipuzkoa).
- Bigarren saria: *Maindire kuttuna*. Egilea: Liher Larrea (Haurtzaro ikastola, Oiartzun - Gipuzkoa).
- Hirugarren saria: *Ispilu*. Egilea: Intza Mitxelena (Haurtzaro ikastola, Oiartzun - Gipuzkoa).

B MAILAko sariak:

Narrazioaren alorra:

- Lehen saria: *Itaxura*. Egilea: Josu Arrieta (Lekaroz BHI, Lekaroz - Nafarroa).
- Bigarren saria: *Hotzikara*. Egilea: Elaia Garcia (Oteitza lizeo politeknikoa, Zarautz - Gipuzkoa).
- Hirugarren saria: *Askatasun zorabioa*. Egilea: Eneko Garcia (J.M. Iparragirre BHI, Urretxu - Gipuzkoa).
- Olerkiaren alorra:
- Lehen saria: *Garbiketa sakona*. Egilea: Naiara Gutierrez (Minas BHI, Barakaldo - Bizkaia).
- Bigarren saria: *Biluzten nauzunean*. Egilea: Elaia Garcia (Oteitza lizeo politeknikoa, Zarautz - Gipuzkoa).
- Hirugarren saria: *Aske*. Egilea: Elaia Garcia (Oteitza lizeo politeknikoa, Zarautz - Gipuzkoa).

«Euskararen Historia Soziala»ren gaineko erreferentzia bibliografikoen datu-basea berritu eta eguneratu du Euskaltzaindiak, HABErekin elkarlanean

Euskaltzaindiak *Euskararen Historia Sozialaren* (EHS) gaineko erreferentzia bibliografikoen datu-basea berritu eta eguneratu du, Helduen Alfabetatze eta Berreuskalduntzerako Erakundearekin (HABE) lankidetzan.

2011n argitaratutako *Euskararen Historia Soziala* (EHS). Argibide bibliografikoak izeneko liburuaren inguruan eratu zen datu-basea, betiere jakite-eremu horretarako (hots, euskararen historia soziala) baliabide argitaratuen ezagutza hedatzeko asmoarekin. Euskaltzaindiaren webgunean kontsulta daiteke («Hizkuntza-baliabideak» atalean), eta kontsultak errazteko hiru modu ematen ditu: egilearen arabera (2.571 autore), gako-hitzak erabiliz edo ikerlanaren izenburua jarritz (5.399 izenburu).

Orain, HABE Liburutegiaren eta Euskaltzaindiaren arteko lankidetzari esker, *Euskararen Historia Sozialaren* inguruko erreferentzia bibliografikoen datu-base hau etengabe eguneratzen eta elikatzen da. «Atariaren lehen bertsioak 5.032 erreferentzia zituen eta oraingoak 5.399 ditu, HABE Liburutegiak emandako 367 erreferentzia gehitu zaizkiola», argitu du Miriam Urkia Euskaltzaindiaren Gipuzkoako ordezkariak. Urkiak gaineratu du «euskararen historia soziala interesatzen zaion edonorentzat» dela baliagarri datu-basea, «batez ere, gure hizkuntzaren historia soziala aztertzen duten ikertzaileentzat».

Bestetik, Jokin Azkue HABEko zuzendariak erakundeen arteko elkarlanaren garrantzia azpimarratu du.

Euskaltzaindiak 21 ohorezko eta 9 urgazle berri izendatu ditu

Euskaltzaindiak urgazle eta ohorezko berriak izendatu ditu gaur, Baionako Herriko Etxean egin den maiatzeko osoko bilkuran. Hona hemen ohorezko (21) eta urgazle (9) berrien izenak:

- OHOREZKOAK: Joxe Austin Arrieta (Donostia, 1949); Roman Berriozabal (Elorrio, 1957); Philippe Chareyre (Nimes, 1956); Jose Ramon Etxebarria (Gernika, 1948); Natxo de Felipe (Bilbo, 1949); Joakin Gorrotxategi (Eibar, 1953); Juanito Gallastegi (Durango, 1933); Xabier Garagorri (Andoain, 1944); Libe Goñi (Nafarroako Oteiza, 1947); Bernardo Ibarra (Iurreta, 1952); Jose Karrera (Eibar, 1938); Mariasun Landa (Errenteria, 1949); Amaia Lasa (Getaria, 1948); Mikel Lasa (Donostia, 1938); Iñaki Martinez de Luna (Gasteiz, 1950); Jose Mari Espartza (Tafalla, 1951); Pello Mariñelarena (Etxarri Aranatz, 1956); Xabier Olarra (Tolosa, 1953); Mentxu Peña (Irun, 1953); Xabier Rico (Gasteiz, 1953); Iñaki Sarriugarte (Bilbo, 1953).

- URGAZLEAK: Katixa Agirre (Gasteiz, 1981); Patri Arburua (Igantzi, 1972); Miren Basurto (Segura, 1968); Miel A. Elustondo (Azpeitia, 1958); Fermin Erbiti (Iruñea, 1964); Inma Errea (Iruñea, 1960); Fernando Rey (Iruñea, 1961); Ekaitz Santazilia (Iruñea, 1987); Patxi Zubizarreta (Ordizia, 1964).

Ekaina

Euskaltzaindiaren argitalpenak Ziburu eta Bilboko liburu azoketan

Bilbo eta Ziburuko liburu azoketan izan da Euskaltzaindia. Honela, Akademiaren argitalpenak Bilboko Liburu Azokan salgai eta ikusgai izan dira, maiatzaren 30etik ekainaren 9a arte.

Bestetik, Ziburuko 5. Euskal Liburu eta Disko Azokan ere izan da Euskaltzaindia. Ekainaren 1ean izan da Baltsan elkarteak, *Argia* aldizkariak eta Doinuelek (euskara hutsezko plazen sarea) antolatutako azoka. Aurten, 40 erakunde, elkarte, argitaletxe eta diskoetxek parte hartu dute, tartean Euskaltzaindiak. Gainera, Ziburun urtero gorazarre egiten diote euskalgintzan nabarmendu den norbaiti, eta aurten Daniel Landart antzerkigile, idazle eta ohorezko euskaltzaina izan da omendua.

Euskara ibiltaria erakusketa interaktiboa Mungiako Izenaduba Basoa zentroan

Euskara ibiltaria erakusketa interaktiboa Mungiako Izenaduba Basoa zentroan izan da ekainaren 11tik urriaren 24ra arte. Erakusketaren estreinaldi-ekitaldian parte hartu dute Alaitz Erkoreka Mungiako alkate andreak, Leixuri Arrizabalaga Bizkaiko Foru Aldundiko Kultura diputatuak, Andres Urrutia euskaltzainburuak, Álvaro Parro Laboral Kutxako Bizkaiko komunikazio-arduradunak eta Adolfo Arejita *Euskararen Herri Hizkeren Atlas*a egitasmoaren zuzendariak.

Erakusketa ibiltariaren abiapuntua Euskaltzaindiaren *Euskararen Herri Hizkeren Atlas*a da, eta azken urteotan plazaratutako argitalpenak azaleratu bezala, euskararen ugaritasuna eta aberastasuna erakustea du helburu (lexiko mailan, izen-morfologia

zein aditz-morfologia esparruetan eta sintaxia alorrean). Hala, Euskaltzaindiak gizarteari itzuli egin nahi dio atlasa egiteko euskal gizartearengandik jasotako jakituria.

Erakusketa bost atal nagusitan banaturik dago —Tokiak, Materialak, Argia eta soinua, Natura eta Bizitza—, eta atal bakoitza atlaseko mapen hautaketa batek hornitua da. Hala, bisitaria begi-kolpe bakar batez hizkuntza-aldaera horien guztien jabe egingo da. Horrezaz ostean, jokoak, animazioak eta entzungai gisako tresnak ere erabiltzen ditu erakusketak herri-hizkeren aberastasunean murgiltzeko.

Halaber, erakusketaren mamia *Euskararen Herri Hizkeren Atlas*a den neurrian, *Euskara ibiltariaren* xedea ere bada egitasmoaren historia gizarteratzea eta hizkuntza-atlasa lantzeko erabilitako metodologia, materialak eta bestelakoak ezagutzera ematea.

Garazi Domínguez, Maddi Ormazabal, Odei Guirado eta Ana Jaunarenaren gradu- eta master-amaierako lanak saritu ditu Mintzolak

Euskaltzaindiak, *Mintzola* proiektuaren bidez, euskaraz egiten den ahozko jardunari buruzko gradu- eta master-amaierako zortzi lan saritzeko deialdia argitaratu zuen 2024ko martxoan. Ikertzaile gaztea edo hasiberria doktoretza-tesiraino eramango duen ibilbidean, aurreko erabakiak eta urratsak ere garrantzitsuak dira, eta hori aitortzea eta Unibertsitateko edozein jakintza-alorretatik abiatuta euskaraz egiten den ahozko jarduna ikergai gisa aukeratu izana saritzea da deialdi honen helburua. Denera, sei eskaera aurkeztu dira deialdi honetan, hiru eskaerak gradu-amaierako lanen egitasmoak dakartzate eta beste hirurek master-amaierako proposamenak. Epaimahaiak ondoko lau egitasmo hauek hautatu ditu:

Hitz funtzional goiztiarrak. Haur euskaldun elebakarren hizkuntzaren jabekuntzaren azterketa. Egilea: Garazi Domínguez Mezquita

Euskal hizkeraren erritmoa. Egilea: Maddi Ormazabal Sudupe

Hezkuntza formalean, aisialdi-antolatua eta ludikotasuna ardatz, euskarazko hizkera informalaren ikas-irakaskuntza. Zailtasunen gainetik onura anitz. Egilea: Odei Guirado Irasuegi

Nokaren hingatzea Ortzaitzen. Egilea: Ana Jaunarena Mendiondo

Hauek izan dira kontuan hartutako ebaluazio-irizpideak:

Ikerketaren helburuen egokitzapena *Mintzolak* zehaztuta dituen iker-lerroetara.

GRAL/MALen kalitatea: ikerketa-gaia eta helburua ondo zehaztuta egotea. Metodologia egokia izatea eta ondo garatua egotea. Lana argi eta ondo idatzita eta egituratua egotea.

GRAL/MALen garrantzia eta originaltasuna: lanak jakintzari egindako ekarpena, maila teorikoan zein metodologikoan egindako berrikuntzak. Ikuspegi interesgarria eskaintzea eta etorkizunerako lan-ildoak irudikatzea.

Hautatutako proiektu bakoitzak 1.500 euro gordin jasoko ditu.

Azken eguneratzearekin, 50.535 forma jasotzen ditu *Euskaltzaindiaren Hiztegiak*

Azken sei hilabeteotan, Euskararen Akademiak 1.103 forma berri jaso ditu bere hiztegian (386 sarrera, 434 azpisarrera eta 283 ohiko lexia). Era berean, 2.524 forma moldatu edo findu ditu. Eguneratze horrekin, 50.535 forma jasotzen ditu *Euskaltzaindiaren Hiztegiak*, 68.198 adiera, 111.193 adibide eta 519 esaera zahar.

Euskaltzaindiak etengabe osatzen eta berrikusten du hiztegia, eta urtean bitan sareratzen ditu berrikuntzak. 2016an, bigarren argitalpena paperean atera zenetik egiten du horrela, eta 2024ko lehen urte-erdian eginiko lanaren emaitzak jasotzen ditu gaur sareratu den eguneratzeak.

Gogoratu behar da, gainera, *Euskaltzaindiaren Hiztegiaren* erabilera hobetu egin zela 2023an: Batetik, bilatzaile berria garatu zen, funtzionalagoa, bilaketa-aukera berriak eskaintzen dituen; bestetik, hitzak aurkitzeko bide gehiago ematen ditu orain bilatzaileak eta, beraz, askoz zehatzagoa da.

Hiztegia etengabe berrikusten da

Forma berriak landu dira, bai, baina hiztegiko arduradunek sarritan azpimarratzen duten legez, bestelako lanak ere garrantzia handia du, hain zuzen, lehendik dagoena txukuntzea, eguneratzea, adiera batzuk egungo erabileren arabera berrantolatzea... Hiztegia argiagoa, erabilerrazagoa eta egungo beharretara

egokitua izateko ezinbesteko lana. Miriam Urkia *Euskaltzaindiaren Hiztegiaren* arduradunak behin eta berriz gogorarazten digu kontu hau.

Oraingo eguneratzean landutako formen kopurua handia da (1.103 forma berri). Esaterako:

Corpusetik eskuratuak: FLEXO, FOBIKO, ENPASTE, BIORRITMO, ADIMEN ARTIFIZIAL, ARRAIN URDIN, ARRAIN ZURI, HEZURRAK HAUTSI, KORRONTE ALTERNO, LASAITUA HARTU, GAUPASA EGIN, GREBA EGIN...

Azken eguneratzean hasitako bidetik, ohiko lexiak sartu dira hiztegian (forma konplexu gardenak, definiziorik gabe ulertzen direnak, definiziorik behar ez dutenak, baina hitzen konbinazio egokia adibide bidez erakutsi nahi dutenak). Adibidez: ARRAUTZA(-)GORRINGO, ARRAUTZA(-)ZURINGO, IRRATIA PIZTU, IRRATIA ITZALI, TELEBISTA PIZTU, BETAURREKOAK JANTZI, GOL(-)ZAPARRADA, KREDITUA ESKATU, KREDITUA EMAN...

Exonomastika Batzordeak berrikusitako arauetatik jasotako Espainiako Erresumako eta Frantziako Errepublikako herritarrak: ARAGOIAR, HUESCAR, ZAMORAR, LANDESTAR, PERPINYAR, PROVENTZAR...

Baina askoz gehiago dira zuzendu, osatu edo moldatu diren formak. Horrek hiztegia etengabe berrikusten dela adierazten du (adierak, definizioak, oharrak, erabilera-markak, bai eta adibideak ere). Esaterako:

Definizioa: HAGINAK ERAKUTSI (lehen: ‘**Hortzak erakutsi**’, orain ‘**Norbaitek, erasotzen dionari, aurre egiteko prest dagoela adierazi.**’)

Adiera berria: POLAR (4 adj. **Jantziez mintzatuz, forru polarrez egina. 5 iz. Forru polarrez eginiko jaka.**)

Oharra: ZIUR IZAN (*da* ad.-lok. (Perpaus osagarri bat hartzen duela. **Zalantzarik ez izan.**)

Erabilera-marka: euskalkia (AROTZERIA *Heg.*, *zirkindu batez ere bizk.*), erregistroa (EULI-KAKA IZAN *beh.*), jakintza-arloa (ATZEGOARDIA *mil.*, PASTORAL *antz.*)

Garai batean aditz-motarik gabe jasotzen ziren azpisarreretako aditz-lokuzioak osatzen dihardugu. Eguneratze honetan 515 landu ditugu. Adib.: ARNASA BOTA *du* ad.-lok.

Jon Casenave hizkuntzalaria euskaltzain oso izendatu du Euskaltzaindiak

Euskararen Akademiak euskaltzain berria izendatu du gaur, Gasteizko Goiuri jauregian egin den osoko bilkuran. Euskaltzain osoek bozketa egin dute Beñat Oihartzabal emeritu izatearen ondorioz sortutako hutsunea betetzeko, eta Jon Casenavek erdietsi du Euskaltzaindiaren Arautegiak eskatzen duen gehiengo osoa. Gogoratu behar da Beñat Oihartzabal emeritu izatera igaro zela martxoan (hain zuzen, 75 urte bete zituen martxoaren 17an), eta hilabete horretan bertan zabaldu zela hautagaiak aurkezteko epea. Hautagai bakarra aurkeztu zuten euskaltzainek maiatzeko osoko bilkuran (Jon Casenave), eta gaurko bilkuran izendatu dute euskaltzain oso hizkuntzalari lehunztarra.

Orain, zortzi hilabeteko aldia izango du euskaltzain oso berriak sarrera-hitzaldia prestatzeko, eta epe berdina izango du erantzunezko idazkia egin behar duen euskaltzainak berea prestatzeko. Geroago, harrera-ekitaldia egingo da.

Euskaltzain berriaren profil laburra:

Lehutzen (Lapurdi) jaio zen **Jon Casenave**, 1957ko uztailaren 4an. Euskal Ikasketetan doktorea da (Bordele Montaigne Unibertsitatea) eta unibertsitate bereko irakasle emeritua. Iker laborategiko kidea ere bada, eta Euskaltzaindiak euskaltzain urgazle izendatu zuen 2003ko urtarrilaren 31n. Euskaltzaindiaren Hiztegitzinta Batzordeko kide (1987-1989) eta Literatura Ikerketako batzordekide izan da (1993-2017). Dozenaka ikerketa-artikulu idatzi ditu Casenavek, eta publikatu dituen liburuetatik honako hauek nabarmendu ditzakegu: *De l'article de presse à l'essai littéraire* (2002, UNED), *Euskal literaturaren historiaren historia* (2012, Utriusque Vasconiae) eta *Euskal literaturaren historiaren historia: gurea nola konda?* (2021, Euskaltzaindia).

Noeren Ontzia plazaratu du Euskaltzaindiak, denon memoria literario komuna osatzeko ahalegina

Euskaltzaindiak atari digital berria jarri du euskal gizartearen esku: *Noeren Ontzia*. Baina, zer da *Noeren Ontzia*? Bada, memoria literario komun bat osatzeko ahalegina. Garai eta euskalki guztietako testu hautatuak eskainiko ditu, euskaraz sortuak edo beste hizkuntza batzuetatik euskarara ekarriak. Irakurleak gaurko

grafiaz eta morfologiaz aurkeztuta aurkituko ditu, eta jatorrizko testura jotzeko aukera ere izango du. Testuok online egongo dira, profesionalki editatuta, ilustratuta argazki edo bestelako irudiekin, hornituta bertsio musikal batera edo film batera eramango duten estekekin, eta, noski, etiketatuta, erabiltzailea erraz irits dadin haietara.

Norentzat sortu da *Noeren Ontzia*? DBHko eta Batxilergoko ikasleak gogoan hartuta diseinatu da batez ere, baina baliagarria izan nahiko luke unibertsitateko ikasleentzat eta euskaltegi zein hizkuntza-eskolentzat, eta baita ikasmaterialak prestatzen diharduten Berritzegune eta argitaletxeentzat ere, edota Irakurketa Plana hornitu nahi duten ikastetxeentzat. Esaterako, eman dezagun historia irakasle batek Bigarren Mundu Gerrari buruzko testu bat nahi duela, gelan irakurtzeko: bilatzailean «Bigarren Mundu Gerra» idatzi, klik egin, eta garai horri buruzko artikuluak, kronikak, testigantzak, bertsoak aurkituko ditu.

Bestalde, euskaldunon bizimodua nolakoa izan den jakiteko, kanpotarrek gutaz idatzi dutenari erreparatu beharra dago, eta hori ere jasoko da *Noeren Ontzi* honetan.

Beraz, idazki-mota asko, genero guztietakoak, jasoko ditu *Noeren Ontziak*, ez literarioak bakarrik: elkarrizketak, testigantzak, gutunak, bando-, panfleto- edo mitin-zatiak edota prentsa-artikuluak (Gasteizko martxoaren 3ko gertakarien lekuko izan zen Juan Jose Zearretak aste hartan bertan *Anaitasunan* argitaratutakoa, esate baterako). Testu esanguratsuak betiere, historialari batek bere ikerketalanetarako aintzat hartuko lituzkeenak, eta irakasleari, mikroistorioetatik abiatuta, makrohistoriaren edo historia orokorraren kontzeptuak lantzeko baliatuko zaizkionak.

Honela, sei ataletan banatuta egongo dira testuak: Historia, Herri-kultura, Hizkuntza, Literatura, Ahozko Literatura, Gaurko Gizartea eta Abestiak.

Bilboko Udalak eta Euskaltzaindiak berritu egin dute euskararen erabilera hirian sustatzeko konpromisoa

Juan Mari Aburto Bilboko alkateak eta Andres Urrutia euskaltzainburuak bi erakundeen arteko urteroko lankidetza-hitzarmena sinatu dute. Bi hamarkada

baino gehiago daramatzate erakundeok elkarrekin lanean, hain zuzen, Bilboko hirian euskararen erabilera normalizatu eta hedatzeko ahaleaginean.

Euskaltzaindiak euskara sustatzeko hainbat egitasmo bideratuko ditu Nafarroan

Nafarroako Gobernuak eta Euskaltzaindiak 2024ko lankidetzahitzarmena sinatu dute gaur. Euskarabideak garatutako hitzarmen honi esker, erakusketak, argitalpenak, ikerketa-lanak eta toponimia-proiektuak egin ahal izango dira, besteak beste.

UZTAILA

Goizuetan noka berreskuratzen hasteko ikerketa-proiektua saritu du Mintzolak

Goizuetan noka berreskuratzen hasteko ikerketa-proiektuak jaso du ikerketa-lan monografikoen saria. Euskaraz egiten den ahozko jardunari buruzko ikerketa-lan monografikoak sustatzeko helburua du deialdiak, eta Oihana Lujanbio Begiristainek (Goizueta, Nafarroa, 1982) eskuratu du saria. Ikerlariak 2025eko otsailaren 28ra bitarteko epea izango du proiektua ondu eta aurkezteko.

Datozen hilabeteetan, ikergai izango ditu Goizuetako noka formak zabaltzeko bideak; praktikak sustatuko ditu, eta aztertuko du horiek eraginik baduten erabileran; helburu izango ditu nokaren galeraren arrazoiak ezagutzea eta herritarren hausnarketa eragitea; azkenik, Goizuetan noka mantendu duten hiztun-taldeen jardunbide onak ere bilduko ditu.

Dena den, hau ez da izango Oihana Lujanbiok Goizuetako euskarari buruz egiten duen lehen lana. Besteak beste, ikerlariak honako lan hauek burutu ditu azken urteotan, bakarka edo lankidetzan: *Hizkuntza-aldakortasuna Goizuetako euskarari: emaitza gehiago*. *Euskal hizkuntzalaritzaren egungo zenbait ikerlerro* (Udako

Euskal Unibertsitatea, 2014); *Hizkuntza-aldakortasuna Goizuetako euskaran* (Uztaro / Udako Euskal Unibertsitatea, 2012); *Goizuetako azentuaz zerbait gehiago: oharrena* (ASJU / UPV/EHU, 2009); *Goizuetako azentuera. Gramatika jaietan* (UPV/EHU, 2008). Azken biak Jose Ignacio Hualderekin batera egin zituen.

Euskaltzaindiaren Hiztegia (Tutoriala-5): Unitate fraseologikoak

Azken urtean, *Euskaltzaindiaren Hiztegiari* buruzko lau tutorial argitaratu ditugu. Honako hau da bosgarrena.

Tutorial berri honetan aurrekoetan ikusi ez genituen ezaugarri batzuk agertuko dira, esaterako, unitate fraseologikoak (hitz konbinazioak).

Tutorialen helburua *Euskaltzaindiaren Hiztegiari* probetxua ateratzen ikastea da. Hiztegiara jotzen dugunean, hitz baten esanahia zein den jakitearekin konformatzen gara, baina *Euskaltzaindiaren Hiztegiak* askoz informazio aberatsagoa eskaintzen du.

JAGONET eguneratu du Euskaltzaindiak, 52 fitxa berri erantsiz

Aldika-aldika egin ohi duen eran, JAGONET kontsulta-zerbitzuko datu-basea eguneratu du Euskaltzaindiak: 52 fitxa berri eskegi ditu, zalantza lexiko, ortotipografiko, onomastiko eta morfosintaktikoekin.

Aldi berean, lehendik zeuden fitxetarik 10 aldatu egin behar izan dira, Euskaltzaindiak azken bi urteotan onartu eta argitaraturiko azken arauetara egokitzeko haiek; alegia, laburtzapenei buruzko 196. arauarekin, sinboloei buruzko 197. arauarekin eta letra-estiloen 198. arauarekin bat etortzeko.

Momentu honetan, JAGONETek hizkuntzari buruz herritarrek bidalitako galderei emaniko erantzunen 890 fitxa adierazgarri dauzka sarean kontsultatzeko moduan: 2020ra arteko 686ei 80 erantsi zitzaizkien 2022an, beste 72 fitxa 2023an eta, oraingoan, 2024an, beste 52.

JAGONET hizkuntzaren gaineko kontsulta-zerbitzu bat da, Akademiak Internet bidez herritarren esku jartzen duena. Zerbitzuaren helburua da euskararen erabilera

zuzena eta egokia sustatzea, eta haren ardura hizkuntza-argibideak plazaratzea eta herritarrek hizkuntzari buruz bidalitako galderei erantzutea.

Bi bide ditu erabiltzaileak hizkuntza-zalantzak argitzeko: horiek datu-basean bilatzea eta, erantzunik aurkitu ezean, galdera egitea.

«Euskararen normalizazioa eta normatibizazioa XXI. mendean» espezializazio-diploma jarri dute abian Mondragon Unibertsitateak eta Euskaltzaindiak

«Euskararen normalizazioa eta normatibizazioa XXI. mendean» espezializazio-diploma jarri dute abian Mondragon Unibertsitateko Humanitate eta Hezkuntza Zientzien Fakultateak eta Euskaltzaindiak, UZEI eta VICOMTECH erakundeen kolaborazioarekin. Honela, euskararen normalizazioak eta normatibizazioak XXI. mendean izan ditzaketen nondik norako garrantzitsuenei buruzko prestakuntza sendoa eman nahi du *«Euskararen normalizazioa eta normatibizazioa XXI. mendean»* espezializazio-diploma berriak, etorkizuneko profesionalak sortzeko asmoz.

Espezializazio-diploma teoriko-praktikoa izango da, eta irakasleak Euskaltzaindiaren egitasmoetan ari diren euskaltzainak eta Humanitate eta Hezkuntza Zientzien Fakultateko irakasleak izango dira.

Euskaltzaindiko egitasmoetarako prestakuntza

Euskaltzaindiak bere eginkizuna, egitasmoak eta horien gizarteratze-lanak aurrera eramateko, profesional berriak erakarri eta prestatu nahi ditu, Akademiak sorreratik dituen bi sailetan jardun dezaten, hain zuzen, Iker Sailean (euskararen estandarizazioa XXI. mendean aztertzea da horren eginkizuna) eta Jagon Sailean (euskararen erabilera soziala sustatzea du helburu, horretan diharduten gainerako eragileekin batera lan eginez).

«Euskararen normalizazioa eta normatibizazioa XXI. mendean» espezializazio-diploma bukatuta profesionalak gai izango dira arlo horietan orain arte egin den ibilbidea azaltzeko bere testuinguru sozialean eta historikoan egoki kokatuta, baita arlo horietako etorkizuneko erronka nagusiak identifikatzeko eta horiei erantzuteko ere. Besteak beste, hauek izan daitezke espezializazio-diploma egiten duten pertsonen lanbideak:

- Euskaltzaindiaren egitasmoetako teknikaria: corpusgintza, lexikografia, dialektologia, onomastika, morfosintaxia, hizkuntza zuzenbidea, euskararen erabilera soziala...
- Espezializazio-diploman lantzen diren gaien arloko teknikaria erakunde publiko, pribatu eta elkarteetan.
- Espezializazio-diploman lantzen diren gaien arloko ikertzailea.
- Euskara-teknikaria erakunde publiko, pribatu eta elkarteetan.

Hobekuntzak egin dira Orotariko Euskal Hiztegiaren, egiturari eta edukiari dagokionez

Orotariko Euskal Hiztegiaren argitalpen berria edukiz aberastuago ez ezik itxuraz ere berritua datorkigu. Aurkezpena argiagoa da, erabilera erraztu zaio eta sarrera osoan bilaketak egiteko aukera du orain. Bilaketak izugarri findu daitezke adibidetegian mendearen, euskalkiaren, egilearen eta obraren arabera iragazteko aukerari esker. Erreferentzia bibliografikoetako laburduren esanahia jakiteko nahikoa da sagua erabiliz kurtsorea gainean jartzea.

Honela, 14. argitaraldi honetan 154 sarrera berri, 243 azpisarrera berri eta TEI (*Text Encoding Initiative*) testu-kodeketaren arabera egituraturako 48.521 adibide berri agertzen dira. Guztira 147.011 sarrera eta 58.248 azpisarrera ditu hiztegiak. Horietan, 716.914 adibide daude TEIren arabera egituraturik.

Horrez gain, edukiari dagokionez,

- Euskalerriko Atlas Etnolinguistikoaren emaitzak (278-442 galderatakoak) arakatu eta gehitu dira.
- Grenobleko liburutegian gordetzen den Oihenarten poesien 1657ko argitalpenaren alean agertu diren (eta orain arte ezagutzen ez ziren) poesietatik adibideak aukeratu eta sartu dira (Gidor Bilbaok ASJU aldizkarian eginiko ediziotik hartu dira).

Labayruk eta Euskaltzaindiak bost urterako lankidetza-hitzarmena sinatu dute

Labayru Fundazioak eta Euskaltzaindiak lankidetza-hitzarmena sinatu dute gaur Akademiaren egoitzan. Hitzarmenaren eskutik, ondorengo bost urteetan erakundeok lankidetza-proiektu zehatzak bideratu eta garatuko dituzte, euskararen eta euskal kulturaren inguruko irakaskuntza, ikerketa eta pedagogiaren eremuan.

ABUZTUA

Ahoskera ikastaroak Baionan eta Gasteizen

Euskaltzaindiak ahoskera ikastaro bi antolatu ditu urrian. Lehenengoa Baionan izan da, urriaren 2an, eta bigarrena Gasteizen, urriaren 11n.

Baionan Lourdes Oñederra eta Julia Marin izan dira irakasleak; Gasteizen, Irantzu Epelde, Oroitz Jauregi eta Julia Marin. Bi ikastaroak goizez izan dira (09:15-13:30).

Saio teoriko-praktikoak irakasle, irakaslegai, esatari eta, oro har, ahozko hizkuntzan interesa dutenentzat antolatu ditu Akademiak.

IRAILA

Ipar Euskal Herriko euskarazko poesiaren argiak eta itzalak aztertu dira Irailekoak egitasmoaren bigarren edizioan

Irailekoak egitasmoari esker, Itsasu herria euskal poesiaren hiriburu bilakatu da bi egunez, hain zuzen, irailaren 28an eta 29an. Euskaltzaindiak, literaturari dion atxikimendua adierazte aldera, poesiari eskainitako asteburu bat antolatu

du bigarrenez Lapurdiko txoko eder horretan. Itsasuko Herriko Etxearekin batera egin du, Euskararen Erakunde Publikoaren eta Euskal Kultur Erakundearen babesarekin.

Aurtengo jaialdia (iazkoa Lekeition antolatu zen) irailaren 28an, egun osoz, eta 29an, goizez, izan da, eta olerkari, musikari, itzultzaile eta ikertzaile ugari parte hartu du bertan. Egitasmoaren nolakotasunak Andres Urrutia euskaltzainburuak laburbildu ditu: «Norbaitek esan lezake honelako ekintzak antolatzea ez dela Euskaltzaindiaren funtzio berezkoa, printzipioz berari dagokionari ekin beharko liokeela, hau da, hiztegigintzari, lexikografiari, toponimiari eta abarri... Eta horretan bagabiltza. Baina gogoratu behar da, halaber, Akademiak betidanik izan duela euskal kultura sustatzeko bokazioa eta grina, bere hastapeneko helburuetatik gaurdaino. Euskal Herriko Bertsolarien sei txapelketa nagusi antolatu zituen bere garaian Akademiak; besteak beste, EIZI Eren eta Euskal Idazleen Elkartearen sorrerak bultzatu zituen, euskarazko lehen agiriak banatu zituen, eta abar. Beraz, erabat naturala da Euskaltzaindiarentzat *Irailekoak* bezalako egitasmo bat antolatu eta sustatzea. Beste horrenbeste esan daiteke Bilbon antolatzen dugun *Lautan Hiru* antzerki-jaialdiari buruz ere».

Okzitanierazko literatura eta Alidé Sansen kontzertua

Lehenengo egunean, irailak 28 dituela, Ipar Euskal Herriko poesiaren nondik norakoak aztertu ditu Katixa Dolhare-Zaldunbide irakasleak, Sanoki gelan. Hitzaldi mamitsu eta zinez interesgarria izan da. Ondoren, Itsasuko Gaineko plazan, poesia-irakurraldia izan da Anjel Erro, Maddi Sarasua eta Harkaitz Canorekin, ekitaldia Pantxix Bidarte musikariak girotu du. Arratsaldean, *Munduko Poesia Kaierak* (Susa argitaletxea) egitasmoari eman zaio bide, emanaldi ibiltari batekin. Egun berean, baina gauez, kontzertu bikoitza izan da, hain zuzen, Maddi Oihenart eta Jérémie Garatek eta Alidé Sansek eman dutena. Itsasuko elizan izan da, eta azpimarratu behar da Alidé Sansek estreinakoz eman duela kontzertu bat Euskal Herrian.

Azkenik, Itxaro Bordak gogoratu du *Irailekoaken* euskal poeten lana gizarteratu nahi dela batez ere, baina beste bazter batzuetako poeten lana aherentzi gabe: «Zentzu horretan, mintzaldi interesgarria eman du Sergi Javaloyes idazle eta itzultzaileak Itsasuko haurtzaindegian (Elizalden), bertan okzitanierazko literatura aztertuko duela sakonki. Ondoren, irakurraldi elebiduna izan da toki berean, Aurelia Lassaca poeta okzitaniarraren eta Coralie Nazabal musikariaren eskutik».

SERGI JAVALOYES (1951)

Aljeriako Oranen sortu idazleak bere haurtzaroa eta bizi gehiena Nay aldean pasatu du. Bearnesa bertan ikasi zuen. *L'ora de partir* [Partitzeko tenorea] nobelarekin egin zen ezagun 1997an eta literaturaren alor asko jorratu ditu, itzulpena eta poesia bereziki. Luzaz Calandreta eskola-elkartearen presidente izan zen. *L'homme est un ours qui a mal tourné* (2022) [Gaizki bihurdikatu den hartz da gizakia] izeneko bere azken eleberria frantsesez publikatu du In-8 argitaletxean.

AURELIA LASSACA (1983, Okzitania)

1983an Tarn eta Garona departamenduan sortu eta bertan bizi den Aurelia Lassac poesia idazten du okzitanieraz eta frantsesez. Literaturako bere doktoretesia okzitanierazko XVII. mendeko antzerkiari eskaini dio. Nazioarteko hainbat festibaletan parte hartu du. Musikari askoren laguntzaz agertzen da taula gainean. Bere liburu gehienen edizio elebidunak Bruno Doucet etxean aurkitzen ahal dira, hala nola 2023an argitaratutako *Frontières/Mugak* izeneko antologia.

Jarduera osagarriak

Itasun poesiari presentzia handiagoa emateko, udaldian garai eta geografia askotako egileen bertso-lerroz jantzi dira herriko erakusleihoak eta Herriko Etxea bera. Tartean, Forugh Farrokhzad, Anne Sexton, José Luis Otamendi, Miren Agur Meabe, Aurelia Arkotxa, Bernardo Atxaga, Raymond Carver, Angel Erro, Castillo Suárez, Itxaro Borda, Jon Gerediaga eta Alejandra Pizarnik-en bertsoak erakutsi dira. Gainera, eta iraileko egun horietan egindakoaren lekukotza jasotzeko, *Iraileko Paperak* aldizkariaren bigarren zenbakia plazaratu da, «oroigarri intelektual-poetiko gisa». Aurten, Christine Etchevers margolariak edertu du jaialdian parte hartzen duten poeta eta ikusleen artean banatuko den argitalpen hori.

Ikerlan «osoa eta landua» ondu dute Pello Apezetxea ikerketa-bekaren irabazleek

2023an, Bortzirietako Euskara Mankomunitateak eta Euskaltzaindiak Pello Apezetxea Zubiri euskaltzale goizuetarra omentzeko lehen beka sortu zuten. Apezetxea arlo anitzetako ikertzailea, ekintzailea eta sustatzailea izan zen, baina bereziki nabarmentzekoa da euskara babesteko, ikertzeko eta sustatzeko egin zuen lana. Euskaltzaindiak ohorezko euskaltzain izendatu zuen 2004. urtean, eta 2022an zendu zen, 89 urte zituela.

Euskaltzaindiaren Nafarroako Ordezkaritzan egin den agerpenean, deialdiaren helburuak nabarmendu ditu Sagrario Aleman Jagon sailburuak: «Batetik, Pello Apezetxea ohorezko euskaltzaina omendu nahi genuen, eta, bestetik, soziolinguistika, dialektologia edota onomastika arloetarako ikerketa-lan bat egiteko beka eman nahi genuen, Pellok egindako ikerketei segida emateko». Bada, bi helburuak bete dira, bekaren irabazleek, Jon Martin Etxebestek, Paula Laita Pallaresek eta Ane Osua Cabidak, Bortzirietako hizkuntza-aniztasuna eta migratzaileen euskararekiko jarrerak sakonki eta zorrotz aztertu baitituzte.

Epaimahaiaren arabera, «ikerketa osoa eta landua» aurkeztu du lantaldeak, eta, gainera, «ikerketa teknika berritzaileak erabili dituzte, Haur Hezkuntzan egindako esplorazio esperimentalak, kasurako».

Bera, Lesaka, Etxalar, Igantzi eta Arantzan aritu dira ikertzaileak, eta azterlanean jasotako datuetatik ondorio ugari atera daiteke. Hona hemen garrantzitsuenak:

- Bortzirietako ikasle gehienak D ereduan daude, baina egia da atzeritar aunitz pilatzen dela A eta B ereduetan.
- Oro har, Bortzirietan etorkinek euskararekiko duten jarrera ona da. Areago, gehienek euskara (gehiago) ikasi nahiko lukete.
- Euskaldunek eta erdaldunek gaztelaniarekin lotzen dute ikus-entzunezkoen kontsumoa. Euskara ez dute modernotzat jotzen.
- Migratzaileek euskararen balio instrumentala aitortzen dute, lana aurkitzeko lagungarria baita.
- Euskarari komunikatzeko balioa aitortzen diote, harremanak egiteko ere lagungarria baita.
- Euskaraz ez jakiteagatik euskal kulturaren zati bat galtzen ari direla sentitzen dute kanpotik etorritakoek.
- Etorkinek euskara ikasteko baliabideak ezagutzen dituzte, baina euskara zaila delako ideia oso zabaldua dago.

Honela, lantaldeak etorkizunean esku hartzeko proposamen zehatzak egin ditu, eta migratzaileen integrazio linguistikorako erronka garrantzitsuak identifikatu ditu:

- Integrazioarena alde biko prozesua da. Ahalegina ez dagokie bakarrik kanpotik etorri direnei, bertakoek ere saiakera egin behar dute, eta, erraterako, euskaraz aritzeko espazio partekatutak eskaini.
- Kultur eta kirol jarduerak garrantzi handia dute, elkargunerako baliagarri diren neurrian.
- Euskara ikasteko berariazko ikastaroak eskaintzea proposatzen da, etorkinen ezaugarriak (ordutegia, lanbidea, bizilekua...) aintzat hartuta.

Azkenik, azpimarratu behar da ikerketaren emaitza Jagon bilduman argitaratuko duela Euskaltzaindiak eta, horrez gain, ikertaldeak lan hau Palmako Ideoling kongresuan aurkeztuko duela, datorren urriaren 18an.

Hizkuntzen Europako Egunean, Espainiako Diputatuen Kongresuan izan da Euskaltzaindia

Hizkuntzen Europako Eguna zela eta, Euskaltzaindia Madrilgo Diputatuen Kongresuan izan zen atzo. Honela, Espainiako Gobernuak antolatutako ekitaldian parte hartu zuen Andres Urrutia euskaltzainburuak, Estatuko beste hizkuntza ofizialeko ordezkariekin batera.

Francina Armengol Kongresuko presidenteak eta Ernest Urtasun Espainiako Estatuko Kultura ministroak estreinatu zuten ekitaldia, sarrera-mintzaldi bana eginez; ondoren, Estatuko hizkuntza ofizialeko ordezkariak hitz egin zuten, eta, azkenik, Rozalén kantariak Xabier Leteren *Xalbadorren heriotzean* interpretatu zuen, bertan bildutako guztien txalo zaparrada jaso zuela.

URRIA

Euskarak Bilbon izan duen lekua ezagutzeko erakusketa

Labayru Fundazioak *Bilbo, euskararen hiriburua* erakusketa aurkeztu du gaur jendaurrean. Erakusketaren bitartez euskarak Bilbon izan duen lekua eta

garrantzia jaso nahi da. Honela, xx. mendetik hona euskarak hirian egindako ibilbidea erakusten da, euskarari ekarpena egin dioten pertsonak eta erakundeak ardatz hartuta.

Bilboko Udalaren eta Euskaltzaindiaren babesa du erakusketa ibiltariak. Urrian Begoñako udaltegian izango da, azaroan San Inazio-Ibarrekolandan, Errekalden eta La Bolsan erakutsiko da, eta abenduan Castaños auzoan.

Gilkitxaro konpainiak jasoko du 2025eko LAUTAN3 laguntza, *Alferrak*, *tunanteak*, *maleanteak* lanagatik

Euskaltzaindiak antzerki-ekoizpena sustatzeko laguntza berria sortu zuen 2020an, Bilboko Udalaren babesarekin. Sari horren helburu nagusia euskarazko antzerkia sustatzea da, batez ere, lan laburren sorkuntzari bultzada emateko xedez.

Horretara, 2025eko LAUTAN3 laguntza Bilboko Gilkitxaro konpainiak irabazi du, *Alferrak*, *tunanteak*, *maleanteak* lan laburrari esker. Ane Zabalak, Aitor García de Vicuña eta Galder Perezek osatzen dute Gilkitxaro, eta konpainiak 2.500 euroko zenbatekoa eskuratuko du. Antzezlanak 2025eko otsailean antolatuko den VII. LAUTAN3 jaialdian estreinatuko da.

Epaimahaiko kideen arabera (Tartean, BIRA Kultura, 7Katu eta Euskaltzaindia), «gidoi kitzikagarria du antzezlanak, gai sakonak umorez jorratzen dituela, gaur egungo arazoei helduz».

***Alferrak*, *tunanteak*, *maleanteak*: sinopsia**

Pili, Mili eta Willi atzerriratutako hiru inurri dira eta nagi izateko eskubide unibertsala aldarrikatzen dute. Horra hor antzezlanaren abiapuntu originala. «Gozamenaren aldarrikapena eta anormaltasunaren apologia egin nahi du antzezlan labor honek», esan dute Gilkitxaroko kideek. «Bizi dugun gizarteak produkzioa bultzatzen du, gizakiari ia arnasa hartzeko tarterik utzi gabe, hausnarketan erortzeko tentaziorik gabe. Bada, klik azkar bat egin eta horri guztiari erantzun behar diogu», gaineratu dute.

Eduki berriak gehitu zaizkio *Noeren Ontzia* egitasmoari

Ahozko Literaturako atalean, Mayi Ariztiak, Resurreccion Maria Azkuek, Jose Migel Barandiaranek, Jean Barbierrek eta bestek jasotako ipuin eta elezaharrak gehitu zaizkio *Noeren Ontziari*, kontakizunak berak bezain indartsu diren ilustrazioekin hornituta.

Historia atalean, karlistaldien garaiko lekukotasunak, Mikela Elizegik eskainitakoak edota Frantzisko Apalategik jasotakoak; bandoren bat, soldadu karlistak desertatzera animatzen dituen esate baterako; edo garai hartan ondutako bertsoak, ez denak tristeak, Joseba Tapiak kantatzen duen *Apaizak tiraka pin-pon* delakoak erakusten duen bezala.

Gaurko idazleei ere egin zaie tokia: Inazio Aiestaran, Koldo Izagirre, Joseba Sarrionandia..., eta baita testuen edukiari dimentsio zabalagoa ematen dioten irudi-bilduma, audio, bideo eta abarri ere.

***Noeren Ontzia*: helburuak eta egitura**

Euskaltzaindiak, gazteen artean den euskal kultura-ondarearen gaineko ezagutza urriaz eta haien irakurmenaren gainbeheraz kezkatuta, eta, ildo beretik joanda, euskal kultura lantzeko material didaktiko adostu baten hutsunea zegoela ikusirik, *Noeren Ontzia* proiektua mamitu eta plazaratu du. Euskal kulturaren itsasoan zehar ibiltzeko tresna digitala da, eta denon eskura dago, Euskaltzaindiaren webgunean.

Noeren Ontziak sei atalotan banatuta ematen ditu testuak: Historia, Herri-kultura, Hizkuntza, Literatura, Ahozko Literatura, Gaurko Gizartea eta Abestiak.

Ahozko hizkera aztergai *Mintzola* mintegian

Euskaltzaindiak mintegi berria antolatu du Akademiaren Gipuzkoako Ordezkaritzan, hain zuzen, Luis Villasante Euskararen Ikergunean. Jon Sarasua eta Eñaut Agirre dira *Mintzola* egitasmoko zuzendariak, eta Sarasuak egin du hastapeneko mintzaldia. Bertan, mintegiaren helburuak azpimarratu ditu:

«*Mintzola* egitasmoak, bere aro berrian, euskarazko eguneroko hizketaren galdegaiak jarri ditu erdigunean. Hizkera informalak gure eguneko hizketajardunean zati handia hartzen du, eta gai horretan ataka bereziak bizi ditu euskarak. Gai horren inguruko ikerketa-ildoak abiarazi ditu *Mintzolak*: hizkera informala ezaugarritzetik hasi, beronen problematikak aztertzetik segi, berau landu eta hobetzeko metodologietatik pasa, eta hitanoa bezalako baliabideak aztertzeraino. Bultzatu beharreko bideetako bat ikerlari gazteei aukerak ematea da, gradu eta masterretako ikerketak sustatuz, eta ikertzaile harrobia sortuz. Horretarako arlo honetako ikerketak saritzeko deialdia egin genuen joan den ikasturtean ere, eta hainbat ikerketa saritu. Gaur, arlo honetan azken urtean egin diren edo martxan dauden ikerketak aurkeztu dira».

Guztira, zazpi ikerketa-lan eta *Arikala* ekintza-ikerketaren azken emaitzak aurkeztu dira. Hona hemen *Mintzola* deialdietan 2024an saritutako bost ikerketak:

- *Hitz funtzional goiztiarrak: haur euskaldun elebakarren hizkuntzaren jabekuntzaren azterketa* (Garazi Domínguez / Gradu amaierako lana).
- *Euskal hizkeren erritmoa* (Maddi Ormazabal / Gradu amaierako lana).
- *Hezkuntza formalean, aisialdi-antolatua eta ludikotasuna ardatz, euskarazko hizkera informalaren ikas-irakaskuntza: zailtasunen gainetik onura anitz* (Odei Guirado / Master amaierako lana).
- *Nokaren higitzea Ortzaizen* (Ana Jaunarena / Master amaierako lana).
- *Goizuetan noka berreskuratzen hasteko ikerketa-proiektua* (Oihana Lujanbio / Ikerketa monografikoa).

Mintzola deialdietan saritutako lanez gain, beste ikerketa interesgarri bat aurkeztu da gaur Tolare baserrian, hain zuzen, Maddi Kintanaren master amaierako lana (*Gazteen hizkera BAM eta inguruan*).

Azkenik, Ikastolen Elkartek, Mondragon Unibertsitateko Humanitate eta Hezkuntza Zientzien Fakultateak (HUHEZI) eta Euskaltzaindiak elkarlanean bideratutako *Arikala* lagunarteko euskara sustatzeko eta esku-hartzeen eragina neurtzeko ekintza-ikerketaren azken emaitzak aurkeztu dituzte Idurre Alonsok eta Xabi Lasak; eta, horrez gain, *Mintzolak* lagunduta Eñaut Agirre jorratzen ari den *Ahozko hizkeraren ezaugarriak* ikerlanaren lehen ondorioak plazaratu dira.

Olabide ikastolak eta Euskaltzaindiak lankidetza-hitzarmena sinatu dute

Olabide ikastolak eta Euskaltzaindiak lankidetza-hitzarmena sinatu dute Akademiaren Arabako Ordezkaritzan. Hitzarmenari esker, ondorengo bost urteetan Olabide ikastola eta Euskaltzaindia lankidetzan arituko dira ikastolako jardun akademikoan, eskolaz kanpoko jardunean, bai eta Olabide osatzen duen hezkuntza-komunitatearen eguneroko bizitzan ere, euskararen ezagutza, euskararen erabilera eta euskal kultura hedatzen duten programetan.

AZAROA

***Hitzak lege:* garrantzi historikoa izan duten euskarazko testu juridikoak, Donibane Garaziko Herriko Etxean**

Gaur, azaroaren 6an, estreinatu da eta 2024ko abenduaren 6ra arte izanen da ikusgai. Erakusketa honen helburua da eremu juridikoan urteetan euskaraz egin den ekarria gizarteratzea eta jendeari erakustea.

Euskaltzaindiak *Dibiña II* ikerlana aurkeztu du, *Gasteizko Toponimia* egitasmoaren azken liburukia

Gasteizko Toponimia egitasmoa zarratzen duen azken liburukia aurkeztu da Arabako hiriburuan. Gasteizko Udalak eta Euskaltzaindiak duten lankidetzahitzarmenak eman duen azken emaitza da *Dibiña II*, ia 30 urteko ibilbideari amaiera ematen dion argitalpena. Agerpena udaletxean egin da, eta bertan izan dira María Nanclares Gasteizko Udalaren Euskara zinegotzia, Roberto González de Viñaspre euskaltzain oso eta Akademiaren Arabako ordezkaria, eta Elena Martínez de Madina ikertzaile, euskaltzain urgazle eta ikerlanaren egilea.

María Nanclares Gasteizko Udalaren Euskara zinegotziak erakundeen arteko aspaldiko elkarlana gogoratu du prentsaurrekoan. Bertoko toponimia berreskuratzeak daukan garrantzia ere azpimarratu du, eta, horrekin batera, ondare hori gizartearen esku jartzeko beharra. Roberto González de Viñasprek

azken hamarkadetan Gasteizko Udalak emandako laguntza sendoa eskertu dio Maria Nanclaresi. *Gasteizko Toponimia* egitasmoaren zuzendaria ere bada González de Viñaspre. Ildo horretan, haxe nabarmendu nahi izan du euskaltzain arabarrak: «Proiektu handi bati amaiera ematen dion liburukia dugu begi-eskuetan. Egitasmo honen altzora bildutako bederatzi liburuki mardul hauek gaurko herritarrontzat informazio-bilduma bikaina osatzen dute, eta bihar-etzikoentzat legatu jori bezain baliotsua dira».

Ikerlan praktikoa

Egitasmoak urteetan eskatu duen landa-lana Elena Martínez de Madina ikerlari eta euskaltzain urgazleak egin du, Gasteizko udalerri osoko toponimia aztertu duela azken urteotan, hots, hiria bera eta 64 herri. Gaur, lan erraldoi horren bederatzigarren eta azken ahalegina aurkeztu da: *Dibiña II*. Esan bezala, egitasmo zabal honetan, hiriburuaz gain, Gasteizko beste 64 herriak ere sartzen dira: Malizaeza, Ubarrundia eta Langraiz merindadeetako lanak argitaratu ziren beste sasoi batean (4 liburuki); jarraian, Arratzua deritzonaren aldia iritsi zen (hiru liburukitan banatu zen ikerketaren emaitza), eta gaur Dibiñari dagokion bigarren CDa agertu da, liburuki itxuran.

Lanaren garrantzia argi geratu da, baina ikerlariak bestelako kontu bati erreparatu nahi izan dio, hain zuzen, egin duen lanaren erabilgarritasunari: «Proiektu honek ondorio praktikoak izan ditu, berreskuratu ditugun izenak auzo edo leku berriak izendatzeko erabili izan direlako sarritan, eta desitxuratuta zeuden toponimoak zuzentzeko ere baliagarria izan da».

Euskaltzaindiaren egitasmo erraldoi honen datu-baseak 400.000tik gora sarrera toponimiko ditu, bederatzi liburukietan 121.000 datu dokumental publikatu dira eta 13.086 sarrera toponimiko arautu.

Itxaro Borda, Miren Agur Meabe eta Paskual Rekalde, Euskaltzaindiaren Zuzendaritzako kide berriak

Euskaltzaindiak osoko bilkura egin du gaur Bilboko Sociedad Bilbainaren egoitzan, eta bertan aukeratu du datozen lau urteetan Akademiaren jarduna gidatuko duen lantaldea. Bozketa egin ondoren, haxe erabaki dute euskaltzainek: Andres Urrutiak jarraituko du Akademiaren buru, eta bere ondoan izango dira

Itxaro Borda (buruordea), Miren Agur Meabe (idazkaria), Roberto González de Viñaspre (diruzaina), Miriam Urkia (Iker sailburua) eta Paskual Rekalde (Jagon sailburua) euskaltzain osoak. Beraz, Batzorde parekidea izango du Akademiak ondorengo lau urteetan, euskararen lurralde guztiak hartzen dituen, Itxaro Bordak Ipar Euskal Herriko hiru lurraldeak ordezkatzeko dituen.

Hortaz, Zuzendaritzan lehendik aritu ez diren hiru kide berri izango dira (Itxaro Borda, Miren Agur Meabe eta Paskual Rekalde) eta beste hiru kidek utziko dute Akademiaren artezkaritza-organoa, hain zuzen, Jean-Baptiste Coyosek, Adolfo Arejitak eta Sagrario Alemanek.

ABENDUA

**Diputatuen Kongresuak eta Euskaltzaindiak hitzarmena sinatu dute hizke-
ra juridikoan euskararen jakintza eta zabalkundea sustatzeko**

Euskararen Egunean, lankidetzak hitzarmena sinatu dute Espainiako Diputatuen Kongresuak eta Euskaltzaindiak. Akademiaren egoitzan izan da ekitaldia, eta bertan izan dira Francina Armengol Diputatuen Kongresuko presidentea eta Andres Urrutia euskaltzainburua, Akademiaren Zuzendaritzako kideekin batera.

Kongresuarekin gaur sinatutako lankidetzak hitzarmenak ere berebiziko garrantzia du, hizkera juridikoan euskarari buruzko prestakuntza, jakintza eta zabalkundea sustatzeko aukera berriak emango dituelako. Akordioak helburu bikoitza duela adierazi du Andres Urrutiak gaurko agerpenean: «Lehenengoko helburua sinbolikoa da, non Espainiako Estatuaren botere legegilearen ordezkariak eta Euskaltzaindiak, euskararen arloko erakunde aholku-emaile ofizialak denak, indarrak aitortu eta batzen dituzten Espainiako Kongresuan hizkuntza koofizialak erabiltzeko ofizializazioa edukiz hornitzeko. Beste alde batetik, benetako eragina dago, egunerokotasunean nabarmena izango dena: testu juridikoen ikuspegitik aurrera egitea, Espainiako Estatuak bere lurralde osoan egikaritzen dituen eskumen zabalei eragiten dieten lege-proiektuek korrelazioa izan dezaten Estatuak hizkuntza koofizialekin».

Euskaltzaindiak bi ikerlan aurkeztu ditu 59. Durangoko Azokan

Iñaki Iurrebaso soziologoak *Gako berrien bila: hHizkuntza gutxituen jarraipena, ordezkapena eta indarberritzea neurtzeko demolinguistikazko tresna metodologikoak* garatzen ikerlana aurkeztu du Talaia espazioan, eta beste horrenbeste egin du Luis Mari Zaldúa hizkuntzalariak bere azken lanarekin: *Antzinaroko sustrai indoeuroparreko jende izenak: Araba eta Nafarroako sartaldea*.

Iurrebasorekin batera agerpenean izan ziren Josune Irabien Eusko Jaurlaritzako Euskara Sustatzeko zuzendaria eta Patxi Juaristi Euskaltzaindiko Sustapen batzordekidea. Halaber, Zalduak bere ondoan izan zituen Joseba K. Pérez de Heredia Arabako Foru Aldundiko Euskara eta Gobernu Irekiaren zuzendaria eta Roberto González de Viñaspre Euskaltzaindiaren Onomastika Batzordeko burua.

Erraimun Olabide euskaltzainaren euskarazko Biblia eskuragarri jarri du Euskaltzaindiak webgunean

Erraimun Olabide josulagun eta euskaltzain osoaren (Gasteiz, Araba, 1869 - Tolosa, Okzitania, 1942) euskarazko Biblia erabiltzaileen esku jarri du Euskaltzaindiak, Akademiaren webgunean eskegita. Olabideren Biblia bere belaunaldiaren goiburuaren ildoan kokatu behar da: *Baina nik, hizkuntza larreakoa, nahi haunat noranahikoa* (Lizardi, 1931). Beraz, euskara noranahiko bihurtzeko ahaleginean ondutako lana da hau. Horrek argitzen dizkigu egindako hautuak eta erabilitako moldeak. Ez zen hori izan Arantzazuko Biltzarraren ondotik (1968) Euskaltzaindiak hartu zuen bidea, baina egokia da idazlan erraldoi hau berreskuratzea, aztertzea, eta egokiro balioetsi eta baliatzea, gizartearen esku jarrita.

Beraz, Euskaltzaindiak webgunean jarri duena ez da edizio kritiko bat, helburua ez baita liburuaren orrialdez orrialdeko argazki hutsa eskaintzea, bilaketa-sistema eraginkor batez hornitzea baizik.

Argitalpen honek bi baliabide nagusi ditu:

- Liburuaren orrialdez orrialdeko argazkiak eskaintzea, azken buruan testuarekiko erabateko fideltasuna ziurtatzeko.

- Bibliaren kontsultan bilaketa-sistema erabiltzea, hots, aipuak liburuz liburu, kapituluz kapitulu eta txatalez txatal errazki aurkitu ahal izatea, adibidez, honela: (Lk 4, 1-9) [*Lukasen ebanjelioa*, 4. kapitulua, 1-9 arteko txatalak].

Olabideren bizitzako lan nagusia da katolikoen Biblia osoaren itzulpena, jatorrizko testuetatik abiatuta (hebreera eta grekoa). Dirudienez, 1921ean ekin zion lanari eta lehen emaitza 1931n argitaratu zen (*Itun Berria*). *Itun Zarra* 1937rako ia-ia amaituta zeukan lana, baina Gerra Zibilak haren lana eten zuen. Erbestera jo zuen eta 1942an hil zen, istripuz. 1955ean, josulagunek Olabideren Biblia argitaratzea erabaki zuten eta lana gauzatzeko ardura Patxi Etxeberria (1900-1989) josulagunari esleitu zioten, hura Txinatik etorrazazita.

1958an argitaratu zen *Itun Zâr eta Berria*, hots, orain Euskaltzaindiak sarean jarri duen liburua. Koldo Mitxelenak iruzkin sonatu bat egin zion *Egan* aldizkarian, euskararen historian aro baten amaiera eta beste baten hasiera adierazten duena: «Saioa egina dago. Ez dago bide horretatik Olabide baino gorago joaterik».

2024ko Ahots Baten sormen-egonaldia Lekarozen izan da

Mintzola egitasmoaren bidez egiten da sormen-egonaldiak euskarazko ahozko sorkuntzan dabiltzan gazteak elkartzeko, beraien artean harreman-sareak ehuntzeko eta adierazpide ezberdinak esperimentatzeko helburuz sortutako saioak dira.

Ilustrazioa, kantagintza, literatura, antzerkia eta bertsolaritza landu dira egonaldian, sortzaile hauen eskutik: Dom Campistron, Maite Larburu, Mikel Ayllon, Garazi Urkiola, Xabat Gallettebeitia eta Sarai Robles.

2024ko *Ahots Baten* sormen-egonaldia abenduaren 26tik 30era izan da, Lekarozko (Nafarroa) aterpetxean.

Klima-aldaketa da urteko hitza Euskaltzaindiarentzat eta UZEIrentzat

Klima-aldaketa ez da aurten sortutako kontzeptua: urteak dira askoren ahotan dabilela. Halere, azkenaldian, gero eta maiztasun handiagoz erabili da komunikabideetan, jendaurreko solasaldietan eta sare sozialetan.

Hiztegian adibide gisa lehenagotik jasota egon arren, **klima-aldaketa** esamoldea 2022ko urtarrilaz geroztik dago azpisarrera gisa *Euskaltzaindiaren Hiztegian*. ‘Lurreko klimaren ezaugarrien aldaketa, bereziki giza jarduerak eraginikoa’ adierarekin eta meteorologiaren arloko terminoa dela adierazten duen markarekin jaso du Euskaltzaindiak.

Aurten, gero eta ohikoagoak diren muturreko zenbait gertakari meteorologikok —hala nola lehorteak, uholdeek, poloetako izotz-geruza urtzeak edo batez besteko tenperaturaren gorakadak— areagotu egin dute klima-aldaketaren gaineko kezka. Besteak beste, aurtengoa inoiz izandako urterik beroena izango dela iragarri dute.

Eta, horrenbestez, albiste horietako askoren harira, protagonismo berezia eta etengabekoa izan du aurten hedabideetan eta bestelakoetan **klima-aldaketa** esamoldeak.

Gainera, horixe da erabilera zabalena duen terminoa, pareko beste esamolde batzuekin alderatuta.

Omenduak izan diren kideak eta Akademiak berak omenduak

Euskaltzaindiak Akademiaren domina eman dio Iñigo Urkullu lehendakariari

Lehenik, Akademiaren Zuzendaritzarekin batzartu da liburutegian. Bertan, Euskaltzaindiaren lan-ildoak eta helburu nagusiak laburrean azaldu dizkiote Zuzendaritzako kideek. Azalpenaren ostean, hainbat liburu eta agiri erakutsi dizkio Andres Urrutia euskaltzainburuak lehendakariari: Joanes Leizarragaren *Iesus Christ Gure Iaunaren Testamentu Berria* (1571), Axularren *Gero* (bigarren edizioa, 1700?), Anton Abadiak *Lore Jokoetan bildutako euskal kantak* eta Koldo Mitxelenak 1968an Arantzazuko bilkurari buruzko akta (eskuz idatzitakoa).

Ondoren, lehendakariak eta euskaltzainburuak agerraldia egin dute hedabideen aurrean. Iñigo Urkulluk zein Andres Urrutiak, bi-biek, azpimarratu dute erakundeen arteko elkarlana ezinbestekoa dela euskalgintzari hauspoa eta sendotasuna emateko.

Azkenik, Andres Urrutiak Euskaltzaindiaren domina eman dio Urkulluri eta *Gero* liburuaren faksimilea oparitu dio. Dominak haxe dio: «Iñigo Urkullu Lehendakariari Akademiaren alde egindakoengatik esker-erakutsiz».

Elena Martinez de Madina euskaltzain urgazleak jasoko du Urrezko Zeledon Saria

2023ko Urrezko Zeledon Saria eman diote Elena Martinez de Madina ikerlari eta euskaltzain urgazleari. Besteak beste, Euskaltzaindiaren *Gasteizko Toponimia* egitasmoaren arduraduna da Martinez de Madina.

Hain zuzen, Martinez de Madinak Gasteizko toponimia eta Euskal Herrikoa berreskuratzeko egindako lana saritu nahi izan dute. Saria ofizialki irailaren 10ean eman diote.

Baiona Hiriko Urrezko Domina emango diote Xarles Videgain euskaltzain emerituari

Abenduaren 3an eman diote medaila, Euskararen Nazioarteko Egunaren kariatara, Herriko Etxearen Saloi Handian egin den ekitaldian.

Xarles Videgain Baionan (Lapurdi) jaio zen, 1947ko ekainaren 30ean. Letretan doktorea da, eta Euskal Hizkuntza eta Literaturako irakasle emeritu Paueko eta Aturrialdeko Unibertsitatean.

Euskaltzain urgazle izendatua 1983ko martxoaren 25ean eta oso 2009ko martxoaren 26an. Euskaltzain emeritua da 2022ko uztailaren 22tik. *Baionan* izeneko sarrera-hitzaldia irakurri zuen 2010eko urriaren 30ean, bere jaioterrian bertan.

6. Jardunaldiak

Euskararen biziberritzea Ipar Euskal Herrian

«Euskaltzaindia sortze beretik kezkatu da euskararen erabileraz. Orain ere kezka bizia du, eta beti izango du ziurrenik. 2024an, euskara bidegurutzean da, eta erabakiak hartu behar dira, ahultze prozesua geldituko bada». **Andres Urrutia** euskaltzainburuak Baionan, ekainaren 21ean, «Euskararen biziberritzea Ipar Euskal Herrian» jardunaldiaren atarikoan esandako hitzak dira, baina hara batutako beste nornahiren adierazpena ere izan zitekeen. «Kausa justu baten alde bildu gara», gehitu dio horri Baionako auzapezaren laguntzaile **Yves Ugaldek**.

Jardunaldiak **Jon Sarasuaren** mintzaldia izan du ardatz, hark erabilitako kontzeptu eta metaforek zehar-lerro bat osatu baitute saio guztietan barna. Euskaltzaindiko Sustapen Batzordean **Sagrario Aleman** euskaltzainaren zuzendaritzapean lantzen ari diren analisia oinarritzat hartu, eta etorkizunera begirako ildo batzuk marraztu ditu Sarasuak, betiere puntu batetik abiatutik: XXI. mendeko ezaugarriek —digitalizazioa, gizarte likidoa, migrazioa...— galdera berriak ekarri dizkiote euskararen biziberritze prozesuari, baina ez zaie ikuspegi estrategikoz erantzuten. Horren harira, instituzio publiko zein gizarte erakunde guztiak interpelatzen dituen oharpen bat egin du kontsentsu eske: «Pentsa dezakegu 1960ko hamarralditik hona egin duguna ikaragarria izan dela, baina orain arte egin duguna egitearekin ez dugu aurrera egingo».

Sarasuaren aburuz, egiteke dagoena «etorkizunari begirako bisioa ekoiztea baino sakonagoa eta zailagoa da». Hain zuzen ere, iraganeko gakoak ezagutu, egungoaz diagnostiko zorrotza osatu eta hamarraldi batzuetarako ametsa proiektatzea baitakar langintza horrek. Gainera, «kontu handiz, eta errealismoa eta utopia nahasiz» jardutea eskatzen du, eta kolektiboan egin beharrekoa da.

Egun gertatzen ari denaz mintzatzeko, «bitasuna» eta «dibergentzia» aipatu ditu Jon Sarasuak. Ohiko adibide batera jo du hori azaltzeko: «Batzuek botila erdi beteta ikusten dute, eta besteek erdi hutsik. Baina kontua ez da erditik behera

ala erditik gora dagoen. Kontua da botilak baduela zuloa». Zailtasunak zailtasun, aukera-leiho bat badela uste du, batetik, hiztun-kopuruan oro har gora egin delako, eta, bestetik, bidean ikasi egin delako: «Klase politikoa konbentzitzeko eta gizarte sektore zabalagoa geureganatzeko abagunea izan liteke».

Hainbat puntu aipatu ditu, aurrera begirako aurreikuspenen garrantzitsuak direlakoan. Hasteko eta behin, «gizarte-aldaketarako utopia bat taupatzen duen indarra» behar dela esan du. Horretarako, gizarte-mugimenduaren dimentsioa elikatu beharko litzateke, «ikuspegi politiko besarkatzaile batekin». Bestalde, gizartea eta komunitatea bereizi ditu. Lehena toki jakin batean bizi den jende multzoa litzateke, eta bigarrena zerbait komuna —kasu honetan, hizkuntza— dutenen multzoa. Bi kontzeptuak bereiztearekin batera, lotu ere egin zituen: «Gizarte-politikak behar dira, baina baita komunitate estrategiak ere».

Kontakizunaren garrantziaz mintzatu da jarraian, behin-behineko helmuga zehaztuko lukeen narratibaz, alegia, eta «monolitikoa izatetik urrun, ñabardurez josia» izan beharko duela esan zuen, betiere tokia, ingurua eta beste zenbait faktore aintzat hartu behar direlako. Datozen hamarraldietako ibilbidean, ametsa birpentsatzeko eta doitzeko premia ere nabarmendu du Sarasuak hainbat galdera haizatzuz: «Zer litzateke Euskal Herri euskalduna? Zer litzateke normalizazioa? Funtzio guztiak euskaraz egiteko helburua ongi formulatuta dago?».

Etorkizuna planifikatzeko ahaleginean, eskala handiko apustuak egin beharra aurreikusten du Sustapen Batzordeak. Besteak beste, corpusean, helduen eta administrazio publikoen euskalduntzean, kulturgintzan, teknologian eta inguru digitalean edota etorkinen harrera linguistikoan. Sarasua: «Uste dugu horrek anbizio handiagoz jokatzeko eskatuko diela gobernuari, eta inbertsio handiagoak egin beharko dituztela».

Hezkuntza ere birpentsatzeko arloa litzateke: «D ereduak ez du esperotako emaitzarik ekarri. Euskal hiztun osoak sortzea da helburua, bai kalitatez, bai eta borondatez ere; hau da, motibazioa duten pertsonak behar dira».

Plano praktikoago batean, eskualdeko hedabideen estrategia martxan jartzea komenigarri jo du: «Gertuko komunikazioan euskarak lidergoa har dezake». Sarasuarentzat eta Euskaltzaindiko Sustapen Batzordearentzat «tokiko komunitate-ehuna ekoiztea eta behetik gorako kulturgintza komunitarioa eratzea gako garrantzitsuak dira, gizarte hiperindibidualizatu honetan».

Sarasuaren bisioan ez da Euskal Herri euskalduna ageri datozen hamarraldietan, baina euskaldun osoen nukleo sendo bat osatzea eta berorri funtzio-sorta garrantzitsu bat ziurtatzea lortzeko modukoa izan liteke.

Ipar Euskal Herriko ikuspegitik, **Amande Anin** Euskararen Erakunde Publikoko (EEP) misio kargudunak soziolinguistikari heldu dio, 2050era begirako panorama zein izan litekeen azaltzeko ahaleginean. Datuen arabera, hitzunen kopurua emendatu egingo da Ipar Euskal Herrian, baina ehunekoa ez da alde handirik nabarituko. Lurralde derik lurralde erreparatuz gero, Lapurdik mantendu egingo luke oraingo oreka. Nafarroa Beherean eta Zuberoan, aldiz, apaltzera joko lukete, bai kopuruak, bai eta proportzioak ere.

Irakaskuntzatik eratorritako datuen bidez, bi garapen-hipotesi egin dituzte soziolinguistek. Batek 27.000 euskaldun gehiago aurreikusten ditu 2050eko epean, eta guztira populazioaren % 26ko proportzioa osatuko litzateke (horietarik erdia baino gehiago, 16-34 adin-tartean). Bigarren hipotesia baikorragoa da, 40.000 hitzun irabazi, eta populazioaren % 30ean finkatuko luke euskaldunen multzoa. Kasu horretan ere, proportziorik handiena 16-34 adin-tartekoa izanen litzateke (% 61).

Amande Aninek ohartarazi bezala, aipaturiko datuek «gaitasun hipotetikoa» erakutsiko lukete, eta ez dakarte argibiderik hizkuntzaren erabilerari buruz, ez eta hitzun horien kalitateari buruz ere. Datozen urteetan egin beharreko ahalegina grafikoki azaltzeko, eskailera mekanikoaren metafora baliatu du: «Orain artekoa, beheantz datorren eskailera mekaniko batean gora egitea bezalakoa izan da. Aurrerantzean, eskailera mekaniko hori azkartu egingo denez, ahaleginak ere azkartu egin beharko dira».

Hipotesiekin batera, esperientzia lurtarragoak ere eskaini ditu jardunaldiak. **Elorri Arin Elizagoien**, **Titto Berbeder** eta **Peio Jorajuria** Euskal Konfederazioko kideek, eta **Aines Dufau** Ikas Pedagogia Zerbitzuko zuzendariak, haurtzaindegietako egoera larria eta euskarazko guneak gehiago zabaltzeko ezina erakutsi dute besteak beste, Konkolotx haurtzaindegia egoeratik abiatuta. Hitz gutitan esanda, haurrak euskal estrukturan hezteko eskaera badago, baina ez zaio erantzunik ematen. Peio Jorajuria: «Haurtzaindegietan bezala aisialdian ere, frantses gune bat sortzea gutxiengo baten alde aritzea da, baina herriko etxe gehienek hautu hori egiten dute, herritarrek euskarazkoa nahiago duten arren». Gizartean lan handia egiten dela eta jendea borroka horretarako prest dela ere nabarmendu zuen: «Administrazioen ardura hartze hori falta da».

Aines Dufauk energia-trantsizioarekin parekatu du euskararen afera, bai larrialdi egoeragatik, bai zeharkakoa edo transbertsala izan beharko lukeelako, zokoratuta jarraitu beharrean.

Zehar-lerro bat izan eta kulturarekin bat eginda agertu. Horixe bera nabarmendu dute **Itxaro Bordak**, **Eneko Gorrik**, **Eneko Bidegainek** eta **Marie-Andrée Ouretek** ere, bigarren mahai-inguruan. Baieztapen horren ilustragarri, kulturak Ipar Euskal Herrian darakutsan bizitasuna aipatu du Mari-Andrée Ouret Bilketa atariko arduradunak: «Kultur ekintza bizi hori plazan ari da garatzen, pastoralak, kabalkadak, baina gainera, baita musika kontzertuak eta jaialdiak ere, eta horiek guztiek sekulako lotura sortzen dute euskararekin». Euskarari heltzeko modu hori «biziki erakargarria eta berritzailea» dela azpimarratu du, naturalki sartzen delako. «Euskal kulturak badu zorte hori: gazteak biltzen ditu inguruan, eta berriz lotzen dira euskarari».

Plazara kooperatibako Eneko Gorrik xenofobiari heldu dio, eta zenbait estereotipo jarri ditu zalantzan, bereziki euskararen ezina etorkinen gain jartzeko joera: «Motibazioak aztertzen direlarik, euskaldunekin biziki zaila izan da hautua, lotsa barneratua zutelako, eta kanpotik etorritakoek ez dute hori. Urteko 3.000 jende etortzea ez litzateke mehatxua, administrazioak horretarako antolatuko balira».

Administrazioen izenean, hain zuzen, **Xabier Parrilla** (Baionako Herriko Etxeko Hizkuntza Politikako arduraduna), **Maider Behoteguy** (Departamenduko kontseilari eta EEPko lehendakaria), **Andde Sainte-Marie** (Akitania Berria eskualdeko kontseilaria) eta **Antton Curutcharry** (Euskal Hirigune Elkargoko lehendakariordea) aritu dira, nor bere erakundean egiten denaz.

«Aurrera ala atzera goaz? Gako berrien bila» jardunaldia

Aurrera ala atzera? Gako berrien bila leloaren haritik, Sabino Arana Fundazioak eta Euskaltzaindiak, abenduaren 18an, topaldia antolatu dute hainbat adituren eskutik, euskararen egoeraren eta bilakabide soziolinguistikoaren inguruko gako berriez eztabaidatzeko.

Iñaki Lurrebaso EHUko Soziologiako doktore eta UEMAk ikerlariaren hitzaldi nagusiarekin abiatu da topaldia. *Gako berrien bila: hizkuntza gutxituen jarraipena, ordezkapena eta indarberritzea neurtzeko demolinguistikazko tresna metodologikoak* garatzen doktoretza-tesian, Lurrebasok euskararen egoera eta bilakaera jorratzen ditu, demolinguistikaren ikuspegitik. Durangoko Azokan aurkeztu zuen soziologoak Euskaltzaindiaren eta Eusko Jaurlaritzaren eskutik plazaratu zuen ikerlana.

Tesi hau euskal demolinguistikak duen tresna-multzoa zabaltzeko eta hobetzeko sormen-saiakera da. Saiakera horretan, hizkuntza gutxituen gainean dagoen jakintza soziolinguistikotik abiatuta, nazioarteko jarduera demolinguistikoa inspirazio-iturri hartuta eta irudimenari eraginda, euskararen gaineko hiru eragiketa estatistiko nagusik (Hegoaldeko zentsuak, hizkuntzen erabileraren kaleko neurketak eta inkesta soziolinguistikoak) adierazle berriak sortzeko zer-nolako aukerak eskaintzen dituzten ikertu da. Eta hainbat adierazletan gauzatu dira aukera horiek. Saiakera horren haritik, egilea ahalegindu da eremu akademikotik haratago euskararen egoeraren ezagutzarako elementuak eta ikuspegi berriak eskaintzen. Gure hizkuntzak gaur egun duen egoeraren erretratu zorrotza egin du Lurrebasok.

Ondorioak gazi-gozoak dira, Lurrebasok gaurkoan azaldu duenez. «Ditugun datu eta inkesta guztiak ikusita, lehenengo ideia da minorizazio-egoera gorrian gaudela, eta minorizazio-egoera larri horrek badakar galerarako joera», esan du hitzaldiaren hastapenean Lurrebasok. Bigarren ezaugarri bat ere aipatu du, baikorragoa: «Komunitate gutxitu gehienekiko bereizten gaituen ezaugarri nabarmena da gure

komunitateak hizkuntzarekiko atxikimendu handia duela. Datu demolinguistikoek hori berresten dute: hiztunek eroso zaiena baino gehiago erabiltzen dute euskara, hizkuntzarekiko lotura handia dutelako. Gainera, belaunaldi berriei hizkuntza transmititzeko ahalegin handia egiten da gurean, baina hori ere ahultzen ari da azken urteotan. Edozein kasutan, esandakoa: minorizazio-egoeran gaude, baina hizkuntzaren aldeko bulkada sendoa daukan herria gara».

Bestelako gai batzuk ere aztertu ditu EHUKo soziologoak bere tesian, esaterako, arnaguneen garrantzia: «Hizkuntza baten osasuna zein den begiratzerakoan, garrantzitsua da ikustea zer-nolako testuinguru geografiko errealek egiten duten hizkuntza horren alde. Hau da, zein eremutan den berezkoa hizkuntza horren aldeko dinamika. Arnaguneak dira horiek. Eta gure errealitatea da horrelako eremuek duten pisua oso txikia dela; Euskal Herriko biztanleriaren % 4 baino ez da bizi horrelako eremuetan, eta azken urteetan ahultzen ari dira arnaguneak. Aurrera begira, eremu horiek indartu beharko lirateke».

Usteak ustel

Orain arte euskal gizartean errotuta zegoen uste bat ere zapuztu du Iurrebasok: «Nazioarteko soziolinguistikan lantzen diren hiru ardatz nagusiak dira gaitasuna, erabilera eta atxikimendua, eta orain arte gurean egon den ikuspegia izan da hizkuntza-gaitasunean indartsu gaudela baina erabileran ahulago, eta sarritan jendearen atxikimendu edo konpromiso faltari egotzi zaio kontu hori. Landutako datuek, ostera, esaten digute oinarritzko argazkia alderantzizkoa dela: motibazioa badagoela baina hizkuntza-gaitasunean ahul gaudela».

Gaur egungo argazkia gazi-gozoa izanik, euskalgintzari bulkada berria eman behar zaiola esan du Iurrebasok: «Ez gaude indarberritze-prozesu argi batean, baina ezin da esan galera nabarian gaudenik ere; hor gaude, ez atzera ez aurrera. Halako argazki bat atera zait niri behintzat. Egoera ikusita, uzten baditugu gauzak bere horretan joaten, nahiko argi ikusten da galera-prozesu batean eroriko garela berriz. Hortaz, bizi dugun egoeraz jabetu eta euskararen aldeko apustu berri bat egin beharko genuke».

Andres Urrutia euskaltzainburuak eta **Mireia Zarate** Sabino Arana Fundazioaren presidenteak jardun dute hasiera-ekitaldian; partaide eta ikusleei ongietorria egin eta Iurrebasoren tesiaren pisua nabarmendu dute biek. Ondoren,

mahai-ingurua eta solasaldia antolatu dira. Mahai-inguruan **Miren Azkaratek** (euskaltzain osoa), **Jokin Azkuek** (HABEko zuzendaria) eta **Jon Sarasuak** (Mondragon Unibertsitateko irakaslea eta euskaltzain urgazlea) parte hartu dute; solasaldian, berriz, **Erramun Osak** (Euskaltzaindiko idazkariordea), **Eneko Bidegainek** (Mondragon Unibertsitateko irakaslea eta euskaltzain urgazlea) eta **Oskar Zapatak** (TAUPAko Nafarroako koordinatzailea).